

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Студентський науковий вісник

Випуск № 43

Тернопіль — 2018

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 43. — 2018. — 179 с.

*Рекомендовано до друку науково-технічною радою
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Протокол № 3 від 17 травня 2018 року*

*Видрук оригінал-макету у науковому відділі Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

ББК 74.480.278
С.88

© Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, 2018

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ

Грицько М.

Науковий керівник – доц. Григорук А.А.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ПРОДУКЦІЇ

За умов функціонування підприємств у конкурентному середовищі все більше уваги приділяється рівню їх конкурентоспроможності, оскільки саме він, обумовлює якість та ефективність діяльності суб'єктів господарювання за умов нестабільної економіки. Конкурентоспроможність підприємства представляє собою стан підприємства, що характеризує наслідки конкурентної боротьби та результати її впливу, що відображаються у динаміці показників фінансової звітності підприємств. Саме конкурентна боротьба є механізмом, що з одного боку стимулює і сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності, а з іншого гальмує і відповідно має негативний вплив на її рівень.

Питанням оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання приділяється значна увага зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як Азоев Г.Л., Ансофф И. Г., Войнаренко М.П., Кіт А.Ф., Косянчук Т.Ф., Лук'янова В.В., Мочерний С.В., Портер М., Пастернак-Таранушенко Г., Покропивний С.Ф., Петрович Й.М., Фатхутдінов Р.А., Щепіцен О.А., Швид В.В. та ін. Ринкові перетворення активізували інтерес окремих науковців до питань оцінки рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Метою даної статті є визначення характеристик оцінки конкурентоспроможності підприємства, окреслення блоків її дослідження та обґрунтування їх взаємодії. Мета статті досягається шляхом виконання наступних завдань: встановити характеристики рівня конкурентоспроможності підприємства; окреслити умови їх оцінки та визнання; обґрунтувати відповідність рівнів балансової напруги та операційної безпеки.

Дослідження поняття «конкурентоспроможність підприємства» передбачає з'ясування сутності категорії «конкуренція», оскільки вони тісно взаємопов'язані – про конкурентоспроможність можна говорити тільки при наявності конкуренції між виробниками певної продукції (послуги).

Конкуренція (від лат. *concurentia* – стикатися, змагатися) – суперництво між товаровиробниками за найбільш сприятливі, економічно вигідні умови виробництва та реалізації продукції [1, с.114]. Конкуренція змушує суб'єктів підприємницької діяльності не зупинятися на досягнутому, а постійно самовдосконалюватися, знижувати витрати на виробництво, покращувати якість продукції (послуг), що пропонуються на ринку, підвищувати свою конкурентоспроможність.

Згідно з Законом України «Про захист економічної конкуренції», «економічна конкуренція (конкуренція) — змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [12].

Різні вчені мають різні погляди на категорію «конкурентоспроможність». Наприклад, Р.А. Фатхутдінов розглядає конкурентоспроможність як «властивість об'єкта, яка характеризується ступенем реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби у порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку» [7, с. 22].

У «Великому економічному словнику» (під ред. А.Н. Азріліяна) подано досить загальне тлумачення: «Конкурентоспроможність – це властивість товару нарівні з присутніми там аналогічними товарами, послугами або конкуруючими суб'єктами ринкових відносин» [7, с. 22].

Російські вчені М. Гельвановський, В. Жуковська, І. Трофімова розглядають поняття конкурентоспроможності в широкому сенсі: «Конкурентоспроможність у самому загальному вигляді – володіння властивостями, що створюють переваги для суб'єкта економічного змагання» [7, с. 22].

Вчені визначають три рівні суб'єктів конкурентної боротьби: мікрорівень (певні види продукції підприємства); мезорівень (галузі, корпоративні об'єднання підприємств та організації конгломеративного рівня); макрорівень (народногосподарські комплекси).

Конкурентоспроможність (тобто здатність (спроможність) підприємства вести суперництво у базовій галузі, на міжгалузевому та світових ринках) – це комплексна категорія, її переваги остаточно реалізуються через торгівлю, але базис конкурентних переваг створюється на всіх ланках суспільного виробництва, у тому числі значною мірою за рахунок структурної перебудови та дійової економічної політики [10].

Зростання конкурентоспроможності підприємства залежить, з одного боку, від управлінських рішень на рівні самих підприємств, з іншого – від державної та регіональної політики у сфері створення відповідного економіко правового середовища й державної підтримки зусиль суб'єктів господарювання щодо підвищення їх конкурентоспроможності.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства потрібно розглядати як довготерміновий послідовний процес пошуку й реалізації управлінських рішень у всіх сферах його діяльності, здійснюваний планомірно, відповідно до обраної стратегії довготермінового розвитку, із врахуванням змін у зовнішньому

оточенні та стану засобів самого підприємства, і внесенням відповідних коректив.

Конкурентоспроможність залежить від низки чинників, які об'єктивно впливають на підприємство, а також суб'єктивних, які залежать від команди управління підприємства, організації, цілеспрямованості робіт, пов'язаних із забезпеченням конкурентоспроможності.

Основними завданнями у сфері підвищення конкурентоспроможності можна визначити такі:

- усунення бар'єрів підприємницької діяльності, зменшення податкового тиску;
- удосконалення законодавства в галузі підприємницької діяльності, розроблення антимонопольного законодавства;
- забезпечення платоспроможного попиту населення;
- державна підтримка новостворених підприємств: створення служб інформації про новітні технології, зміни у законодавстві, перспективні ринки збуту;
- фінансове стимулювання інноваційної діяльності підприємств щодо створення нових товарів і послуг.

Перелічені заходи будуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності не тільки підприємства та його продукції, а й усієї економіки загалом.

Конкуренція змушує товаровиробників впроваджувати у виробництво інноваційні процеси та технології для зменшення витрат на виробництво. Тим самим вони підвищують якість товару та привертають увагу нових покупців, а отже й збільшують власні прибутки. В умовах конкуренції завжди проявляється конкурентоспроможність, причому на різних рівнях, які необхідно враховувати при управлінні нею.

Проведене дослідження доводить, що конкурентоспроможність підприємства – це складне багатоаспектне поняття, яке означає суперництво, боротьбу за досягнення найкращих результатів, отримання конкурентних переваг шляхом ефективного використання всіх наявних ресурсів, виготовлення та реалізації конкурентоспроможної продукції та отримання прибутку від ведення ефективної господарської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азоев Г.Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г.Л. Азоев, А.П. Челенков. - М.: Тип.Новости, 2000. – 256с.
2. Близнюк С.В, Остапенко А.В. Конкурентний потенціал підприємництва як категорія сучасних економічних досліджень / С.В. Близнюк, А.В. Остапенко / Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №7. – с. 41-42.
3. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства / І.З. Должанський, Т.О. Загорна/. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384с.
4. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти : монографія / Драган О.І. – К. : ДАККІМ, 2006. – 160 с.
5. Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11 січня 2001 року №2210. – 14 (Редакція від 11.08.2013, підстава 406-18) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 64.
6. Коломієць І.Ф. Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства в системі факторів інтернаціоналізації / І.Ф. Коломієць / Конкуренція. – 2007. – № 3. – с. 16-26.
7. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія] / за заг. ред. О.Г. Янкового. – Одеса : Атлант, 2013. – 470 с.
8. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства /А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, М.М. Ушакова; за ред. М.М. Ушакової./ - К.:Хрещатик, 1999. – 707 с.
9. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер.– М.: Международные отношения, 1993. – С. 495.
10. Рибаківа О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення / Рибаківа О.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>.
11. Управління конкурентоспроможністю підприємства : Навчальний посібник. – С.М. Клименко, О.С. Дуброва та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.
12. Шевельова С.О. Конкурентоспроможність молочного підкомплексу [С.О. Шевельова]. Монографія – Тернопіль: Збруч, 2001. – 408 с.

Полиняк М.

Науковий керівник – доц. Пігур М.В.

РІЗНОВИДИ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ Р. ІВАНІЧУКА «ОРДА»

Розгляд своєрідної мовної майстерності кожного з письменників дає можливість схарактеризувати історичний розвиток української мови. Уваги заслуговують художні прийоми у історичному романі «Орда» Р. Іванічука, зокрема використання порівнянь для створення виразного словесного образу.

Метою статті є аналіз порівняльних конструкцій у історичному романі Р. Іванічука «Орда», що дає можливість всебічно і глибоко усвідомити, наскільки мовні засоби дозволяють автору виразно змалювати образи персонажів, розкрити їх характери.

О. О. Потебня у свій час наголошував, що «...порівняння так само, як і слова-образи та слова в переносному значенні, свідчать про індивідуальну природу світосприйняття [3, с. 264]». Природа порівняння, його семантична наповненість, залежить від світогляду мовця, характеру його світовідчуття. Звичайно, матеріалістичною основою творення порівнянь є реалістичний, предметний опис побуту, природи, стосунків між

людьми. Зокрема в історичному романі «Орда» вагоме місце посідають описи зовнішності персонажа, розкриття рис характеру, дії, вчинки, психічний стан історичних осіб, змалювання процесів і явищ природи, відтворення культури, звичаїв, побуту козаків, змалювання батальних сцен.

«...Порівняння є складовими мікро- та макрообразів, які входять до структур лексико-семантичних полів [1, с. 91]». Порівняльна конструкція складається з трьох компонентів: суб'єкт порівняння, об'єкт порівняння й основа порівняння, які спільно становлять єдине структурно-семантичне ціле. Термін «порівняння» має кілька значень. По-перше, він означає акт думки, спрямований на встановлення тотожності, схожості і відмінності, по-друге, під цим терміном розуміють мовну конструкцію, що реалізує цей пізнавальний акт. У такій конструкції виділяють два основні і необхідні компоненти: перший – предмет чи явище, ознаки якого ми пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого – пізнаваний компонент або суб'єкт порівняння. Другий – предмет чи явище, що має яскраво виражені і відомі нам ознаки, які для нього є характерними в певних умовах або взагалі, внаслідок цього використовується для характеристики пізнаваного – об'єкт порівняння.

З-поміж усього масиву порівнянь, наявних у історичному романі Р. Іванчука «Орда», значне місце займають порівняння-зооніми. Характерним для них є те, що в них об'єкт порівняння виражається лексемою зоонімічної семантики. Ці звороти будуються за схемою «іменник (S) – іменник (Ob)».

Назви тварин представлені доволі широко. Серед них: а) назви диких звірів (лисиця, горила, куна); б) назви свійських тварин (курка, собака, баран, кінь); в) назви комах (бджола, блоха, воша); г) назви птахів (журавель, голуб). Щодо суб'єкта цих порівнянь, то він означає особу (переважна кількість одиниць), тварину, зрідка – абстрактну назву.

- Козаки, люди: «...хоч і не треба було заспокоювати козаків – їх безкарно вирізували, немов курей [2, с. 5]»; «...а люди їм коряться, немов бугаї, яких ведуть хлопчачі за кільця, вправлені у ніздрі [2, с. 55]»; «...і йти, і гнати поперед себе, мов худобу, людей з місця на місце... [2, с. 107]»; «...а людей треба витруїти, мов бліх [2, с. 134]»; «...мають здатність відроджуватися, мов двадцятиголова гідра [2, с. 158]».

- Назви осіб: «Чернець помчав, мов неприборканий лошак, до отвору у паркані... [2, с. 66]»; «Полуботок хитрий, як лисиця, звинний, мов куна [2, с. 80]»; «...а комендант цупко сидить у своїй канцелярії, мов воша на струпі... [2, с. 80]»; «...застрекотів, мов цикада, Єрмолай [2, с. 158]»; «...звідки цар Петро, немов п'явка... [2, с. 171]».

- Вороги: «А хто відганяється від них, того карлики гуртом обступають, мов оси... [2, с. 55]»; «Збіглися карлики, мов мишва... [2, с. 57]»; «... вороги – розчавлені ниццю і жебрацтвом, мов гадюки на шляху [2, с. 168]».

- Абстрактні поняття: «...з тим гріхом звірятимеш кожен свій вчинок, гріх стоятиме, мов пес... [2, с. 103]»; «...бавишся з власною душею, як кіт з мишею [2, с. 110]».

- Інші тварини: «...летіли коні, мов огненні змії... [2, с. 62]»; «А вигляд сарани, подібний до коней [2, с. 104]».

Автор майстерно порівнює з тваринами і деякі зовнішні характеристики людини: «А один, якого звали Вурдалаком, через те, що був чубатий, мов верблюд... [2, с. 84]»; «Верхня губа у царя сіпалася, оголюючи рідкі кливаки, кінчики гострих вусиків лоскотали масивні ніздрі, роздуті, мов у хижого звіра, що чує здобич [2, с. 105]»; «...щелепи в Єрмолая набрякли, мов у маленької горили [2, с. 133]».

Звичайно, дещо меншою, навіть, зовсім мізерною у романі «Орда» є група порівнянь із об'єктами:

- птахи: «Козаки-землекопи розгиналися, кидали долі джагани й лопати і тяглися, мов підбиті птахи... [2, с. 127]»;

- журавлі: «...самотні тополі, що сивіли на південному вітрі й тягнулися віттям на Україну, влаштовувалися в ряд і линули попереду в рідний край, мов ключі журавлів [2, с. 52]»;

- голуб: «Тож, ставши чистим, як голуб, йди між людей і навертай Словом людські душі до правди [2, с. 186]».

Проаналізовані зооніми актуалізують найчастіше негативні явища тварин. При цьому на передній план висуваються або фізичні властивості тих чи інших тварин, або характерні риси їх поведінки. При аналізі виявилось, що тематична група порівнянь-зоонімів є найчисельнішою і включає 36 одиниць.

Поряд із порівняльними конструкціями, де об'єктами були назви тварин, важливе місце займають порівняння, які називають рослинами (фітоніми).

Суб'єктами у цих конструкціях виступають:

- абстрактні поняття: «...музика була такою дрібною, мов розсипаний мак... [2, с. 179]»;

- зовнішня характеристика людини: «Тимотей Вергун, сивий, як полин... [2, с. 122]»; «А ця молодиця, сама як квіточка... [2, с. 156]».

Статистичний аналіз показав, що група порівнянь-фітонімів не така вже й багаточисельна і включає всього 11 одиниць.

У романі є велика кількість об'єктів-назв, які використовуються письменником для зовнішньої характеристики персонажів: «...вельможа в кучерявій перуці, що закривала його всього, мов вивернений кожух [2, с. 62]»; «...Єпіфаній, спокійний і поважний, з пом'ятим, немов шмата, обличчям виступив уперед... [2, с. 68]»; «Сивий чуб упав на його обличчя, мов хвіст полковницького бунчука... [2, с. 191]»; «...вуса закривали рота, наче клеп... [2, с. 54]»; «...голос його звучав глухо, мов у черевовіщуна... [2, с. 54]»; «...дивилися на людей холодними,

ніби слюдою покритими очима...[2, с. 57]»; «...очі його були скляні, немов у мертвого... [2, с. 8]»; «...а очі мав безбарвні, ніби полудою зятягнуті...[2, с. 10]»; «...і руки безсилі, мов віхті...[2, с. 13]»; «...вдаряв кулаками, мов гирями... [2, с. 19]».

Саме завдяки порівняльним структурам із зазначеними вище об'єктами-назвами «... досягається образність, пластичність та виразність зображуваного [1, с. 93]». Тобто надзвичайно тонко передані індивідуальні риси зовнішності героїв, що надає твору художньої конкретності та напруженості у змалюванні тих чи інших подій. Суб'єктами у цій тематичній групі виступають такі реалії, зокрема для підкреслення зовнішніх ознак: перука, обличчя, гримаса, чуб, губи, вуса, голос, очі, тіло, руки, кулаки. Об'єктами є слова емоційно-забарвленої лексики та деяких побутових предметів: кожух, шмата, жало, вапно, хвіст, кляп, віхті, гиря та ін..

Вагоме стильове навантаження містять порівняння з об'єктами-назвами людей. Серед цих порівняльних конструкцій є такі, що відбивають певні процесуальні явища: «Вдосвіта полковник Ніс розбудив Єпіфанія, той слухняно встав і витягнувся перед ним, мов козак на муштрі [2, с. 10]»; «Він штовхнув Єпіфанія в спину й повів його до будинку Кочубея, немов бранця [2, с. 8]»; «...чернець розповідав, як мудрий знахар...[2, с. 29]»; «...Єпіфаній стояв перед ним пониклий, ніби засуджений до страти...[2, с. 65]».

У наведених порівняльних зворотах йдеться переважно про зіставлення поведінки суб'єкта порівняння та об'єкта. При цьому автор намагається конкретизувати дію об'єкта, уводячи в конструкцію додаткові компоненти. Так, Єпіфаній стоїть не просто «як козак», а «як козак на муштрі»; не просто «як засуджений», а «ніби засуджений до страти». Цим прийомом досягається значення «прозорість» зіставлень. Зауважимо, що в порівнянні «ніби засуджений до страти» об'єкт виражається субстантивованим дієприкметником.

Деякі об'єкти-назви осіб змальовують подібність різних предметів, людей з тією чи іншою людиною, що є типовим засобом образної конкретизації у цьому романі: «...сиділи на мішечках з піском подібні один до одного, мов близькі родичі, малі люди...[2, с. 70]»; «Слухайте, люди гірські, у вас нині ще кріси наладовані, тож не дайтеся в оману, як ті козаки кам'янські...[2, с. 182]»; «...український народ, коли розпадеться імперія і світ забуде про її моторошну, дияволом дану владу, ходив по світу жебраючи, мов погорілець [2, с. 157]»; «...тільки тополі, мов посланці історії...[2, с. 153]»; «...князь, як досвідчений тесля...[2, с. 165]»; «...стоять верхи Чорногори, заковані в панцири непробивних гранітних скель, у коронах смerek, мов горді князі [2, с. 178]».

У порівняннях, що будуються за схемою назва особи – назва особи, автор виявляє себе як справжній майстер художнього слова. Часто другий компонент порівняння має непередбачуваний характер, але в межах контексту доволі прогнозований і зрозумілий. Разом з тим деякі з конструкцій сприймаються як неологізовані (або навіть okazіональні) одиниці. Так, порівняння князя з «досвідченим теслею», або верхи Чорногори з «гордими князями» створює особливо рельєфні образи, які розкривають ідейно-тематичну складову роману. Загалом простежується певна тенденція авторського володіння словом, коли риси живого переносяться на неживе, створюючи ефект семантичного зіткнення.

Додаткові ознаки, що характеризують те чи інше явище, часто подано через метафоричний образ. Письменник, використовуючи метафоричні порівняння, вносить у текст нове експресивне забарвлення, а в деякій мірі й підсилення та виникнення цілого ряду асоціацій: «...засвітилася посудина, немов вийнята з жару головня...[2, с. 58]»; «Аж тепер отець Єпіфаній, немов блискавка прошила пітьму його пам'яті, згадав, що вчора сталося [2, с. 11]»; «А ген за блакитною смугою Сейму – прямий, мов витягнутий шнур, Глухівський шлях...[2, с. 147]»; «А дорога та, немов обвід персня...[2, с. 174]».

В основному проаналізовано 227 порівнянь. Статистичний аналіз показав, що найчастіше вживаними в романі «Орда» є конструкції із сполучниками як, мов, немов. При цьому кількісно переважаючим засобом зв'язку у складнопідрядних порівняльних реченнях виступає сполучник мов (74 одиниці). Сполучники як та немов налічують в свою чергу по 49 одиниць. Друге місце щодо частотності вживання посідають конструкції зі сполучником ніби (41 одиниця). Зовсім мало трапляється порівнянь зі сполучниками наче (9 одиниць), мовби (2 одиниці), немовби (1 одиниця), начеб (1 одиниця), яко (1 одиниця).

Отже, у романі Р. Іваничука «Орда» можна виокремити значну кількість порівняльних конструкцій, які служать для збагачення смислової та емоційно-експресивної мови, підсилення виразності. Порівняння уточнюють і конкретизують різні явища чи предмети, допомагають письменникові створити яскраві картини та образи. В творах натрапляємо на традиційні порівняння, але більша частина – це оригінальні конструкції, де об'єкт і суб'єкт віддзеркалюють світосприйняття Р. Іваничука. Введення слів до складу порівнянь зумовлене передусім намаганням автора викликати в читача нові асоціації, аналогії, створити цікаві й неповторні образи. Усі проаналізовані порівняння вводяться в текст за допомогою сполучників як, мов, немов, наче, ніби. Р. Іваничук рідко подає однослівні звороти, частіше лексема, що означає об'єкт порівняння, приєднує до себе одне слово (переважно це буває означення: «близькі родичі», «горді князі»); два слова, як-от: «засуджений до страти», а подекуди порівняльна конструкція набуває форми речення: «немов блискавка прошила пітьму його пам'яті».

ЛІТЕРАТУРА

1. Буда В. Лінгвістика сучасного історичного роману про добу козацтва (60 – 90 рр. XX ст.) / В. Буда. – К. : Рідна мова, 1998. – С. 91-97.
2. Іваничук Р. Орда: Іст. Роман / Р. Іваничук. – К. : Укр. центр духов. культури, 1994. – 192 с.
3. Потебня А.А. Из записок по теории словесности / А.А.Потебня // Эстетика и поэтика. – М. : Искусство, 1976. – С. 286-463.

Чайківська В.

Науковий керівник – доц. Грушко В. С.

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У СУСПІЛЬСТВІ

У суспільстві стереотипи відіграють важливу роль. По-перше, вони дозволяють суттєво скоротити час реагування на мінливу реальність, по-друге – прискорити процес пізнання, по-третє – надати хоч якесь первинне уявлення для орієнтування в тій чи іншій ситуації, чи в суб'єктах, з якими слід взаємодіяти. Але, у той же час, вони ж породжують безліч проблем, серед яких є поширені упереджені переконання, які створюють підґрунтя для дискримінації, конфліктів, непорозуміння, які можуть стосуватись національних, расових, релігійних та статевих ознак.

В умовах загальносвітової нестабільності соціально-економічного розвитку особистість, яка сформувала життєві стратегії та звички, виявилася перед необхідністю переоцінки багатьох своїх цілей і прагнень, осмислення пануючих стереотипів про світ і про себе, пошуку нового, особливого й самостійного шляху, який сприятиме усвідомленню та розкриттю її потенційних можливостей. Серед таких стереотипів вагомим місцем займають соціальні стереотипи, що часто утруднюють можливості людини в самореалізації.

Актуальність статті полягає в тому, що в силу того, що все життя людина сприймає і реагує на процеси переважно через свої стереотипи; взаємодіє з людьми на підставі стереотипів; робить усі свої умовиводи і висновки на підставі своїх стереотипів, що породжує низку проблем, як для тих, хто робить помилкові судження про когось, так і для тих, на кого навішують ярлики, які хибно їх характеризують.

Мета статті – показати вплив соціальних, і, зокрема, гендерних стереотипів на суспільство, які створюють низку проблем у житті, породжуючи проблеми ідентифікації людьми себе, як неповторних особистостей, несхожих на інші.

Соціальний стереотип – звичні, шаблонні, схематизовані, стійкі зразки думок, сприйняття, поведінки; універсальні, емоційно забарвлені установки. Керуватись стереотипними установками означає узагальнювати соціальні стосунки. Стереотипи важко піддаються зміні чи корекції, оскільки вони виникають та функціонують здебільшого у сфері масової свідомості та є складовою соціальної установки, породжені відчуттям соціальної солідарності.

Сам термін «соціальний стереотип» належить У. Ліппману, який визначає його як упорядковані, схематичні, детерміновані культурою уявлення про світ, що заощаджують її зусилля у сприйнятті складних соціальних об'єктів і захищають її цінності, позиції та права. Різновидом соціальних стереотипів є гендерні стереотипи, що визначаються як детерміновані культурою спрощені, стійкі, емоційно зафарбовані образи поведінки, риси характеру чоловіків і жінок.

Гендерні стереотипи, як одна з найбільш цікавих і небайдужих сфер у функціонуванні суспільства, протягом століть вивчалася багатьма дослідниками.

П. Бергер, Г. Гарфінкель, І. Гофман, Т. Лукман вважають, що гендерні стереотипи формуються під час соціалізації, починаючи з раннього віку в процесі засвоєння культурних цінностей, норм і уявлень про належну статевою поведінку. Також потрібно виділити позицію Л. Репіної, яка відзначає, що гендерні стереотипи конструюються суспільством під впливом соціальних інститутів і культурних традицій.

Т. Парсонс та Р. Бейлс розвинули ідею позитивної диференціації статевих ролей, доводячи, що в сучасній сім'ї повинно бути чітке розмежування ролі чоловіка та жінки.

І. Кон зазначає, що більшість сучасних гендерних стереотипів відображають застарілі норми суспільства, що на сьогодні становить бар'єр у практичній реалізації політики гендерної рівності в державі.

У межах гендерного підходу Т. Говорун та О. Кікінедзі зазначають, що гендерні стереотипи як найпоширеніші і, одночасно, найбільш консервативні уявлення про соціальну атрибуцію статі є примітивною формою оцінювання чоловіків і жінок, що базуються на традиційному розподілі гендерних ролей.

За І. Кльоциною, гендерні стереотипи народжують спрощені та досить умовні уявлення про людей, формують очікування й установки щодо інших, сприяють спрощеному сприйняттю та позбавляють можливості пізнання окремої особистості.

Гендерні стереотипи прийняті всіма членами суспільства, тому що, незважаючи на те, що на рівні свідомості ми від них відмовляємося, ми, як і раніше, чинимо відповідно до них і бачимо, як інші люди роблять теж саме у повсякденному житті. Так само гендерні стереотипи тиражуються в засобах масової інформації, і хибні уявлення все ж проникають в наші думки, хоча ми цього не усвідомлюємо.

У суспільстві чоловіки сприймаються як владні, незалежні, агресивні, домінуючі, активні, сміливі, неемоційні, грубі, прогресивні і мудрі. Про жінок, навпаки, сформоване уявлення як про залежних, лагідних, слабких, боязких, емоційних, чутливих, ніжних, мрійливих і марновірних.

У той же час, очевидно, що жінки й чоловіки мають значно більше схожого між собою, ніж відмінного, і що ми відчуваємо значно меншу потребу в космічних тлумаченнях («Чоловіки з Марса, жінки з Венери» Д.Грей) і понадміру більшу – в гендерній рівності, завдяки якій і жінки і чоловіки змогли б жити тим життям, яке їм до вподоби, бо таке соціальне «маркування» породжує безліч проблем, одна з яких полягає в тому, що існуючі стереотипи діють як збільшувальне скло, і відмінності між чоловіками і жінками підкреслюються в набагато більшій мірі, ніж є насправді.

Практика життя доводить, що немає й не може бути однієї, раз і назавжди визначеної характеристики, притаманної для окремої статі, тобто «маскулінної» чи «фемінної», бо у цьому і прихований корінь багатьох проблем і непорозумінь. Існують лише очікування, які склалися історично і що мають, у більшості, біологічне підґрунтя. І це призводить до наступної проблеми - різної інтерпретації однієї і тієї ж події в залежності від того, до якої статі належить її учасник.

Як зазначили Ш. Берн, Т. Говорун та В. Москаленко, у річищі гендерного підходу стверджується необхідність компенсації негативного впливу традиційних гендерних стереотипів на самореалізацію особистості. На основі думок цих вчених можна зробити висновок, що саме людина з андрогінними характеристиками (яскраво вираженою маскулінністю та фемініністю одночасно) й егалітарними гендерними стереотипами може функціонувати більш ефективно в різних умовах, ніж людина, яка має традиційні чоловічі та жіночі якості, що підтверджується практикою життя.

Очевидно, що прояви любові, турботливості і ніжності, які визначено як жіночі якості, не надають чоловіку рис іншої статі. Такі уявлення – лише вплив соціальних стереотипів, які перетворюються на «ярлики», за допомогою яких, те, що є колективним переконанням (відоме і прийняте в суспільстві) оцінюється як «позитивне», а те, що їм не відповідає – сприймається як «негативне» і це може спричинити гальмування розвитку тих якостей, які не відповідають усталеному стереотипу.

Але ж любов, ніжність, турботливість; компетентність, честюлюбство, самоствердження – усе це людські якості, і всі людські істоти – як жінки, так і чоловіки – можуть або ж ними володіти, або – ні.

Соціальні стереотипи привели до того, що діти ростуть з уявленням про те, що, мати роботу, забезпечувати сім'ю, просуватися по службі – це не те, що повинні робити дорослі, незалежно від статі, а те, що повинен робити чоловік.

Ідея рівності та нівелювання соціальних стереотипів – це не розвіювання індивідуальності, не вимога від чоловіків і жінок, аби вони були більш схожими одне на одного, а радше, щоб вони глибше й повніше могли розкривати кожен свою неповторність. Бути чоловіком – не значить бути несхожим на жінку. Бути чоловіком чи жінкою – значить бути собою, неповторною особистістю, яка збагатить цим світ, а не зіллється з якоюсь соціальною групою, у тому числі – за ознакою статі, в однорідну безлику масу.

Висновки. З одного боку, стереотипи дійсно дозволяють людині без зайвих зусиль, єдиним комплексом, сприймати ситуації, що зустрічаються в житті, тому що стереотипи містять в собі стандартизований колективний досвід, який надає людині просту загальну формулу будь-якого явища, однак, з іншого боку, соціальні стереотипи, спотворюють сприйняття реальності, коли ігноруються індивідуальні особливості окремих людей та досить негативно впливають на самореалізацію як чоловіків, так і жінок, виступаючи бар'єром в індивідуальному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова Е., Мещерякова Л. Феминизм и постмодернизм: к вопросу о теоретических основаниях гендерных исследований. – М., 2005. – с. 30
2. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві – К.: Інститут соціології НАН України, 2007. – с. 4-5
3. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. - М.: Изд. РГУ, 2004. - 472 с.
4. Каропова Э. Влияние гендерных стереотипов на восприятие в современном обществе // psyfactor/lybr74.htm
5. Клецина И.С. Самореализация и гендерные стереотипы // Психологические проблемы самореализации личности. Вып. 2. – СПб.: СПбГУ, 1998., - с.188-202

Грицько М.

Науковий керівник – доц. Кондратюк Л. Р.

ЕСТЕТИЧНЕ НОВАТОРСТВО Л. КУРБАСА: КОНЦЕПТ «ПРАВИЛЬНОЇ МИСЛІ І ПОЧУВАННЯ»

Філософські ідеї значною мірою вплинули на естетичні пошуки модерного театру ХХ ст. Не залишився осторонь і український режисер Лесь Курбас. Він свідомо працював з акторськими технологіями, спрямованими на досягнення тотальності театрального переживання глядачем. Саме Лесь Курбас увів до своєї практики такий основоположний естетичний режисерський концепт, як «правильна цілість мислі і почування», котрий ставив незмірно вище концепту «правильне міркування». Лесь Курбас вважав за потрібне давати актору пояснення

загальної фізичної сутності природи, частиною і презентантом якої той стає, навчаючись слухати зовнішній і внутрішній ритм речей.

Новаторські ідеї Леся Курбаса, «людини, яка була театром» за О. Дейчем, були втілені у знакових театральних виставах «Цар Едіп», «Гайдамаки», «Макбет», «Газ», «Джінні Гігінс», «Народний Малахій», «Диктатура» з наголосом на значенні художньої форми, динаміці та ритмізації дії, використанні принципів кінематографічного впливу на глядача, архітектурного оформлення, абстрактного балету [2]. Як зазначає Неллі Корнієнко, режисером створена своєрідна театральна Академія: «з експериментальною майстернею, з цирком та естрадою, з науково-дослідним центром по вивченню театального мистецтва, зі штабом підготовки молодії зміни у всіх галузях театальної діяльності» [3, с. 314]. Відмітимо, що сюди можна віднести і художні пошуки Леся Курбаса в кінематографі, факт появи якого у контексті видової специфіки масового мистецтва вже сам по собі був принциповою новизною.

Водночас Лесь Курбас через процес активних експериментів принципово впливає на поняття масової культури, вводячи в театральну естетику принцип «перетворення». Активність мистецтва режисер вбачає не тільки в тому, щоб викликати у людей емоції до співпереживання, скільки в тому, щоб спонукати їх до дії у житті реальному. На переконання Леся Курбаса: «Підкреслення життєвої форми на сцені – це одне, а сценічні форми для життєвих змістів – це зовсім друге, це перетворення...» [4, с. 129]. Йдеться про його теорію мистецького перетворення життя, образного та сценічного перетворення дійсності в процесі її художнього відтворення у мистецтві театру. Мова, однак, не тільки про образність взагалі як специфічну ознаку мистецтва, а про образність особливу, сконцентровану до символу, до філософського висновку про відображуваний пласт дійсності.

Перший період «Березоля» (1922-1926 рр.) Н. Корнієнко називає політичним театром Леся Курбаса, якому притаманна карнавальна-майданна стихія з «ударом» в інтелектуальні точки свідомості. «Стосовно ж власне його естетики, то цей театр став блискучим полігоном експерименту з різноманітними кодами і культурними параболою, метафорами і асоціаціями, жанрами і стилями і досяг у сьогодиншньому театральному завтра» [3, с. 175]. Фактично йдеться про форми масового мистецтва.

Доцільно зауважити, що сам Лесь Курбас у «Театрі акцентованого впливу» торкається теми масових видовищ: «Були в Іспанії такі самі фести, святкові вистави, такі ж як і Гете писав для веймарського двору, яких завданням було... аби щось стверджувати, якесь поодиноким завдання. Характерно, що театр впливу з'являється завжди на схилі якоїсь епохи, або на початку якоїсь іншої епохи на момент стику двох епох, коли життя ще не утвердилось...» [4, с. 63].

Отже, можна стверджувати, що під «театром впливу» або «політичним театром» Леся Курбаса треба розуміти видовища масового мистецтва з використанням театальної лексики і з впливом її естетичних формул на масову психологію, що протиставляється деестетизованій масовій культурі. Лесь Курбас-новатор, відчуваючи підтексти революційної епохи, сміливо використовує власні естетичні форми-моделі, через які конструює модерний художній простір, новітній «національний стиль», що передбачає активне «перетворення» у колективному підсвідомому. Спираючись на теорію В. Шкловського, зазначає Н. Корнієнко, Лесь Курбас уводить у театральну естетику принцип «очуднення», «відсторонення». Він одночасно приєднується до формули естетичного у Конрада Ленге, який стверджує, «що естетичний момент полягає в радості, яку ми дістаємо від зрушення певної речі в інший ряд уявлень...» [3, с. 189].

Пристаючи до організації «Березілю» і не маючи революційного репертуару, Лесь Курбас береться до творення дійства, диктуючи акторам прямо на репетиціях текст «Жовтня» і «Рура» – видовищ-плакатів. Згодом він диктує С. Бондарчукові текст масового видовища «Пролог», докорінно переробляючи п'єсу О. Поповського та А. Піотровського «Переддень революції», створює до 10-річчя Жовтня драматичну композицію «Жовтневий огляд» – плакат-мозаїку, складену з творів українських та німецьких поетів та драматургів, а також віршів В. Маяковського. Він працює і над виставкою-репортажем «Народження велетня», присвяченого пуску гіганта індустрії – Харківського тракторного заводу. Тексти до постановок писали М. Ірчан, Ю. Яновський та колектив учасників, тобто значною мірою сам Лесь Курбас. До п'ятої річниці революції (а в революції митець вбачає можливість змінити життя) Лесь Курбас створює в концертному варіанті масове дійство під назвою «Жовтень».

Однак, як зазначає Н. Корнієнко, «Жовтень» Курбаса «не ніс у собі відвертості плакату, ця вистава була так просякнута музикою, так природно насичена емоцією, що за мистецькою сутністю виходила далеко за межі агітаційного «жанру». Курбасові вже тоді йшлося не про публіцистику в чистому вигляді, а про публіцистику, вбрану «у гнучку музичну емоційну форму». Власне, й сам прийом інсценування чи театралізації музики був для українського театру несподіваним ... Курбас досяг видовища хвилюючого й сміливого» [3, с. 134].

Чи протиставляв себе Курбас свідомо масовій культурі?

Відповідь на це дає переклад з німецької мови і видання в Україні книжки Віктора Обюртена «Мистецтво вмирає», в якій, зокрема, йдеться: «Епоха, в яку ми живемо, – це епоха організації організованої маси плебей».

Все, що ця сучасність могутньо сотворила, сотворила вона організацією, спілкою, якій особиста воля має коритися. Анонімне слово цієї епохи говорять держава, синдикати, в малому – товариства й артілі... Особистість – це є іменно те, що повстає проти організації загалу і для того мусить бути знищена» [5, с. 341]. А в «Слові перекладача» Лесь Курбас стверджує: «Я думаю, що й при надалі йдучій одностроєвості людства навіки зостанеться факт самотності людини, індивідуума, серед найбільше близького і однакового натовпу...» [5, с. 340].

Курбасівська наука про перетворення є тим методом, що намагається зосередити глядача на ідеї, вкладеній у мистецький твір: «... Зробити так з даною подією, щоб вона на сцені була виведена у такому вигляді, у такому перетворенні, в такій інакшості, відмінності, у такій новій комбінації, яка саме мусить викликати найбільшу кількість асоціативних процесів...» [4, с. 127].

Мистецтво, вважає Лесь Курбас, мусить свідомо вдаватися до специфічних образних засобів і форм виразності. Красномовною є думка театрознавця Ю. Бобошка: «Образна мова «перетворення» – це, звичайно, мова метафоричних художніх образів, широкого використання арсеналу тропів, від метонії і метафори до алегорії, символу та «очуднення»... Курбасове «перетворення» певною мірою перегукується з пізніше висуненим Б. Брехтом принципом «очуднення» – особливо на початковому періоді існування теорії, коли Лесь Курбас шукав «ірреальних перетворень» [3, с. 24]. Н. Корнієнко резюмує: «Якщо у Брехта «вихід з образу» слугує для руйнації сценічної ілюзії, то прийом, що знайшли Лесь Курбас і Куліш, допомагає добитися того ж результату – «відчуження», «очуднення» – без публіцистичного оголення сценічної таємниці» [3, с. 296].

Лесь Курбас є предтечею новітніх культурних практик, зокрема й масового мистецтва в масовій культурі. Це мистецтво індивідуального «перетворення», «очуднення», що не втрачає зв'язку з аудиторією, через критерії цінності, воно є популярним і мистецтвом для народу. Це та окрема категорія у масовій культурі, яку пізніше британські теоретики-культуралісти Стюарт Гол та Педі Веннел визнають як масове мистецтво, яке здатне викликати подив і прагне до виховання вибагливої аудиторії.

Курбасівські роздуми про синтез, стиль часу і його форми будуть актуальними до тих пір, доки триватиме боротьба між дійсністю та ідеалами, між потворним та високим, між культурною індустрією й мистецтвом. А це означає – завжди!

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів розстріляного відродження : матеріали архівно-слідчих справ укр. письменників 1920-1930-х рр. – 2010. Т. 2 : Лесь Курбас і театр «Березіль»: Архівні документи (1927-1988). – К. : Смолоскип, 2016. – 504 с.
2. Дейч О. Людина, що була театром / Олександр Дейч // Жовтень. – 1982. – № 6.
3. Корнієнко Н. Лесь Курбас / Неллі Корнієнко. – К. : Либідь, 2007.
4. Курбас Л. Березіль / Лесь Курбас. – К. : Дніпро, 1988.
5. Обюртен В. Мистецтво вмирає / Віктор Обюртен // Лесь Курбас: «Березіль». – К. : Дніпро, 1988.
6. Савченко О. Театр у системі філософської антропології / Олена Савченко. – К. : 2012. – 296 с.

Кінах У.

Науковий керівник – доц. Буда В. А.

МОЛОДІЖНИЙ ЖАРГОН У МОВІ ОПОВІДАнь АНДРІЯ ЛЮБКИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «КІЛЕР»)

Художня література завжди була, є і буде об'єктом наукового зацікавлення лінгвістів, адже вона відбиває і фіксує дійсність у художніх образах, які розкрито залежно від творчого бачення автора. Зараз у сучасній літературі спостерігається тенденція до відтворення реальної, «неказкової» дійсності, тому письменники у художніх творах часто використовують різновиди соціальних діалектизмів: сленг, жаргон, аргі.

Мета статті полягає в аналізі жаргонізмів у збірці оповідань Андрія Любки «Кілер», розкриття їхньої специфіки та стилістичного навантаження, що дає можливість усвідомити, як ці мовні засоби допомогли автору змалювати персонажів, події, відтворити особливості певного часу, простору.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім вивченням мови творів сучасного молодого автора Андрія Любки з погляду лінгвістики.

Соціум і мова – взаємопроникні та взаємозалежні системи, і будь-які зміни в одній із них рано чи пізно відбиваються в іншій. Лексика є найбільш рухомим рівнем мови, тому саме у ній найшвидше з'являються певні новоутворення, які можуть розкрити прямо чи опосередковано характер таких явищ. Зважаючи на таку важливу функцію, дослідники не можуть оминати чи заперечити актуальність вивчення соціальних діалектизмів. За Л. Ставицькою, соціальні діалекти – це «різновид мови, вживаний як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною спільністю, тобто це мова певної соціальної групи» [3, с. 20]. До структури цього поняття входять такі складові, як сленг, жаргон, аргі, а також професіоналізми, які мають меншу спорідненість з попередніми явищами, тому часто дослідники розглядають їх окремо.

Враховуючи те, наскільки живими, стихійними і ненормованими (але нормативними) є поняття «сленг», «жаргон», «аргі» серед мовознавців виникали неоднозначні погляди щодо їхнього розмежування. На сучасному етапі розвитку української лінгвістики найбільш ґрунтовно досліджувала цю проблему Леся Ставицька.

Результати її праці викладено у монографії «Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови», де сленг тлумачать як практично відкрито мовну підсистему. Щодо поняття «жаргон» Л. Ставицька пояснює, що «...це соціально маркована лексика. У професії журналіста, водія чи науковця є нормативний ряд, який використовується для офіційного спілкування, а є знижений, фамільярний з модусом жаргону як засобу сміхового олюднення світу. Жаргон є розмовною лексикою, що побутує в певному корпоративному середовищі. Спілкуючись одне з одним, ми виробляємо особливий субкод, який об'єднує нас, відокремлює від інших і є розпізнавальним знаком: ми — свої, ми належимо до одного середовища» [3, с. 106].

Наприкінці ХХ ст. поживалена сленгізація мови внаслідок змін у політичному та культурному устрої України виходить на літературну арену. Ми зустрічаємось із посиленням використанням сленгу та жаргону в художніх творах. Існують різні думки щодо використання такої лексики. Як зазначає дослідниця Олександра Глазова: «Хтось відносить їх до паразитарних видів лексики, які засмічують мовлення. Інші наголошують на тому, що властиві сленгові та жаргонові образність та емоційність збагачують мову експресивними засобами, що в розвитку мови є позитивною тенденцією» [1, с. 38]. Однак факт залишається фактом: соціальні діалектизми — яскраве явище у лінгвістиці і оминати його не можна. Конкретно нашим завданням є дослідження жаргонізмів у збірці оповідань Андрія Любки «Кілер».

Загалом слід зазначити, що тематично ці оповідання є досить різнобічними, однак більшість персонажів у них є молодими людьми. Враховуючи цей факт, зрозуміло, що найістотнішим пластом нашого вивчення є молодіжний жаргон.

За тематичним розподілом ми можемо виділити 7 блоків молодіжного жаргону у мові оповідань Андрія Любки:

- **назви абстрактних понять:** вся ця муть у телевізорі – неясність у чомусь, непорозуміння [2, с. 3], а я ніфіга не пам'ятаю – нічого [2, с. 62]; попри всі свої заморочки – нав'язлива ідея, дивацтво [2, с. 87];

- **назви дій:** ми провтикували проплачені вечері – втрачати щось [2, с. 4], я теж забив на тур – порвати з кимсь, відмовитись від чогось, збайдужіти до чогось, когось [2, с. 6], я зняухався з безкінечною кавалькадою повій – вступити у контакт, познайомитись [2, с. 6]; викладача квантової фізики, який зарубав мене – несправедливо занижити оцінку [2, с. 91]; підкотитися до жінки – фліртувати [2, с. 92]; його випруть з роботи – звільнити [2, с. 98]; прибрати журналіста – вбити [10, с. 39]; наїхати на бізнес – погрожувати, часто зі застосуванням насильства [2, с. 39]; все продув – програти [2, с. 58];

- **назви людей:** розбудив якусь чувіху в моєму ліжку – дівчина, молода жінка [2, с. 6], записуй, старий – звертання до друга, колеги [2, с. 12]; найзатятіші ботани – старанний учень [2, с. 33]; заучки – учні, що запам'ятовують матеріал напам'ять [2, с. 33]; кинув у свою класнуху чорнильну бомбу – класний керівник [2, с. 34]; банальних і нецікавих алкашів – алкоголік [2, с. 52]; пацанам з двору – молоді хлопці [2, с. 91];

- **назви конкретних понять:** пересів, замовляв тобі дрінки – алкогольний напій [2, с. 5], дивитися футбол по ящику – телевізор [2, с. 12]; він тоді дуже вплився якимось білим міцним, советською бурдою – алкогольний напій поганої якості [2, с. 41]; тілесна любов, авантюри, бухло – алкогольні напої, алкоголь [2, с. 53]; збирав речі у бардачку – відділення для всіляких дрібниць на передній панелі в салоні автомобіля [2, с. 97]; замовляв собі й їй подвійні – назва алкогольного напою, вдвічі більшого за стандартний об'єм [2, с. 5];

- **назви станів:** так буває, що все просто й фігово – погано, кепсько [2, с. 7], я був п'яним і втомленим, накуреним – в стані наркотичного сп'яніння [2, с. 5];

- **назви ознак, рис характеру:** це якась зовсім тупорила газетка – погана, низькоякісна [2, с. 30]; це совковий коридор – той, що відповідає радянським уявленням про життя [2, с. 36]; советською бурдою – той, що відповідає радянським уявленням про життя [2, с. 41]; безпринципна понтова істота – самовпевнений [2, с. 97];

- **назви закладів:** шукали в місті якісь забігайлівки – недорогий заклад харчування [2, с. 4]; і найближчому цілодобовому алкошопі – алкогольний магазин [2, с. 61].

Також можемо зустріти жаргонні звороти фразеологічного характеру: стріляти сигарети – позичати сигарети [2, с. 12], світити номер – не приховувати номер [2, с. 13].

Письменник використовує жаргонні елементи лексики для досягнення різних стилістичних функцій:

- **емоційно-експресивної:** а я ніфіга не пам'ятаю, бо був жажливо п'яним – нічого [2, с. 62]; жени мені гроші – змушувати віддати щось [2, с. 12]; нарізається, як дикий олень – сильно напиватись [2, с. 61]; все продув – програти [2, с. 58];

- **оцінної:** це якась зовсім тупорила газетка – погана [2, с. 30]; це совковий коридор совкової лікарні – зневажл. який відповідає радянському способу життя і мислення [2, с. 36];

- **корпоративної:** записуй, старий – чоловік, хлопець [2, с. 12]; пацанам з двору – молоді хлопці [2, с. 91];

- **евфемістичної:** : я натягував їх у туалеті клубу – здійснювати статевий акт [2, с. 6]; прибрати журналіста – вбити журналіста [2, с. 39], наїхати на бізнес – погрожувати, застосовувати насильство [2, с. 39];

• **пейоративної**: *шукали в місті якісь забігайлівки* – недорогий заклад харчування [2, с. 4]; *найзатятіші ботани* – старанний учень [2, с. 33]; *заучки* – учні, що запам'ятовують матеріал напам'ять [2, с. 33]; *кинув у свою класнуху чорнильну бомбу* – класний керівник [2, с. 34].

Висновки. Ми виявили, що найбільш поширеною групою жаргонізмів відповідно до їхнього розподілу за тематичними блоками є назви дій. Мотивуємо це подієвістю і сюжетністю оповідань, а також самою природною синонімією дієслів, їхньою інформаційною функцією. Визначили, що жаргон у мові оповідань А. Любки найчастіше несе в собі емоційно-експресивну функцію, адже саме емоційне навантаження цієї лексики в основному передає занижений відтінок, певну ненормованість сказаного.

Дослідження жаргону у художній мові сучасних письменників є перспективним шляхом розвитку соціолінгвістики і суміжних із нею наук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О. П. Жаргон і сленг – як ставитись до них словеснику? / О. П. Глазова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/2651/>
2. Любка А. С. Кілер: збірка історій / А. С. Любка. – Львів: ЛА «Піраміда», 2012. – 112 с.
3. Ставицька Л. О. Аргі, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови: монографія / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.

Кошулинська Р.

Науковий керівник – доц. Панчук Г. Д.

ВЛАСНІ НАЗВИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

У лексиці української мови поряд з окремими словами існують стійкі словосполучення (фразеологізми), що виступають у мові як неподільні за значенням вислови, які мають одне лексичне значення: (байдики бити – ледарювати). Важливим компонентом фразеологізмів є власні назви (оніми).

Власні імена виникли дуже давно в процесі розвитку мови. Кожен онім містить інформацію про особливості іменованого об'єкта, історичну епоху, у якій виникла назва, етнос, котрий створив назву, мову, якою назва функціонує, і багато іншого. Спеціальна лінгвістична дисципліна, що вивчає власні імена, називається ономастикою [3, с.262].

Поряд із цим поняттям у мовознавстві виділяють літературну ономастику, яка є вторинною, бо виникає й існує на базі загальнонародної ономастики, опираючись на діючі в мові ономастичні норми. Власні назви в художньому творі передусім виконують стилістичну функцію, на відміну від реальних власних назв, що належать мові. Усі імена, прізвиська, імена по батькові, прізвища, андроніми, патроніми покликані не лише ідентифікувати персонажа, а й виконувати певні характеристичні функції для створення цілісного образу героя [4, с. 7-8].

Перші ономастичні розвідки з'явилися ще тоді, коли в «Повісті минулих літ» Нестор-літописець намагався дізнатись «...откуда есть пошла Русская земля». Пізніше ономастичні дослідження розпочав відомий український слов'янознавець Я. Головацький, А. Берт'є-Делагард, відомі українські історики О. Лазаревський, В. Ляскоронський, Л. Падалка, М. Арандаренко, М. Астряб, О. Андріяшев та ін. Свій внесок у становлення дисципліни зробив також видатний український поет І. Франко. [3, с.264-265].

Метою нашої статті є аналіз власних назв у фразеологізмах української мови, класифікація та визначення особливостей, що дає можливість всебічно і глибоко усвідомити важливість онімів у фразеології рідної мови.

Джерелом дослідження послужив Словник фразеологізмів української мови Білоноженко В. М., Гнатюка І. С. та ін. (нами скартовано 104 од.).

Аналіз наших фразеологізмів показав, що фраземи з іменами є дуже інформативними й цікавими.

У складі сучасних імен дослідники виділяють візантійські християнські імена, або імена християнського календаря, давньоруські, імена, запозичені з західнослов'янських і південнослов'янських мов [5, с.7].

У аналізованих нами фразеологізмах виділяємо такі типи імен за походженням:

- давньоєврейські : *Адам* (Адам в раю, від Адама, Адамові діти, Адамові реберце, Адамові слізки), *Валаам* (Валаамова ослиця), *Гаврило* (крути, Гаврило), *Данило* (не вмер Данило – болячка задавила), *Іван* (Іванова хата), *Іуда* (Іудине плем'я), *Лазар* (скорчити Лазаря, співати Лазаря), *Мусій* (у всякого Мусія своя затія), *Хома* (Хома невірний) та ін.;

- римські : *Амур/Купідон* (Амурова стріла), *Аріадна* (нитка Аріадни нитка);

- грецькі: *Андрій* (як Тарас Бульба з Андрієм), *Ахіллес* (Ахіллесова п'ята), *Вавилон* (Вавилонське стовпотворіння), *Варфоломій* (Варфоломіївська ніч), *Геркулес*(Геркулесові стовпи), *Гордій* (Гордіїв вузол), *Дамокл* (Дамоклів меч), *Марко* (Марко з пасльону, Марко у пеклі) та ін.;

- давньоруські : *Дарина* (Парочка – Мартин і Одарочка), *Борислав* (князь Борис все плуги кував та людям давав), *Роман* (зле, Романи , робиш, що литвином ореш) та ін.;

- запозичені із західнослов'янських і південнослов'янських мов: *Мартин* (як Мартин до мила), *Гнат* (Гнат безп'ятий) ;
- запозичені із західноєвропейських мов : *Робінзон* (Робінзон на безлюдному острові), *Рубікон* (перейти Рубікон).

Важливим є те , що імена у фразеологізмах можуть бути різними за структурою: як повними , так і їх варіантами . До першої групи відносимо такі: Андрій, Аріадна, Борис, Геркулес, Макар, Сізіф, Тарас, Гордій, Гіменей, Герострат та ін. Варіанти імен можуть творитися усиченням, усичено-суфіксальним та суфіксальним способами. У складі аналізованих фразеологізмів маємо такі варіанти імен: усичені: Борис (Борислав), Настя (Анастасія), Парася (Параскевія), усичено-суфіксальні: Дуня (Євдокія), Тимко (Тимофій), Одарка (Дарина), Панько (Пантелеймон), суфіксальні: Кіндратик (Кіндрат): з Кіндратиком в голові, за царя Тимка /Панька та ін. Прокласифікувавши зібрані нами власні назви, можна говорити про так звану мотивацію у фразеологізмах. Адже в основі значення фразеологічної одиниці знаходяться мотиваційні відношення. Основою таких відношень є конотативна та асоціативна природа внутрішньої форми. Д. А. Ашурова з цього приводу зауважує, що мотивація фразеологічної одиниці – це відношення в семантиці словосполучення, які характеризується співвіднесеністю з певними образами, найменування, словами тощо [1, с.35].

Так фразеологізм «від Адама» має значення дуже далеко, від самого початку. Що стосується імені, то Адам – давньоєврейського походження, у перекладі – «перша людина», «чоловік», «глина», «земля». Тому, можна стверджувати, що це ім'я у фразеологізмі є цілком вмотивоване.

Подібним прикладом може послужити фразеологізм «голий, як Бубон (турецький святий)» – дуже бідний. Адже здавна святі не вирізнялися багатством та розкошами .

Фразеологізм «Гордіїв вузол» має значення дуже складна, заплутана справа, складний збіг обставин. У прямому значенні – легендарний вузол на царському возі у святині Зевса в місті Гордіоні, у Фригії. За стародавнім пророцтвом, той хто розв'яже цього вузла, мав стати володарем Малої Азії. У 333 до н. е. Александр Македонський розрубав його мечем і цим виконав пророцтво. У переносному значенні, «розв'язати Гордіїв вузол» — просто і несподівано вирішити важку справу [6, с. 75].

Фразеологізм «Хома невірний» характеризує людину, яку важко переконати повірити у що-небудь. Згадаймо, що Хома (апостол) — один з дванадцяти учнів Ісуса Христа, згідно з Євангелієм, не вірив вісті про його воскресіння, допоки не переконався у цьому особисто.

Як бачимо, фразеологізми таки будують за певною стратегією, планом. Але можна зустріти велику кількість фразем, причину поєднання компонентів яких важко зрозуміти, а моментами і неможливо. Так, наприклад, ім'я *Макар* грецького походження, у перекладі – щасливий, блаженний. Проте, фразеологізм «*туди, де Макар телят пасе*» означає туди, де важкі умови життя, куди потрапляють, як правило, не з власного бажання; дуже далеко. Можна стверджувати, що це сполучення слів не мотивується значенням імені.

Висновок. Фразеологізми, у складі яких виділяються власні назви, становлять значний шар фразеологічного фонду сучасної української мови. Ці мовні одиниці, за нашими матеріалами, відзначаються різноманітністю щодо етимології (давньослов'янські, християнські та ін.) і структури (повні й усичені за різними типами). Часто ім'я надає фраземі різні експресивно-емоційні та оцінні значення. Через колоритні імена фразеологізми повідомляють про своєрідні звичаї народу, спосіб його мислення, міфологію, історію. Саме тому, вивчення власних назв в фразеологізмах є завжди перспективним .

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашурова Д. У. Производное слово в свете коммуникационной теории языка. – Ташкент, 1991. – 99 с.
2. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С., Дятчук В. В., Неровня В. Н., Федоренко Т. О. Словник фразеологізмів української мови / відповідальний ред. Винник В. О. – К.: Наукова думка, 2003. – 788 с.
3. Зубко А. Українська ономастика: здобутки і проблеми // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – 2007. - №15. - С. 262-280.
4. Карпенко Ю.О. Літературна ономастика: Збірник статей. – Одеса: Астропринт, 2008. – 328 с.
5. Скрипник Л. Г., Дзяківська Я. Я. Власні імена людей: Словник- довідник. – К.: Наук, думка, 1986. —310 с.
6. Словник античної міфології / Козовик І.Я., Пономарів О.Д. — Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. — 312с.

Струганець П.

Науковий керівник – доц. Миколенко Т. М.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ У ФУТБОЛЬНОМУ ТЕЛЕРЕПОРТАЖІ

Значну роль у популяризації футболу відіграє телебачення, яке дає змогу дивитися футбольні матчі мільйонам глядачів. Завдяки мовній діяльності коментатора та видовищній природі телебачення репортаж відтворює дійсність, побачену журналістом на місці подій, викликає у глядачів ефект персональної присутності на матчі, справляє емоційне враження на вболівальників. Сучасний футбольний репортаж вербалізує почуттєву сферу учасників та глядачів футбольного дійства. Коментатор стає певним ретранслятором між самим

процесом гри та вболівальниками, і одна з домінантних комунікативних ознак його мовлення, безперечно, – емоційність.

Незважаючи на те, що мова футболу перебуває в центрі уваги лінгвістів (таких, як С. С. Богуславський [2], Р. С. Коваль [4], О. М. Лавриненко [5], І. Р. Процик [7], В. В. Максимчук [6], В. М. Барчук [1], Ю. Б. Струганець [9]), емоційну лексику у футбольній комунікації ще не досліджено. З огляду на це задекларована проблематика є **актуальною**.

Мета нашої розвідки – проаналізувати способи вербалізації емоцій у футбольному телерепортажі. Джерельним матеріалом нашого дослідження слугували репортажі українською мовою на телеканалах «Футбол 1», «Футбол 2» та «Україна» під час трансляції футбольних матчів.

Телекоментар може бути нейтрально-відсторонений (зادля лаконічного опису подій, які не викликають особливої реакції в аудиторії) та емоційно забарвлений. Футбольний коментар апіорі наповнений емоціями, вербалізує емоційні стани учасників футбольних баталій. Саме тому вміння досконало володіти ослівленням емоцій є важливим для сучасного коментатора. В. А. Чабаненко зазначає, що емотивна функція мови реалізується щоразу, коли мовець виражає почуття, ставлення до навколишньої дійсності або коли він хоче викликати почуттєву реакцію свого співбесідника [10, с. 142]. Для вербалізації емоцій задіяна емоційна лексика. А. С. Стадній стверджує, що емоційно-оцінна (конотативна) лексика – це лінгвістичний феномен, особливий компонент, за допомогою якого виражається психічний стан мовця, його ставлення до предмета, об'єкта, адресата мовлення, тобто все те, що складає мету емотивної функції слова [8, с. 321]. Ю. В. Калужинська до емоційної лексики передусім відносить слова, які означають назви певних почуттів і є емоційними вже за своїм лексичним значенням – *щирість, жаль, гнів, ніжність, любов* та ін. Найчисленнішою є лексика, емоційне забарвлення якої досягається шляхом певних суфіксів залежності, пестливості, зневаги. Емоційні за своїм лексичним значенням є також слова, які виражають позитивну чи негативну оцінку явищ і предметів дійсності або почуття й стан людини [3, с. 45].

За нашими спостереженнями, у футбольному телекоментарі домінує емоційна лексика, яка слугує вираженню позитивної і негативної оцінки дій гравців під час футбольного матчу. Позитивно- і негативнооцінну лексику (услід за Ю. В. Калужинською) кваліфікуємо «як функціональну категорію та один із способів вираження ставлення мовця до предметів навколишньої дійсності» [3, с. 15], у нашому випадку – для оцінки дій гравців на футбольному полі.

Для коментування дій футболістів у телерепортажі задіяно різні моделі вербалізації емоцій зі знаком «+»:

- прикметникового типу для характеристики гравців: **Дуже солідний, дуже впевнений** поки що молодий колумбійський захисник (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:06); **Петр Чех неймовірний!** Браво, Петр Чех! (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:43); **Високий, потужний, атлетичний** Деле Алі (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:49); **Мохамед Салах – божевільний!** (про надзвичайну гру футболіста) (ТК «Футбол 1», 04.04.18, 21:59);
- прислівникового типу для схвалення якісної гри: **Бездоганно** позиційно працює Лоран Кошельни (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:06); **Харі Кейн! Магія топ-форварда! Із нічого забиває гол. Абсолютно неймовірно грає Харі Кейн!** (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:29); **Казково зіграли** (ТК «Футбол 1», 10.03.18, 15:14); **Вертогнен безкомпромісно** виграв боротьбу у Мхітаряна (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:00). Виразенню емоцій сприяє контекстуальна синонімія, наприклад: **Знову обережно, охайно грає центрбек** (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 21:57).

Виявлено також позитивнооцінні конструкції для характеристики окремих прийомів гри: **Сильний підкат** від Мустафі (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:14).

Розглянемо моделі вербалізації емоцій зі знаком «–», зокрема такі:

- іменникового типу для характеристики гравців: **Ледь не покарали Компані за інертність** (ТК «Футбол 1», 04.04.18, 22:12);
- прикметникового типу для характеристики гравців: **Поки що каноніри в атаці бліді** (невизначні) (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:07); **Стара Сеньйора**, можливо, дійсно **стара** (старші за віком футболісти не встигають за молодшими суперниками) (ТК «Футбол 2», 03.04.18, 23:21);
- прислівникового типу для коментування неякісної гри: **Деле Алі незграбно** зупиняє м'яч (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:01); **Щоб бразилець Фірміно і так кострубато зіграв!** (ТК «Футбол 1», 10.03.18, 15:12).

Чимало оцінних висловлювань коментатора відображають певні етапи гри: **От такий от кошмарний початок** для Тотенхема (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 21:55); **Після цього усе пішло шкереберть** (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:17); дисбаланс у грі команди: **Катастрофічний, просто катастрофічний розрив між лініями у Ювентуса** (ТК «Футбол 2», 07.03.18, 22:26).

Коментатори доволі часто використовують образні мовні засоби, які слугують вербалізації емоцій:

- зменшено-пестливі слова, утворені за допомогою суфіксів: *проблемки, стіска, швидесенько, черпачок* (**Поки що це не проблеми, поки що це лише натяки на проблеми**) (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:11);

Головою пробиває під **самісіньку стічку** (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:30); **І швидесенько** м'яч переводять на Кейна (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:21); **Не проходить черпачок** на Вератті (закідна передача на гравця) (ТК «Футбол 1», 14.02.18, 23:19);

- фразеологізми: **втрачати голову**, **іскри з-під шипів**, **в'язати по руках і ногах**, **дістати повну торбу**, **заварити кашу**, **розрулити ситуацію** (В дербі важливо не **втрачати голову** (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:04); **Іскри з-під шипів**, трава розлітається – так починає свій слалом Дуглас Коста (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:12); **Намагаються в'язати по руках і ногах** Тотенхем гравці Ювентуса (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:16); **Можна ще і повну торбу дістати** (ТК «Футбол 2», 03.04.18, 23:17); **Тайсон дуже серйозну кашу заварив**, смачну кашу (ТК «Футбол 2», 6.12.17, 22:14); **Каземіро прийшов і розрулив ситуацію** (вирішив ситуацію) (ТК «Футбол 1», 14.02.18, 22:08);

- епітети: **суперорганізований** Дембеле; **блискучий майстер**; **талановитий**, **обдарований**, **самодостатній** Лукас Муора; **божевільний поєдинок**, **класний акцентований простріл** (Дембеле сьогодні **суперорганізований** (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:04); **Блискучий майстер** виконання стандартів готує удар (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:42); **Подивимось, що покаже, безумовно, талановитий, обдарований, самодостатній** Лукас Муора (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:30); Поєдинок вимальовується просто **божевільним** (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:17); **Класний акцентований простріл**, але ні Мбапе, ні Алвес до м'яча не дісталися (ТК «Футбол 1», 14.02.18, 23:21);

- метафори: **трибуни закипіли**, **летіти в підкаті**, **моменти прорізаються**, **пачками накручувати суперників**, **грабувати на рівному місці**, **обікрати**, **пішла гаряча водичка** (Завелись, **закипіли трибуни** Вемблі (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:40); **Летить в підкаті** Бен Девіс (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:41); **Прорізаються деякі моменти** у Тотенхемі, погодьтеся (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:15); **Просто пачками накручував суперників** Дуглас Коста (обігрував суперників без значних зусиль) (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 23:36); **Салаха сьогодні грабують на рівному місці** (гравець втрачає м'яч у простих ситуаціях) (ТК «Футбол 1», 10.03.18, 15:17); **Обаменя обікрав** Сона і вибив м'яч в аут (несподівано перехопив м'яч у суперника) (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:08); **Гаряча водичка**, як бачимо, **пішла уже під вечір** (успішна гра розпочалася наприкінці матчу) (ТК «Футбол 2», 10.02.18, 21:01);

- порівняння: **впадаєш, як Дніпро в Чорне море**; **жалити, як бджола**; **густа гра, як різдвяний холодець** (В такі матчі **впадаєш, як Дніпро в Чорне море** (на позначення дуже захопливого матчу) (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:18); **Моментами показали, що готові жалити, як бджола** (завдавати ударів) (ТК «Футбол 1», 14.02.18, 22:05); **Гра така густа, як різдвяний холодець**, в якому може ложка стояти (дуже напружена гра) (ТК «Футбол 2», 03.01.18, 22:05).

Підсиленню емоційної напруги сприяють такі мовні конструкції, як повтори та синонімічні ряди, а саме: **Робота, робота** і ще раз **робота**, і про футбол не забувати (ТК «Футбол 2», 6.12.17, 23:24); **Дуже солідний, дуже впевнений** поки що молодий колумбійський захисник (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:06); **Завелись, закипіли трибуни** Вемблі (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:40); **Високий, потужний, атлетичний** Деле Алі (ТК «Футбол 1», 10.02.18, 15:49); **Замінив Аллегрі Манджукіча, який уже натовився, наївся** (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:20); **Подивимось, що покаже, безумовно, талановитий, обдарований, самодостатній** Лукас Муора (ТК «Футбол 1», 13.02.18, 22:30).

Названі стилістичні засоби активно використовуються у сучасній манері телекоментування, є своєрідним способом передавання емоцій з футбольного поля до глядача. Завдяки цьому навіть банальні епізоди ігрової діяльності перетворюються на цікавий для сприйняття факт.

Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні нових тенденцій у використанні лексико-семантичних одиниць української літературної мови для реалізації прагмалінгвістичних завдань сучасного телерепортажу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барчук В. Спортивний репортаж як дзеркало суспільного мовлення (на матеріалі футбольних трансляцій) / В. Барчук // Рідне слово в етнокультурному вимірі: зб. наук. праць. – Дрогобич, 2015. – С. 15–24.
2. Богуславский С. С. Футбольная терминология в немецком языке: дисс. ... канд. филолог. наук: 10.02.04 / Богуславский Сергей Сергеевич. – Одесса, 2010. – 291 с.
3. Калужинська Ю. В. Лексико-словотвірна вербалізація негативної оцінки в мові української газетної періодики початку ХХІ сторіччя: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ю. В. Калужинська. – Луцьк, 2017. – 259 с.
4. Коваль Р. С. Синонімія у французькій футбольній лексичі / Р. С. Коваль // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 14. – Т. 2. – С. 107–112.
5. Лавриненко О. В. Жаргон російськомовного футбольного вболівальника: системний та жанрово-комунікативний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.02 / О. В. Лавриненко. – Дніпропетровськ, 2013. – 20 с.
6. Максимчук В. В. Неологізми футбольного дискурсу як об'єкт лексикографічного опису / В. В. Максимчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: зб. наук. праць. – Острог, 2015. – Вип. 57. – С. 85–89.

7. Процик І. Вербальне самовираження в субкультурі українських футбольних уболівальників / І. Процик // Мова і суспільство: зб. наук. праць. – Львів, 2012. – Вип. 3. – С. 224–229.
8. Стадній А. С. Психолінгвістичний аспект емоційно-оцінної лексики / А. С. Стадній // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія: Мовознавство. – Дніпропетровськ, 2010. – Вип. 16. – № 11. – Т. 18. – С. 321–325.
9. Струганець Ю. Б. Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Струганець Юрій Борисович. – Івано-Франківськ, 2016. – 228 с.
10. Чабаненко В. А. Стилистика експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя, 2002. – 351 с.

Пелих М.

Науковий керівник – доц. Розумович О. А.

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ І СВОБОДИ В КОНЦЕПЦІЇ ЖАКА МАРІТЕНА

Релігійна думка і пов'язана з нею філософія належать до традиціоналістського типу мислення. У руслі релігійної думки народжувалися видатні філософські вчення, які впливали на культуру людства. Одним з напрямів релігійної філософії є неомізм, що сформувався в 70-ті роки ХІХ ст. під впливом рішень І Ватиканського собору. Неомізм відроджує схоластичну систему філософа ХІІІ ст. Фоми Аквінського.

Неомістська концепція буття не монотеїстична, а дуалістична. Вона протиставляє абсолютне, надприродне буття і буття конкретних речей. Буття саме по собі - це чисте буття (Бог). Неомізм проголошує існування аналогії між Богом і його творінням: Творець протилежний світові, але його творіння дозволяє судити про нього. Питання про те, що таке буття, вирішується таким чином: "бути значить бути створеним Богом, бути значить бути в Богові". Яскравим представником неомізму є католицький філософ Жак Марітен.

Метою статті виступає розгляд проблеми людини з огляду на роботи відомого французького філософа.

Загальні філософські погляди Марітена, його роздуми про співвідношення релігії та філософії відрізняються ясністю і послідовністю. У ранній роботі «Святий Фома, апостол сучасності» (1923) Марітен стверджував, що тільки вчення Фоми Аквінського може «повернути світ шляху Істини, щоб він не загинув, того що більш не знає її». Для Марітена Фома Аквінський – ідеал, який протилежний всій західній філософії Нового часу. Основним чинником, що сформував його погляди, стало ознайомлення з роботою Фоми Аквінського "Сума теології". Так, ми можемо побачити, що Ж. Марітен поклоняється Ф. Аквінському. [3, с. 213].

Актуальність дослідження полягає у посиленому інтересі до поглядів Ф. Аквінського, що жив у ХІІІ ст., а також наслідуванню його мислення Ж. Марітеном у ХХ ст.

Філософія людської особистості і свободи Ж. Марітена - це частина його концепції, тісно пов'язана з філософією історії. У свою чергу філософія історії Марітена відігравала значну роль у спробах поновлення католицької думки, які спочатку були не прийняті богословами-догматиками. Але згодом, вже в 50-60-х роках, створена Марітеном програма "інтегрального гуманізму" була засуджена. Ця програма передбачала відкритість гуманізму Фоми Аквінського до людини. Марітен залишає незмінним основну ідею Фоми Аквінського – гармонію між розумом і вірою. [1, с. 242]

Марітен прагнув "інтегрувати", тобто нерозривно пов'язати саме початкові релігійні, як він вважав, підстави ("трансцендентні підстави"(ті, що недоступні досвідному пізнанню)). Разом з тим, він зазначав, що інтеграція не передбачає некритичного ставлення до традицій гуманістичної думки і культури.

Концепція інтегрального гуманізму Марітена органічно вплетена в полотно більш широкого релігійно-філософського бачення культури. Культура розуміється як одна з вершин, що досягаються людиною на шляху його вдосконалення. Творча діяльність, що втілюється в творінні культури, носить на собі "трансцендентний відбиток божественного буття - Істини, Краси і Блага". Як зразок для цього він вказував на християнський гуманізм пізнього середньовіччя, на основі якого він розвивав ідею інтегрального гуманізму. [2, с. 79-81]

В умовах ослаблення страждань і відсутності злодіянь це було простим сходженням, рухом інтелекту до об'єкта, душі - до вдосконалення, світу - до соціальної і правової структури об'єднання. Повністю підкорившись пристрасті, християнство будувало величезний замок, на вершині якого повинен був сидіти Бог; воно приготувало йому трон на землі, оскільки любило його. Тож все людське перебувало під знаком священного, прямувало священним і захищалось священним, принаймні до тих пір, поки любов давала йому сили жити. Нехай траплялися втрати, нещастя - божественне діяння здійснювалося через душу, яка прийняла хрещення. Створена істота постійно зазнавала терзань і в цьому знаходила велич, забуваючи себе в ім'я Бога. [2, с. 60-61]

Марітен закликав сучасників і нащадків глибоко, відповідально осмислити руйнівні наслідки гуманізму без Бога і за допомогою спеціальних заходів терпляче рухатися до "інтегрального гуманізму", відновлюючи або знову закладаючи "трансцендентні підстави" життя і культури. [1, с. 249]

Дотримання трьох засадничих принципів інтегрального гуманізму: 1) утвердження особистісних цінностей; 2) співіснування людей у прагненні до загального добра; 3) християнсько-теїстична спрямованість гуманізму, що веде до зближення вірників, - все це, на думку Марітена, приведе до існування суспільства, в якому найбільш повно зможуть розкриватися здібності й хист особистості, а також буде знаходити своє втілення людська свобода. [3, с. 216]

Отже, релігійна філософія Ж. Марітена – це тонкий сплав традиційних середньовічних філософських ідей та їх інтерпретацій на основі нового концептуального підходу. Католицтво може постійно оновлюватися – ця ідея Марітена виявилася цілком співзвучна загальної офіційній доктрині Католицької Церкви XX в. До того ж, філософ влучно продовжив погляди Ф. Аквінського на релігію, і можна із впевненістю сказати, що між XIII та XX століттями є міцний зв'язок, незважаючи на часові рамки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маритен Ж. Краткий очерк о существовании и существующем // Проблема человека в западной философии/ Ж. Маритен. – М.: Прогресс, 1988. – 552 с.
2. Маритен Ж. Философ в мире/ Ж. Маритен. – М., 1994. – С. 60-81.
3. Мотрошилова Н. История философии: Запад - Россия - Схід (книга четверта: Философия XX в.)/ Н. Мотрошилова, А. Руткевич. – 2-е вид. – М.: «Греко-латинский кабинет» Ю. Шичалин. – 2003. – 448 с.

Пеляк І.

Науковий керівник –доц. Дідук-Ступ'як Г.І.

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчання української мови, як зазначається у Концепції мовної освіти 12-річної школи, має бути передусім націлене на відродження й подальший розвиток української мови на всьому терені України, формування мовної особистості як гаранта забезпечення й подальшого розвитку національної культури й державності.

Уміння гарно говорити, логічно і чітко формулювати свої думки, послідовно і грамотно викладати їх на папері - потрібні кожній освіченій людині. Відсутність таких умінь часто створює істотні незручності як для самої людини, так і для тих, хто її оточує [1,с.26].

Саме методика навчання на уроках читання і його зміст підпорядковується розв'язанню таких завдань, які визначені шкільною програмою: пізнавальних(засвоєння інформації, що міститься в творах); виховних, у тому числі і завдань розвивального навчання (морально-естетичне, трудове; розвиток мовлення, спостережливості, пам'яті, культури слухання, аналітико-синтетичних умінь — зіставлення, порівняння, узагальнення, доведення, проведення аналогії, стійкої уваги, витримки, терпіння, самостійності, творчих здібностей, навичок самоконтролю і т. ін.); спеціально-навчальних: удосконалення техніки читання (розширення поля читання, кореляція темпу, удосконалення правильних прийомів читання, навичок виразного читання, розвиток мовленнєвого апарату і промовляння, вміння інтонувати речення і т.ін.); розвиток навичок зв'язного мовлення у зв'язку з прочитаним текстом(відповіді на запитання;репродуктивний, вибірковий, стислий і творчий перекази і т.ін.) [3,с.165].

Звідси, метою нашої статті є розкриття можливостей використання різних видів вправ на уроках читання як засобу мовленнєвої діяльності школярів середньої школи у практиці шкіл.

У методиці питання навчання читання завжди займали особливе місце. У всі періоди соціально-політичного розвитку суспільства на перший план виходили різноманітні аргументи на захист особливого значення читання, та незмінним залишається той факт, що саме мистецтво читання стає системоутворюючою основою для формування інформаційно-академічних вмінь.

Саме ці вміння дозволяють людині ефективно орієнтуватися в зростаючих інформаційних потоках, а також вибудовувати власну освітню траєкторію з врахуванням своїх індивідуальних потреб та зростаючих можливостей сучасної системи освіти [4,с.4].

Для досягнення результатів у виконанні цього завдання потрібно активно, цілеспрямовано залучати учнів до читання, шляхом формування їхньої читацької компетенції.

Таким чином, завданнями дослідження виступають розкриття змісту навчання читання, визначення ролі антиципації в процесі читання та шляхів її розвитку, наведення етапів роботи з текстом, послідовного ходу вправ в учнів та розвитку їх мовленнєвої компетенції в цілому.

Навчання читання є складним і тривалим процесом, у якому розрізняють основні дві стадії: підготовчу та стадію зрілого читання.

Підготовча стадія характерна для початкового і середнього етапів навчання і передбачає формування техніки та елементарних умінь читання. Таким чином найпершим завданням при навчанні читання – це навчити сприймати графічні образи слів і повзувати їх із відповідними звуковими образами. Варто наголосити, що навчання техніки читання пов'язане не лише із відтворенням букв, їх сполучень і слів, а й з формуванням здатності учня виокремлювати з тексту наголошені слова, сполучення слів, синтагми, і, спираючись на це, забезпечувати необхідне інтонаційне оформлення речень.

Виокремлюють стадію зрілого читання. Його мета – навчити учнів здобувати інформацію з нового тексту. Зріле читання ґрунтується на раніше сформованих навичках та елементарних уміннях. Звичайно це самостійне читання про себе.

18

Ознаки інфляції почали виявлятися із широким розповсюдженням грошей в економічному житті. За такими опосередкованими ознаками як стрімке зростання заробітної плати і цін є підстави стверджувати, що інфляція спостерігалась у Стародавній Греції (330 р. до н. е.) при завоюванні Олександром Великим Персії та в Стародавньому Римі (301р. до н. е.), коли Е. Діоклетіан встановив контроль за цінами на близько 1000 найменувань товарів.

Інфляція є тонке соціально-економічне явище, породжене диспропорціями виробництва в різних сферах ринкового господарства. Одночасно інфляція - одна із найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки практично всіх країн світу. [2]

Незалежно від стану грошової сфери товарні ціни можуть підніматися в наслідок змін в динаміці виробничої праці, циклічних і сезонних коливань, структурних зрушень в динаміці виробництва, монополізації ринку, державного регулювання економіки, введення нових податків, зміна кон'юнктури ринку, дія зовнішньо економічних зв'язків, стихійних лих і т.д. Отже, ріст цін викликається різними причинами. Але не всякий ріст цін - інфляція. [8]

Так ріст цін, пов'язаний з циклічними коливаннями кон'юнктури, неможна назвати інфляційним. По мірі проходження різних фаз циклу буде мінятися і динаміка цін. Їх підвищення в період буму і змінюється їх падінням в фазах кризи й депресії і знову ростом в фазі пожвавлення. Підвищення продуктивності праці, при інших незмінних умовах, повинно привести до зниження цін. Стихійні лиха не можуть бути причиною інфляційного росту цін. Так, якщо в результаті повені в якій-небудь місцевості зруйновані будинки, то, очевидно зростуть ціни на будівельні матеріали. Це буде стимулювати виробників будівельних матеріалів розширити пропозицію своєї продукції і по мірі насичення ринку ціни почнуть падати.

Головною формою прояву інфляції стало знецінення грошових знаків відносно вартості звичайних товарів, серед яких опинилося і золото, тобто падіння купівельної спроможності грошової одиниці. Якщо цей процес набуває затяжного характеру, то поглиблюється розрив між рівнем цін на внутрішньому ринку країни та на ринках інших країн і світовому ринку в цілому. Виникає знецінення національних грошей щодо іноземної валюти. Це призводить до зниження валютного курсу національних грошей, що теж є проявом інфляції. [7]

Існує багато причин, які призводять до інфляції. Аналізуючи інфляційні процеси в Україні, дослідники виділяють такі причини:

1. Науково-технічний прогрес не стоїть на місці, тому з роками технічне обладнання дорожчає і виникає потреба оновлювання виробництва. Відповідно, для цього потрібні додаткові кошти, це провокує подорожчання грошових ресурсів, а також підвищує інфляцію.

2. Занадто великі інвестиції в одні сектори економіки, а в інші – недолік інвестицій, призводить до зайвого виробництва одних товарів і до нестачі інших. Через це з'являються диспропорції в економічній системі, а також і в галузі грошового обігу.

3. Відсутність балансу між доходами та витратами. У цьому випадку з'являється дефіцит бюджету, який призводить до зростання грошової маси, через виготовлення нових грошових знаків.

4. Зростанням цін на імпортні товари та послуги, необґрунтованим встановленням валютного курсу.

5. Втратою зацікавленості у продуктивності праці; суттєвим скороченням інвестицій; надмірним розширенням тіньового сектору економіки.

Серед чинників та факторів інфляції в українській економіці слід назвати наступні:

- невиважена первинна емісія;
- структурні перекося у матеріальному виробництві та ціновій політиці;
- затратність економіки та непродуктивні витрати окремих виробництв;
- значна руйнація товаропродукууючої сфери та неефективність безготівкової системи розрахунків;
- від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі та неконтрольований експорт;
- доларизація економіки.

Наслідки інфляції складні і різноманітні. Найбільш її темпи сприяють росту цін і норми прибутку. Високий рівень інфляції перетворюється у серйозну перешкоду для виробництва. Обумовлює економічну і соціальну напруженість у суспільстві.

1) вона приводить до перерозподілу національного доходу і багатства між різними групами суспільства, економічними і соціальними інститутами. Є довільним та не підвладним прогнозуванню явищем.

2) високі темпи інфляції і різкі зміни структури цін ускладнюють планування (особливо довгострокове) фірм і домогосподарств. У результаті збільшується невизначеність і ризик ведення бізнесу. Нестабільність і недостатність економічної інформації також заважають складанню бізнес-планів.

Платою за це є ріст процентної ставки і прибутку. Інвестиції починають носити короткостроковий характер, знижується частка капітального будівництва в загальному обсязі інвестицій і підвищується питома вага спекулятивних операцій. У майбутньому це може привести до зниження добробуту нації і зайнятості. Ціни є головний індикатор ринкової економіки. Цінова інформація - головна для бізнесу. [8] У ході ж інфляції ціни

постійно міняються, продавці і покупці товарів усі частіше помиляються у виборі оптимальної ціни. Падає впевненість у майбутніх доходах, населення втрачає економічні стимули, знижується активність бізнесу.

У силу відсутності якісної інформації про ціни, підсилюється дезорієнтація суб'єктів ринкового господарства, знижується ефективність розміщення економічних ресурсів. У підприємств зростають витрати, зв'язані з потребою адаптуватися до постійних змін, заздалегідь готуватися до безлічі сценаріїв економіки завтрашнього дня. [5]

3) зменшується політична стабільність суспільства, зростає соціальна напруженість. Висока інфляція сприяє переходу до нової структури суспільства. Наслідок інфляції позначається через податкову систему. У такій ситуації прогресивне оподаткування в міру росту інфляції автоматично всі частіше зараховує різні соціальні групи і види бізнесу в усі більш заможні чи дохідні, не розбираючи: чи зріс дохід чи реально тільки номінально. Це дозволяє уряду збирати зростаючу суму податків навіть без прийняття нових податкових законів і ставок. Відношення бізнесу і населення до уряду природно погіршується.

4) відносно більш високі темпи росту цін у «відкритому» секторі економіки приводять до зниження конкурентноздатності національних товарів. Результатом буде збільшення імпорту і зменшення експорту, ріст безробіття і руйнування товаровиробників.

5) зростає попит на більш стабільну іноземну валюту. Збільшуються витік капіталів за кордон, спекуляції на валютному ринку, що у свою чергу прискорює ріст цін.

6) знижується реальна вартість заощаджень, накопичених у грошовій формі, підвищується попит на реальні активи. У результаті ціни на ці товари ростуть швидше, ніж змінюється загальний рівень цін. Прискорення інфляції підсилює ріст попиту в економіці, приводить до утечі від грошей. Фірмам і домогосподарствам приходится здійснювати додаткові витрати на покупку реальних активів. [6]

7) змінюється структура, і зменшуються реальні доходи державного бюджету. Можливості держави для проведення експансіоністської фінансової і монетарної політики звужуються. Зростають бюджетний дефіцит і державний борг. Запускається механізм їхнього відтворення.

8) в економіці, що функціонує в умовах неповної зайнятості, помірної інфляція, незначно скорочуючи реальні доходи населення, змушує його більше і краще працювати. У результаті повзуча інфляція є одночасно «платою» за економічний ріст і стимулом для нього. Дефляція, навпроти, приводить до зниження зайнятості і завантаження виробничих потужностей.

9) в умовах стагфляції високий рівень інфляції сполучається з великим безробіттям.

Як бачимо, інфляція є дуже небезпечною для економіки, порушуючи макроекономічну стабільність. Тому антиінфляційна державна політика займає одне з головних місць серед засобів державного регулювання економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д. Базилевича. - К.: Знання, 2004. - 851 с.
2. Башнянин Г.І. Національна і реальна інфляція. // Фінанси України. - 1997. - №10. - с. 19.
3. Гальчинський А.С. Особливості інфляційного процесу в Україні file: // Трибуна. - 1994.
4. Гальчинський А.С. Єщенко П. Основи економічної теорії. - Київ: Либідь, 1995.
5. Заболоцький Б.Ф. - Розміщення продуктивних сил України. Національна макроекономіка: Підручник. - К.:2003. - 368 с.
6. Калетник І. В., Шульга В. М. Сучасні аспекти удосконалення управління грошовими потоками: Проблеми та перспективи соціально- економічного розвитку освіти в Україні: Монографія / за ред. професорів Денисенка М. П. та Мігус І. П. – ПП Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2014 – 242 с.
7. Ковальчук Т., Коваль М. Основні чинники інфляції в Україні // Економіка України. - 1996. - №3. - с. 31-40; №4.
8. Мочерний С.В., Довженко М.В. Економічна теорія: Підручник. - К.: Видавничий центр "Академія", 2004. - 856 с.
9. Савчук М. Інфляція в Україні: витоки і сучасний стан // Економіка України. - 1994. - №2.

Фльорчук Л.

Науковий керівник – доц. Грушко В.С.

МОЛОДЬ ТА ПОЛІТИКА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Політика є засобом регулювання суспільного життя, тому у процесі політичної діяльності реалізуються інтереси різних груп людей: економічні, культурні, духовні, релігійні. Оскільки у демократичному суспільстві кожна людина має можливість включитись у політичне життя суспільства, то вирішальним чином від її активності залежить, як буде розвиватися соціум. Політика може мати вирішальний вплив або на прискорення, або на уповільнення соціального економічного розвитку суспільства, а значить і на становище, і соціальний статус членів суспільства. У той же час, далеко не всі у повній мірі усвідомлюють зв'язок між власною громадянською активністю і тим як здійснюється політика у власній країні. Особливе місце у цих процесах відіграє молодь, яка завжди виступає як найбільш пасіонарна частина суспільства і найбільш зацікавлена у прогресивних змінах. Ця тема є досить актуальною, оскільки лише молодь може суттєво активізувати

проведення важливих реформ, що розвиватимуть країну. Об'єктом нашого дослідження є українська молодь та її соціально-політична активність.

Метою статті є дослідження місця і ролі молоді в політичному житті України; з'ясування її прагнень та рівня громадянської активності, що впливають на становище та спосіб підвищення рівня залученості молоді у політику.

Одним з ключових аспектів розвитку України на сучасному етапі є зовнішня політика, яка зазнала суттєвих змін під впливом революції гідності 2014 року, попиту на реформи та європейську інтеграцію. Опитування, які були здійсненні у липні-серпні 2017 року компанією GfK Ukraine на замовлення Центру «Нова Європа», підтвердили, що зараз більша половина молоді України орієнтується на ЄС.

Абсолютна більшість молодих людей (60%) вважають, що Україна повинна вступити до ЄС. Прихильників членства в ЄС більше, ніж опонентів, у всіх регіонах України. Навіть на Сході України більшість респондентів (23%) погоджується з припущенням, що членство в ЄС сприятиме економічному розвитку країни, протилежної думки дотримуються 19% опитаних. Відносна більшість респондентів (38%) вважає, що серйозних аргументів проти членства України в ЄС немає. Половина опитаних молодих людей вважає, що ЄС докладає достатніх зусиль для реформування України, а недопрацьовує саме українська влада. Також, на їх думку, фінансування ЄС варто розсосереджувати і, зокрема, спрямувати на підтримку молодих талантів, програм обміну, неурядових організацій, тощо [2, с.41].

Що стосується зовнішньої політики та необхідності гарантування безпеки, то в українській молоді на сьогодні спектр поглядів має наступний вигляд: кожен третій хоче бачити свою країну в НАТО, тоді як 19% не підтримують вступ України до Альянсу, 21% займають нейтральну позицію, а 22% взагалі не змогли відповісти. Загалом на національному рівні членство в НАТО сприймають як позитивний крок. Приблизно 31% респондентів вважають, що однозначних аргументів проти вступу України до НАТО немає (19% вважають, що такі аргументи існують). Найпопулярнішим аргументом, зафіксованим під час детальних інтерв'ю, було побоювання, що українці будуть змушені брати участь у конфліктах третіх сторін [2, с.44].

Але загалом НАТО розглядається як єдина організація, яка здатна зміцнити безпеку України та надати належну підтримку, необхідну для протидії та зупинці російської агресії. Українці підтримують НАТО в усіх можливих аспектах, за винятком участі української армії в операціях Альянсу. Тобто, молодь хоче, щоб Україна була захищеною, але зі свого боку не хоче брати участі в конкретних діях.

Що стосується політичних поглядів молодих людей, то опитування компанії GfK Ukraine засвідчили, що відносна більшість (37%) віддає перевагу «правим» поглядам, однак, оцінюючи низку тверджень, респонденти продемонстрували виразні нахили і до «лівих» переконань щодо соціальної справедливості та ролі держави в забезпеченні добробуту громадян. Приблизно 38% опитаних відмовилися відповідати.

Опитування демонструє, що абсолютна більшість молодих людей — 65% — погоджується, що молодь має отримати більше можливостей, щоб її голос звучав у політиці, але самі вони йти в політику не готові (лише 4% респондентів висловили бажання займатися політичною діяльністю). Отже, як бачимо, в країні надаються можливості для участі молоді в політиці, але більшість молодих людей (65%) не цікавляться цією сферою [2, с.26].

Щодо інших способів виявити політичну позицію, наприклад, у громадській діяльності, то й тут активність української молоді є низькою — так, лише 6% опитаних засвідчили, що займалися якоюсь волонтерською діяльністю протягом останнього року [2, с.32].

Результати опитування виявили значний рівень пасивності української молоді в політичному житті, оскільки молоді люди нарікають на нестачу представлення своїх інтересів у політиці та не довіряють органам влади, але водночас вони не готові ні самі займатися політичною діяльністю, ні навіть просто цікавитися політичними подіями.

Аналіз українського суспільства виявив, що, хоч українська молодь і цікавиться політикою, проте погляди молодих українців часто виявляються суперечливими та є подібними до поглядів їхніх старших співгромадян. У певних випадках молоді люди є дуже політизованими, в інших — демонструють плутанину думок та поглядів [2, с.45].

Це дослідження демонструє, що у більшості аспектів політичного життя позиція української молоді є пасивною, що стало наслідком збайдужіння та апатії всього суспільства. Очевидно, це може призвести до утвердження всевладдя чиновництва та наростання зловживання ним своєю владою.

Щоб уникнути такого перебігу подій, молоді України варто змінити свою пасивну позицію на активну: розпочати цікавитися політичним життям і, звичайно, брати участь у ньому, а не залишатись осторонь лише зі своїм бажанням змінити стан країни на краще. Значна роль в усуненні пасивності молодих людей у політиці належить органам державної влади, освіти, ЗМІ. Тому на рівні держави варто розробити нову молодіжну політику, мета якої буде полягати у заохоченні молоді до політичного самовизначення, сприянні молодіжним політичним

утворенням, у забезпеченні правового статусу молодіжних громадських об'єднань, а також у наданні їм організаційної, фінансової та іншої допомоги.

Дослідження виявило, що молодь в Україні має бажання сприяти покращенню соціально-економічній ситуації в Україні. Але, на жаль, вона не бере активної участі в політичному житті, що пояснюється недовірою до дій тих, хто знаходиться при владі. З одного боку більшість молодих людей зорієнтована на членство України в ЄС та європейські ідеали і цінності, щоправда, лише на рівні гасел, а не практики свого життя. А тому нагальною потребою на сьогодні є активізація української молоді, як з точки зору громадянської активності так і на рівні утвердження європейського ставлення до виконання своїх професійних обов'язків і несення відповідальності за все, що відбувається у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородин Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991–2004 рр.): Моногр. – Д.: Герда, 2006. – 387 с.
2. Гайдай Д., Зарембо К., Українське покоління Z: цінності та орієнтири. – К.: 2017.
3. Головенько В.А. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: інформаційно-аналітичні матеріали – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 191 с.
4. Єрмоленко В. А. Ukraine's Return to a Multi-Vector Policy, Euobserver, <https://euobserver.com/opinion/28650>
5. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. — К.: Генеза, 1997. — С. 258—259.

Фількевич К.

Науковий керівник – доц. Панчук Г. Д.

ДЕЩО ПРО ЗАМІННИКИ ІМЕН У ЛИСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Антропоніми — це власні назви людей, тобто особові імена, імена та по батькові, прізвища, прізвиська, псевдоніми. Наукою, що вивчає такі власні назви, є антропоніміка. Вона досліджує особливості утворення антропонімів, основні принципи номінації людини, шляхи переходу апелятива в антропоніми і навпаки, хронологічні характеристики антропонімів, їх зміни в часі, виникнення різних форм найменування людини, словотвір класів антропонімів, функціонування тих чи інших антропонімів у мові на різних хронологічних зрізах. У більшості народів за різних епох найменування (або зміна імені) пов'язане з певними обрядами, завдяки яким часто можна одержати нові відомості про побут, устрій та вірування народу.

Як один із напрямків лінгвістичної науки про власні назви – ономастики, літературна ономастика в основному використовує терміни цієї науки, додаючи до них означення літературний. Утім, сам термін літературна ономастика, ставши вже загальноновизнаним, усе ще має конкурентів у вигляді сполучень *поетична ономастика*, *стилістична ономастика*. Л.О. Белей наполягає на означенні літературно-художня, а не просто літературна [1, с. 3-5]. Крім Л. О. Белей, дослідженням літературної ономастики займалися В. Калінкін, Е. Магазаник, Л. Масенко, Т. Немировська, О. Карпенко. В.М. Калінкін, що видав фундаментальну монографію з літературної ономастики з глибоким теоретичним обґрунтуванням цього ономастичного напрямку, у спеціальному параграфі «Назва дисципліни» обстоює термін *поетична ономастика* і навіть, задля термінологічної точності, пропонує назву *поетика оніма* [2, с. 68-73], якоюсь мірою повертаючись до пропонуваного в свій час Е.Б. Магазаником терміна *ономапоетика* [4, с. 5-6].

Мета нашої статті полягає в дослідженні заміників імен у книзі «Ліся Українка. Листи: 1876 - 1897» на основі аналізу їх вживання, використання і застосування.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом мовознавців до вивчення різних систем антропонімів, використання багатогранних українських власних назв, що стосуються найменувань осіб в контексті як літературознавчої, так і мовознавчої парадигми.

Листи Лесі Українки є досить цінними не лише для людей, які різносторонньо займаються дослідженням її творчості, а й для поціновувачів української мови та літератури, які ще змалку мають вплив на формування нашої національної свідомості. Саме із листів, написаних до рідних, близького оточення і «товаришів по зброї», перед нами постає молода, енергійна українська аристократка, яка активно відстоює свої погляди, творить нові смисли і маленькими кроками змінює світ, попри великі труднощі. Особливої уваги заслуговує саме система родинних антропонімів у листах, оскільки тільки так ми можемо ближче ознайомитися з міцними та дружніми взаєминами поетеси та її близьких.

У листах згадуються 28 найменувань осіб, що стосуються родинного кола поетеси (без урахування варіантів імен та їх заміників).Самих імен – 53, з яких 25 – чоловічі, 28 – жіночі. Проте, попри широку систему структурних варіантів імен, найцікавішими у листах Лесі Українки виявилися заміники імен. Вони стосуються як чоловічих, так і жіночих найменувань:

Замінники імен

- а) жіночі – Дроздік, Зірка, Лося, Пуць, Уксусок, і т. д. (22 одиниці);

- б) чоловічі – *Зоря, Кахіння, Кох, Кухот* і т.д. (12 одиниць);
- в) узагальнюючі – *драби, негри, негри-тигри, пуцики* і т.д. (13 одиниць);
- г) спільні – *Мишолосіє, Радозоріє* (2 одиниці).

Найменшу частину заміників імен складають спільні – *Мишолосіє, Радозоріє*. За свідченням Ольги Косач-Кривинюк, Леся зі своїм старшим братом Михайлом були у всьому нерозлучні: разом бавились, разом читали, разом вчилися, разом розважалися. За таку нерозлучність їх двох жартома називали одним спільним ім'ям – «*Мишолосіє*». Подібну традицію щодо спільного найменування двох дітей мала й родина Драгоманових. За аналогією до варіанту родини Косачів *Мишолосіє*, удітей Драгоманових була подібна модель найменування – *Радозоріє* (Ради та Світозара): «Цілую вас, і чорненького Маусика, і Радозоріє» [3, с. 175].

Цікаво Леся називала і своїх менших братів та сестер: *негри, негрики, негреньята, тигри, тигрики, тигро-негри, тигри-негри, буслята, верчики, пуцики, хрущі, щучики*. У одній з приміток до листів зазначалось, що таке найменування молодшого брата Миколи і сестер вказувало на їх рухливість, жвавість та непосидючість.

Замінники чоловічих імен теж заслуговують особливої уваги. Так, звертаючись до свого старшого брата Михайла, поетеса могла називати його не лише згаданими вище варіантами (*Миша, Михайлик*), але й *кна-кну (кна-кна)*. У примітках до листів зазначається, що Леся Українка користувалася дитячим словом брата Миколи «кна-кна» (усе довге та тонке), називаючи так усіх юнаків, у тому числі і Михайла [3, с. 64]. Цікаво зверталась вона і до молодшого брата – Миколи: *Кахаточок-голубочок, Кахіня, Кахота, Кох, Кукот*; у примітках згадується і найменування *Гусь* [3, с. 54]. Узагалі, пошук офіційного імені для дітей родини Косачів є цікавою традицією. Спочатку хлопець мав називатись *Юрієм* або *Романом*, але згодом все жотримав ім'я Микола: «Хлопчик трошки підріс, мама думає його назвати Юрієм або Романом, але всім ці імена не подобаються» [3, с. 49]: «... він (Микола) дуже веселий і танцюристий і може уже й сидіти сам, його тепер тим часом називають Миколою, але ще невідомо, як його назовуть» [3, с. 50]. Таким чином, можна сказати, що вибір імен і дітей у Косачів мав здебільшого колективний вияв, хоча визначальна роль, найімовірніше, належала матері, Ользі Петрівні Косач-Драгомановій. Світозар – син М. П. Драгоманова, двоюрідний брат Лесі Українки також мав свої «клички», вигадані сестрою. Найбільше листів, адресованих кузену, були за часів його навчання у Женеві, при цьому поетеса зверталась до нього так: *Зоря, Зоряка, Зорка*. І, нарешті, Дмитро Шишманов, син двоюрідної сестри Лесі – Ліди, мав також оригінальні заміники імен. Уперше хлопець згадується під найменуванням *малий Лідик*, згодом поетеса називає його *Маусік, Міка, Міцкато, Міусолець*, найчастіше вживане з яких був перший варіант.

Найбільшу частину замінених імен складають саме жіночі, оскільки у родині було більше дівчат, близьке ставлення до яких відображається власне у цих найменуваннях. Особливої уваги заслуговує, в першу чергу, ім'я поетеси – *Леся*, яким вона найчастіше підписувала листи для близького кола. Як відомо, сама Лариса Косач зазнала змін у виборі варіанта імені в родинному спілкуванні: «Мене перезвали на Лесю». За словами сестри Ольги, дівчинку до 5-ти років звали Лосею. Але вже з часом вона перейменувалася на Лесю, через те, що ім'я Лося їй не подобалося. Так, у одній з приміток до листів зазначалося наступне: *Леся* – підпис, що означав, згідно з допискою матері, відмову від попереднього «*Лося*»» [3, с. 37]. Цікавим є те, що одного разу Лариса підписала лист не своїм іменем, а іменем сестри (*ваша Ліля*) [3, с. 46]. Очевидно, що це було зроблено помилково, оскільки про таке свідчить сам текст. Більше того, незадовго перед тим дівчинка перенесла операцію на кисті лівої руки, що є ще одним доказом помилковості підпису. Ще одним заміником імені поетеси було *Зея* [3, с. 94]. *Зея, Зеїчка, Зеїсок* – так, за словами О. Косач-Кривинюк, рідні називали Лею Українку після того, як побачили в ілюстрованому каталозі малюнок кукурудзи «*Зея японка*» і помітили, що дівчинка подібна до цієї рослини – така ж тонка, висока та ясна.

Нарешті, звернемось до заміників імен рідних сестер Лариси (Ольги, Оксани, Ізидори) та кузини (Аріадни). Найбільш різноманітними є заміники імені старшої сестри – Ольги: *Зірка, Лічик, Ліцік, Пуц* та зменшено-пестливі похідні від нього, як *Пуць, Пуцик, Пуцинда, Пуць-ішаць*. Окрім цих, вона ще використовує зовсім інші імена – Олег, Олеся, Ліля, Лілія, що не менш часто вживаються у листах. Середня сестра Оксана, подібно до Миколи, спочатку мала інакше ім'я – *Тамара*: «Тамара має дуже багатько йменнів, але найбільш її звуть Марцею і Марусечкою»: «Вчора охрестили Тамару, впрочім, вона тепер вже не Тамара, а Оксана, бо мама перемінила їй ім'я» [3, с. 44, 48]. Але звертаючись до заміників імен, у цьому випадку Оксана мала лише такі, як *Укус, Укусок*, що широко побутували у родинному колі. Наймолодшу сестру Ізидору у близькому оточенні, у тому числі і сама Леся Українка, називали *Дрозд, Дроздік, Дроздішок, Патік*, серед яких найчастіше вживається зменшено-пестливе від *Дрозд* – *Дроздік*. Цікаво Лариса називала і двоюрідну сестру – Драгоманову-Труш Аріадну Михайлівну: *Драгоманець, Редісочка, Рюрик*. Оскільки та вивчала французьку мову, то у деяких листах Леся зверталась до неї *Radis, Radinette*.

Таким чином, можна сказати, що жіночі заміники імен є найбагатшими і однозначно заслуговують окремої уваги.

Висновки. У листах Лесі Українки власні імена відіграють велике значення: їх різноманітність та варіативність дають змогу більше дослідити життєвий і творчий шлях поетеси, ознайомитися з її родиною та

сімейним затишком, котрий просякнутий використанням теплих та неординарних найменувань рідних. Найцікавішими у листах поетеси виявилися саме замітники імен, оскільки вони найбільше відображають тісні стосунки із родиною, зокрема з братами та сестрами. Цікаво, що такі замітники імен могли виражатися як власними, так і загальними назвами (*Кох, Маусік, негри-тигри, Пуцинда, Уксусок*).

Антропоніми як система власних імен людей, прізвищ, прізвиськ завжди перспективні для різноманітних досліджень. У подальшому отриманні знання можна застосовувати, порівнюючи системи антропонімів у інших виданнях листів Лесі Українки, які плануються, зосередитися на системі повних імен та їх структурних варіантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX-XX ст. / Л. Белей. – Ужгород, 1995.
2. Калинин В.М. Поэтика онима / В. М. Калинин. – Донецк, 1999.
3. Леся Українка. Листи: 1876 – 1897 / Упорядкування Прокіп (Савчук) В. А., передмова Агеевої В. П. – К.: Комора, 2016.- 512с. – Іл. – (Серія «Persona»)
4. Магазаник Э.Б. Ономапозтика, или "говорящие имена" в литературе / Э. Б. Магазаник. – Ташкент, 1978.

Шама Т.

Науковий керівник – доц. Кондратюк Л. Р.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ СИСТЕМИ ПОСТІМПРЕСІОНІЗМУ

У статті здійснено спробу показати, що новації художників-імпресіоністів у кінцевому рахунку привели до утвердження суб'єктивістського початку в мистецтві XX ст.

Постімпресіонізм, як і будь-який інший напрям мистецтва, цілком доцільно розглядати як художню систему, що «...включає в себе різноманітні елементи, що співіснують і взаємодіють: матеріальне і духовне, чуттєво-емпіричне і узагальнено-абстрактне, раціонально-нормативне і емоційно-особисте, усталене і динамічне, наявне і потенційне тощо» [1]. З цієї точки зору таких митців як П. Сезанн, Ж. Сера, П. Гоген, Е. Бернар, В. Ван-Гог і ін., настільки різних, що окремі дослідники їх об'єднання під назвою «постімпресіонізм» вважають формальним, навіть штучним («задля зручності»), все ж таки слід розглядати їх творчість як вираження більш-менш єдиних естетичних поглядів і прагнень, тим більше, що в підсумку їх вплив на подальший розвиток мистецтва завжди розглядається як системний, в сенсі цілісної художньої системи. Разом з тим, вивчаючи погляди самих художників, зафіксовані у щоденниках, маніфестах, відгуках сучасників тощо, ми бачимо їх зосередженість виключно на проблемах творчості (переважно власної) і майже повне ігнорування, скажімо, соціально-політичних проблем. З одного боку, це цілком відповідає переважаючим у XIX ст. теоріям «мистецтва для мистецтва» [2, с. 311-312], а з іншого – важко очікувати від митця «доідеологічної» епохи чогось іншого. Виходячи зі сказаного, **мета даного дослідження** полягає у з'ясуванні специфіки підходу постімпресіоністів до художніх проблем, що дасть змогу виявити окремі особливості постімпресіонізму як художньої системи.

Імпресіонізм, як останній, хоч і блискучий етап у розвитку об'єктивно-реалістичного методу відображення дійсності водночас містив деякі риси, які були сприйняті «прихильниками необ'єктивного, спрямованого на загальнозначуще і вічне погляду» [3, с. 805].

Можна виділити такі нововведення імпресіоністів: 1) відмова від традиційної (вальорної) техніки; 2) заміна контрасту «чорне—біле» колірним контрастом; 3) «звільнення» кольору з-під «диктату» світлотіні (все це було підпорядковано одній меті – об'єктивному відображенню всіх, також непостійних, мінливих, станів природи); 4) створення своєї власної іконографії, а також введення до мистецтва тематики міського життя і передмістя; 5) винайдення нового способу кадрування картини і нові композиційні принципи, засновані на навмисній випадковості мотиву.

Такий підхід вимагав радикальних змін у техніці живопису: імпресіоністи відмовились від роботи в студії, щоб писати всю картин повністю і швидко, завершуючи її часто того ж дня, відмовились від багатошарового накладання фарби і від темних тонів – і все це для того, щоб легкими мазками творити неповторний образ конкретного фрагменту реальності [4, с. 244].

Згідно вікових традицій живопису завжди схвалювались відтінки (нюанси) кольору. Уважно вивчаючи світло, імпресіоністи знайшли спосіб шляхом поділу кольорів отримувати відтінки світла, не послаблюючи інтенсивності кольору. Слід припустити, що це було знайдено ними чисто інстинктивно. Елемент суб'єктивізму проявився також в тому, що імпресіоністи залишались живописцями, зверненими до природи, обраної через призму темпераменту. У художньому відношенні принципом імпресіонізму було транспонування тіні на кольори з групи холодних, а світла на кольори групи теплих, що більш суб'єктивно, індивідуально, ніж сприйняття контрасту «світле-темне». Крім того, імпресіоністи вважали, що контури в природі не існують, є тільки співвідношення кольорів.

Усі ці особливості імпресіонізму і стали основою для виникнення вельми різноманітного явища у французькому живопису кінця XIX ст., яке прийнято означати терміном постімпресіонізм.

Термін «постімпресіонізм» широко розповсюджений в культурологічному просторі, часто використовується дослідниками в досить вільному трактуванні і не має чітко визначених меж. Причина цього приховується у складності визначення самого явища постімпресіонізму.

Інтенсивно застосований імпресіоністами контраст додаткових кольорів спонукав художників Ж.Сера і Поля Сіньяка розробити «строго науковий» живопис — пуантилізм (дівізіонізм, неоімпресіонізм). Вони розміщували мазки або крапки чистого кольору поруч, сподіваючись, що вони, злившись не механічно, а оптично в очі глядачана втратять інтенсивності. Таким чином, все значення пуантилізму полягає у здійсненні чергового кроку в напрямку автономізації картини як певної довільної просторової структури, старанно обдуманій, в якій роль представлення натури редукована до становища «візуальної схеми». Крім того, завдяки розбиттю кольору на послідовні, спеціально визначені елементи, пуантилісти прийшли до відмови від «натурального світла», тобто від «субстанції», що раніше визначала композицію і колористику картини.

Оскільки метод Ж. Сера підпорядковував колірні гармонії його картин впливу фізичних і ритмічних законів, такі елементи як фактура, композиція і лінія неминуче набували першорядного значення, так як саме вони давали найбільший простір ініціативі художника і дозволяли йому підкоряти своїй творчій волі «компоненти» картини [5, с. 66].

Прикладом радикальної об'єктивістської реакції на імпресіонізм була творчість П.Сезанна, в якій присутні два важливих моменти, що мають виключне значення для подальшої долі мистецтва: 1) всі предмети дійсності можна звести до форм кулі, конусу і циліндру; 2) допустима деформація оптичної перспективи, завдяки чому іноді виникає ефект «зворотної перспективи».[6] Таким чином, хоч П. Сезанн і намагався, за його власними словами, «зробити з імпресіонізму щось таке ж міцне і довговічне, як мистецтво музеїв», але саме в його художній концепції і роботах містились елементи, розвинені його послідовниками в кубізм.

Важливий внесок у розвиток художньої системи постімпресіонізму зробив Е. Бернар, що одним з перших став застосовувати спрощення форми і кольору, натомість оптична перспектива в деяких його роботах зникає, поступившись місцем площинній композиції (все це пізніше стане невід'ємними ознаками окремого напрямку у мистецтві — примітивізму).

Початок радикального трактування кольору пов'язаний з творчістю Л. Анкетена, який довів, що художник цілковито суб'єктивно, навіть свавільно може обирати колірне вирішення картини, цілковито не рахуючись з натурою. Це стало вступом до розробки символіки кольору, що поступово набула самостійного значення.

Усі ці відкриття і новації були розвинуті і довершені П. Гогеном, В. Ван Гогом і А. Тулуз-Лотреком, творчість яких далеко вийшла за рамки постімпресіонізму.

Таким чином, за щирого бажання «об'єктивувати» імпресіонізм, постімпресіоністи насправді посприяли посиленню суб'єктивістського початку в подальшому розвитку світового живопису.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сморг Л. О. Естетика : навчальний посібник [Електронний ресурс] / Л. О. Сморг. – К. : Кондор, 2009. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/ethics/smorzh_estetika/part9/907.htm.
2. Довгань О. В. Мистецтво в соціологічних теоріях XIX – поч. XX ст. [Електронний ресурс] / О. В. Довгань // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 4. – С. 311–314. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_4_61.
3. Музиль Р. Человек без свойств : роман. В 2 Кн. / Роберт Музиль / Пер. с нем. С. Апта. – М. : Худож. лит., 1984. – Кн. 1. – 1032 с.
4. Алексієвський Л. М. Історія світової культури: Частина друга: від Бароко до сучасності / Л. М. Алексієвський, М. М. Алексієвський, О. І. Шама. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 656 с.
5. Ревалд Д. Постимпрессионизм: От Ван Гога до Гогена / Джон Ревалд / Пер. с англ. П. В. Мелковой ; Общ. ред. и предисл. А. Н. Изергиной. – Л.-М. : Искусство, 1962. – Т. 1. – 436 с.
6. Сезанн П. Переписка. Воспоминания современников / Поль Сезанн / Пер. с франц. ; Сост., вступ. ст., прим. Н. В. Яворской. – М. : Искусство, 1972. – 370 с.

Федчишин Т.

Науковий керівник – доц. Бабій І. М.

СЕМАНТИКО-ЕСТЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЗИТИВ У РОМАНІ

«ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ» МАРІЇ МАТІОС

Композиція є одним із невичерпних джерел українського словотворення, збагачення лексичного фонду загальнонародної української мови. Чимало вчених здійснювало спроби опису цих одиниць із погляду історії виникнення та розвитку, словотвірної структури та семантики, їхнього функціонування та призначення в тексті. «М.Я. Плющ, С.П. Плющ, С.П. Самійленко, І.Й. Тараненко досліджували питання походження іменників-композитів; Н. Ф. Клименко вивчала словотвірну структуру й семантику складних слів сучасної української мови; процеси утворення композитів як один зі способів формально-граматичної реалізації семантичної структури

речення висвітлено у працях К.Г. Городенської. Особливості деривації та семантику композитів сучасної української мови описано у працях Л.Є. Азарової, В.О. Горпинича, Є.А. Карпіловської, М.Т. Черемисова та ін" [1, с. 18].

Мета нашої статті – описати семантику та особливості вживання іменників-композитів у романі «Щоденник страченої» Марії Матіос.

Актуальність статті. Марія Матіос – одна з найпопулярніших сьогодні письменниць, постать якої стала певною мірою харизматичною в сучасній українській літературі. Письменниця має пряме відношення до розвитку й збагачення мови. Серед усієї літератури про творчість Марії Матіос немає праць про складні слова, які письменниця використовувала у своїй творчості. У нашій роботі ми спробуємо дослідити іменники-композити у романі «Щоденник страченої», який є одним із найкращих її творів, а тому наше дослідження є **актуальним**.

У лексичній системі української мови композити складають вагомий шар лексики. У різних авторів визначення композитів ґрунтуються певною мірою на різних засадах та принципах. Можна виділити чотири основні різновиди характеристик композитів: 1) за основу береться морфемна структура слова; 2) на перший план висувається семантична єдність компонентів складання; 3) в основу трактування композитів покладено співвіднесеність складного слова зі словосполученнями; 4) складні слова утворюються за принципом аналогії [1, с. 31].

У широкому значенні композити трактуються як "складні слова, утворені з двох або кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова" [3, с. 259]; у вузькому – "як складні слова, утворені основоскладанням" [5, с. 71]. "У працях Є. Рудницького, І.І. Ковалика, В.М. Русанівського, Н.С. Родзевич, В.О. Горпинича та інших утворення композитів тлумачиться як наслідок лексикалізації понять, виражених словосполученнями, яка супроводиться зміною форми (структури) та семантики одиниць, що є компонентами складного слова" [1, с. 145].

Одним із яскравих репрезентантів функціонування іменникових композитів є роман «Щоденник страченої» Марії Матіос, в якому простежуємо велику кількість іменників-композитів. Виявлені іменники за семантикою можна об'єднати в кілька тематичних груп, а саме:

- назви емоцій, відчуттів, внутрішніх властивостей, психічного стану людини: **самообман, серцебиття, почуття-пережитки, напівіснування-напівумирання, мара-переслідувачка, божевілья, самогубство, самовбивство, самосуд, душа-самітниця, спогад-хвороба;**

- назви рис характеру, манери поведінки: **пройдисвіт, перекотиполе, марнославство, милосердя, благосердя, малослів'я;**

- назви дій, процесів, явищ: **листопад, землетрус, самоанестезія, двобій, дітовбивство, самореалізація, співпадання, самозамах, заборони-перестороги, самопочуття;**

- назви, що містять кількісну характеристику: **багатоманітність, десятиліття, тисячоліття;**

- назви понять, термінів: **гінекологія, всесвіт, юриспруденція, правосуддя, атмосфера;**

- назви зі значенням суб'єктивної оцінки: **цуцик-дворняжка, їжачки-піки;**

- назви, що характеризують спосіб життя: **сусід-п'яничка, блудниця-черниця;**

- назви одиниць міри та ваги: **сантиметр, кілограм (Він знає кожен сантиметр мого тіла краще, ніж я його).**

Ці іменники-композити складають тематичну групу іменників з абстрактним значенням. До категорії абстрактності науковці зараховують "слова, які не здатні викликати жодних візуальних образів у свідомості або пам'яті, не мають конкретно-речового вираження, співвідносяться передусім із внутрішнім світом людини, її моральними й психічними властивостями, розумовим складом, рисами характеру, а також які позначають явища довколишнього світу, суспільні поняття тощо" [7, с. 82].

Велику частку серед виявлених іменників-композитів становлять назви осіб, які відносимо до певних тематичних груп:

- внутрішні якості, властивості: **всесильниця, вседержителька, великомучениця, триюда, серцешматовувач, миротворець, чоловік-монстр;**

- соціальний статус, роль у суспільстві, матеріальне становище: **авторитет, чоловік-циган, людина-жінка, постмодерніст, голопупинці, жінка-сирота, злочинці-рецидивісти;**

- релігійні переконання, політичні погляди: **лектори-атеїсти, відсиденти-дисиденти, жінка-християнка, єзуїт-інквізитор;**

- рід занять, діяльність: **жінка-суддя, псевдописарчук, чоловік-кіллер, подруга-докторша, мисливці-полювальники, розвідник-нелегал, автопілот, анестезіолог, фізик-теоретик, носій-господар, авантюрист, шпигун-аналітик, технолог, співробітник, психотерапевт, правоохоронець, дівчинка-школярка.**

Найменше використовує письменниця у своєму романі іменників з конкретно-предметним значенням. "Конкретними є іменники, в яких типізується лише конкретне уявлення про предмет" [4, с. 38]. Лексико-

граматичний розряд конкретних іменників охоплює іменники, які позначають дискретні предмети, тобто такі предмети, що існують окремо, а отже підлягають рахункові. На відміну від абстрактних, "конкретні іменники позначають предмети, істоти, явища і події, які сприймаються органами чуття людини" [6, с. 51]. До цих іменників належать також назви часових одиниць, географічні назви, власні назви, тобто "предметність конкретних іменників набагато ширша від її узвичаєного розуміння" [8, с. 324]. Такі іменники можна об'єднати в такі тематичні групи:

- назви приміщень, місць, будівель тощо: **епіцентр, сміттєзвалище, воєнком;**
- назви предметів, побутових речей, виробів, інструментів: **літопис, томограф, циферблат, магнітофон, сміттєпровід, телефон, фотографія, гіпсокартон, калейдоскоп, бюстгальтер, термометр, кардіограма, зубочистка, автограф, монографія;**
- назви апаратів, машин, механізмів: **пилосос, троллейбус.**

Розглянувши складні іменники у романі «Щоденник страченої» Марії Матіос, встановлено, що використання композитів дозволяє письменниці збагачувати мову твору, давати суб'єктивну оцінку описуваним явищам, доповнювати сказане додатковою смисловою, функціонально-стилістичною інформацією.

Найбільшу групу іменників-композитів, які функціонують у романі «Щоденник страченої» становлять іменники на позначення осіб та з абстрактно-предметним значенням. Здійснений аналіз семантики і стилістичних функцій використання складних слів у романі Марія Матіос дозволяє стверджувати, що композити розкривають можливості художньої мови, та, зокрема, індивідуального стилю у створенні нових словесних образів. Ґрунтовне вивчення ідіостилу Марії Матіос – актуальне завдання наступних лінгвістичних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова Л. Є. Складні слова в українській мові: структура, семантика, концепція «золотої» пропорції [монографія] / Л. Є. Азарова, — Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2000. — 222 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика укр. мови/ І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. — К.: Унів. вид-во «Пulsари», 2004. — 400 с.
3. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І.С. Олійник. — К : Вища школа, 1958. — 360 с.
4. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ В. О. Горпинич. — К.: ВЦ «Академія», 2004. — 336 с.
5. Клименко Н. Ф. Словотворча структура й семантика складних слів сучасної української літературної мови / Н. Ф. Клименко. — К. : Наук. думка, 1984. — 254 с.
6. Матіос М. Щоденник страченої/ М. Матіос. — Львів: ЛА «Піраміда», 2005. — 192 с.
7. Полюга Л.М. Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст. / Л.М. Полюга. — К. : Наукова думка, 1991. — 240 с.
8. Сучасна українська літературна мова: Підручник – 2-ге вид. перероб. і допов. / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін. — К.: Вища шк., 1997. — 493с.

Стадник Н.

Науковий керівник – к. філол. н. Вербовета О. С.

ДИНАМІКА ЧОЛОВІЧОГО І ЖІНОЧОГО ІМЕННИКА ЖИТЕЛІВ С. СУЩИН ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Антропоніміка – розділ ономастики, що вивчає іменування людини, антропоніми. Об'єктами її вивчення є особове ім'я людини, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько та ін. [5, с. 25]. Людські імена є однією з найважливіших складових історії кожного народу, адже саме у них віддзеркалюється вірування, побут, традиції, духовність, історичні зв'язки та сподівання.

Мета статті полягає у виявленні динаміки чоловічих та жіночих імен жителів Тербовлянського району впродовж 1920–2018 рр. (на прикладі іменника с. Сущин) для того, щоб глибше і чіткіше простежити їх поширення, специфіку та особливості побутування. Матеріал зібрано за погосподарськими книгами села і загалом опрацьовано 463 оніми.

Актуальність дослідження зумовлена вивченням особливостей поширення імен у регіональному антропоніміконі для створення загальної картини українського іменника, а також не менш важливим є з'ясуванням ареалів поширення окремих імен і їх особливості вживання в діяхронічному аспекті.

Наукове вивчення онімної лексики почалося порівняно недавно, з другої половини XIX ст. і вже в 60-х роках XX ст. цю лексику стали розглядати як складну самостійну систему, яка має свою внутрішню організацію, своє функціональне й семантичне навантаження і яка органічно входить до складу кожної національної мови, є її невід'ємною частиною, оскільки живе й змінюється разом з нею, піддаючись різним лінгвістичним та екстралінгвістичним чинникам [1, с. 22].

Власні імена кожного народу, який має уже сформовану складну систему ідентифікації особи, – це найстаріша антропонімічна категорія, що пройшла складний шлях еволюції. Ім'я – це знак, на основі якого ідентифікується та індивідуалізується особа [3, с. 395].

Останнім часом увагу дослідників привернула проблема статистики і динаміки мови, а також методів синхронічного та діакронічного її опису. Так, динаміку лексичних норм української літературної мови ХХ століття дослідила Л. В. Струганець. Нею обґрунтовано лінгвістичну і соціально-історичну сутність літературної норми, кодифікації, уперше в українському мовознавстві представлено методику використання комп'ютерного програмування для вивчення динамічних зрушень у лексичному фонді літературної мови [4].

Ми у своєму дослідженні акцентуємо увагу на динамічності антропонімічної системи. Вона, як зазначає В. Д. Бондалетов, рухома не лише в діакронічному плані (змінюється склад імен), а й в синхронічному (імена, вживані в конкретний період життя мови, взаємопов'язані між собою) [2, с. 92]. Під час дослідження іменника певного регіону, варто виділяти в ньому синхронічні зміни для того, щоб вивчити системні зв'язки між структурними елементами та їх функціонування в певний момент життя мови, а також уявити цю історію мови за допомогою зіставлення великої кількості цих зрізів.

Загалом іменник с. Сущин Тернопільського району налічує 104 імені, якими поіменовано 453 осіб. Нами зафіксовано 44 чоловічих імен, що обслуговують 213 носіїв: *Анатолій* (2), *Андрій* (15), *Антон* (1), *Богдан* (4), *Борис* (1), *Вадим* (2), *Валерій* (1), *Василь* (27), *Віктор* (1), *Василь* (1), *Віталій* (4), *Владислав* (3), *Володимир* (19), *Григорій* (2), *Денис* (2), *Дмитро* (3), *Євген* (1), *Іван* (21), *Ігор* (9), *Ілля* (1), *Йосип* (1), *Костянтин* (1), *Леонід* (1), *Максим* (2), *Мар'ян* (4), *Матвій* (1), *Микола* (15), *Михайло* (14), *Назар* (4), *Нікол* (1), *Олег* (1), *Олексій* (2), *Орест* (1), *Остан* (1), *Павло* (4), *Петро* (6), *Роман* (4), *Руслан* (3), *Сергій* (4), *Степан* (6), *Тимофій* (1), *Франко* (1), *Юліан* (1), *Юрій* (8), *Ярослав* (3).

Перелік жіночих імен нараховує 60 онімів, якими послуговується 253 особи: *Азарія* (1), *Алізія* (1), *Аліна* (2), *Альбіна* (1), *Альона* (1), *Анастасія* (2), *Ангеліна* (1), *Андрія* (1), *Валерія* (1), *Василина* (1), *Вероніка* (1), *Вікторія* (2), *Віолетта* (1), *Віра* (2), *Володимира* (3), *Галина* (20), *Ганна* (22), *Данія* (2), *Дарія* (2), *Діана* (1), *Євгенія* (6), *Євстахія* (2), *Зіновія* (1), *Зоряна* (1), *Іванна* (17), *Ірена* (1), *Ірина* (9), *Катерина* (4), *Леонія* (2), *Леся* (1), *Ліліана* (2), *Любов* (2), *Любомира* (2), *Людмила* (1), *Магда* (1), *Маргарита* (1), *Марія* (40), *Мар'яна* (5), *Мирослава* (1), *Михайлина* (3), *Надія* (11), *Наталія* (7), *Ніна* (1), *Оксана* (5), *Олександра* (3), *Олена* (3), *Олеся* (1), *Ольга* (13), *Орися* (2), *Романія* (2), *Соломія* (2), *Софія* (3), *Стефанія* (7), *Текля* (2), *Тетяна* (7), *Христина* (2), *Юлія* (7), *Яніна* (1), *Ярослава* (3).

Особливістю дослідження іменника села Сущин є те, що тут часто трапляються імена, що мають чоловічий відповідник: *Вікторія*, *Євгенія*, *Любомира*, *Олександра*, *Романія*, *Ярослава* та ін. Крім офіційно визнаних імен виявлено і скорочені форми традиційних антропонімів, що нині зафіксовані документально: *Нікол*, *Леся*. Подаємо 10 найпоширеніших чоловічих імен с. Сущин у Таблиці 1.

Таблиця 1

10 найпопулярніших чоловічих імен

№	Ім'я	Кількість носіїв	≈% від загальної кількості чоловічих імен
1	Василь	27	13
2	Іван	21	10
3	Володимир	20	9
4	Андрій	16	8
5	Микола	15	7
6	Михайло	14	7
7	Ігор	9	4
8	Юрій	8	4
9	Петро	6	3
10	Стефан	6	3

Для дослідження динаміки імена ми умовно виділили 5 часових періодів (I – 1920–1940 рр.; II – 1941–1970; III – 1971–1990; IV – 1991–2000; V – 2001–2018 рр.).

Аналіз чоловічих імен показав, що:

- 1) у всі п'ять періодів були зафіксовані імена: *Василь*(27), *Іван*(21), *Микола*(15), *Михайло*(14);
- 2) були поширеними у I–III періодах, а зараз не вживаються імена: *Богдан*(3), *Василь*(25), *Віктор*(2), *Микола*(11), *Михайло*(12), *Олексій*(2), *Павло*(2), *Петро*(5), *Роман*(3), *Стефан*(5), *Ярослав*(2), що свідчить про вихід їх із кола актуального вжитку в антропоніміці села;
- 3) поширюються лише в V періоді: *Борис*(1), *Вадим*(2), *Віталій*(1), *Владислав*(3), *Максим*(2), *Матвій*(1), *Назар*(1), *Руслан*(1), що вказує на прагнення до оновлення іменника і на короточасну «моду» цих онімів;

4) до рідковживаних імен належать: *Анатолій(2), Антон(1), Борис(1), Вадим(2), Валерій(1), Віктор(2), Григорій(2), Денис(2), Євген(1), Ілля(1), Костянтин(1), Леонід(1), Йосип(1), Максим(2), Матвій(1), Олег(1), Олексій(2), Орест(1), Остап(1), Тимофій(1)*;

5) екзотичні імена з'явилися у V періоді, що вказує на оновлення іменника: *Ніколь(1), Франко(1), Юліан(1)*.

Більшу кількість населення села Сущин Тербовлянського району Тернопільської області складають жінки, тому й жіночий іменник багатший та різноманітніший на відміну від чоловічого.

У Таблиці 2 подано найпопулярніші жіночі імена села, що були поширеними з 1920 по 2018 рр.

Таблиця 2

Найпопулярніші жіночі імена

№	Ім'я	Кількість носіїв	≈% від загальної кількості жіночих імен
1	Марія	41	16
2	Ганна	22	9
3	Галина	20	8
4	Іванна	17	7
5	Ольга	13	5
6	Ірина	9	4
7	Тетяна	8	3
8	Юлія	8	3
9	Стефанія	7	3
10	Наталія	7	3

Дослідження динаміки жіночих імен с. Сущин свідчить:

1) у всі п'ять періодів простежуються такі імена: *Галина(20), Ірина(9), Марія(41), Ольга(13)*, що дозволяє їх віднести до широковживаних і популярних;

2) були поширеними в I–III періодах, а зараз не використовуються імена: *Віра(2), Дарія(2), Євгенія(6), Любов(2), Михайлина(4), Стефанія(7), Тетяна(8), Ярослава(3)*, що свідчить про їх вихід з активного вжитку;

3) поширюються лише в V періоді і кваліфікуємо як актуальні і «модні», що збагачують іменник та урізноманітнюють репертуар: *Аліна(2), Анастасія(2), Васирина(2), Вікторія(2), Володимира(1), Галина(1), Діана(1), Ірина(1), Ліліана(1), Маргарита(11), Марія(5), Мар'яна(2), Надія(2), Олександра(1), Ольга(1), Соломія(2), Юлія(1)*;

4) рідко вживані імена за всі періоди : *Азарія(1), Аліна(2), Альона(1), Анастасія(2), Андрія(1), Валерія(1), Васирина(2), Віра(2), Зоряна(1), Леся(1), Людмила(1), Мирослава(1), Ніна(1), Олеся(1), Оріся(2), Романія(1), Руслана(1), Текля(2), Христина(1)*;

5) екзотичні імена : *Алізія(1), Альбіна(1), Віолетта(1), Ірена(1), Ліліана(2), Маргарита(1), Яніна(1)*.

Висновок. Як бачимо, на території села Сущин спостерігається поширення імен, властивих регіону здавна. Чоловічий та жіночий іменник села Сущин Тербовлянського району за останні 100 років зазнав як кількісних, так і якісних змін: є імена, які виходять з ужитку (Василь, Петро, Євгенія, Стефанія та ін.). У свою чергу з'являються нові, що не були характерні для дослідженої спільноти, а також проникають в антропонімікон екзотичні імена, що свідчить про схильність сучасного іменника до оригінальності та індивідуалізації носіїв.

ЛІТЕРАТУРА

- Архангельська А. М. До питання про засади побудови загальної ономазіологічної моделі номінації / А. М. Архангельська // Мовознавство. – 2007. – № 4–5. – С. 20–35.
- Бондалетов В. Д. Русская ономастика / В. Д. Бондалетов. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
- Свистун Н. Динаміка жіночих особових імен м. Тернополя ХХ ст. / Н. Свистун // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство). – 2012. – Вип. 16. – С. 393–399.
- Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Любов Струганець. – Тернопіль: Астон, 2002. – 352 с.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ ПІЗНАННЯ

Процес оволодіння знаннями – це активна пізнавальна діяльність людини. Успішність навчання значною мірою зумовлюється почуттям впевненості учнів у своїх силах, прагненням долати труднощі та перешкоди, задоволенням від досягнення поставленої мети.

Важливим чинником інтелектуального розвитку особистості є ґрунтовні, усвідомлені та систематизовані знання, що стають дієвим інструментом мисленнєвої діяльності та якісним показником результату пізнання.

Серед видових форм інтелекту людини (соціальний, біологічний, духовний, професійний тощо) вирізняють два найважливіші: розумовий та емоційний. З цією метою в навчальні програми впроваджуються технології критичного мислення, що спрямовані на підвищення рівня IQ учнів. Проте прихильники так званого емоційного навчання вважають, що насамперед потрібно розвивати емоційний інтелект – EQ, оскільки від емоційної регуляції людини залежить рівень самоорганізації людини взагалі.

Серед дослідників критичного мислення слід відзначити С. Брікфілда, Т. Воропая., Р. Пауля., С. Терно., О. Тягло, П. Фачіоне., П. Фрейре, Д. Халперна та ін.

Домінуючий вплив емоцій на процес навчання досліджували: Е. Бакаленко, А. Бен, Г. Бреслав, Д. Гоулман, О. Льошенко, Е. Носенко, К. Ушинський та ін.

Мета статті – зіставити технології критичного мислення та емоційного навчання; з'ясувати необхідність розвитку емоційного інтелекту учнів.

Актуальність статті зумовлена протиріччями у дослідженнях науковців щодо важливості розвитку інтелекту за допомогою критичного мислення і емоційного навчання.

Пауло Фрейре у праці «Формування критичної свідомості» обґрунтував важливість критичного мислення. Він зазначив: «якщо люди неспроможні критично усвідомити теми свого часу й таким активно втрутитися в реальність, їх проносить стороною від свята змін» [6, с. 23]. Автор доводить, що свідомість, яку формує критичне мислення, є надзвичайно важливим чинником для успішного саморозвитку і прогресу особистості. П. Фрейре стверджує, що пробудження критичної свідомості активізується завдяки економічному прогресові, а умови часу диктують потребу у критичному мисленні.

«Критичне мислення – це ретельно обдумане, зважене рішення стосовно певної думки. Це інтелектуально організований процес, спрямований на активну діяльність осмислення, застосування, аналіз, узагальнення або оцінки інформації, отриманої чи утвореної шляхом спостереження, досвіду, рефлексії, розмірковувань чи комунікації як керівництва до дії» [3, с. 58-59]. Колектив авторів посібника для вчителів «Технології розвитку критичного мислення» переконані, що «коли ми мислимо критично, те, що ми думаємо та як ми думаємо, завжди перебуває у фокусі нашої уваги, і коли помічаємо помилку чи бачимо інший і, можливо, кращий спосіб осмислення якогось завдання чи проблеми, ми зацікавлено вивчаємо його. Учні, які мислять критично, зазвичай навчаються з інтересом» [5, с. 14]. Отже, критичне мислення дає поштовх до продуктивної мотивованої праці. С. Терно – дослідник критичного мислення – пропонує відмовитися від знаннєвої парадигми освіти, тобто такого бачення суті освіти, коли провідною метою є сукупність знань, умінь і навичок. На його думку, «саме критичне мислення є тим видом мислення, в якому, як у фокусі, зосереджуються знання, інтелектуальні здібності, внутрішня мотивація, цінності, наполегливість і самоконтроль» [4, с. 31-32].

За даними американського психолога Даяни Халперн людина, яка критично мислить має такі якості: готовність до планування, гнучкість (розуму), наполегливість, готовність виправляти свої помилки, усвідомлення, пошук компромісних рішень. Дослідниця вважає, що «головні труднощі у виробленні установки на критичне мислення полягають у тому, що люди часто не усвідомлюють, коли діють імпульсивно або мислять ригідно» [7]. Імпульсивність або ригідність мислення пояснюється емоційним впливом. Критичне мислення не може саме по собі контролювати емоційний стан людини, саме тому у депресивних, нервових станах важко будь-що раціонально осмислювати. Даніел Гоулман пояснює це залежністю раціональної складової нашого мозку від різних емоційних процесів.

Тому саме емоційний інтелект назвали «новаторською ідеєю, що руйнує стереотипи» та однією з найвпливовіших бізнес-ідей століття у американському часописі «Harvard Bussines Reviev» [1, с. 11]. Емоційний інтелект має здатність управляти нашими емоціями. Як стверджує Гоулман, «управління емоціями – це матаздатність, яка визначає, настільки добре ми зможемо застосовувати наші навички й уміння, включно з тими інтелектуальними здібностями, яких ще не «відшліфували»» [1, с. 80].

У структурі емоційного інтелекту виділяють декілька рівнів. Е. Носенко визначає внутрішні вияви емоційного інтелекту – так звані фактори «великої п'ятірки»: сумлінність, доброзичливість, емоційна стійкість, відкритість новому досвіду та самооцінка. До феноменологічного рівня зовнішнього вияву емоційного інтелекту дослідниця відносить мотивацію діяльності, контроль, вибір актів поведінки. Найвищий рівень сформованості емоційного інтелекту базується на наявності у суб'єкта відповідних добродійних настанов щодо можливих для

нього особисто альтернатив поведінки у конкретних ситуаціях життєдіяльності. Цей рівень позначений гармонійним співвідношенням зовнішнього і внутрішнього емоційного інтелекту [2, с. 204-206]. Така розлога рівнева структура свідчить про глибинну основу емоційних процесів і підкреслює важливість емоційного інтелекту.

Д. Гоулман зазначав, що емоційний інтелект може виявитися настільки ж потужним критерієм рівня розвитку особистості, як і IQ, а іноді потужнішим [1, с. 77]. Концепція емоційного інтелекту «перекинула місток» між афектом (емоціями взагалі) та інтелектом, збагативши розуміння обох феноменів [2, с. 201]. Гоулман називає чистий тип людини з високим IQ (тобто без урахування емоційного інтелекту) «карикатурою інтелектуала, який чудово орієнтується в царині наукової думки, але абсолютно не пристосований до звичного життя» [1, с. 95]. Важливим є баланс між емоційним і раціональним розумом (емоції несуть необхідну інформацію для роботи раціонального мозку, а раціональний мозок відсіює, а деколи й блокує інформацію, що надходить від емоцій), що свідчить про взаємодію IQ та EQ [1, с. 42].

Сьогодні актуальна і поширена практика впровадження технологій критичного мислення у навчальний процес. Вважається, що «найбільш успішними є саме ті заняття, на яких учнів заохочують думати самостійно та критично мислити. Зазвичай уроки, на яких використовуються ці технології, проводяться у вигляді дискусії, бесіди, з чим пов'язані так звані рівні запитань (низький та високий) Ці запитання мають спрямовуючий характер, та є основним інструментом вчителя на уроці. Критичне мислення, безумовно, має раціональний характер, тобто знаходження відповідей на будь-які питання раціональним шляхом [5, с. 13-15].

Щодо емоційного навчання – це менш поширена практика. Гоулман наводить кілька прикладів американських шкільних програм з емоційним навчанням: програма SEL (програма «соціального й емоційного навчання»), курс «Наука про себе» у «Новій школі» у Сан-Франциско, «Програма творчого вирішення конфліктів» у Нью-Йорку. Так, предметом «Науки про себе» є почуття – як власні, так і ті, що виникають у стосунках з іншими [1, с. 446]. Карен Стоун Мак-Каун, засновниця «Нової школи» й розробниця навчального курсу «Наука про себе» зазначає: «засвоєння знань відбувається невідривно від почуттів дитини. Для успішного навчання емоційна грамотність є такою важливою, як і вміння рахувати й читати». Отож програми, націлені на усунення конкретних прогалин в емоційних і соціальних навичках, які лежать в основі таких проблем, як агресивність або депресія, можуть виявитися надзвичайно ефективними амортизаторами для дітей» [1, с. 446-447]. Педагогам і психологам слід звернути увагу на те, що підлітковий вік є найбільш сприятливим для розвитку IQ та EQ. Процес навчання має бути спрямований насамперед на формування емоційних навичок, оскільки низка підліткових злочинів здійснюється саме через емоційну безграмотність. Це спричинено особливістю емоційного розуму: він реагує набагато швидше, ніж раціональний розум. Така спритність виключає виникнення осмислених аналітичних роздумів, що є ознакою мислячого розуму [1, с. 492]. Саме тому емоційна грамотність є конститутивною у подоланні неспроможності раціонально мислити. **Висновки.** Отже, критичне мислення та емоційний інтелект є базовими взаємопов'язаними структурами особистості. Виховати гармонійно розвинену особистість можна лише поєднавши програми розвитку емоційного інтелекту із програмами розвитку критичного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Д. Гоулман [пер. з англ. С. –Г. Гумецької]. – Х: Харків: Віват, 2018. – 512 с.
2. Носенко Е. Емоційний інтелект як інтегративна динамічна властивість добродійної особистості: компонентна структура, рівні вияву / Е. Носенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні. – 2012. – Т.2: Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. – С. 200-211
3. Освітні технології у короткому вигляді: навчально-методичний посібник / О.І. Янкович, М. М. Романищенко, М. М. Бойко, Н. М. Лупак, Л. М. Паламарчук. – Тернопіль: Астон, 2013. – 160 с.
4. Терно С. Чому важливо розвивати критичне мислення учнів / С. Терно // Історія в школах України. – 2011. – №10. – С. 30-34
5. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. – Київ: Плеяди. – 2006. – 220 с.
6. Фрейре П. Формування критичної свідомості / П. Фрейре. – Київ: Юніверс, 2003. – 176 с.
7. Халперн Д. Психологія критического мышления. [Електронний ресурс] https://www.ereading.club/bookreader.php/110655/Halpern_Psihologiya_kriticheskogo_myshleniya.html

Щудло С.

Науковий керівник – доц. Розумович О. А.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ЗА ТВОРОМ ЛАМЕТРИ

«ЛЮДИНА – МАШИНА»

Формування філософії Нового часу відбувається в період кардинальних політичних, соціальних, економічних змін. Однак зміна філософських орієнтацій зумовлена передусім впливом науки, зокрема природознавства. Поворот до чуттєвого, емпіричного пізнання дійсності зумовлює небувале зростання фактичних даних у різних галузях як науки, що формувалася, так і у виробничій і соціальній сфері [5, 148].

Історичний період Нового часу, включаючи епоху Просвітництва. У середині XVIII ст. у Франції і трохи пізніше в Німеччині викликає широкий суспільний рух - Просвітництво. Власне, свій початок Просвітництво бере ще з XVII ст., біля його джерел стояли Френсіс Бекон і Рене Декарт. Представники Просвітництва - Вольтер, Руссо, Даламбер, Ламетрі, Дідро, Гельвецій, Гольбах багато зробили для створення «Енциклопедії наук, мистецтв і ремесел». Основний зміст суспільного руху - критика: критика феодальних поглядів, критика релігійного марновірства, критика схоластики як форми філософствування, критика авторитетів та ін. Не випадково XVIII ст. називали віком розуму і заперечувальних доктрин. [3].

Важливе місце серед ідей просвітництва посідає концепція раціоналістичного пізнання світу Р. Декарта, адже він поставив на перше місце розум, довівши роль досвіду до простої практичної перевірки даних інтелекту. Декарт прагнув розробити універсальний метод для всіх наук, виходячи з теорії раціоналізму, що передбачала наявність в людському розумі вроджених ідей, які багато в чому визначають результати пізнання. В історії філософії Р. Декарт залишився як філософ-дуаліст: в основі буття він виділяв дві самостійних субстанції – матеріальну і духовну.

Світ, Всесвіт у Декарта – величезний механізм, вони мають свою історію і мінливі. Початковий імпульс до існування і розвитку світу дав Бог, але згодом його розвиток визначається силою матерії. Декарт одним з перших, хоча і на механістичній основі, розробив ідеї еволюції і провів їх через всі області вчення про природу – від появи світил і планет до виникнення рослин, тварин і людини. У теорії наукового пізнання метод Р. Декарта – аналітичний або раціоналістичний. Рух думки від простого до складного, через достовірність думки і буття мислячої істоти він йде до достовірності буття речей[2].

Однак, французький матеріаліст Жюльєн Офре де Ламетрі не поділяв поглядів Декарта. Ламетрі не погоджувався з Декартом, який зводив суть матерії до протяжності. Адже є істинно суттєва її внутрішня властивість - здатність до активності і чутливості. Ця властивість на рівні людського організму втілюється у формі душі, свідомості. Ламетрі намагається поєднати досягнення емпіризму та раціоналізму XVII ст., вирішити основні суперечності цих протилежних методологій наукового пізнання. Ламетрі вважав, що розум є надійним керівником у пошуках істини, коли спирається на дані чуттєвого досвіду та перевіряється ним. І ці думки він висвітлює у своїй знаменитій праці «Людина – машина» [1].

Мета нашої роботи полягає в аналізі праці Жюльєн Офре де Ламетрі «Людина – машина», та в простеженні механістичного світогляду філософа.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасної філософії до потрактування даної праці.

У своїй знаменитій праці «Людина – машина» Жюльєн Офре де Ламетрі послідовно поширює картезіанську схему «живої машини» на людину, твердячи, що людина – не більше, ніж тварина, але заявляє, що людина відрізняється від вищих тварин лише ступенем розвитку розуму. Але саму людину він вивчає як машину, ґрунтуючись на законах механіки, вважаючи, що дослідження механіки людського тіла автоматично приведе до розкриття сутності його чуттєвої і розумової діяльності. «Душа – тільки рушійний початок, відчувача матеріальна частка мозку, яку можна вважати головним елементом усієї живої машини» – казав філософ [4].

У цьому творі Ламетрі піддає критиці Декартівське вчення про дві субстанції (матеріальну і ідеальну, «протяжність» і мислення), яке вважає абсолютно довільним. «Неначе Декарт сам бачив їх і вважав», вигукує він і відкрито заявляє себе прихильником існування одного тільки матеріального початку. Джерелом пізнання людини Ламетрі вважає виключно медицину. Філософ говорить про вплив всіляких фізичних умов на життя душевне, - вплив хвороби і здоров'я, в дії на душу опіуму, вина, кави та ін. речовин, - і навіть їжі. «Англієцї тому грубі і злісні, що вони їдять сире м'ясо». Яка – небудь дурниця, якась маленька фібра, вигукує він, - що – небудь, чого не в змозі відкрити найтонша анатомія, могло б зробити з Еразма і Фонтенеля дурнів. Тому, на думку Ламетрі, перша заслуга людини є її організація. Виховання - друга нагорода, або перевага. Із цих джерел випливають всі таланти і моральні досконалості людей [2].

Розбираючи підстави моральності, Ламетрі заперечує необхідність для неї релігійної опори. Він не відкидає безумовно буття вищої істоти, але все-таки атеїзм не виключає, на його думку, моральності. За деякими виразами можна навіть думати, що Ламетрі не тільки сам був атеїстом, але і вважав, що доти світ не буде щасливим, доки не буде атеїстичним. Безсмертя Ламетрі допускає як безсмертя матерії і її руху, бо крім матерії і руху він у «Людині-машині» нічого не визнає. Що рух і життя належать організму, матерії, а не дії духу, Ламетрі доводить посиланням на чисто фізіологічні досліди.

У цій праці Ламетрі людина дійсно трактується як машина, хоча і досить складна. "Людина настільки складна машина, - зазначає він, - що абсолютно неможливо скласти собі про неї ясну ідею, а отже, дати точне визначення". Проте, з його точки зору, в людині все влаштовано механічно. "Зупинимось докладніше, - пише Ламетрі, - на цих пружинах людської машини. Усі життєві якості властиві тваринам, природні та автоматичні рухи відбуваються завдяки їх дії. Дійсно, тіло машинально здригається, уражене жахом при вигляді несподіваної

прірви; повіки, як я вже говорив, опускаються під загрозою удару; зіниця звужується при світлі з метою збереження сітчастої оболонки і розширюється, щоб краще бачити предмети в темряві; пори шкіри механічно закриваються взимку, щоб холод не проникав в середину. Що стосується духовного, ідеального і тому подібного, то Ламетрі вважає, що це вигадки теологів. Душа - це "позбавлений змісту термін, за яким не криється ніякої ідеї і яким здоровий розум може користуватися лише для окрилення тієї частини нашого організму, яка мислить". Та ж сама "машина", яка переміщується поверхнею Землі, стверджує Ламетрі, вона ж і мислить. Що стосується суті мислення, то думка, на його погляд, є лише "здатністю відчувати" і "мисляча душа є не що інше, як чуттєва душа, спрямована на споглядання ідей і на міркування".

Інакше кажучи, Ламетрі не визнає якісного відмінності між почуттям і мисленням, між відчуттями і мислячими душами, як це було у Аристотеля і Декарта. Ламетрі, як і інші сенсуалісти, зводить мислення до відчуття. При цьому він відкидає локківське поняття рефлексії, хоча говорить про те, що мисляча душа, на відміну від чуттєвої, спрямована на споглядання ідей і на міркування. Але ж споглядати ідеї і зовнішні тіла - далеко не одне й те саме.

Разом з тим, при всьому своєму натуралізмі і механіцизмі, Ламетрі надає значення освіті. "Якщо організація людини, - пише він, - є першою її перевагою і джерелом всіх інших, то освіта є другою її перевагою. Машина тим і відрізняється від людини, що її не треба утворювати. І якби людина була машиною, то освіта не могло б змінити її натури, і вона залишалася б "освіченою машиною".

Звичайно, уподібнення людини машині може і навіть має викликати іронічні асоціації. Але безкомпромісна матеріалістична позиція Ламетрі загострила проблему людини, яка пов'язана насамперед із проблемою душі. Є вона у людини? Або її немає? А якщо вона є, то що собою являє? Якщо вона - частина організму, "машини", як стверджує Ламетрі, то вона повинна бути якось просторово локалізована, отже, вона є тілом. Її можна виокремити, показати і т.д. Якщо ж це не так, то душа ідеальна, вона є протилежністю тіла за всіма своїми параметрами. "Всі філософські системи, котрі розглядали людську душу, - пише Ламетрі, - можуть бути зведені до двох основних: перша, більш давнього походження, є система матеріалізму, друга - система спіритуалізму".

Отже, Ламетрі першим у філософії Нового часу будував свої філософські узагальнення про природу не лише на основі механіки, а й осмислюючи результати біологічних та частково хімічних досліджень. Визначним досягненням Ламетрі було також усвідомлення ним того, що походження людства неможливо пояснити лише біологічними факторами, яке він обґрунтував у своїй паці. «Це моя система, - каже Ламетрі на закінчення «Людини – машини», - або, скоріше, якщо я не помиляюся, сама істина. Вона коротка і проста, і нехай проти неї заперечує, хто хоче».

ЛІТЕРАТУРА

1. Великі мислителі Заходу/Пер. з анг. В. Федорина. – М.: КРОН –Прес, 1998. - 800 с. – Серія « Академія»
2. Нарський Ігор Сергійович Західноєвропейська філософія XVIII століття
3. Рассел, Бертран. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Тарашука. — К.: Основи, 1995. — 759 с. — ISBN 5-7707-5611-X.
4. Філософія: Логос, Софія, Розум: Підруч.для студ.вищ.навч.закл. / Кремень В.Г., Ільїн В.В.
5. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. - К.: Книга, 2005. - 528 с.

Шама Т.

Науковий керівник – доц. Григорук А. А.

СЕРЕДНІЙ РАБОВЛАСНИЦЬКИЙ МАСТОК І РИНОК В ПЕРІОД ПІЗНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ

Внаслідок розвитку рабовласницьких господарств в Середній Італії починаючи з другої половини III ст. до н.е. до кінця II ст. до н.е. склалась цілковито нова для Стародавньої Італії форма господарювання — рабовласницький масток з комбінуванням різних сільськогосподарських культур і домінуванням однієї з них, орієнтованої не тільки на місцеві і ближні міські центри, але і на далекі області Італії. У господарстві такого типу все підлягало одній меті, а саме витягу постійного і максимального доходу [1, с. 90]. Для цього господарям була потрібна ретельна організація управління господарством. Їх побажання були виражені Марком Порцієм Катонем Старшим (234-149 рр. до н.е.), який у своєму трактаті «De agricultura» («Про землеробство» або «Землеробство») розкриває головні аспекти ведення подібного господарства, зокрема, аграрний, технічний, юридичний і організаційний. Катон переважно зупиняється тільки на найважливіших для власників рабовласницьких вілл питаннях [1, с. 90]. Трактат, швидше за все, був адресований вузькому колу осіб, однак, набув значної популярності і поширення, що підтверджується використанням його авторами-агрономами пізніших часів [2; 3].

Зрозуміло, що для одержання постійного і максимального доходу катонівська вілла повинна була мати міцний зв'язок з ринком. З'ясуванню особливостей інтеграції рабовласницького господарства катонівського типу в ринкову систему Середньої Італії і буде присвячена дана стаття.

Згадані Катонем міські торгово-ремісничі центри були включені в одну дорожньо-торговельну мережу і знаходились в одному економічному районі, що був найбільш економічно розвинутим.

Найважливішими товарними культурами римсько-італійських маєтків було вино, маслини і маслинна олія, причому остання взагалі було багатофункціональним продуктом і уживалась, як у їжу, так і для освітлення, і особистої гігієни [4, с. 262-263], а значить була потрібна в особливо великих кількостях і завжди могла приносити стабільний дохід. Причому, треба відмітити, що вино й олія — продукти тривалого збереження, до того ж зручні для перевезення у відповідній тарі (в амфорах) на великі відстані, що, безперечно, полегшувало торгівлю ними. Також Катон говорить про продаж надлишків зернових [5, с. 9]. Також йому відомі маєтки зі значними хлібними полями в Казінській і Венафрській областях, на збирання яких запрошуються здольники [5, с. 65]. Крім того, Катон говорить про заготівлю зерна на запас [4, с. 65].

Можна встановити, куди йшла продукція римсько-італійських рабовласницьких маєтків катонівського типу. Очевидно, найбільша кількість товарної продукції поглинали великі, середні або дрібні міста, центри районів, областей або сусідньої округи. І це не випадково, тому що місто було осередком ремісничого виробництва і місцем проживання декількох десятків тисяч людей, що були споживачами сільськогосподарської продукції. Катон радить розташовувати маєток поблизу великих доріг, судноплавних рік і великих міських центрів [5, с. 8].

Таким чином, найтіснішими були зв'язки маєтків з найближчим містом, однак у нас немає жодних підстав вважати, що не було в таких маєтків економічних зв'язків з більш значними і віддаленими міськими центрами.

Значна частина продукції римсько-італійських рабовласницьких господарств, на думку М.Ю. Сергєєнко, йшла на північ Італії і в Галлію, тому що на Сицилії і в Південній Італії ще до римлян існувало високорозвинене виробництво вина і маслинної олії [6, с. 42-44]. З іншого боку, як зазначає Т. Франк, Велика Греція (тобто Південна Італія і о. Сицилія) ще не оправилась після спустошення, здійсненого армією Ганнібала і могла стати ринком збуту сільськогосподарського виробництва Середньої Італії [7].

Деякі сорти італійських вин і олії славились по всій Італії і за її межами. Штемпелі з іменами власників маєтків, де запечатувались амфори, знаходять за багато сотень кілометрів від місць виробництва (наприклад, у Галлії або в Дунайській долині). Правда, скоріш за все, ці далекі перевезення здійснював не сам власник маєтку [8, с. 193]. У цьому зв'язку досить цікавим свідченням далеких перевезень італійських товарів є знахідка вантажу затонулого біля острова Гран-Конлюе (біля сучасного Марселя) торговельного римського корабля II ст. до н.е. У трюмі корабля виявлено кілька тисяч амфор для вина, і багато з них мали штемпелі з маєтком кампанського негодіатора Сестія (французькі дослідники датують завантаження корабля 150-130 рр. до н.е. і припускають наступний маршрут: Делос — Сіракузи — Кампанія (Путеоли) — Массілія [9, с. 109]. Разом з тим, за наявності хороших і зручних доріг торгівля сільськогосподарською продукцією могла здійснюватися власними силами.

Також поряд з цією зручною формою товарних відносин маєтку з містом, що одержала поширення в часи Катона, був продаж сільськогосподарської продукції оптом прямо в маєтку великому торговцеві, що потім сам вивозив її [5, с. 71].

Крім цього, часто прибігали до ще менш клопітливих способів збуту продукції — до продажу врожаю оптом. Наприклад, маслини продавалися прямо з дерева [8, с. 70]. Виноград продавали на лозах. Умови таких угод були розглянуті Катонем найретельнішим чином [5, с. 146-147], що говорить про їх розповсюдженість. У свою чергу поширеність таких форм торгівлі свідчить про безумовну вигідність торговельних операцій з вином і олією в Італії II ст. до н.е.

Таким чином, римсько-італійське рабовласницьке господарство середнього типу було тісно пов'язане з ринком. Таке господарство споконвічно було орієнтоване на ринок і втягнене в товарне виробництво, інакше воно не могло приносити доходу. Власник маєтку був зацікавлений у тому, щоб одержати можливо більший дохід. Про це прагнення говорить не тільки виділення найдохіднішої в даних умовах галузі, але і ретельно продумана організація робочої сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сергеев М.Е. Катон и его «Земледелие» / Сергеев М.Е. // Марк Порций Катон. Земледелие / Марк Порций Катон / Пер. и ком. М.Е. Сергеев. — СПб.: «Наука», 2008. — 219 с. (Репринтное воспроизведение издания 1950 г.). — С. 87-123.
2. Варрон Марк Теренций. Сельское хозяйство / Варрон Марк Теренций / Пер. с лат., коммент. и вступ. ст. М.Е. Сергеев. — М.—Л.: Изд-во АН СССР, 1963. — 218 с.
3. Колумелла. О сельском хозяйстве / Луций Юний Модерат Колумелла // Ученые земледельцы Древней Италии [Катон, Варрон, Колумелла, Плиний] / Пер. М.Е. Сергеев. — М.: Наука, 1970. — С. 114-198.
4. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Винничук Л. / Пер. с польск. В.К. Ронина. — М.: Высш. шк., 1988. — 496 с.

Гончарук І.

Науковий керівник – доц. Грушко В. С.

СОЦІОСФЕРА У ДРАМАТУРГІЇ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Попри всі суспільно-політичні труднощі 20-30-ті рр. XX ст. характеризуються спалахом активності і новим рівнем досягнень української культури, зокрема у літературі. Українське духовно-культурне та літературно-мистецьке покоління 20-х рр. XX ст. називають Розстріляним Відродженням, адже воно було знищене сталінським режимом. Складнощі взаємодії індивіда з тогочасним соціумом і державою виявляються насамперед у такий складний період історії, як Розстріляне Відродження. Взаємодії індивіда з соціумом та державою того часу можна проілюструвати драматичними творами, які слугують матеріалом для постановки на сцені і тому мають унікальну якість інтерактивності.

Разом з тим цікавою є драматургія Розстріляного Відродження у контексті соціосфери. Тут соціосфера виявляється не тільки у складнощах проблематики драматичних творів, а й у трагічному житті їх творців. Персонажі п'єс часто відображають досвід із життя авторів.

Серед представників драматургії 20-30 р. Розстріляного Відродження найвідомішими є імена Леся Курбаса, Миколи Куліша, Костя Буревія, Мирослава Ірчана. Досліджували цю драматургію Юрій Лавріненко, Тетяна Свербілова, Олена Гудзенко, Наталія Кузякіна, Володимир Працьовитий та інші.

Мета статті полягає у висвітленні розвитку взаємин між індивідом та тогочасним соціумом, окресленні соціосфери у драматургії Розстріляного Відродження на прикладах життя і творчості К. Буревія, М. Куліша, М. Ірчана та Л. Курбаса.

Актуальність дослідження – у необхідності більш глибокого розкриття особливостей українського суспільства у перші десятиліття радянської влади та місця в ньому окремої особи, а також соціосфери загалом у драматургії Розстріляного Відродження, оскільки цю проблематику досліджували епізодично, переважно з точки зору радянської ідеології.

Процес культурного піднесення – відродження української культури в двадцятих роках – має бути оцінений з урахуванням загальнополітичних обставин. За традицією, збереженою ще з дореволюційних часів, літературне життя проходило в різних об'єднаннях – літературних групах, які умовно можна поділити на стару та молоду генерацію. Така ж опозиція простежується у драматургії. Прихильники старої генерації продовжували традиції, що були започатковані у театрі українського модерну: Л. Українкою, О. Олесем, С. Черкасенком, В. Винниченком [7, с. 200]. У результаті театральної дискусії 20-30 рр. XX ст. були визначені «такі основні три жанрові типи: театр соціальної героїки, соціальної побутової драми і соціальної побутової комедії» [7, с. 415]. Ця класифікація дає підстави говорити про те, що митців передусім цікавила доля індивіда у соціумі, адже у драмах переважала саме соціальна тематика. Варто звернути увагу на те, що у класичних соціологічних теоріях переважали два погляди на проблему співвідношення індивіда і суспільства: об'єктивізм та суб'єктивізм. Прихильники об'єктивізму вважали, що окрема людина підпорядкована наявним у суспільстві структурам, а прихильники суб'єктивізму стверджували, що соціальні структури й інститути формуються діями індивідів [3, с. 127].

Окрім того, як зазначає Наталія Отрешко, у класичній соціології простір дій соціальних суб'єктів був презентований концептом суспільства як змішаної системи, соціальної й політичної водночас, а вже в XX ст. з'являються індивідуальні й групові осередки формування суспільних альтернатив, які, володіючи достатнім економічним і культурним капіталом, створюють нові канали впливу в політичному і соціальному просторі [3]. Вони, власне, становлять опозицію суб'єктам державної влади. Таку опозицію можна помітити в історичній драмі Костя Буревія «Павло Полуботок», де зображується період національної історії 1705-1724 рр. Ця драма належить до театру соціальної героїки. Автор вдається до романтизації головного персонажа, створює агіографічний образ Павла Полуботка, який є опозицією до правлячих кіл влади Московії та її наближених. Трагічність постаті Полуботка у тому, що він самотній у своїх гуманістичних поглядах. Р. Тхорук зауважує, що це власне героїчний тип борця із супротивником, ворогом всього людства або ж всього народу: а з іншого боку це постать святого, який протистоїть спокусам [8, с. 183].

Автор цієї п'єси – Кость Буревій, відомий також як Едвард Стріха – «мітичний автор із власною мітичною біографією» – писав Ю. Лавріненко [6, с. 395]. Уродженець Воронежчини, Буревій реалізував себе у політиці,

зокрема, був членом Української Центральної Ради [6, с. 393]. Його життєва позиція набула героїчного звучання тоді, коли він був заарештований разом з іншими діячами української культури. Отож, позиція автора відобразилася у образі Павла Полуботка.

Дослідники зафіксували у соціологічних і політологічних теоріях минулого століття образ громадянського суспільства як поля діяльності суб'єктів, які протистоять у своїх інтересах державі та обмежують її вплив у політичній сфері. Місце образу демократичного суспільства, «держави загального благоденства» заступає образ влади, яка тонко маніпулює свідомістю громадян із використанням різноманітних форм ідеології, створюваної для правлячої еліти в соціальних науках [3, с. 134].

Особливістю драматургії ХХ ст. є також «множинність світу». Відбувається так звана «боротьба ідеологій», через що картина світу стає «множинною» і завдяки якій з'являється свобода вибору. Таким чином так званий множинний світ втілює якусь із ціннісних орієнтацій індивіда. До прикладу, у драмах М. Ірчана уславлюється героїка революційної боротьби, або викривається хижацьке обличчя експлуататорів трудового народу (за словами Йосифа Кисельова). Одна з найкращих трагедійних драм Мирослава Ірчана, що була перекладена багатьма мовами світу – «Родина щіткарів» – пройнята революційним пафосом, проте в ній наявний глибинний психологізм. Зображується родина сліпого щіткаря. Психологічні діалоги підсилюються саме фізичними «неможливістями» Антіна і Єви, а потім – ще й Івася. Проводиться паралель між сліпими та видющими, проте вона нечітка. Сліпа дочка щіткаря, Єва, констатує, що «на світі велика кривда не лише нам, сліпим, але й мільйонам видючих». Тут автор використовує прийом синецдохи – різновиду метонімії, коли назва цілого замінюється назвою його частини: сліпота окремих персонажів переноситься на весь соціум. Також можна помітити своєрідне ідеологічне протистояння, що відбувається між Івасем та Адою: простим робітником та дочкою капіталіста. Івась бореться за весь народ, висловлює його настрої та потреби, іншими словами – це опозиція існуючій владі, що є одним із «множинних світів». Так, у розмові Івася й Ади можна простежити пацифістські настрої. Персонажі сумніваються, щодо «правильності» війни: Ада вважає, що війна потрібна, проте Івась заперечує її, адже «радіють темні; свідома й розумна людина ніколи з цього радіти не буде» [2, с. 89]. Його думку продовжує Антін: «Війна... Прокляття роду людського» [2, с. 97]. Отож у цьому творі соціосфера виявляється у революційних ідеях звичайних робітників та агресивній ідеології влади.

Щодо постаті самого автора – М. Ірчана – то вона оцінюється досить неоднозначно. Ірчан займав активну позицію у літературному житті: очолював літературну організацію «Західна Україна». Олеся Омельчук у статті «Кіно і українська пролетарська література» зазначає, що у творчості Мирослава Ірчана «не раз трапляється образ двоєдино-роздвоєного обличчя, який прочитується, крім іншого, як символ своєрідного дисбалансу життєвого становлення, що випав на долю червоних революціонерів» [4, с. 24]. Ірчан завжди намагався дотримуватися історичної правди, документалізму (а це одна з засад пролетарської літератури), і тому критики хвалили його за ідеологічну стійкість [4, с. 25]. Проте твори неодноразово перероблялися цезурою і саме через це відповідали вимогам масової пролетарської літератури. Через політичну невігдність М. Ірчан був заарештований за сфабриковану справу «українських буржуазних націоналістів».

У контексті соціосфери слід відзначити ще й такий вияв взаємин індивіда та суспільства у драматургії, коли особистість роздвоюється і створюється так зване «біполярне я». Досліджувала цей феномен О. Гудзенко. На її думку, яскравим прикладом є драматургія Миколи Куліша, адже жажливі суперечності, які опановують емоційну творчу натуру драматурга, повною мірою відображено у «Патетичній сонаті», в якій автор максимально сумістив сюжетний та особистісний плани, чим досяг граничної психологізації п'єси. Інший приклад – «Вічний бунт» М. Куліша – драма театру абсурду, де від початку на сцені – живі втілення роздвоєної свідомості особистості, дихотомії, що живуть своїм життям, сперечаються між собою і навіть самостійно обирають різні фінали свого буття [1, с. 545]. Ця роздвоєна свідомість абстрагує індивіда від соціальної реальності. Соціум стає її ворогом; він намагається насадити інші ціннісні орієнтації, і тому така «двоїстість» стає моделлю виходу з онтологічної пастки. Таке роздвоєння є відображенням життєвих подій автора. Він завжди був у центрі соціально-політичних подій, проте його творчість була невігдною владі. Йому інкримінували приналежність до неіснуючого терористичного центру і арештували [6, с. 662].

Не можна оминати творчість очільника нової генерації в драматургії – Леся Курбаса. Ще на початку свого шляху Л. Курбас ідейно наблизився до футуристів Семенка. Як і Аспанфут, «Березиль» був непримиренний до академічного мистецтва, народництва і психологізму. Був засновником філософського та політичного театру в Україні. Славу Курбасу в 1920 р., у розпал радянсько-польської війни, принесла постановка «Гайдамаків» Шевченка [5, с. 125]. У виставі «Гайдамаки» Курбас виявив себе неперевершеним майстром масового дійства, яке приводило і акторів, і глядачів в стан справжнього трансу. «Гайдамаки» використали багату палітру національного і народницького театру, але надихали зал по-авангардистськи масовим почуттям. Звернення до таких героїчних тем української історії було виявом вище згаданого образу громадянського суспільства як поля діяльності суб'єктів [5]. Проте деякі вистави «Березоля» «були незрозумілими широким глядацьким масам», що і стало причиною арешту митця.

Висновки. Таким чином, на прикладі драматургії К. Буревія, М. Куліша, М. Ірчана та Л. Курбаса простежується «множинна» картина світу, завдяки якій з'являється свобода вибору для персонажів. У творах наявна бінарна опозиція: протиставляються інтереси особистості й інтереси влади, а також наявне роздвоєння особистості, що абстрагує її від несприятливого середовища. Соціум часто ворожий індивіду, і тому головний персонаж зображується як герой, що протистоїть соціуму. Окрім того, соціосфера охоплює складні життєві обставини у реальному житті драматургів: К. Буревія, М. Ірчана, М. Куліша та Л. Курбаса. Власна позиція драматургів (політична, а також і життєва) стає позицією персонажів драм. Через ідеологічну опозицію владі доля цих митців склалася трагічно.

Проблеми, які висвітлювалися цим поколінням української творчої еліти засвідчують про достатньо високий рівень особистісного розвитку людства в ті часи, завдяки чому навіть в тих умовах з'являлися паростки громадянського суспільства. Також це свідчить, що навіть за умов наростаючих репресій у тогочасній Україні з'являлися особистості, що могли протиставляти своє розуміння правди і справедливості пануючим у той час порядкам СРСР і радянському соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудзенко О. Біполярне я в естетиці Розстріляного відродження: роздвоєння особистості як модель виходу з онтологічної пастки / О. Гудзенко // Літературознавчі студії. - 2013. - Вип. 39(2). - С. 541-547.
2. Ірчан М. Твори: в 2-х томах. / М. Ірчан. - К.: Дніпро, 1987. - Т.1- 343 с.
3. Отрешко Н. Картини соціального світу: концепти суспільства і суб'єкта дії в соціологічній теорії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2009. - №1. - С. 127-137
4. Омельчук О. Кіно і українська література («Фільми революції» Мирослава Ірчана) /О. Омельчук // Студії мистецтвознавчі. - 2017. - №1. - С. 22-29. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2017/1/22.pdf>
5. Попович М. Культура: ілюстрована енциклопедія України / М. Попович. - К.: Балтія-Друк, 2009. - С. - 117-140
6. Розстріляне Відродження: Антологія 1917-1933: Поезія – проза – драма – есей / Упоряд. Ю. Лавріненко. - К.: Смоллоскип, 2002. - С. 392-397; 650-664
7. Свербілова Т. Від модернізму до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ ст. / Т. Свербілова, Н. Малютіна, Л. Скорина. - Черкаси, 2009. - 598 с.
8. Тхорук Р. Сакральний вимір героїчного в українській драматургії 1880-1920-х років / Р.Тхорук // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: Збірник наукових праць / [Ред. кол. Я.О.Поліщук та ін.]. - Вип. XIII. - Рівне, 2004. - С. 182-194.

Щудло С.

Науковий керівник – доц. Панчук Г. Д.

ДЕЯКІ НАЗВИ ТВАРИН У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Осягнути саме серце етносу, зрозуміти ментальність, пройти історію вічності народів допомагають характерні для їх мов поєднання слів — фразеологізми. Вони виражають глибокі й масштабні помисли, потужні емоції, надають думці влучності, дотепності. Фразеологізми (грец. *phrasis* — мовний зворот і *logos* — слово) — стійкі, цілісні, семантично нерозкладні сполучення слів, що відтворюються в мовленні як готові формули [4] .

На сьогодні маємо «Словник фразеологічних синонімів» (1988) М. Коломійця та Є. Регушевського, короткий — для школи, учня, вчителя — «Фразеологічний словник» (1966) Н. Батюк. Це видання включає насамперед фразеологію творів тих письменників, що вивчаються в школі. Двотомний «Фразеологічний словник української мови» (1984) Г. М. Удовиченка — найповніший словник національної фразеології для свого часу. Великий академічний «Фразеологічний словник української мови» в 2-х книгах (1993) є одним з найавторитетніших зібрань сучасної фразеології. Однотомний тлумачний «Фразеологічний словник української мови» (1998) В. Ужченка та Д. Ужченка містить близько 2500 найуживаніших виразів сучасної української літературної мови. Академічний «Словник фразеологізмів української мови» (2003), укладений колективом авторів Інституту української мови НАН України (В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко), містить 7922 фразеологічних одиниць.

Джерелом нашого дослідження виступив словник фразеологізмів української мови в двох томах Віри Білоноженко. Нами скартковано близько 60 одиниць такого матеріалу.

Мета роботи полягає в аналізі деяких назв тварин у складі фразеологізмів української мови, з'ясування національно-культурної семантики у фразеологічних одиницях з тваринними компонентами.

Актуальність статті в тому, що фразеологічні одиниці, які містять *назви тварин*, становлять собою досить великий шар лексики, часто вживаються та видозмінюються відповідно до кожного регіону і тому є цікавими для аналізу.

Фразеологізми з компонентами назв тварин привертали увагу таких дослідників: О. Кунін [5], В. Виноградов [2], Л. Авксентьев [1], однак подібні фраземи і надалі потребують детального дослідження.

Наукова новизна: фразеологізми з назвами тварин за словником Віри Білоноженко ще не були предметом детального дослідження.

Для наших предків природа була рідною домівкою. Саме від світу природи вони отримували їжу, одяг, матеріал для будівництва жител. Тому людина й наділяла рослини, серед яких жила, і тварини, які жили поруч з нею, людськими рисами, таким чином, ніби олюднюючи навколишню природу. Люди вивчали поведінку тварин і властивості рослин для практичної мети — співпраці з навколишнім світом.

Лише з виникненням позаетнічних монотеїстичних культів з'являється уявлення про «вищість» людини над природою. Поступовий відхід від природи — відчуження людини від світу рослин і тварин — з усією очевидністю проявився і в наші дні [6].

Аналіз семантичної структури фразеологічних одиниць із тваринними номінаціями дав можливість виявити в них компоненти - символи, тобто ті мовні значення, які відображають, фіксують і передають від покоління до покоління того чи іншого етносу.

Найбільшу кількість фразеологізмів з назвою тварин ми зафіксували з лексемами *вовк*, *вовчий*: *вовчий апетит*, *вовчий закон*, *битий вовк*, *вовчий білет*, *скільки вовка не годуй, а він все одно у ліс дивиться*, *вовком дивитися*, *вовком завити*, *не бачити смаленого вовка* [7]. З'ясуємо вмотивування цього компонента. Вовк — символ хижацтва, негуманного голоду, швидкості. З вовками пов'язаний особливий тип людей — чаклуни, які могли змінювати свою зовнішність отримуючи здатність творити те, що роблять боги і герої. Такі люди могли ставати не тільки вовком, а й будь-якою твариною чи птахом, навіть перевтілювалися в дерево, камінь тощо. У християнстві вовк — зло, диявол, погубитель, жорстокість, хитрість. Вовком могли називати осіб з нерухомою шією, оскільки вважається, що вовк не здатний обернутися. У слов'янській міфології вовк — лютий та жорстокий звір, який означає зло, пожираючу пристрасть та гнів [3, с. 519]. Так, характеризуючи жорстоку, злу, підлу людину, українці вдаються до порівняння людей із вовком: *вовк старіє, але не добріє, пожалів вовк кобилу: залишив тільки хвіст та гриву*. Вовк — велика тварина, тому у фразеологізмах *вовчий* вживається з прикметниковим значенням *гіперболізації*: *вовчий апетит* — дуже голодний, *вовчий закон* — велика сваволя в суспільстві, *вовчий білет* — остаточне виключення із будь-якої організації.

Вовки водночас є дуже волелюбні, і приручити їх неможливо. Про це нам каже ще одне давнє прислів'я — *скільки вовка не годуй, а він все одно у ліс дивиться*. Характеризуючи недосвідчену людину, яка не зазнавала труднощів у житті, ми вживаємо компонент *вовк* із дієсловом *смалений* і маємо фразеологізм *не бачити смаленого вовка*.

Дієприкметник *битий* трапляється не лише з фразеологізмом *битий вовк*. Ми зафіксували його також у таких фразеологізмах, як *битий жук*, *стріляний (битий) горобець*, *бита голова*. Ці фразеологізми мають значення *бути досвідченою людиною*.

Менше фразеологізмів маємо з компонентом *віл*: *як віл на ногу*, *чорний віл*, *кулаком вола б'є*, *вола б з'їв*. У народній символіці образ вола виступає символом жертви, страждання, терпіння, покори, самопожертви, багатства, працюваної людини. Компонент *віл* вдало характеризує прикметник *чорний*, який характеризує землю і вказує на людину, яка важко працює та є хорошим господарем.

Віл — велика тварина, тому дуже часто цю назву вживають із словами, які позначають велике бажання або спроможність щось зробити. Ось один із фразеологізмів: *вола б з'їв*, тобто йде мова про дуже великий апетит.

Із цим компонентом вживаються фразеологізми, які реалізують інші смислові навантаження лексеми *віл* (тяжку працю; витривалість, силу): *як віл на ногу наступив (дуже замучений, невеселий)*, *кулаком вола бий (дуже сильний)*.

Майже таку кількість фразеологізмів зафіксовано з лексемою *корова*: *як корові сідло*, *корова злизала, дійна корова*. В українській міфології корову вважають джерелом добробуту та багатства: найбільш ушанована домашня тварина, яка потребує особливого захисту від нечистої сили, що намагається відбирати в неї молоко. Корова — обов'язкова частина приданого молоді. Про молоко казали «Божа роса» [3, с. 524]. Корови не вибагливі в їжі, вони їдять усе, що перед ними, тому ми узгоджуємо назву *корова* з дієсловом *злизала* і отримуємо фразеологізм, який означає *зникнути безслідно*. Також із цим компонентом існують фразеологізми, які реалізують інше значення, наприклад: *як корові сідло*, тобто те, що зовсім не підходить. У давнину багатшим господарем вважався той, хто мав корову, адже вона була головним джерелом прибутку. Звідси пішов фразеологізм, у якому лексема *корова* узгодилася із прикметником *дійна*: *дійна корова* — джерело прибутку.

Баран — у багатьох народів символ багатства, доброї долі, чоловічої сили, родючості, вогню, небесних світил. А часом і війни, охорони рідних домівок, чоловічих ратних подвигів. Якщо вівця, ягня — жертвні тварини, символ смирення, невинності, послуху, то баран, на відміну від них, є символом непослуху. Водночас баран є символом глупоти й упертості, що реалізується у таких фразеологізмах: *як баран в аптеці*, тобто повна необізнаність, *як баран на нові ворота* — здивованість, незрозумілість.

Цікавими є фразеологізми з компонентом *ослиця*. Фразеологізм *Валаамова ослиця* пішов із біблійного сюжету. Згідно з легендою моавітський цар послав своїх людей до волхва Валаама з проханням допомогти

зняти облогу міста Іерхона. Цар розраховував, що Валаам за допомогою магії знищить ізраїльтян, які загрожували столиці. Волхв осідлав ослицю й поспішив на виручку. Але Бог став на захист ізраїльських воїнів, і з його волі ослиця відмовлялася йти вперед. Роздратований Валаам два рази вдарив її. Коли він замахнувся втретє, тварина раптом почала говорити по-людськи [8].

Вислів *Валамова ослиця* характеризує покірливу, мовчазну людину. Але не завжди компоненти віслюк чи ослиця вживаються із позитивним значення (*дурний, як віслюк*)

Висновок: Стійкі сполучення з компонентами назв тварин – важливий складник фразеологічного фонду української мови. Аналіз цих фразем підтверджує різноманітність та своєрідність національної культури. За нашими матеріалами, лексеми *вовк, вовчий* найчастіше трапляються у фразеологізмах з назвами тварин у складі. Перспективним видається вивчення фразем із тваринними номінаціями в етнопонаціональному аспекті: можна розширити корпус одиниць дослідження, зробити структурну класифікацію фразеологізмів з назвами рослин і тварин, виявити національно-культурну своєрідність цих фразеологізмів у порівнянні з англійськими фразеологізмами такого типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування / Л. Г. Авксентьев // Мовознавство, 1987 . – № 1 – С. 43-46.
2. Виноградов В. В. Основні типи лексичних значень слова / В. В. Виноградов// Вибрані праці Лексикологія і лексикографія. – М.: Наука, 1977
3. Войтович Валерій. Українська міфологія. – К.: «Либідь», 2002 . – 603 с.
4. Забіяка В. А., Забіяка І. М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування. . – К.: «Академія», 2014. — 304 с.
5. Кунін А. В. Курс фразеології сучасної англійської мови / А. В. Кунін. — М., Дубна: Вища школа, 1996. — 384 с.
6. Лозко Г. С. Українське народознавство / Галина Лозко. – Вид. 5-те, зі змін. та доповн. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с.
7. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. — К.: Наук, думка, 1993.
8. <http://dovidka.biz.ua/valamova-oslitsya-frazeologizm/>

Гнатюк О.

Науковий керівник – доц. Буда В.А.

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»

Мова характеризується рухливістю та відкритістю до змін, які в різні періоди її розвитку, залежно від зовнішніх та внутрішніх чинників, проявляються більш чи менш інтенсивно. Однозначно, у періоди соціальних перетворень ступінь інтенсивності значно підвищується і стає найпомітнішим у лексичному складі мови. Емоційно забарвлені слова як засіб вираження почуттєвих інтенцій мовця, пов'язаних із суб'єктивним баченням і оцінюванням фрагментів картини світу, мають велике значення як для комунікації, так і для мовної системи.

Метою статті є аналіз емоційно забарвленої лексики та основних способів її вираження у романі С. Жадана «Ворошиловград».

Актуальність роботи полягає в тому, що зараз є популярним дослідження мови письменників-постмодерністів.

Постмодерністська література є на сьогоднішній день найактуальнішою течією, оскільки демонструє відображення стану суспільства в його реальному виявленні. Творчі доробки Сергія Жадана є яскравим прикладом літератури постмодерну, втілюючи в собі реальне життя з буденними проблемами, а його відомий роман «Ворошиловград», який переміг у конкурсі Книга року Бі-Бі-Сі за 2010 рік, репрезентує Сергія Жадана як більш зрілого письменника із яскравим індивідуальним стилем.

У лексичному резерві кожної мови наявні не лише слова з яскраво вираженим стилістичним забарвленням або зі структурним компонентом, який дає змогу висловити емоції, а й слова, емоційні атрибути яких знаходяться у потенціалі. Таке використання у певному контексті надає слову емоційного забарвлення, що дає їм можливість впливати на реципієнта цього контексту. Розглядають два способи вираження емоцій:

- а) вербальний (за допомогою мовних засобів);
- б) невербальний (міміка, пантоміміка, жести тощо).

Ось приклади вираження емоцій у романі С. Жадана «Ворошиловград»:

- вербальний спосіб: «*Прокидався Коча довго й почувався зранку **засмученим**, як у дитинстві, коли доводилося вставати разом із батьками, котрі поспішали на роботу і примушували збиратись на навчання*» [2, с.62].
- невербальний спосіб: «*Очі Травмованого враз узялися теплою мрійливою плівкою, а **на повнуватих устах з'явилась батьківська посмішка***» [2, с.40].

Вербальний спосіб вираження емоцій переважає над невербальним у ряді характеристик, зокрема «надійності, швидкості, прямої, ступені відвертості і якості декодування одержувачем» [4, с.3]. Основним вважається лексичний спосіб об'єктивації емоцій. Л. Бабенко вважає, що семантична категоризація емоцій повинна здійснюватися на основі лексики, яка називає емоції, оскільки в ній емотивні смисли найбільш стійкі та стабільні. Саме такі слова дослідниця вважає безпосередніми знаками емоцій [1, с. 12-13].

Залежно від способу презентації емотивного смислу лексемою розрізняють первинну номінацію (денотативну, або категоріально-емотивно) і вторинну (диференційну). Первинна номінація виявляє наявність емоції і визначає її вид (*страждання, гніватися, наляканий, страшно*). Це чітко проступає у романі: «І враз, по короткій мовчанці, загальний рух, **злість** у голосах, **відвага**, що пробивалась у кожному, гамірне вистрибування на вулицю через двері й розбите скло, гуркіт черевиків на мокрому асфальті, білі сорочки, котрі стрибають у бузкову ніч і світяться звідти, жіночі постаті коло вікна, які **напружено** вдивляються в темінь» [2, с. 61]. Вторинні засоби номінації проєктують емоційний стан за допомогою переносних значень. Наприклад, дієслово *горіти* виявляє емотивну сему у значенні «пройматися сильним почуттям, пристрасно захоплюватися якоюсь справою, віддаватися чому-небудь» [3, с.3]. Ілюстрація з тексту: «І я, і я, — загорівся Барух» [2, с.128].

Усі прояви емоцій, зафіксовані в досліджуваному тексті, можна поділити на п'ять груп:

1) просодичні (звукові, що сприймаються органами слуху, манера мовлення, крик, шепіт, мовчання, сміх, стогін, зойк, плач, бурмотіння, спів): «Один мурин, озираючись на мене, **прошепотів** щось на вухо своєму сусіду, і той коротко **засміявся**» [2, с. 21]; «Голоси лунали від заправки, **кричало** відразу кілька чоловік, я впізнав лише переляканий голос Кочі [2, с. 34]; «Чай я зробив густий і солодкий, він обпалював їй горло й туманив зір, обпікав серце й стравохід, від чого Катя **заплакала** ще більш гірко і, відставивши кружку на підлогу, почала цілуватись, обхопивши мені шию руками» [2, с. 160]; «Я обійняв її, відчуваючи, що під дощовиком вона вся мокра, і спробував заспокоїти, проте вона нічого не хотіла слухати, лише **плакала** й **скімпила**, гірко розливаючи сльози й втираючись мені в плече» [2, с. 60];

2) мімічні (зміни виразу обличчя та його частин): «**Очі** муринів **хижо спалахували** в сутінках, і жовтуваті білки горіли в темряві, наче бурштин» [2, с. 21];

3) мануальні (рухи рук): «Болік подумав, знову подивився на нігті, **рвучко прибрав руки за спину**» [2, с. 12]; «Сержанти в розпачі **розводили руками** й намагалися зв'язатися по радіо зі штабом» [2, с. 17]; «Коча насувався, бажаючи дістати мене, **розмахував** худими довгими **руками**, **крутив голомозим черепом**» [2, с. 25]; «Я **знічено прибрав руки** їй із плечей і поклав на талію, відчуваючи під сукнею її білизну» [2, с. 49];

4) вегетативні (зміни у діяльності внутрішніх органів і судин, секреції залоз, роботі серця, які не підпорядковані свідомості та волі людини): «Я бачив, що робиться щось не те, відразу ж згадав про спалену машину, подумав, що цим, мабуть, не закінчиться, тривога враз охопила мене, тривога й дивне збудження, яке **примувувало моє серце відчувати нарешті ці дивні солодкі вібрації**, якими начинене було небо» [2, с. 60]; «Травмований, здавалось, зовсім не втратив форми, він навіть не спітнів, так – злегка запалені очі, **дещо різке дихання**» [2, с. 59]; «Я стояв у темряві, відчуваючи **насторожене дихання та гарячий стукіт рішучих сердець**» [2, с. 80];

5) рухові (рух тіла та його частин, характер руху, постава): «Коча втомлено **впав** на крісло з катапультю, дістав свої папіроси і, запаливши, показав мені рукою – сідай поруч, друзяко» [2, с. 28]; «– Давно чекаєте? – голомозий **напівлежав** на шкіряному сидінні, витягнувшись у мій бік і виказуючи в такий спосіб свою прихильність» [2, с.54]; «Вона стояла під дощем і якось дивно під ним **прогиналась**» [2, с. 46].

Висновки. Отже, експресивна лексика у романі «Ворошиловград» виражається двома основними способами: вербальним та невербальним. Основним вважається лексичний засіб об'єктивації емоцій. Представлення емотивного смислу лексемою може відбуватися за допомогою первинної номінації (денотативної, або категоріально-емотивної) і вторинної (диференційної). Усі прояви емоцій можна поділити на п'ять груп: просодичні, мімічні, мануальні, вегетативні та рухові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Л. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке: [монография] / Л. Бабенко. – Свердловск : Из-во Урал, 1989. – 184 с.
2. Жадан С. Ворошиловград : роман / Сергій Жадан. – Харків: «Клуб сімейного дозвілля». 2015. – 320 с.
3. Кость І. Механізми вербалізації емоційного стану людини в україномовному тексті / І. Кость [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://science.crimea.edu/zapiska/2011/filologiya/uch24fn/045.pdf>
4. Разуванова Ю. Мовні засоби вираження емоційного стану радості (на матеріалі твору Сомерсета Моєма «Театр») / Ю. Разуванова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.bitstream>

МЕТАФОРИ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Аналіз мови художньої літератури здавна цікавив дослідників. Прикметною ознакою поетичного мовлення є активне застосування образних засобів. Одним із часто вживаних, зокрема, є метафора. Довгий час її розглядали як образний засіб, в основі якого лежить переносне вживання слова. А. Кравець зазначає, що «інтелектуальний розвиток людства в другій половині ХХ ст. та зміна світоглядних парадигм розширили сферу використання метафори і спричинили переосмислення її ролі в мовно-мисленнєвих процесах» [1 , с. 3].

Дослідники метафори розглядають метافору в різних аспектах: лексико-семантичному, лінгвистичному, граматичному, когнітивному та ін., зокрема, у працях таких науковців, як В. Ващенко, В. Русанівський, С. Єрмоленко, Л. Пустовіт, Л. Ставицька, Л. Мацько, В. Калашник, А. Мойсієнко та ін.

Мета нашої статті – описати семантику та граматичне вираження метафор у поезії Миколи Вінграновського.

Актуальність статті зумовлюється цікавим і самобутнім індивідуальним стилем Миколи Вінграновського, одного з найвідоміших поетів-шістдесятників. Високо оцінив його творчість Т. Салига, зазначивши, що «у розмовах про українську літературу другої половини ХХ століття ім'я Миколи Вінграновського звучить як метафора, в якій уособлюється все найкраще, найсвітліше і найдобірніше, що вродилося на ниві красного письменства від початку шістдесятих років до сього часу. Він прийшов у поезію так, як приходять справжні, як з'являються великі майстри» [2 , с. 5]. Сьогодні багато написано літературознавчих праць про творчість М. Вінграновського, менше – про ідіостиль письменника. Не знаходимо праць про метафори в поезії митця, тому наше дослідження є **актуальним**.

Метафора – вид тропів, побудованих на основі вживання слів і виразів у переносному значенні. Виникає метафора майже завжди як засіб характеристики якогось предмета – виділення і підкреслення його статичної чи динамічної ознаки. Проте метафора може підлягати процесу лексикалізації і ставати засобом номінації, приглушуючи свою характеристичність: *носик чайника, ніжка стола, ручка дверей, цукрова пудра* [1 , с. 330-331].

За стилістичним забарвленням серед метафор розрізняють:

- стерті метафори, які втратили свою образність: *вушко голки, чутки ходять, день пройшов*;
- образні загальнономовні метафори: *дні летять, холодний прийом, тепла атмосфера*;
- образні індивідуально-авторські метафори: *кипить у нас в артеріях сучасність* (Ліна Костенко).

Метафоричність образного мислення митця завжди визначала особливості його авторського стилю, ступінь двох систем пізнання: «об'єкт-об'єкт» та «об'єкт-суб'єкт». Метафора являє собою особливий код, тип образного мислення митця, який уособлює класичну словесну довершеність.

Її органічно представляє масив поезії шістдесятників, який є зразком ідеального стилю.

У цьому плані вирізняється своєю багатогранністю постать поета, прозаїка, актора, кінорежисера Миколи Вінграновського. Переважна більшість творів Вінграновського насичені метафоричними утвореннями. У творчому доробку автора присутні поезії, основою яких є розгорнута метафора (*«на колінах яблуні спить вітер»* («Ходіте в сад»), *шепоче дощ про тебе у траві* («Моя осінь»). Також спостерігаємо використання метафори на рівні речення (*«зацвіли твої пальці першим цвітом сльози»*); на рівні словосполучення (*«взулися гаї», «сльози билися»*). М. Вінграновський увійшов у сучасну українську поезію як поет палкого, артистичного темпераменту, високої ментальної громадянськості почуттів, максималістичного світу духовності. У його поезіях знайшли відображення виявлені на тонкому психологічному рівні поетичної сугестії філософські категорії загального та часткового, абстрактного та конкретного. В естетизованих переживаннях, втілених в досконалу художню форму, автор осмислив сутність людського буття, породив нову духовну єдність, розбудовану за законами високої естетики буття, незнищеної народної моралі, до якої органічно був причетний митець [5, с. 184].

За граматичним вираженням традиційно виділяють три основні різновиди метафор: субстантивні, атрибутивні, дієслівні. У поезії М. Вінграновського найбільш поширені атрибутивні (прикметникові) та дієслівні метафори.

Атрибутивні метафори, як правило, виражені прикметником і дієприкметником. Вони подають образну якісну характеристику предмета чи явища. У поезії М. Вінграновського вони найчастіше стосуються психологічного стану людини, наприклад:

Та *затверділий біль* в очах,
Та той вогонь, що не дочах (3, с. 204);
І ту *проламану любов'ю* в серці *греблю*
Ти не доніс... Ганьба тобі і кара (3, с. 212);
Не може бути двох знамен

В одній *навіки-вічній рані!* (3, с. 224);

Стобальним, стоглобальним болем

До неба дибиться душа (3, с. 165).

Нерідко такі метафори характеризують природу, наприклад:

Вже небо не біжить тим *синьо-білим бігом*

В своєму *зорехмарному ряду* (3, с. 227);

На срібне мамине перо,

На *срібне небо* повне (3, с. 236).

Прикметникові метафори часто передають слухові, зорові, дотикові враження, наприклад:

Де на пташинім *щебетанні*

Тинявся *малиновий дим*,

Важкий ячмінь *медовим вусом*

Бджолу за лапку лоскотав (3, с. 184)

Коли твоя *рука солодка*, ніби слава,

Червонооким пальчиком майне

В *лимонній тиші* і коли мене

У темну глибину повергне *темна слада* (3, с. 194).

Дієслівними метафори називають такі, в яких один член виражений дієсловом з переносним значенням. У цих метафорах дієслово, як правило, пов'язується з іменником. Такі метафори часто характеризують психічний стан ліричного героя, особливо, якщо дієслово поєднується з абстрактними іменниками *душа, серце, любов, сльоза, душа, думка* тощо, наприклад:

Я вже спішу страждати і любити,

Бо я незчувсь, як небо стало ближчим –

Все, чим *сміється серце і болить* (3, с. 82);

...Забілили сніги мої чорні,

Засміялась душа молода (3, с. 229).

У поезії М. Вінграновського дієслівні метафори часто характеризують природу. Вони переважно виражають рух, динаміку, плинність. Такі метафоричні образи створюють дієслова руху, процесу, наприклад:

На рябому коні *прилетіла весна* (3, с. 185);

В землі під серцем *ворухнулася весна* (3, с. 208);

Над гаєм *хмара руку простягає*

І гається, і гається над гаєм (3, с. 212);

Завіяло, заговорило снігом

У полі, попід садом і в саду (3, с. 227).

У поетичному мовленні митця менше виявляємо субстантивних (іменникових) метафор. Їх у лінгвістиці ще називають генітивними, бо другий член виражений формою родового відмінка. Наведемо приклади із поетичних творів М. Вінграновського:

І спить рука в руці, і на щоці

Краплина щастя, вказана болем,

До ранку світиться (3, с. 194);

І вічне *владарювання ночі* (3, с. 213);

Під тихий *крок зорі*, під води *призаснулі* (3, с. 225);

На синій *звук любові і свободи* (3, с. 234).

Психологізм лірики автора, а також його прози, виражається в обумовленій зміні думок, картин, почуттів, закодованій за допомогою кінематографічного принципу монтажу, коли «два будь-які фрагменти, поставлені поряд, неминуче поєднуються в нове уявлення, яке виникає як нова якість».

У М. Вінграновського цей монтаж здійснюється за допомогою метафоричних ланцюгів, які виражають особливу поетичну істину. М. Вінграновський майстерно, по-режисерськи вивірено вибудовує послідовність переживань ліричного – «я». Це мереживо думок відзначається глибокою асоціативністю поетичного мислення, що дозволяє створювати відповідний до внутрішніх переживань підтекст, заохочує читача до співтворчості з автором, викликає в уяві реципієнта неповторні образи та почуття, співвідносячи їх з власним душевним досвідом [2, с. 9].

Висновки. Розглянувши метафори в поезії М. Вінграновського ми можемо констатувати, що ідіостиль митця – оригінальний і самобутній. Метафори найчастіше виконують емоційно-експресивну роль у контексті художнього твору. Метафори та образи-символи М. Вінграновського концентрують у собі багатогранність почуттів ліричного «Я» поета. Завдяки психологічно виправданій обумовленості вони є художньо переконливими і збагачують соціально-художній світ сучасника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. : монографія / Л. Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 416 с.
2. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
3. Вінграновський М.С. Вибрані твори: У 3 т. Т.1.: Поезії / М. Вінграновський. – Тернопіль: Богдан, 2004. – 400 с.
4. Вінграновський М. Вибрані твори. / Микола Вінграновський. Вибрані твори. – К. : Дніпро, 2004. – 821 с.

Шпак О.

Науковий керівник – к.філ.н. Вербо́вецька О. С.

МОТИВАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШКІЛЬНИХ ПРИЗВИСК с. ОЗЕРНА ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У лексичному складі мови важливе місце посідають власні назви людей, серед яких вагому нішу займають неофіційні найменування осіб. Кожна власна назва в лексичному складі української мови ідентифікує та індивідуалізує номінований об'єкт.

Прізвища – це «найчисельніший, найрізноманітніший і наймінливіший клас антропонімів [3, с. 172]. Виникають вони в невеликих замкнутих колективах, де люди постійно спілкуються: там прізвисько виразно вмотивоване, воно підказане певною ситуацією й нагадує цю ситуацію постійно. Завдяки прізвиську особа знаходить можливість нарешті побачити себе так, як бачать її оточуючі та усвідомити своє місце в спільноті.

Вивчення українських прізвищ розпочалося з праць М. Сумцова, В. Охримовича, І. Франка, І. Сухомлина та ін. На сьогодні детально вивчена неофіційна антропонімія лише окремих регіонів: Закарпаття (П. Чучка), Луганщини (Н. Федотова), Волині (Г. Аркушин, Н. Шульська), Львівщини (М. Наливайко), Тернопільщини (О. Вербо́вецька), Вінниччини (В. Павлюк) та ін. Окреме дисертаційне дослідження А. Чучвари присвячене вивченню шкільних прізвищ Львівщини.

В українській ономастиці немає єдиного підходу до класифікації неофіційних найменувань, а відтак і прізвищ: за структурою, походженням, лексичною основою етимона, мотивом номінації, емоційним забарвленням тощо. Так, мовознавці неодноразово зверталися до дослідження процесу формування неофіційної системи іменування, розкриваючи лексико-семантичну базу антропонімів; виокремлюючи класи лексичних одиниць, які лежать в основі прізвищ; аналізуючи їх структурно-семантичні особливості [2, с. 129].

Місцем, де прізвища особливо бурхливо виникають, видозмінюються і зникають, є школа, точніше 6 – 7 класи. У старших класах дитячі прізвища ще пам'ятають, але користуються ними рідше, тут переважно використовують скорочені варіанти прізвищ (Коваленко > Коваль, Горохівський > Горох) часто на основі асоціативних уявлень.

Шкільні прізвища не дуже приховуються, виступають своєрідним умовним знаком замкненої корпорації і є способом вираження емоцій. Такі назви можуть залишатися на все життя, можуть змінюватись, а можуть просто забуватися. Найчастіше забуваються прізвища, що перестають відповідати зовнішності чи характерові цієї людини.

Мета нашої статті полягає в розкритті мотиваційних особливостей шкільних регіональних прізвищ, оскільки саме мотиваційна характеристика найточніше передає мотив утворення цього класу неофіційних назв.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що стан вивчення сучасної неофіційної системи іменувань в українській ономастиці є недостатнім, а шкільні прізвища с. Озерна Зборівського району ще не були вивчені та описані в ономастичній літературі. Об'єктом нашого аналізу стало 141 прізвище, зібране експедиційним шляхом. Такі назви виникли у школі і частина з них, вийшовши за межі шкільного вжитку, закріпилася за денотатами назавжди.

Опираючись на класифікацію Л. Кравченко за мотивами номінацій, ми виділили такі групи шкільних прізвищ:

- 1) прізвища, мотивовані зовнішніми і внутрішніми рисами;
- 2) прізвища, мотивовані родом діяльності;
- 3) прізвища, мотивовані особливостями мовлення;
- 4) прізвища, дані людям у різні періоди життя;
- 5) прізвища, мотивовані територіальною чи етнічною характеристикою особи;
- 6) прізвища, мотивовані іменем або прізвищем носія [1, с. 172].

Прізвища, мотивовані зовнішніми і внутрішніми рисами. Найбільшу групу становлять прізвища, що характеризують людину за її особистими зовнішніми чи внутрішніми рисами. Перший мотив найпоширеніший, бо називає особливість носія, яка кидається у вічі при першій же зустрічі. Такі прізвища характеризують особу за кольором волосся, зростом, вагою, рисами обличчя тощо.

За кольором та станом волосся можна виділити такі прізвища: *Біла* – має світле волосся, *Гусь* – має біле бліде волосся, *Кактус* – волосся стирчить у різні боки, *Олег Винник* – має довге біле волосся, як у співака

Олега Винника, *Рижа*, *Рижонца* – має рудий колір волосся, *Рапунцель* – має довге волосся (пор. Рапунцель – героїня мультфільму «Заплутана історія»), *Чорна* – має чорне волосся.

Однією із найпопулярніших мотивів прізвищ є характеристика людини за її вагою та зростом. Людей із зайвою вагою номінують: *Бомба*, *Бочка*, *Глобус*, *Понка* (пор. Понка – героїня мультфільму «Качині історії»), *Телепузик* (пор. Телепузик – герой мультфільму «Телепузики»), *Пінгвін*, *Пумба* (пор. Пумба – герой мультфільму «Король Лев»), *Шрек* (пор. Шрек – герой мультфільму «Шрек»), *Ракета*, *Грубий*; худих – *Дошка*. Низьких за зростом людей номінують: *Гном*, *Мале*; високих – *Дишель*, *Чапля*.

Велика увага, серед вибраних нами прізвищ надається характеристиці людини за її зубами: *Бобер* – має довгі передні зуби, *Брейкети* – має брекети на зубах, *Зубчик* – має кривий передній зуб тощо.

Багато прізвищ узагальнено описують зовнішність людини, вказують на схожість до когось або на фізичну ваду носія: *Горила* – має накачані м'язи, *Баба-грім* – сильна, міцна (пор. «як грім»); *Гіга* – схожий на співака Степана Гігу, *Кобзон* – схожий на співака Й. Кобзона; *Кривенький* – шкутильгає, *Плямиста Діана* – має на лиці родові плями, *Чума* – має чорні плями на тілі після видалення бородавок тощо.

Часто прізвища даються на основі рис характеру людини, звичок і уподобань, позитивних чи негативних якостей особи: *Бібісі* – розносить плітки (пор. BBC – радіохвиля), *Вата* – напихає вату у бюстгальтер, *Геркулес* – часто їсть кашу «Геркулес»; *Моргалка* – часто моргає, *Ботан* – любить вчитися, *Лобзик* – улюблений предмет– трудове навчання тощо.

Інколи прізвища надаються через присутність у людини певної речі, наприклад: *Банан* – має світл жовтого кольору, *Дональд* – має сумку з його зображенням (пор. Дональд – герой мультфільму «Дональд Дак») тощо.

Розглядаючи прізвища-характеристики осіб, можна помітити, що прізвищ з негативною семантикою набагато більше.

Прізвища, мотивовані родом діяльності. Ряд шкільних прізвищ люди отримали за родом занять або уподобань: *Балерина* – займається танцями; *Мессі* – любить грати в футбол (пор. Ліонель Мессі – аргентинський футболіст), *Нота* – грає на скрипці, *Роналдо* – грає у футбол (пор. португальський футболіст, нападник збірної Португалії).

Прізвища, мотивовані особливостями мовлення. Кожна людина є індивідумом, аналогічно у кожної є свій темп мовлення. Ми виділили такі прізвища, які стосуються мовних особливостей, серед них присутні: *Філософ* – розмовляє повільно, *Пагка* – не вимовляє звук «л» (пор. палка).

Прізвища, дані людям у різні періоди їх життя. Кожне з цих прізвищ виникло після якоїсь незвичайної ситуації, що трапилася з його носієм, зважаючи на його поведінку, звички, риси характеру, фізичні та психічні властивості, погляди на світ: *Блогер* – має свою сторінку у відеомережі, *Мачо* – залицяється до дівчат, *Мачо не плачуть* – весь час жаліється, *Мед* – дуже добрий, *Москалиха* – приїхала в Україну з Росії, *Мурка* – любить слухати пісню з такою назвою, *Новенька* – нова учениця в класі, *Пес* – грав роль собаки на шкільному виступі в початкових класах, *Самара* – любить серіал, з такою назвою, *Щелепа* – постійно сміється.

Прізвища, мотивовані територіальною чи етнічною характеристикою особи. Люди, які мають національність із яскраво вираженими зовнішніми особливостями, отримують прізвища, що характеризують етнічну належність носія: *Грузін* – грузин за національністю, *Циган* – румун за національністю.

Прізвища, мотивовані іменем або прізвищем носія. Дуже часто джерелом виникнення прізвища є прізвище його носія. Офіційне найменування людини слугує піддатливим матеріалом в уяві людей, і перекинувшись, стає прізвищем. Цю групу назв можна поділити на декілька підгруп:

1) прізвища, утворені способом усичення частини прізвища: *Коваль* (<Коваленко), *Комар* (<Комаровський), *Горох* (<Горохівський), *Хохол* (<Хохолук);

2) прізвища, утворені суфіксальним або усичено-суфіксальним способом: *Вовчик* (<Вовк), *Вовчика* (<Вовк), *Гладущик* (<Глушак), *Гораціо* (<Горак), *Грибок* (<Грибачова), *Ковбаска* (<Ковбасюк), *Метик* (<Метельський), *Чубок* (<Чубатий);

3) прізвища, утворені способом перекинування прізвищ або різних асоціацій: *Гадюка* (<Гадович), *Голий* (<Голінка), *Дятел* (<Дятленко), *Жирна* (<Масна), *Качан* (<Кукурудза), *Маслюк* (<Масний), *Муха* (<Мушинська), *Підкова* (<Коваль), *Сало* (<Салак).

Класифікацію прізвищ за мотивами номінації відображено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Мотив номінації	Кількість носіїв	Відсоток
1) прізвища, мотивовані зовнішніми і внутрішніми рисами	63	44,6
2) прізвища, мотивовані родом діяльності	5	3,5
3) прізвища, мотивовані особливостями мовлення	2	1,4

4) прізвиська, дані людям у різні періоди життя	15	10,6
5) прізвиська, мотивовані територіальною чи етнічною характеристикою особи	2	1,4
6) прізвиська, мотивовані іменем або прізвиськом носія	54	38,2
УСЬОГО	141	100

Висновки. Мотиви прізвищової номінації зумовлені соціальними, географічними, ситуативними, фізичними та іншими чинниками. Аналіз мотивів номінацій шкільних прізвищ в с. Озерна Зборівського району показав, що домінуючими їх мотивами виникнення є ті, що несуть більшу інформативність і добре виконують функцію ідентифікації: це зовнішні особливості особи та офіційні антропоніми (прізвища та імена). Значно менша кількість прізвищ, що вмотивовані територіальною чи етнічною характеристикою особи та особливостями мовлення, оскільки кількість учнів з такими особливостями невелика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Л. О. Українська ономастика. Антропоніміка : навчальний посібник / Людмила Олександрівна Кравченко . – Київ : Знання, 2014 . – 172 с.
2. Чучвара А. Когнітивні чинники формування неофіційного найменування сільського школяра (на матеріалі опитування учнів загальноосвітніх шкіл Львівської області) / А. Чучвара // Українознавство. - 2013. - № 2. - С. 127-131.
3. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: дис. ... доктора філол.наук: 10.661 / Чучка Павло Павлович. – Ужгород, 1969. – 987 с.

Пащак А.

Науковий керівник – проф. Палихата Е. Я.

НАВЧАННЯ ВІДМІНЮВАННЯ КІЛЬКІСНИХ ЧИСЛІВНИКІВ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття в українському соціумі спостерігаються процеси глобалізації всіх сфер суспільного життя, у результаті чого відбувся розвиток методики навчання української мови старших школярів. Оволодіння учнями українською мовою є важливою умовою і основним засобом їх мовно-мовленнєвого розвитку та інтелектуального зростання, що забезпечує готовність здобувати подальшу сучасну освіту.

Вивчення числівника учнями відбувається нелегко, постає багато проблем із їх відмінюванням.

Актуальність дослідження. Вивчення числівника зумовлена вимогами сучасного суспільства щодо вдосконалення методики вивчення числівника та його відмінювання, неповним дослідженням цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми теорії та методики формування орфографічної грамотності в учнів у різний час займалися лінгвісти: В. К. Іваненко, О. С. Скорик, П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук, М. І. Пентиліук. **Виділення не вирішених раніше частин проблеми** визначається обґрунтованістю основних теоретичних положень і висновків: розробкою лінгводидактичних засад та системою засвоєння знань і формування умінь і навичок відмінювання числівників учнями шостого класу; запропонованими інтерактивними методами навчання і відповідними педагогічними прийомами. **Мета роботи полягає** у теоретичному обґрунтуванні методики засвоєння знань і розробці системи вправ відмінювання кількісних числівників.

Для досягнення мети роботи потрібно розв'язати такі **завдання**:

1. Окреслити лінгводидактичні особливості вивчення відмінювання кількісних числівників.
2. Запропонувати методику засвоєння правил відмінювання кількісних числівників у шостому класі основної школи.
3. Скласти систему вправ для формування умінь відмінювання кількісних числівників.

Виклад основного матеріалу.

Формування граматичного поняття «числівник» починається з виявлення в цій частині мови таких її ознак, як лексичне значення (називає точно визначену кількість предметів) і питання, на яке відповідає. Закріплення знань про числівник передбачає виконання ряду вправ, які досліджуємо, а саме: виписування з тексту числівників; утворення словосполучень, до складу яких входять числівники; утворення від кількісних числівників порядкових; читання математичних виразів, записаних цифрами.

Під час вивчення відмінювання кількісних числівників використовуємо відповідні методи навчання, як способи взаємодії вчителя й учнів за умови керівної ролі вчителя, спрямованої на досягнення мети навчання. До них належать методи навчання, які класифікуються:

- 1) за джерелом знань: слово (розповідь) учителя; бесіда; аналіз мови (спостереження за мовою, граматичний розбір); вправи; використання наочних посібників (схем, таблиць та ін.); робота з навчальною книгою; екскурсія [1, с. 51].
- 2) за рівнем пізнавальної діяльності учнів класифікуються на: пояснювально-ілюстративний: репродуктивний; проблемний виклад; частково-пошуковий, або евристичний; дослідницький [1, с. 52].

3) за способом взаємодії учителя й учнів на уроці виділяють такі методи навчання: усний виклад учителем матеріалу (розповідь, пояснення); бесіда вчителя з учнями; спостереження учнів над мовою; робота з підручником; метод вправ [1, с. 52].

Найбільш доречними для навчання відмінювання кількісних числівників вважаємо такі методи навчання: 1) слово (розповідь) учителя (необхідно подати учням навчальну інформацію про числівник, забезпечити її сприйняття, осмислення, запам'ятовування); 2) бесіда вчителя з учнями (учитель та учні обмінюються думками з теми, що вивчається, завдяки чому доходять потрібних висновків та узагальнень, формулюють визначення, правила); 3) використання наочних посібників (схем, таблиць), (учитель для кращого засвоєння матеріалу подає таблицю з усіма типами відмінювання числівників); 4) метод вправ (для набуття необхідних практичних умінь та навичок використати підготовчі вправи, а саме: знайти у реченні числівник, вказати до якого розряду відноситься, який за будовою); 5) пояснювально-ілюстративний метод (вчитель дає готову інформацію про числівник за допомогою усного слова та шляхом практичного показу способів діяльності (зразків відмінювання).

Методи навчання української мови функціонували за допомогою прийомів навчання, як компоненти конкретних дій учителя й учнів, які підпорядковані загальному напрямку роботи, загальним установкам, визначеними вимогами методу [4, с. 96]. Для вивчення відмінювання кількісних числівників пропонуємо використовувати такі прийоми навчання: 1) узагальнення значення (на які питання відповідає числівник; предметність, ознака, дія, спосіб); 2) які граматичні форми властиві числівникам (рід, число, відмінок); 3) синтаксична роль (у функції якого члена речення найчастіше виступає).

Під час вивчення числівників використовуємо засоби навчання, які складаються з трьох компонентів: а) навчального, дидактичного матеріалу, що лежить в основі змісту навчання: мовні поняття і терміни за шкільною програмою; правила і приклади мовних одиниць, які вживаються у процесі навчання для ілюстрації визначень і правил, для вправ; приклади вживання мовних одиниць у мовленні, тобто тексти; б) методів та прийомів навчання; в) організації навчально-виховної роботи з української мови: уроки та їх системи, самостійні домашні заняття чи заняття у групі продовженого дня.

Найбільш доцільними засобами під час вивчення відмінювання кількісних числівників виявились: наочність (використання схем та таблиць, пов'язаних з відмінюванням числівників, що допоможе сконцентрувати увагу учнів на найважливішому для запам'ятовування; використання навчального підручника) і технічні засоби навчання (аудіовізуальні (використання презентації про типи відмінювання кількісних числівників).

Для виконання тренувальних вправ використали класифікацію В. О. Онищука: підготовчі, вступні тренувальні (за зразком, за інструкцією, за завданням), завершальні. Підготовчі вправи проводяться безпосередньо перед вивченням нового матеріалу. Основна їх дидактична мета – забезпечити пізнавальну й психологічну підготовку до сприймання нового матеріалу, зацікавити дітей, актуалізувати в них чуттєвий і практичний досвід, який має стати опорою свідомого засвоєння програмового матеріалу.

Вступні вправи проводяться безпосередньо після опрацювання нового матеріалу. Вони допомагають глибше усвідомлювати поняття і правила, виробляти уміння й навички застосовувати теоретичні знання на практиці. У ході виконання цих вправ використовують прийом умовивання, щоб визначити ступінь усвідомлення правила, його визначення.

Система тренувальних вправ сприяє закріпленню мовних умінь та навичок. Підвищується ступінь труднощів їх виконання, вищим стає рівень самостійності у навчанні. Серед тренувальних вправ, насамперед, ми виділяли вправи за зразком: дібрати свої приклади на відповідне правило, виписати із підручника, орфографічного словника чи художнього тексту відповідний матеріал. Під час проведення вправ за інструкцією, вчитель визначає послідовність роботи і прийоми виконання, але точного зразка для копіювання вже не дає. Сюди належить робота зі словником, вибіркового диктанта, завдання на добір синонімів, антонімів, робота над орфографічними і пунктуаційними помилками, виконуються різного типу порівняльні завдання.

Найскладнішим видом тренувальних вправ вважаються вправи за завданням. Вони проводяться тоді, коли учні вже в основному оволоділи потрібними прийомами роботи й можуть застосовувати їх самостійно. Учитель чітко формулює завдання і мету роботи, визначає відповідний матеріал, а дії, прийоми, операції і послідовність їх застосування учні визначають самі. До такого виду завдань належать насамперед різні види розбору, невеликі самостійні практичні завдання. Учні виконують роботи графічного характеру: складають схеми порівняльного, узагальнювального характеру, алгоритми розпізнавання. У процесі цієї роботи формуються й удосконалюються практичні мовні вміння і навички [2, с. 119].

Як завершальні вправи ми проводили проблемні завдання практичного характеру, творчі роботи, а з метою перевірки – контрольні роботи. Проблемні завдання передбачали застосування набутих умінь та навичок у нових умовах [2, с. 120].

Підготовча вправа на етапі актуалізації опорних знань має завдання: пояснити значення кожного фразеологізму, визначити числівники та вказати їхню синтаксичну роль; вступна вправа – замінити цифри відповідними словами та визначити відмінки числівників; у тренувальних вправах за зразком, виконуються завдання: прочитати фразеологізми з числівниками, вказати якими словами-синонімами їх можна замінити; за інструкцією – кодовий диктант, де потрібно вставити у фразеологізми пропущені числа; за завданням – потрібно провідмінити числівники; завершальну вправу у вигляді вибіркового диктанту.

Висновок. Отже, для вивчення числівників ми врахували наявні досягнення лінгвістики й лінгводидактики, методи, прийоми, засоби навчання відмінювання кількісних числівників учнів основної школи, запропонували відповідну класифікацію вправ і завдань для закріплення вивченого.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні теоретичної основи вивчення відмінювання кількісних числівників, визначенні лінгвістичних основ вивчення числівника, психологічних і дидактичних засад опрацювання і вивчення частини мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. М. Граматика української мови: Морфеміка. Словотвір. Морфологія: навч. посіб. / В. М. Бойко, Л. Б. Давиденко. – К. : Академ. видав, 2014. – 248 с.
2. Методика викладання української мови в середній школі: Навч. посібник / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик; За ред. І. С. Олійника. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вища шк., 1989. – 439 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів : Українська мова. 5-9 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2017. – 160 с.
4. Наумчук М. М., Лушпинська Л. П. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль : Астон, 2003. – 132 с.

Шпак О.

Науковий керівник – доц. Розумович О. А.

АНАЛІЗ ТВОРУ УМБЕРТО ЕКО «ІМ'Я РОЗИ»

«Завдання філософії не в тому, щоб заспокоювати, а в тому, щоб бентежити», -- переконує в цьому знову і знову. Нам було запропоновано проаналізувати фразу «Вчорашня роза зостається в імені, голі маємо ймена». Чому саме «Ім'я рози»? Ніяк не могла розібратися, чому автор обрав саме таку назву.

Мета нашої статті полягає в аналізі твору Умберто Еко «Ім'я рози».

Актуальність полягає в тому, щоб зацікавити читачів твором Умберто Еко. Роман підійде для людей, які люблять історичні романи, а також тим, хто цікавиться історією християнства у його католицькому варіанті. Тим, хто любить Італію і все з нею пов'язане. А також тим, хто згоден витратити багато годин свого життя на пошук відповіді на питання: «Що таке істина?»

Прочитавши назву багато хто вирішує, що твір буде розказувати про якусь гарненьку особу жіночої статі з іменем Роза. Після прочитання 573 сторінок у всіх дуже змінюється думка. Відразу зауважу – слово «роза» вживається аж один раз на останній сторінці. Мені було не зовсім ясно, що мається на увазі під розою в останньому реченні, проте на цей рахунок у мене два припущення. Перше – це роза як символ середніх віків, а друге значення не викликає сумнівів – це та дівчина, з якою Адсо мав короткий, але незабутній зв'язок. Спочатку У. Еко хотів назвати книгу «Абатство злочинів», але такий заголовок налаштував читачів на детективний сюжет і збив би з пантелику тих, кого цікавить тільки інтрига. Заголовок «Ім'я рози», відзначає У.Еко, підійшов йому, «тому що роза – це символічна фігура, насичена змістами настільки, що змісту в неї майже немає... Назва, як і задумано, дезорієнтує читача... Назва повинна заплутувати думки, а не дисциплінувати їх». У такий спосіб письменник підкреслює, що текст живе своїм власним життям.

В основу твору фактично покладена історія розслідування низки загадкових вбивств, що сталися в листопаді 13247 року в одному з італійських монастирів (шість вбивств за сім днів, упродовж яких відбувається дія в романі).

Еко не просто описує чотирнадцяте століття, він кидає читача в саму його гущу. Ми можемо познайомитися з історичними особами, які жили в той час, - Бернардом Гі, Убертином з Казане, Михаїлом з Чезени. Чесно кажучи, приблизно сорок перших сторінок твору дійсно нудні. Звісно, якщо Ви – архітектор і цікавитесь будівлями епохи 13 століття, то Вам буде цікаво.

А може, Ви – історик що вивчає той період, то вам теж багато що порадує душу. Але особисто мене ці сторінки не надихали. Кожен раз, перегортаючи сторінку, я чекала, що от-от будуть якісь події. Проте сам зміст твору незрівнянний. Еко десь знайшов щоденник юного монаха Адсо (жив у 13 столітті) і просто передав його зміст. Але не думайте, що просте переписування щоденника принесло всесвітню славу Умберто Еко. Він здійснив колосальну роботу для того, щоб твір став шедевром.

Отже, тепер нам відомо, що розповідь ведеться від імені Адсо. Та Адсо не є головним героєм твору, в центрі роману — Адсів учитель і ментор, англійський францисканець Вільям з Баскервіля. Вже самими іменами

головних героїв автор немов підморгує читачеві, який, звісно ж, упізнав у Вільямові знаменитого детектива Шерлока Голмса — бо ж Вільям схожий на нього навіть зовнішністю, темпераментом та звичками. В Адсові ж неважко впізнати його вірного соратника доктора Ватсона.

На початку оповіді Вільям і його відданий учень прибувають в бенедиктинський монастир на півночі Італії. Тут має відбутися важлива зустріч, і Вільямовим завданням є приготувати умови для безперешкодного її проведення. Та на заваді стає трагічна подія, що сталася в монастирі, - смерть одного з молодих ченців. З'ясувати її причини абат доручає Вільямові. Розслідуючи гіпотетичне вбивство, Вільям з Адсо занурюються у заплутаний лабіринт підступних інтриг, політичних махінацій, затаєного невдоволення, напружених конфліктів, потаємних вад та абсурдних забобонів, якими сповнене життя монахів. У міру розгортання історії напруження наростає, гине ще один монах, потім ще, і ще. Отже, перед нами — детективний роман.

Однак у міру розгортання сюжету виявляється, що ця детективна історія трохи дивна — попри блискучий розум і бездоганну логіку, Вільям завжди приходить запізно, таємнича книга вислизає йому з-перед самого носа, запобігти новим смертям йому не вдається. Нишпорячи всюди, Вільям натрапляє на слід якоїсь таємничої Книги, і відчуває, що все крутиться саме навколо неї. Наприкінці виявляється, що це втрачена напівміфічна книга Арістотеля, друга частина його «Поетики», де він утверджує сміх як важливий спосіб ставлення до дійсності. Дехто, мабуть, здивується — чому стільки пристрастей навколо якоїсь книги?

Це переносить нас у філософський пласт роману. Річ у тім, що твори Арістотеля відіграли вирішальну роль в ту переломну добу. Середньовічний світогляд великою мірою ґрунтувався на вченні Августина, який твердив, що першорядним об'єктом пізнання є лише Бог, і лише через Нього можна пізнавати все інше. Арістотель же пропонував вивчати світ незалежно від Бога, не визнавав створення світу в часі та особистого безсмертя і твердив, що філософ повинен змагати до щастя в земному житті. Не заперечуючи загалом існування Бога, він вказував інший, кружний шлях до Нього, через пізнання навколишнього світу. Тому Церква з недовірою ставилася до його вчення. Вивчення спадщини Арістотеля подало основою університетської освіти. Щоб мінімізувати негативні наслідки арістотелізму для християнського богослов'я і використати натомість позитивні його аспекти, видатний представник схоластики і систематизатор богослов'я Тома з Аквіна проводить розмежування між цариною віри і цариною вивчення природи, що відтак привело до відокремлення філософії від богослов'я.

Дві системи цінностей, які змагалися між собою в ту добу, символічно показані на початку «Ім'я рози»: наближаючись до абатства, середньовічна людина Адсо задирає голову догори, зачудовано милуючись обрисами вежі і символічно тлумачачи її пропорції, тоді як людина нового часу Вільям дивиться собі під ноги, помічаючи сліди коня, зламані галузки і волосини з кінської гриви в кущах, чим допомагає ближнім в цілком земній і буденній справі — знайти коня. Середньовічні люди були настільки заглиблені у споглядання божества, кожен у доступний йому спосіб, що цілком нехтували земним світом, а це, як не парадоксально, висушувало корені християнської віри, в основі якої лежить любов не лише до Бога, а й до ближнього і до створеного Богом світу. Утвердження нового світогляду, який переносив людську увагу на навколишній світ, відбулося і завдяки святому Францискові, який проповідував радісну прославу Бога у його створіннях. Тому не дивно, що нова людина Вільям — не лише філософ-арістотелік, а й чернець-францисканець.

Отже, такого поєднання філософських дискусій, а ще картин побуту того часу — такого Ви не знайдете в жодному іншому творі. Розв'язка твору дуже символічна і навіть жаліслива. Проте читаючи останню сторінку я ще раз подумки подякувала пану Еко за те, що він показав світу одну історію одного життя у 13 столітті, яка могла пропасти і загубитися у часі як і усі інші. Натомість стала надбанням світової та італійської літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лотман Ю. Вихід з лабірину// Еко У. Ім'я троянди. - М: Книжкова палата, 2009. - 456с.
2. Лі Маршалл і Умберто Еко. Під Мережею (інтерв'ю)// "Мистецтво кіно" 9/2007 - с.11

Шама Т.

Науковий керівник – доц. Грушко В.С.

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТОМАСА МОРА

У статті здійснена спроба розглянути утопічну модель суспільства, створену Т. Мором, з позицій і в контексті його епохи.

Серед соціологічних вчень утопія займає доволі помітне місце, являючи собою вчення про докорінну перебудову суспільства в егалітарному дусі, сперте на народні уявлення про «золотий вік», що ідеалізували первісний стан рівності людей. Утопічні уявлення є неодмінним елементом протосоціологічної думки Стародавнього Світу (зокрема «ідеальна держава» Платона) і раннього християнства. [1, с.43]

Авторство одного з найважливіших текстів європейської утопії — «Золота книга така ж корисна, як і забавна, про найкращий устрій держави і про новий острів Утопія» (1516 р.) — належить англійському письменнику, члену палати лордів і королівському канцлеру, християнському великомученику і святому

католицької церкви Томасу Мору (1478-1535 pp.). У окремих вітчизняних соціологів ця праця початку XVI ст., написана до того ж, за окресленням Б. Рассела, «широ побожною натурою» [2, с. 435], асоціюється з «націонал-соціалістичною Німеччиною», «виведенням породистого арійця», «грандіозними маніфестаціями та масовими видовиськами», «комунальними кухнями та гуртожитками», «уніфікованим одягом хунвейбінів і зеків» тощо [3, с. 73]. Зрозуміло, що «Утопія» заслуговує і на інші, не такі суворі оцінки.

З цієї точки зору **метою** даної роботи є спроба висвітлення соціологічних поглядів Т. Мора з позицій і в контексті його епохи, в силу чого її **об'єктом** соціальні і політичні процеси пізнього середньовіччя, а **предметом** — соціологічні вчення епохи Ренесансу.

Т. Мор зобразив свій ідеал суспільного устрою, втілений у життя на фантастичному острові, розташованому десь в південній півкулі. Про нього розповідає мандрівник Рафаїл Гітлодей, протиставляючи закони Утопії порядкам тюдорівської Англії з її масовою експропріацією селян через обгородження: «Ваші вівці стали такими ненажерливими і непокірними, що з'їдають навіть людей, розорюють і спустошують поля, будинки і міста» [4, с. 29-30], — говорить він, точно характеризуючи початок процесу первісного нагромадження капіталу.

Основною причиною бід уанглійського народу Мор бачить в приватній власності, за панування якої не може бути ні справедливості, ні суспільного добробуту: «Де є приватна власність, де все вимірюється вартістю грошей, там навряд чи слід сподіватися, щоб у державі панувала справедливість і був добробут» [4, с. 49]. У сучасному йому суспільстві він не бачив нічого, крім змови багатіїв, які думають тільки про свої прибутки, прикриваючись інтересами і благом держави. Власне тому в Утопії вся земля — суспільне надбання і обробляється вільною працею. Але Мор іде далі: він вважає, що з усіх атрибутів приватної власності наймогутнішим є гроші, що найбільше спотворюють природу людини та не дають щастя ні їх власникам, ні тим, хто їх позбавлений. Тому утопійці не користуються грошима, а дітям прищеплюють зневагу до золота, роблячи з нього нічні горщики і кайдани для рабів.

На острові понад півсотні міст, типово, за винятком столиці, сплановані: вулиці 20 футів завширшки, будинки однакові, одні двері виходять на вулицю, другі в сад. На дверях немає замків, будь-хто може увійти і вийти. Покрівлі плоскі. Кожні десять років люди міняються житлами, щоб запобігти вкоріненню приватновласницьких почуттів. В сільській місцевості є ферми, на кожній не менше, ніж сорок чоловік, серед них двоє рабів; кожною фермою управляють літні і мудрі господар і господиня.

І чоловіки, і жінки працюють по шість годин на день. Лягають о восьмій і сплять вісім годин. Вранці є необов'язкові читання, на які, проте, ходять майже всі. Після вечері одну годину присвячено розвагам. 6-годинної праці цілком досить, бо в Утопії немає ледарів і непотрібної роботи; натомість в нас (тобто в тюдорівській Англії), пише автор, жінки, священики, багатії, слуги і жебраки майже не роблять нічого корисного, а через існування багатіїв чимало праці марнується на виготовлення непотрібної розкоші. [4, с.111] Іноді з'являються надлишки продукції, і тоді влада на якийсь час скорочує робочий день.

Одягаються всі однаково, згідно статі і сімейного стану. Мода ніколи не міняється, зимовий і літній одяг однаковий. Працюючи, одягають шкіру і хутро, які служать сім років. Закінчивши роботу, одягають зверху вовняні плащі, які мають природний колір вовни. Кожна родина сама собі шиє одяг.

Окремих здібних утопійців призначають вченими, якщо ж вони виправдовують надії, то їх звільняють від фізичної праці; управителів обирають з їх середовища. Уряд — представницька демократія з непрямыми виборами; на чолі стоїть правитель, якого обирають довічно, проте через тиранічні замашки можуть і скинути.

Родинне життя патріархальне: одружені сини живуть в домі батька і слухаються його, поки він при здоровому глузді. Якщо якась сім'я дуже розростається, зайвих дітей переводять до іншої родини. Якщо в місті стає забагато жителів, частину їх переводять до іншого міста. Якщо ж усі міста стануть перенаселеними, на безлюдних землях засновують нове місто.

Тварин на м'ясо вбивають раби, щоб громадяни не стали кровожерними. Для хворих є лікарні, так добре влаштовані, що утопійці воліють лікуватись не вдома, а там. У випадку невиліковної недуги хворому радять покінчити життя самогубством, якщо ж він відмовляється, дбайливо доглядають його.

Їсти дозволено вдома, проте більшість людей харчується в спільних їдальнях. Усі «брудні роботи» виконують раби, однак їжу готують жінки, а подають старші діти. Чоловіки сідають на одну лаву, жінки на другу; матері-годувальниці разом з дітьми до п'яти років сидять в окремій кімнаті. Усі жінки самі вигодовують власних дітей. Молодші діти «стоять мовчки поруч» [4, с. 65], поки дорослі їдять; окремо їм не накривають, тому вони змушені вдовольнятися недоїдками.

Чоловіків і жінок тяжко карають, якщо до шлюбу вони втратили цнотливість. Господар будинку, в якому стався такий ганебний вчинок, підлягає суворому осудові за недбалість. Перед одруженням наречених показують одне одному голими: адже і коня не купують, не знявши з нього сідла і зброї. Розлучення бувають через подружню невірність або «нестерпну вдачу» одного з партнерів, але винний не має права знов одружуватись. Іноді дозволяють розлучитись, якщо цього бажають і чоловік, і жінка. Тих, хто зневажає шлюб, обертаять на рабів. [4, с. 85]

Утопія веде зовнішню торгівлю, здебільшого задля заліза, якого нема на острові. До торгівлі вдаються і заради чисто воєнних цілей. Утопійці не визнають воєнної слави, хоча всі — і чоловіки, і жінки — вчать воювати. Війна ведеться з метою захисту, звільнення союзників і визволення пригноблених народів з ярма тиранії. Де тільки можна, утопійці вдаються до послуг найманців. Коли якийсь народ заборгує їм, то розплачується, присилаючи найманців. Тільки для їх оплати утопійці накопичують золото і срібло.

Згідно ренесансних гедоністичних поглядів утопійці бачать щастя в насолоді. Втім, це не має поганих наслідків, оскільки вони вірять, що в майбутньому житті добро винагороджується, а зло карається. Утопійці не аскети і пости вважають дурницею. У них багато релігій, і до всіх вони ставляться толерантно. Майже всі вірять в Бога і безсмертя; ті ж, що не визнають цього, не можуть брати участі в політичному житті; разом з тим, вільнодумців не переслідують.

Окремі утопійці не споживають м'яса і заперечують шлюб — їх визнають святими, але не мудрими. Жінки можуть бути священиками, якщо вони старшого віку і овдовіли. У цілому кліриків мало; їх поважають, але суспільно-політичного впливу вони позбавлені. Рафаїл Гітлодей проповідував утопійцям християнство, і дехто з них навернувся, почувши, що Христос був проти приватної власності.

Раби — люди, засуджені за важкі злочини, або іноземці, приречені на страту в своїх країнах, яких утопійці погодилися взяти їх як рабів.

Як впливає з тексту «Утопії», соціологічні реалії Т. Мор в більшій частині почерпнув із «Законів» і «Держави» Платона [5, с. 133-143]. Натомість соціальна критика лорд-канцлера інспірована неприйняттям сучасної йому суспільно-політичної дійсності, спотвореної кризою феодалізму і зародженням буржуазних відносин. Сюди ж можна віднести і ставлення Т. Мора до християнства: він далеко не заперечує його, просто в дусі ренесансних поглядів намагається «покрасити» його, звільнивши від непотрібних, на його думку, надмірностей і скостенілості.

Разом з тим, крім проповіді егалітаризму і соціальної справедливості, традиційної для багатьох релігійних рухів, «Утопія» містить кілька ліберальних ідей, особливо щодо війни, релігії і релігійної терпимості. Мор також говорить про неприпустимість вбивства тварин заради розваги, а також про необхідність пом'якшення карного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія соціології (у 2-х кн.): навчальний посіб. / О.А. Рахманов, С.С. Бульбенюк, Ю.М. Манелюк. — К.: КНЕУ, 2017. — 279 с. — Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Department_of_Administration_and_Marketing_Personn/Rakhmanov_istor.pdf
2. Рассел Б. Історія західної філософії / Бертран Рассел / Пер. з англ. Ю. Лі-сняка, П. Таращука. — К.: Основи, 1995. — 759 с.
3. Захарченко М.В. Історія соціології від античності до початку ХХ ст.: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / М. В. Захарченко, О. І. Погорілий. — К.: Либідь, 1993. — 336 с.
4. Мор Т. Утопія; Кампанелла Т. Місто Сонця / Пер. с лат. / Томас Мор, Томазо Кампанелла; Вступ. ст. Й.У. Кобов, Ю. Цимбалюк. — К.: Дніпро, 1988. — 207 с. — (Вершини світового письменства; 63).
5. Шама О.І. «Ідеальна» держава Платона як «виховний заклад» для підготовки до «небесного блаженства» / Шама О.І. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. І.С. Зуляка. — Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. — Вип. 1, Ч. 4. — С. 133-143.

Рибак В.

Науковий керівник – доц. Грушко В.С.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Цінності відіграють ключову роль в організації суспільства, у становленні особистості та в особливостях соціальної реалізації людей. У той же час, цінності — це динамічне явище. Кожне нове покоління частково переймає цінності попередників, проте вносить у них певні корективи, іноді кардинальні. Як наслідок, проведений у недалекому минулому аналіз суспільства, втрачає свою актуальність, особливо, якщо в країні відбуваються значні суспільно-політичні перетворення.

Розуміння особливостей впливу ціннісних орієнтацій на суспільство та механізмів їх еволюції, або ж трансформації у інші дозволяє на більш глибокому рівні розуміти суспільство. Очевидно, що саме молодь виступає тим авангардом у суспільстві, який вирішальним чином впливає на цей процес.

Проблема визначення ціннісних орієнтирів молоді України полягає у тому, що протягом останніх років відбулися кардинальні соціальні та політичні зміни в державі, які мали вагомий вплив на світогляд молодого покоління.

Метою нашої статті є дослідження цінностей молодих українців та причин їх формування. Дане питання не залишилося без уваги у працях науковців, серед яких: Бех І. Д., Головатий М. Ф., Дубчак Г. М., Козаков В. М., Пірен М. І., Ребер А., Рокич М., Савчин М. В., Таланчук П. М., Хмелько В. Є., Щепанський Я., Ядов В. О. та ін.

Цінності та переконання людей мають вагомий вплив на соціально-економічний розвиток, становлення та зміцнення демократичних інститутів та ефективності функціонування суспільства загалом. Таким є висновок «Світового дослідження цінностей» (World Values Survey), що проводиться з 1981 року і вже охопило майже 100 країн. Для оцінки конкретного суспільства дослідники даного проекту використовують два основних протиставлення: традиційні і секулярно-раціональні цінності, а також цінності виживання і самовираження. До традиційних цінностей належить, сім'я, пошана до влади, релігія. До секулярно-раціональних – раціональна поведінка, досягнення успіху, панування світських пріоритетів у житті. Мешканці постіндустріальних країн з високим рівнем економічного добробуту орієнтовані переважно на секулярно-раціональні цінності. У цій категорії цінностей позитивний вплив на суспільство здійснює бажання молоді досягати успіху у кар'єрі, самовиражатися, проте часто низька роль релігійних цінностей негативно позначається у формах її самоствердження. Щодо традиційних цінностей, то важливо, щоб покоління, що вступає у самостійне життя, не втрачало відчуття необхідності створення власних сімей. Саме вдале поєднання обох підходів є значною мірою запорукою успішності молоді та розвитку країни.

Україна, яка увійшла до переліку країн учасниць опитування у 1996 році, опинилася у групі секулярно-раціональних країн, в яких переважають цінності виживання. Це означає, що для абсолютної більшості населення пріоритетом є економічна та фізична безпека. На межі тисячоліть Україна демонструвала позитивну динаміку, тобто рухалася у напрямку цінностей самовираження, однак у 2011 році був зафіксований регрес. Варто зазначити, що саме в цей період до влади прийшов новий президент (2010 р.), велись гучні судові процеси проти найвідоміших в Україні політиків, погіршувалась ситуація у зовнішній політиці держави.

Після подій Євромайдану центр соціальних та маркетингових досліджень «Socis» провів опитування за методикою WVS і з'ясував, що відновилася позитивна динаміка, проте зміни відбуваються повільніше, ніж в інших країнах. Доки населення змушене дбати про своє щоденне виживання та безпеку, демократичні цінності та принципи залишатимуться на другому плані.

Дослідження «Що українці думають і знають про права людини» 2017 року виявило, що цінність «толерантність» у порівнянні з іншими опинилася на останньому (!) місці (її важливість відзначили тільки 25% респондентів загальнонаціонального опитування), тоді як на перших сходинках опинилися свобода (80,3%), безпека (71,9%) і справедливість (70,1%).

Молодь разом із середнім класом та мешканцями великих міст найбільше тяжіє до цінностей самовираження, а отже є потенційною рушійною силою до змін.

Попередні опитування показують, що нові покоління українців успадковують «батьківські» (традиційні) цінності й водночас виробляють сучасні (секулярно-раціональні: самовираження, досягнення успіху, орієнтація на світське суспільство). Упродовж усіх років незалежності у трійку лідерів їхніх життєвих пріоритетів входять сім'я, друзі, робота, вільний час, відстають релігія та політика. Так, згідно з опитуванням 2016 року, переважна більшість молоді, відповідаючи на питання «Чого найбільше ви хотіли б досягти в житті?», обрали сімейне щастя, необхідність зробити кар'єру, бути вільним і незалежним у своїх рішеннях, мати можливість реалізувати свій талант і здібності. Лише для кожного четвертого пріоритетом було багатство.

Під час соціологічного опитування, щодо загальних ціннісних орієнтирів, були отримані очікувані результати. Найбільше значення сучасна молодь України надає таким нематеріальним цінностям, як вірність партнеру/партнерці та друзям, а також особиста незалежність (90%).

Велику цінність для молоді має сім'я. Для 74% чоловіків, і 83% жінок шлюб є важливим. Понад половина респондентів (69%) заявила про важливість для них вищої освіти. Успішна кар'єра та економічне благополуччя входять до числа основних пріоритетів української молоді. Найменше опитаних відзначило важливість займати активну позицію в соціумі та брати участь у громадських ініціативах, що є негативним фактором, оскільки саме ця категорія людей (18 - 30 років) незабаром відіграватиме провідну роль у житті країни, визначатиме курс її розвитку в подальшому. Поширена серед молоді різко негативна оцінка політичної сфери діяльності, панує розчарування, байдужість. Однією з причин є те, що після подій Євромайдану, політичне та економічне становище в країні не змінилися, як і методи збагачення політиків.

Важливо, що молодь України не відчуває дискримінації стосовно себе у суспільстві: близько 90% респондентів ніколи не зазнавали дискримінації щодо себе ani за політичними переконаннями, ani за мовою спілкування, ani за сексуальною орієнтацією, ani за віросповіданням, ani етнічним походженням. Це контрастує з відносно низьким рівнем толерантності серед самої молоді: помітне небажання бачити в Україні мігрантів і біженців, а також низький рівень довіри до них. Окремо слід згадати про представників ЛГБТ-спільноти та їх сприйняття. Серед усіх меншин рівень толерантності до них найнижчий – менш толерантним є ставлення тільки до наркоманів і колишніх ув'язнених. Також з боку української молоді бракує довіри до суспільних груп з «іншими» ідентичностями – людей іншої національності, віросповідання, політичних переконань тощо.

Окрім того, доволі неоднозначним моментом є толерантність до корупції, уникнення податків та інших форм «нечесної гри». Так, лише третина опитаних вважає невинуватим уникнення від сплати податків чи

хабарництво. Ще менша опозиція та несприйняття спостерігається до таких форм «нечесної гри», як використання зв'язків для працевлаштування, списування на іспитах, тощо.

Отже, формування системи цінностей в сучасному українському суспільстві проявляється в одночасному впливі на молодих людей різних факторів, які часто суперечать один одному. Молоді складно зорієнтуватися у великій кількості неоднозначних подій, у насиченому різноманітними правилами та нормами суспільстві, коли сімейне оточення диктує одні манери поведінки, а з екранів телевізора лунають протилежні заклики.

Цінності молодих українців, на сучасному етапі, наближені до цінностей, якими керуються однолітки з європейських країн. Позитив результатів опитування полягає у тому, що молодь нашої держави зберегла певні традиційні цінності – культ сім'ї, шлюбу; та поєднала їх з секулярно-раціональними, наприклад, бажанням самовиражатись та досягати успіхів в кар'єрі. Це одна з найкращих комбінацій, що сприятиме створенню якісної платформи, для розвитку України в подальшому. Важливо, щоб при розвитку секулярно-раціональних цінностей в державі не набували популярності такі соціальні категорії, як *childfree* (свідомо бездітні), хоч умови для їх розвитку сприятливі: економічна, політична та соціальна нестабільність у суспільстві. Утвердження таких установок в житті однозначно сприятиме розвитку демографічної кризи і депопуляції. Таким чином, слід звернути увагу на те, що є цінності, які мають залишатись незмінними, незалежно від будь-яких перетворень, що відбуваються в суспільстві. Сюди відноситься сім'я та моральні цінності, що пропагуються релігією.

Висновок. Негативні фактори, зафіксовані під час опитування: в Україні низький рівень толерантності та збайдужіле ставлення до політичної сфери діяльності і громадського життя, лояльність до проявів корупції. В такому випадку варто акцентувати увагу на вихованні патріотизму та громадянської активності, вести більше бесід на ці теми у навчальних закладах, активно пропагувати молодіжні об'єднання, громадські організації, проводити відповідні ініціативи у містах і селах, створювати відповідні школи, де навчають політичної грамотності і формам соціальної активності. А також, з раннього віку доносити до дітей те, що всі люди рівноправні між собою, незалежно від кольору шкіри чи мови.

Лояльність до корупції варто змінювати за допомогою поширення різноманітних акцій серед молоді та більш активної боротьби з нею. Оскільки дане явище звичне у суспільстві, то лише кардинальні перетворення зможуть його викоринити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакірева О.М., Ціннісні орієнтації українського суспільства: 1996 — 1999 — 2006 рр. // Науковий журнал „Український соціум». — 2008. — № 2 (25).
2. Гайдай Д., Зарембо К., Українське покоління Z: цінності та орієнтири. – К.: 2017.
3. Ціннісні орієнтації сучасної молоді України (за результатами досліджень). — Київ, 2011.
4. «Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді», 2016, С. 6-15.
5. Цінності українців: pro et contra реформ в Україні, Результати дослідження Центру соціальних та маркетингових досліджень «СОЦІС», Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1850963-78799c8650906a9dd662cee6db323ee1.html
6. Савчук О.В. «Динаміка ціннісних орієнтацій української молоді», 2009 - http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_60-67.pdf

Чайківська В.

Науковий керівник – доц. Кондратюк Л. Р.

ІКОНОГРАФІЧНИЙ СИМВОЛ ЯК УСТАЛЕНИЙ ІКОНОПИСНИЙ КАНОН

Символізм образотворчого мистецтва належить до питань, обминати які не може жоден сучасний дослідник сакрального мистецтва. З цих причин література, що висвітлює символізм християнського мистецтва, практично безмежна. Проте окремих праць, які висвітлювали б проблематику художнього символізму та особливості українського іконопису, вкрай мало. У вітчизняній науковій думці вивчення християнського символізму в контексті його художніх особливостей є також заслугою мистецтвознавців.

Метою статті є аналіз іконографічного символу як засобу мистецтва іконопису і виявлення його специфіки в українському живописі.

У сучасній науці однією із найбільших галузей дослідження є феномен мистецтва взагалі і релігійного мистецтва зокрема. Вивчення релігійного мистецтва ускладнюється тим, що воно більше звертається до надприродних та абсолютних явищ, які є складними для розуміння. Тому, актуальним є пошук тієї основи, що дає поштовх для формування саме змістовної, ба навіть сенсової, складової релігійного мистецтва. Значущий науковий доробок у цій царині належить В. Бичкову, П. Жолтовському, Л. Сак, В. Свенціцькій, Д. Степовику, Г. Логвину, Л. Міляєвій, В. Овсійчуку, Д. Щербаківському.

Ікона творить зв'язок між тим, що сприймають відчуття – змістом, який бачить розум, – та духовним сенсом, який вловлює чисте серце. Якою б позірною простою ікона не була, їй завжди притаманний складний

спосіб вираження, бо мова її є образом і водночас словом; вона є об'явленням і водночас anamnesis – пригадуванням [6, с. 10]. Мова ікон має, з одного боку, певний об'єктивний вимір, і з іншого – й чисто особистий вимір, з яким отожднює себе кожна людина, яка молиться. Ікона, як і будь-який символ, є простором, в якому не лише єднаються чуттєвий і надчуттєвий світи, але й скорочуються відстані і переживається певного роду одночасовість [6, с. 15].

Оскільки питання символу в культурі вивчали переважно в контексті філософсько-богословських текстів, проблематика вивчення іконографічної символічної системи в рамках естетичного, історико-філософського, мистецтвознавчого аналізу є плідною для студій у філософсько-естетичному плані. Символізм відкриває для релігійного мистецтва мову символіки речей. Основи символічної мови формувалися на ґрунті євангельських притч, алегоричних висловів св. Письма. Тому поняття середньовічного символу має богословсько-філософський, літургійний, естетичний та художній аспекти.

В іконі (символі взагалі) непроектованість плану входить у сутність функціонування знаку. Від звичайного знаку символ відрізнявся присутністю іконового елементу. Відмінність між іконічним знаком і символом ілюструється антитезою ікони і картини. Вираз натякає на зміст, а зміст мерехтить крізь вираз. Вираз вказує на зміст тією самою мірою, якою зображає його. Символ ніколи не належить одному синхронному зрізу культури, пронизуючи його з минулого в майбутнє. Як найстійкіший елемент середньовічної культури, він переносить іконографічні схеми, семіотичні утворення з одного культурного пласту в інший.

Різні апологети пропонували різні символічно-алегоричні системи образів. Ці системи виходили з Біблії, але часто доповнювалися власними фантазіями апологетів, не завжди відповідними Біблії. Феофіл Антіохійський вважав сонце образом Бога, місяць – образом людини, дуже яскраві зірки – образами пророків, менш яскраві – образами праведних людей, тощо. Це є довільна гра у символи. А ідентифікація сонця з Богом прямо підпадає під заборону закону Мойсея [5, с. 51]. Дешифрування символіки іконописної мови конче потрібне, щоб збагнути джерела феномена власної культури, мистецької спадщини свого народу.

Ще отці східнохристиянської патристики висунули і розробили теорію онтологічного символу. Одним із головних положень святоотцівської теорії символу є те, що видимий світ – це символ світу невидимого і людина може отримати уявлення про сакральний світ тільки засобами символічного зображення. Як зазначав В. Лепахін, вони виходили з наступного, що «Господь сотворив світ за законами краси, за художнім принципом, навіть, насмілюсь сказати, за художньо-символічним принципом» [3, с. 69].

Корпус ареопагітиків окреслює символіку іконописних зображень: опис символічних зображень ангелів у людській подобі, кольорів, різних видів лягли в основу їх образності. Основою символізму ікони є положення Псевдо-Діонісія Ареопагіта, згідно з яким все є оболонкою, яка приховує істинний смисл: це давало іконописцю можливість передавати символічною мовою духовні речі. Серед найбільш незвичайних образів-символів зустрічаються пелікан, фенікс, пава та віл. Пелікан – алегорія Господа Ісуса Христа, що приносить Себе в жертву задля спасіння Своїх духовних дітей. Фенікс і пава означають безсмертя. Віл – алегорія мучеництва. Для сучасної людини така асоціація може здатися дивною. Швидше всього, ми приписали б волів тяжку працю і терпеливість. Але не так було в язичництві, бо тоді якраз волів убивали і десятками або й сотнями приносили в жертву фальшивим язичницьким богам [4; 5, с. 55]. Цікавою алегорією образу Ісуса Христа був тоді Орфей. Так як цей образ взятий із грецької язичницької міфології, його рішуче відкидали апологети. Тому Ісус як Орфей із золотою арфою – рідкісний виняток у символічно-алегоричній іконографії раннього християнства. Вагоме місце в іконографії має символіка кольорів. Вона опирається до великої міри на наукову працю Псевдо-Діонісія Ареопагіта.

На початку XIV ст. світло стало основним засобом нової художньої мови, що потребує більшої символічної виразності. Метафізику світла, якою жила ікона, виражали іконописними формами і засобами. Джерелом світла був також колір. Нерозривність понять кольору і світла характерні для середньовіччя. Пломениючий колір чи забарвлене світло становило основну рису прекрасного, його божественну суть. Символіку кольору пояснює канон кольору. В основу візантійського канону кольору VI ст. входить пурпуровий, золотий, зелений, білий. Важливими були також голубий і чорний. Іконописні фарби – це фарби тутешнього, видимого неба, що одержали умовне, символічне значення знамень неба потойбічного [1, с. 71 ; 3 с. 96].

Не менш важливе значення в зображенні ікон має тло. Зворотня перспектива: передній план зображеного предмета менший від заднього. Цей принцип можна зауважити в зображенні книги Євангелія, престолу Христа чи Богородиці, столів та будинків. Зворотня перспектива наближує зображення до глядача [3, с. 173]. Архітектурні споруди, що мають великі занавіси: загальне зображення міста чи місцевості, занавіска ж вказує, що подія відбулася всередині дому чи церкви. Габарити архітектурних споруд: непропорційні, легкі, бо символізують інший, духовний світ. Горби та гори зображені як пологі кам'яністі скелі: Старий Заповіт описує, що вони немов «скакали» перед Богом, подібно до ягнят [4].

На відміну від візантійської естетики, символіка українського іконопису була дуже своєрідною. Візантійський канон піддався трансформації у душі українського світосприйняття. Символіка ікони наповнилася

знайомими знаками рідної природи, завдяки введенню в картину Нагірного миру живописного пейзажу, заміні німбу українським віночком. Іконописці втілювали в закріплену символічну канонічну мову абстрактних понять, прості й зрозумілі форми, наближуючи ікону до народного сприйняття. Д. Степовик звертає увагу на художні особливості символів, знаків (хрест, трикутник та ін.), що поступово увійшли у коло українського простолюду. В українському іконописі «існують символи у вигляді геометричних фігур» [5].

Коло трансформувалось як німб навколо голови святого, а трикутник використовувався на ознаку Пресвятої Трійці. Прямокутник означав присутність у місцях молитви Ісуса Христа, а багатоколірні накладені один на одного прямокутники були названі мандалами і мали духовний зміст: небесного світла, джерелом якого є Господь [2]. Художні зображення цих символів відслужили добру справу у справі поширення українського іконопису і використовувались у декоративному оздобленні. Українські малярі внесли у символічні зображення класичного візантизму риси сучасних їм стилів готики, ренесансу і бароко. На рубежі п'ятнадцятого і шістнадцятого століття, зазначає Д. Степовик, геометричний орнамент візантизму українського іконопису був змінений на рослинний, квітчастий.

Символічні українські ікони були виразними, з чіткою композицією, трактовані суто в декоративному плані. Їх об'єднувала провідна ідея – жертвність Бога заради порятунку людей. Квітчастий орнамент, характерний для українського мистецтва. Він виконує й конструктивну, й образнозагальнюючу функцію. Квітуча гілка підкреслює благословляючий жест Христа. Орнамент утворює трикутники, що відповідають трьохцвіттю, повтореному в орнаментальному мотиві, та доповнюють загальну пірамідальність зображення постаті. В іконі «Христос Вседержитель», здається, у найбільш чистому вигляді виступає декоративний ключ творення символіки та стилістики української ікони. Максиміліан Волошин зауважив, що основні кольори української ікони – жовтий і синій. Він зараховував ці кольори до давніших і основних, а один із головних кольорів російської ікони (зелений) трактував як додатковий (суміш жовтого й синього). Отже, можна говорити про систему символів-предметів у руках святих, зображених на українських іконах, як спадкоємницю більш давніх традицій, які раніше мали вираження іншими засобами мистецтва, можливо навіть кольорами.

Оскільки питання символу в культурі середньовіччя вивчали переважно у контексті філософсько-богословських текстів, проблематика вивчення іконографічної символічної системи в рамках естетичного, історико-філософського, мистецтвознавчого аналізу є плідною для подальших студій у філософсько-естетичному плані.

Згідно з онтологічним розумінням символізму, іконописець не «вигадує», не винаходить ані цілої ікони як символу, ані символічної мови іконографії, а одержує її в дар від соборного розуму Церкви. Критерій розрізнення «об'явленого» і «вигаданого» іконографічного символу – це художня традиція, ustalений іконописний канон, що виконує роль своєрідного Священного Передання у сфері церковного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кн. Евгений Трубецкой. Умозрение в красках. Три очерка о русской иконе [Електронний ресурс]. – Париж, 1965. – 168 с. – Режим доступу : http://vtoraya-literatura.com/pdf/trubetskoy_umozrenie_v_kraskakh_1965_text.pdf.
2. Креховецький Я. Богослов'я та духовність ікони / Яків Креховецький ; Катехит. ін-т Укр. катол. ун-ту. – Вид. 4-те, допов. і випр. – Львів : Свічадо, 2008. – 230 с.
3. Лєпахін В. Ікона та іконічність / Валерій Лєпахін; [пер. з рос. Т. Тимо]. – Львів: Свічадо, 2001. – 287 с.
4. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / перекл. о. Івана Хоменка, Львів : «Місіонер» – УБТ – «Свічадо», 2007.
5. Степовик Д. Іконографія й іконологія / Дмитро Степовик. – Івано-Франківськ : Зоря, 2003. – 310 с.
6. Томаш Шпідлік, Марко Іван Рупнік. Про що розповідає ікона / Пер. з італ. М. Прокопович ; Катехитичний ін-т Львівської Богословської акад. – Львів : Свічадо, 1999. – 126 с.

ПРОДУКТИВНІСТЬ ЧОЛОВІЧИХ І ЖІНОЧИХ ІМЕН м. МОНАСТИРИСЬКА у 1879 та 1913 рр.

Імена людей – це частина історії кожного народу. У них відображається побут, вірування, сподівання, фантазія, художня творчість, історичні, господарські й культурні зв'язки людства [3].

Власні імена як своєрідна частина лексичного складу мови є цінним джерелом для різноманітних аспектів лінгвістичних досліджень. Так, А. Білоусова дослідила імена осіб та їх синтаксичні особливості, Л. В. Бублейник – значення способу номінації в міжмовних лексико – семантичних співвідношеннях, О. Ю. Карпенко – особові імена як концепти та форми їх профілювання, Ю. Омельченко – мистецтво давати імена, О. В. Суперанська – особові імена в офіційному і неофіційному використанні. Проблема дослідження особових імен перебувала у колі дослідницьких зацікавлень С. Б. Веселовського, А. Г. Гафурова, Т. А. Закашчикової, В. А. Кудрявцевої, А. Г. Ликова, Л. Т. Масенко, В. І. Тагунової, Т. І. Тепляшиної, Б. А. Успенського, Й. Ю. Федаса, Ю. В. Цимбалюка, М. М. Шанського, Г. Ф. Шила. У мовознавчій науці є дослідження І. Д. Скорук «Динаміка антропонімікону м. Луцька в ХХ столітті», метою якого було максимальне виявлення чоловічих і жіночих імен 1900 – 1905 рр. народження та аналіз динаміки українського іменника цього арсеналу в його взаємодії з «польськими» [2].

Мета нашої статті – дослідити формування і становлення іменника жителів м. Монастириська, Тернопільської області в 1879 та 1913 рр.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасного покоління до відновлення свого родоводу та складання генеалогічного дерева.

Іменник м. Монастириська цікавий і багатогранний. На склад населення нашого краю, як і всієї східної Галичини, мали великий вплив, крім природних факторів – народжуваності, смертності, і такі соціальні фактори як еміграція, переселення, колонізація галицького краю [4, с. 121 – 122].

У статті аналізуються українські та польські імена 1879 та 1913 рр., почерпнуті з історичних джерел (матеріалів Парафіяльного управління і римо – католицького деканату міста Тернополя) Тернопільського державного обласного архіву (фонд 485, справа № 159; фонд 487, справа №11; фонд 487, справа №225).

У 1879 році для новонароджених хлопчиків використано такі імена: Antonius, Alexander, Stanislaus, Petrus, Ludovicus, Marianus, Franciscus, Michael, Josephus, Matthias, Jigismundus, Dominicus, Albinus, Paulus, Carolus, Thomas, Gregorius, Leon, Alexius, Hilarion, Maximus, Georgius, Nicolaus, Joannes, Demetrius, Basilius, Sophronus, Theodorus, Sesontus, Athanasius, Spiridion, Volodemirus, Thimotheus, Lucas.

Серед частоти на першому місці – Joannes – 9 фіксацій, на другому місці – Michael – 8 фіксацій, на третьому – Basilius – 6 фіксацій. Повторюваними є такі імена як: Franciscus – 5 фіксацій, Josephus – 4 фіксації, Paulus – 4 фіксації, Thomas – 3 фіксації, Alexius – 3 фіксації, Nicolaus – 3 фіксації, Demetrius – 2 фіксації, Theodorus – 2 фіксації. Решта імен є одиничними. Ми спостерегли два варіанти одного чоловічого імені, в першому випадку це Sophronus, в іншому – Sophronius, тобто наявна ще одна літера і. Подвійних чоловічих імен у 1879 році не виявлено.

Зауважимо, що останні десятиріччя ХІХ століття характеризуються реєстрацією більшої кількості новонароджених взагалі і дівчаток зокрема. Жіночий іменник 1879 року представлений великою кількістю імен і є різноманітним, як і чоловічий [1].

Для найменування дівчаток використано 31 ім'я. Найбільш уживаними іменами цього періоду є: Julianna – 12 фіксацій, Catherina – 10 фіксацій, Angela – 9 фіксацій, Magdolena – 7 фіксацій, Anna – 7 фіксацій, Tecla – 5 фіксацій, Maria – 5 фіксацій, Marianna – 3 фіксації, Josepha – 2 фіксації, Antonina – 2 фіксації, Parascevia – 2 фіксації, Anastasia – 2 фіксації, Elias – 2 фіксації. Поодинокі вживалися такі жіночі імена: Marta, Carolina, Paulina, Pronislaura, Francisca, Rosalia, Jenovepha, Vincentia, Michalina, Eudoxia, Zenobia, Domicella, Xenia, Theodora, Euphrosina, Justina, Tatianna. Зафіксовано два варіанти одного імені: Catherina і Catharina. Також наявні подвійні імена: Cardina – Francisca, Theodora – Tecla, Petrunella – Julianna.

Цікавими є імена 1913 року, які ми почерпнули з польсько – української й української книг про народження у Тернопільському обласному архіві. У польсько – українській книзі зафіксовано 37 жіночих імен і 22 чоловічих імені, у тому числі й подвійних. В українській книзі зафіксовано 24 жіночих імен і 30 чоловічих, включаючи й подвійні. Зауважимо, що в польській книзі імена писані латинкою, а вже в українській – українськими літерами.

Лідером серед польських імен у цей рік є Josephus. Цим іменем названо 13 новонароджених хлопчиків. Воно стало більш популярним, порівняно з 1879 роком, коли займало 5 позицію. На другому місці за продуктивністю знаходиться Stanislaus. Таке ім'я батьки дали 10 хлопчикам. Його популярність різко зросла, адже в 1879 році це ім'я ми віднесли до одиничних. Поширенням в цьому році є ім'я Joannes, яке займає третю позицію, і ним названо 9 хлопчиків. У 1879 році це ім'я зафіксовано як найпродуктивніше. По 8 фіксацій мають Ladislaus і Bronislaus. Ці імена є новими, адже їх не зафіксовано у попередньо аналізованому періоді. Franciscus

цього року має на одну фіксацію більше, тобто 6. Решта є поодиначними: Marianus, Thaddaeus, Rudolphus, Petrus. Новими іменами є Thaddaeus і Rudolphus, адже вони раніше не були зафіксовані. Багато хлопчиків у цьому році називали подвійними іменами, а саме: Franciscus – Josephus, Josephus – Boleslaus, Josephus – Stanislaus, Carolus – Ladislaus, Joannes – Thadeus, Ferdinandus – Boleslaus, Boleslaus – Stanislaus, Josephus – Stephanus, Josephus – Joannes, Eugenius – Miecislus, Michael – Hieronymus, Stanislaus – Valerianus. Ці варіанти свідчать про дотримання давніх звичаїв і традицій.

Надзвичайно багатим є в цей період жіночий польський іменник, який представлений 37 іменами. Серед них: Joanna, Stephania, Casimira, Caecilia, Carolina, Valeria, Stanislaa, Maria, Francisca, Angela, Antonina, Adela, Rosalia, Olga, Elisabeth, Josepha, Michaelina, Helena, Adelhaideis, Anna, Clementina, Bronislaa, Janina, Henrica. Зафіксовані також і подвійні імена: Machtildis – Josepha, Janina – Hedvigis, Maria – Valeria, Joanna – Victoria, Adelhaideis – Maria, Josepha – Maria, Casimira – Ladislaa, Stanislaa – Carolina, Maria – Ladislaa, Petrunilla – Paulina, Janina – Maria, Stanislaa – Maria. Наявне і потрійне ім'я Cardina – Sophia – Josepha. За продуктивністю перше місце займає Maria – 15 фіксацій. На другому місці – Janina – 12 фіксацій, на третьому – Josepha – 11 фіксацій. По 8 фіксацій у Joanna та Stephania, по 4 фіксації у Angela, Rosalia, Helena, Adelhaideis, решта – одиничні. У цьому році зникли з ужитку такі імена: Julianna, яке займало перше місце, Catherina, яке займало друге місце, Magdolena, яке було поширеним. Tecla, Marianna, Parascevia, Anastasia, Elias, Eudoxia, Marta, Pronislaura, Jenovepha, Vinceutia, Michalina, Zenobia, Domicella, Xenia, Theodora, Euphrosina, Justina, Tatianna теж вийшли з моди. Іменник кардинально змінився і до нього увійшли нові імена: Stephania, Casimira, Caecilia, Valeria, Stanislaa, Adela, Olga, Elisabeth, Michaelina (на відміну від поширеного у 1879 році Michalina), Helena, Adelhaideis, Clementina, Bronislaa, Janina, Henrica, Machtildis, Hedvigis, Victoria, Petrunilla. Широкого вживання набули імена Maria, Janina, Josepha.

В українській книзі за 1913 рік зафіксовані такі імена: Марія – 14 фіксацій, Елена – 12 фіксацій, Климента – 8 фіксацій, Анна – 7 фіксацій, Йосифа – 7 фіксацій, Наталія – 6 фіксацій. Решта поодиначні: Любов, Стефанія, Іванна, Магдалена, Юлія, Леонтина, Павліна, Святослава, Емілія, Ольга, Розалія, Вероніка, Володимира, Елеонора, Дарія. Також є подвійні імена: Емілія – Матильда, Мирослава – Марія. Загалом 24 імені. Варто зауважити, що на цьому етапі більшість імен записували з літерою *u* (Марія), *i* (Наталія) траплялась значно рідше. Цікавим є також те, що більшість жіночих імен аналізованого року – це похідні від чоловічих: Стефанія – від Стефаній, Йосифа – Йосиф, Іванна – Іван, Леонтина – Леонтій, Мирослава – Мирослав, Святослава – Святослав, Емілія – Еміліан, Володимира – Володимир. Як бачимо, Марія залишається популярним іменем як серед полячок, так і серед українок. Новими іменами тут є: Наталія, Любов, Іванна, Юлія, Леонтина, Вероніка, Дарія.

Іменник хлопчиків – українців представлений такими іменами: Йосиф – 10 фіксацій, Володимир – 8 фіксацій, Евстахій – 7 фіксацій, Ізидор, Михаїл, Рудольф, Еміліан – 6 фіксацій, решта по одній – Стефаній, Петро, Роман, Владімір, Климентій, Захарій, Мирослав, Юліан, Ярослав, Зофій, Остап, Тадей, Сава. Цікавими є останні, адже вони є новими і раніше не вживалися. Спостерігаємо варіанти імені Володимир і Владімір, Іван і Іоан. Є і подвійні імена: Володимир – Іван, Євген – Йосиф, Любомир – Николай, Ізидор – Іоан, Любомир – Владімір, Ярослав – Евстахій, Франц – Фердинанд, Еміліан – Михайло. Загалом зафіксовано 30 імен.

Отже, найпродуктивнішими чоловічими іменами у 1879 році були – Joannes, Michael, Basilus, Franciscus, Josephus, майже не вживалися – Marianus, Matthias, Jigismundus, Dominicus, Albinus, Leon, Hilarion, Sesontus. Популярними жіночими іменами цього року були – Julianna, Catherina, Angela, Magdolena, Anna. Уживалися одинично – Marta, Carolina, Paulina, Pronislaura, Francisca, Rosalia, Eudoxia, Zenobia та інші. У 1913 році в польському іменникові продуктивними були такі чоловічі імена: Josephus, Stanislaus, Joannes, Ladislaus і Bronislaus. Поодиначними були такі як: Marianus, Thaddaeus, Rudolphus, Petrus. Серед жіночих імен поширеними були – Maria, Janina, Joanna та Stephania. Рідко вживалися – Caecilia, Valeria, Olga, Elisabeth, Clementina, Hedvigis, Victoria, Petrunilla. Серед чоловічих українських імен 1913 року продуктивними були – Йосиф, Володимир, Евстахій, Ізидор, Михаїл, Рудольф, Еміліан. Майже не вживалися – Климентій, Захарій, Мирослав, Юліан, Ярослав, Зофій, Остап, Тадей, Сава. Серед жіночих імен найбільш поширеними були – Марія, Елена, Климента, Анна, Йосифа. Поодиначні: Любов, Стефанія, Іванна, Леонтина, Емілія, Вероніка, Володимира, Елеонора.

Перспектива дослідження іменника м. Монастириська полягає в аналізі динаміки вживаних імен протягом XIX – XX ст., дослідженні основних критеріїв називання дітей людьми у різні історичні періоди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Свистун Н. Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX – XX ст./ Н. Свистун. – Тернопіль.: Крок, 2011. – 308 с.
2. Скорук І. Д. Динаміка антропонімікону імен м. Луцька в XX столітті: дис. кандидата філол. наук./ Скорук Ірина Денисівна. – К., 1999. – 295 с.
3. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена: конспект лекцій/ Павло Чучка. – Ужгород: Видавництво УДУ, 1970. – 104 с.
4. Шумська В. Тернопілля в другій половині XIX – на початку XX століття/ В. Шумська, І. Шумський// Тернопіль: Сторінки історії, 1995. – С. 119 – 129.

ВПЛИВ МЕНТАЛЬНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИЙ МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ

Постановка проблеми. Мова – втілення духу народу, його свідомості, що розвивалась упродовж тисячоліть. Неможливо переоцінити вплив спілкування та комунікації на формування суспільного досвіду та мови як феномену його вираження. Недарма Маленький Принц Антуана де Сент-Екзюпері каже, що «найбільша розкіш – це розкіш спілкування».

Безперечно, спілкування – це справжнє мистецтво, що вимагає обізнаності із базовими нормами поведінки. Знання правил мовленнєвого етикету виступає не тільки показником зовнішньої культури людини, але й має безпосередній вплив на формування її особистості, на виховання високої моралі, духовності [1].

Метою статті є дослідження національних особливостей мовленнєвого етикету крізь призму ментальності українського народу.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєвий етикет – система стандартних, стереотипних словесних формул, вживаних у ситуаціях, що повторюються повсякденно [7]. Структуру ж його визначають такі основні елементи комунікативних ситуацій: звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, пропозиція, порада, згода, відмова, співчуття, комплімент, присяга, похвала тощо. Мовленнєвий етикет залежить від системи координат міжособистісної комунікації: при встановленні контакту між мовцями – формули звертань і вітань; при підтриманні контакту – формули вибачення, прохання, подяки та ін.; при припиненні контакту – формули прощання, побажання і засобів вираження у різних мовах [6, с. 362-363].

Мовленнєвий етикет залежить від багатьох чинників – типу темпераменту, освіченості та настрою співрозмовника, мовленнєвої ситуації, тощо. Однак ключову роль у формуванні арсеналу етикетних одиниць відіграє специфіка народу, його ментальність.

Ментальність (від лат. *mens* – розум, мислення, спосіб мислення, душевний склад) – полісемантичне поняття для позначення глибинного рівня людського мислення, що не обмежується сферою усвідомленого і сягає в несвідоме [10, с. 340].

Український самобутній мовленнєвий етикет сформувався у процесі історико-культурного розвитку. За словами М. Стельмаховича: «український мовленнєвий етикет – це національний кодекс словесної добродішності та правил ввічливості, що він сформувався історично в культурних верствах українського народу й передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця, виразник людської гідності й честі, української шляхетності й аристократизму духу» [11, с. 20]. Особливості свідомості нашого народу як цілісного організму, безперечно, відобразились в мові, зокрема в її етикетних одиницях.

Здавна українці вирізнялись своєю миролюбністю, доброзичливістю, пошаною до ближнього. Проявляється це в мовленнєвому етикеті наявністю коренів *добр-, ласк-, здоров-* у привітаннях (*добрий день, доброго здоров'я, доброго ранку, з Вашої ласки, ласкаво просимо, здоровенькі були* і т. д.). Промовистим є і вживання кореня *люб-* у висловах на кшталт *люб'язно просимо*, та велика кількість слів-звертань із нестлиливими суфіксами (*голубонько, соколику, матінко, таточку, сестричко* та ін.), що, безперечно, свідчить про лагідну вдачу українців уже на рівні мови. Я. Головацький у статті «Слова вітання, благословенства, чемності і обичайності у русинів» пише: «Його [народу] вітання, прощання, просьби, перепроси, понука, благословення дихають одним духом доброти, сердечні, ніжні, богобійні, а заодно чесні та гідні чоловіка» [6].

Надзвичайно важливу роль в українському мовленнєвому етикеті відіграють звертання. Так, вживання кличного відмінка є етикетною нормою, що має яскраву національну специфіку. Це свідчить про схильність українців до індивідуалізації як способу вираження пошани до співрозмовника. Власне українськими звертаннями як до знайомих, так і до незнайомих людей є «*добродію*», «*добродійко*», що є «старою почесною назвою осіб, що добро роблять» [4, с. 95].

Ще однією специфічною рисою української ментальності є неохочість до обценної лексики. Про це свідчать записи турецького мандрівника Евлія Челебі після перебування в 1657 році в Україні, котрий стверджував, що в українській мові є такі лайливі вирази: «щезни, собако», «свиня», «чорт», «дідько». Зокрема, у давнину жінка, перепрошуючи за вимовлене в хаті недобре слово, говорила: «*шануючи сонечко святе, і піч, і стіл*», а чоловік, утримуючись від лайки, промовляв: «*сказав би, та піч у хаті*». Це пов'язано з давніми слов'янськими культами сонця, печі, стола [2, с. 20]. Не дивно, що вживання ненормативної лексики в мовленнєвому етикеті й досі вважається одним із найбільших табу. Однак, як зазначає автор статті «Чарівні слова» Марія Білоус, «... за декілька десятиліть відбулися певні зміни в мовній свідомості й моралі нашого народу в цьому плані. Бездумно перейнявши брутальні мовні витвори, привнесені чужою «культурою», українці, вже не задумуючись, оскверняють мову і душу найнепрстойнішими у світі інвективами... Настав час виполувати бур'яни на нашому мовному полі і культивувати добірне зерно, яке зберігалось у народних скарбницях, щоб проростало воно прекрасним цвітом високої духовності» [3, с. 38].

Українці здавна славились своєю делікатністю, тактовністю, тож у національному мовленнєвому етикеті для пом'якшення тих слів, що мають негативне чи непристойне значення широко вживаються евфемізми. Наприклад, *брехати – помилятися, говорити неправду, відходити від істини; нечиста сила – чорт* та ін. Власні назви країн, міст, підприємств, військових частин, тощо можуть замінюватися буквами чи назвами букв: *місто Ікс, Ігрек, Зет*; або описовими виразами *одна сусідня держава, один дипломатичний представник* та ін.

Класифікація евфемізмів:

1. Евфемізми, пов'язані з тілом людини:
 - власне частини тіла: *сідниці – м'яке місце*;
 - природні потреби: *піти в туалет – піти в одне місце*;
 - статеві стосунки: *займатися коханням*;
2. Евфемізми, пов'язані з тематикою неформального спілкування:
 - усі види дискримінації (віросповідання, національна належність, колір шкіри, орієнтація, фізіологічна та розумова дисфункція): *негр – афроамериканець*;
 - неприємні явища (смерть, хвороби та ін.): *померти – заснути вічним сном* [5].

Визначальну роль у формуванні національного мовленнєвого етикету мав культ гостинності. Прийом гостя є типовою етикетною ситуацією, однак у традиційній культурі українців, як й інших народів, він представляє собою високоритуалізоване дійство, певний морально-релігійний і соціально-правовий інститут. Гостювання, гостина розгортається у складний ритуал, витоки якого сягають доісторичних часів [8]. На мовному рівні про це свідчить наявність таких широко розповсюджених етикетних одиниць, як *ласкаво просимо, частуйтеся, будьте як вдома*, тощо.

Висновок. Ментальні особливості народу відобразились у мовних нормах, якими ми послуговуємось у щоденному житті. Фундаментом нашого мовленнєвого етикету є загальнолюдські та християнські принципи людяності, доброзичливості, чуйності та любові до ближнього. Типовими ознаками також є сакральний культ гостинності та неохайності до обценної лексики, що сягають корінням ще дослов'янських часів. Український національний етикет є самобутнім та має довгу історію, про що свідчить наявність багатого арсеналу слів ввічливості у нашій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барило А. С. Мовний етикет і мовна етикетна поведінка у сфері професійного спілкування [Електронний ресурс] / А. С. Барило. – 2017. Режим доступу : <http://rbl3d.forumotion.me/t41-topic>.
2. Білоус М. П. Заговори, щоб я тебе побачив / М. П. Білоус // Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / За заг. ред. О. Сербенської. – Львів : Світ, 1994. – С. 20.
3. Білоус М. Чарівні слова / М. Білоус // Урок української. – 2002. – № 10. – С. 36–38.
4. Вовк А. Творення «безлицької людини» в УРСР / А. Вовк // Культура слова. – 1994. – Вип. 24. – С. 95–101.
5. Галайчук А. Ю. Художні евфемізми та проблеми їх відтворення у перекладі / А. Ю. Галайчук. – 2013. – С. 231–239.
6. Твори Маркіяна Шашкевича і Якова Головацького, з додатком творів Івана Вагилевича і Тимка Падури / [ред. Ю. Романчук]. – Львів : Просвіта, 1913. – С. 291–295.
7. Гриценко Т. Б. Етика ділового спілкування : навч. посібник / [Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук, Н. В. Чуприк, Л. П. Анохіна]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
8. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій : навч. посібник / В. А. Малахов. – 4-те вид. – К. : Либідь, 2002. – 384 с.
9. Мазуркевич. О. П. Міфологічні витоки етикету гостинності [Електронний ресурс] / О. П. Мазуркевич. – 2016. – Режим доступу : www.visnyknakkim.in.ua/index.php/visnyk/article/download/441/430.
10. Підкуймуха Л. М. Етикетні формули звертання в мовленні жителів міжвоєнного Львова / Л. М. Підкуймуха // Мова: класичне – модерне – постмодерне : збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 2. – С. 331–344.
11. Словник іншомовних слів / [за ред. акад. О. С. Мельничука]. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1977. – 775 с.
12. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет / М. Стельмахович // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 20.

Рожанська В.

Науковий керівник – доц. Грушко В.С.

ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

В умовах глобалізаційних трансформацій ХХІ століття, визнаного ООН «сторіччям батьківства», зумовлена кризою сучасної сім'ї як важливого інституту ґендерної соціалізації особистості, погіршенням репродуктивного здоров'я молодого покоління, змінами в ґендерній культурі, знеціненням культурних та сімейних цінностей, зниженням потреби у дітях, нестача любові і чуйності у батьківсько-дитячих стосунках, збільшенням кількості розлучених та неповних сімей, ранніх вагітностей, девіантного материнства та кризою батьківства загалом. Історико-культурні зміни в багатьох суспільствах, кардинальні трансформації у стилях життя родин та ґендерних ролях тощо призвели до поступового відмирання традиційної (патріархальної) сім'ї та появи демократичної (еґалітарної), побудованої на засадах оновленого історичного досвіду, принципах

подружнього партнерства; формування батьківсько-дитячих стосунків на принципах базових цивілізаційних цінностей у напрямку до європейської спільноти.

Через суспільні інститути насаджується упередження про те, що жінка найкраще реалізується в сім'ї, а з іншого боку, власне сім'я спрямовує і виховує дітей в дусі наслідування цих стереотипів. Тому в процесі соціалізації до дітей різної статі використовуються різні моральні принципи: для хлопчиків – принцип індивідуалізації, для дівчат – кооперації, тобто співпереживання та турботі про інших.

Як зазначає віце-прем'єр міністр України І. Климпуш-Цинцадзе «Недискримінація, рівність, права людини, – все це починається з освіти. Наші діти повинні усвідомлювати значення цих цінностей уже в середній школі. Ми робимо це не для наших закордонних партнерів. Ми робимо це для свого майбутнього, де немає місця таким ганебним речам, як, приміром, сексизм чи домашнє насилля» [1].

Аналіз проблематики сімейних і батьківсько-підліткових стосунків свідчить про існування психологічних труднощів у досягненні взаєморозуміння між батьками та дітьми, наявність конфліктів, відчуженість та емоційну дистанцію у взаєминах, порушення ґендерної рівноваги батьків у реалізації виховної функції сім'ї, що проявляється в ухильній позиції тат щодо реалізації батьківської ролі, диференціації позиції у спілкуванні з доньками та синами. У працях О.Бондарчук, Д. Бомрінд, Т. Говорун, В. Кравця, І. Кона, О. Кікінежді, М. Кімела, М. Стельмаховича, Т. Яблонської та інших учених розкрито багатоаспектність проблеми дослідження сім'ї як важливого інституту соціалізації.

Сучасний погляд на проблему ґендерної соціалізації є неоднозначним. Диференціація, протиставлення сімейних ролей були історично зумовлені розподілом праці між чоловіком і жінкою в доіндустріальний період, який закріпив за чоловіком функції захисника, володаря засобів матеріального виробництва, за жінкою – хранительки сімейного вогнища. Цим зумовлений і традиційний розподіл ґендерних ролей: чоловік – господар, здобувач, захисник сім'ї; дружина – послужниця, вихователька, берегиня. Традиційна модель статевої диференціації, яка підкреслює «інструментальність» чоловічої та «експресивність» жіночої поведінки, базується насамперед на розподілі позасімейних та внутрішньосімейних, а також батьківських і материнських функцій. У ній батько виступає як: а) годувальник; б) персоніфікатор влади і дисциплінації; в) приклад для наслідування, а нерідко й наставник у позасімейній суспільно-трудовій діяльності. Ролі батька/матері є центральними ґендерними ролями у процесі соціалізації дітей у традиційній сім'ї, в якій батько виконує предметно-інструментальні, а мати – емоційно-експресивні ролі [2; 3]. Однак, незважаючи на певні наукові здобутки низки прикладних робіт, проблема дослідження батьківсько-дитячих взаємин у ґендерному вимірі на сьогодні вивчена недостатньо. З огляду на це, набуває важливого наукового значення емпіричне вивчення соціальних уявлень підлітків як результату їхньої ґендерної соціалізації.

Мета роботи полягає у з'ясуванні особливостей впливу батьківської сім'ї на ґендерну соціалізацію старших підлітків.

Ґендерна соціалізація – засвоєння та відтворення притаманних певному соціальному довіллю статовіспіввіднесених нормативів поведінки. Процес ґендерної ідентифікації відбувається передовсім через наслідування зразків, які демонструються значущими дорослими (батьками, вчителями, вихователями), інтеріоризацію ґендерних характеристик поведінки та їх відтворення (екстеріоризацію) в особистісних рисах в онтогенезі [2; 3].

У науково-педагогічній спадщині В. Сухомлинського є ідеї та практичні рекомендації щодо виховання дітей, які ґрунтуються на неупередженому ставленні до особи та повазі до неї, незалежно від статевої належності. Видатний педагог-гуманіст обґрунтував необхідність врахування у вихованні особливостей розвитку хлопчиків і дівчат, організації їх співробітництва у всіх видах діяльності: «Як вогню бійтеся, щоб дівчатка відчували: ми слабші, наша доля – підкорятися» [4, 561]. Для хлопчиків, на його думку, «необхідно створювати спеціальні обставини, щоб хлопчики стали справжніми чоловіками, а в шкільному колективі панував лицарський дух у ставленні до жінок..., хлопчики повинні бути набагато сильніші дівчаток, повинні бути загартовані справжніми «чоловічими труднощами» [4, с. 131]. Акцентуючи увагу вихователів на підлітковому віці, вчений підкреслює, що саме в цей період відносини між статями повинні будуватися на основі спільних духовних інтересів і потреб, обмін цими багатствами є важливою умовою взаємного пізнання і побудови майбутньої сім'ї.

З метою емпіричного вивчення впливу батьківсько-дитячих стосунків на ґендерну соціалізацію підлітків було поставлене завдання виявити зміст уявлень підлітків про ґендерні образи сучасного чоловіка/жінки, батька/матері, як важливого соціалізаційного чинника, що надалі сприятиме вибору їхніх орієнтацій на виконання традиційних чи егалітарних майбутніх сімейних та соціальних ролей. Загальна вибірка становила 120 учнів старшого підліткового віку (статеву парність вибірки дотримана) Тернопільської української гімназії імені Івана Франка.

Результати дослідження засвідчили відсутність значущого взаємозв'язку між уявленнями підлітків-дівчат і хлопців щодо виконання ґендерних ролей та типом їх ґендерної поведінки. У хлопців і дівчат виявилось

повне співпадання щодо чоловічої ролі. Дівчата і хлопці вказали на традиційне виконання чоловіками соціальних ролей у професійно-публічній і сімейно-домашній сферах. Це функція годувальника; матеріального забезпечувача родини; громадсько-політична діяльність; інструментальні види діяльності; професії (військова служба, міліціонер, керівник виробництва), лідерство тощо, як зовнішнього прояву маскулінності у публічній та приватній сфері. Дівчата-підлітки, порівняно з хлопцями, виявили більш традиційні та більш повніші погляди на виконання соціальних ролей жінками. Обидві статі вважають жіночими обов'язками сімейно-домашню сферу (піклування про дітей, домогосподарювання, кухня, побут, влаштування житла, підтримування чистоти, догляд за дітьми). Також жіночим обов'язком вони вважають прийняття одноосібної відповідальності за народження дитини і стеження за здоров'ям родини на відміну від хлопців, які вважають ці характеристики обопільним батьківським обов'язком.

Порівнюючи рейтинг життєвих цінностей, зазначених дівчатами та хлопцями, можна дійти висновку про незначні їх ґендерні відмінності. Зокрема обидві статі однаково важливими для себе вважають одруження з коханою людиною, продовження себе в дітях, отримання хорошої освіти, здобуття улюбленої професії, можливість стати знаменитим професіоналом, заробляти достатньо грошей, щоб утримувати себе, свою сім'ю, подорожувати по світу. Незначні відмінності проявляються в тому, що у представників чоловічої статі більшою мірою виражено бажання бути багатим («мати дуже багато грошей»), а у жіночої – «одержати хорошу освіту», «здобути професію, яка подобається». Проте виявлена тенденція свідчить про більшу стереотипизованість поглядів дівчат, їх несамотійність, залежність, орієнтацію на дотримання традиційних ролей. Причинами цього може бути орієнтація хлопців на освоєння ширшого соціального простору, їх більша віддаленість від домашніх справ та обов'язків, інтерналізація традиційних чоловічих ролей у батьківській сім'ї. Дівчата сподіваються на допомогу майбутнього чоловіка у догляді за дитиною та її розвитку, у сімейно-побутовій сфері (готування їжі, прибирання), що є свідченням їх залучення до хатньої роботи ще змалечку. Переважна більшість хлопців допускають егалітарність у поглядах, порівняно з дівчатами, позитивно ставляться до їх активності та ініціативи. Амбівалентність поглядів хлопців та більша орієнтація на статевотипізовані ролі у дівчат є, на нашу думку, свідченням дифузності ґендерної ідентичності у підлітковому віці.

Отже, батьки як «значущі інші» відіграють провідну роль у становленні ґендерної ідентичності підлітків. Узагальнення емпіричного матеріалу дозволило дійти висновку, що саме у батьківській сім'ї закладається майбутній життєвий сценарій зростаючої особистості. Подальші дослідження стосуються визначення особливостей ґендерної соціалізації юнацтва на засадах «педагогіки партнерства» та ґендерної «матриці» гуманістичної педагогічної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Впроваджуючи Стратегію ґендерної рівності в освіті, ми творимо майбутнє без сексизму і домашнього насилля [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/en/news/vprovadzhuuchi-strategiyu-gendernoyi-rivnosti-v-osviti-mi-tvorimo-majbutnye-bez-seksizmu-i-domashnego-nasillya-ivanna-klimpush-cincadze?=print>
2. Говорун Т. Ґендерна психологія : навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
3. Кравець В. Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та ґендерні особливості : монографія / В. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 394 с.
4. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. / В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 1. – 672 с.

Стасюк В.

Науковий керівник – доц. Головата Л.М.

ПІДГОТОВЧА РОБОТА ДО НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗІВ У ШОСТОМУ КЛАСІ

Учні повинні вміти вільно, логічно, грамотно висловлювати свої думки і почуття, описувати почуте і побачене, вміти самотійно мислити. Вміння зв'язно викладати свої думки – одна з головних вимог у написанні переказів і творів. Розвиток писемної мови учнів – це вдосконалення їх мислення, інтересів, переконань, уявлень – загалом, особистості. Учні 6 класу часто мають не зовсім сформовані навички написання переказу. Саме тому вчителем-мовником повинна проводитися підготовча робота для написання переказів. Саме під час цієї підготовки вирішуватимуться нюанси подальшого правильного написання такого виду роботи, як відтворення готового тексту.

Метою наукової статті є теоретичне обґрунтування особливостей підготовки до написання переказу учнями шостого класу.

У процесі підготовки шестикласників до написання переказу вчителю потрібно методично правильно організувати роботу. Весь процес підготовки до написання переказів повинен відбуватися відповідно до конкретних педагогічних умов.

Під час читання чи прослуховування тексту для переказу, в бесідах за його змістом, у ході його аналізу учнями засвоюється мова оригіналу. Слова і звороти зі зразка стають для школяра своїми. Переказуючи текст, шестикласник має вільно будувати речення, використовуючи запозичені з оригіналу мовні засоби, [5, с. 200].

У переказі школярі повинні дотримуватися послідовності подій, викладених в авторському тексті, причинно-наслідкової залежності, відтворення основних фактів. Повнота передачі всього суттєвого – одна з найважливіших вимог до переказу тексту.

Для того, щоб ефективно формувати в учнів уміння переказувати прослуханий чи прочитаний текст, необхідно знати різновиди переказів та специфіку роботи над ними [4, с.135].

Підготовка шестикласників до написання переказів зазвичай починається із усного переказу художнього тексту. Вважаємо, що саме усний переказ є своєрідною підготовкою до письмового викладу матеріалу, хоча він має вагоме значення для розвитку усного мовлення учнів. Під час підготовки до письмового переказу, як і під час навчання усного переказу, вирізняються такі види роботи відтворення прочитаного за допомогою запитань;

- 1) зв'язний переказ прочитаного;
- 2) складання заголовків;
- 3) складання плану до прочитаного;
- 4) доповнення, продовження, вставка епізодів, творча робота над прочитаним (твори, близькі за тематикою до прочитаного) [1, с. 9].

Після прочитання усього тексту переказу вчитель ставить учням декілька запитань, щоб переконатися в тому, що вони правильно зрозуміли зміст прочитаного. Потім розповідь читається частинами. Після читання кожної частини школярі відповідають на запитання учителя. Під час відтворення змісту тексту для переказування слід зупинитися на найбільш істотних моментах. Таким чином учні тренуються виділяти в тексті головну думку, ідею. Потім до прочитаної дітям переказу добирається заголовок. І тільки згодом можна приступити безпосередньо до письмового переказування тексту [2, с. 16].

Не менш важливого значення набуває добір тексту для письмового переказу. Відбираючи текст для переказування, учитель звертає увагу на насиченість його різними синтаксичними конструкціями. Це допомагає словеснику організувати роботу на уроці розвитку мовлення таким чином, щоб навчити дітей користуватися різноманітними синтаксичними засобами для вираження думки [7, с. 11].

Тексти для докладних і стислих переказів можуть використовуватися як для класної, так і для домашньої роботи. Останнє особливо рекомендується під час проведенні переказів, із текстів включених до навчальної програми для позакласного читання. Також доцільно давати для домашнього доопрацювання перекази зі складним творчим завданням (наприклад, інсценування уривка тощо).

Упродовж підготовки до роботи над переказом діти вчать виділяти частини творів, зокрема вступ, висновок, опановують умінням переходити від однієї частини до іншої.

Під час підготовки до написання переказу в 6 класі ставиться мінімум запитань за змістом тексту. Це питання, які допомагають учням усвідомити зміст твору, основну його думку, причинно-наслідкові зв'язки між подіями, що відбуваються.

Паралельно з аналізом змісту проводиться аналіз художніх особливостей тексту. З цією метою звертається увага на образні засоби мови, особливості мови, прийоми художньої характеристики.

Важливу роль у підготовці до написання переказу відіграє граматичний аналіз тексту. Велика увага звертається на написання речень з однорідними членами, речень із прислівниковими та дієприслівниковими зворотами, здійснюється аналіз різних видів простих речень, складносурядних і складнопідрядних речень, деяких випадків заміни прямої мови непрямою.

Перед написанням переказу доцільно провести й орфографічну підготовку. Вчитель звертає увагу учнів на найбільш важкі випадки правопису.

Важливою умовою підготовки до написання переказу є пунктуаційна підготовка. Увага шестикласників має бути звернена на складні синтаксичні конструкції, пряму і непряму мову, діалог тощо.

Найбільшою мірою цілям синтаксичної підготовки служать вправи на складання ряду речень на певну тему. Види лексичної підготовки в основному залишаються ті ж, що і в 5 класі, проте дещо ускладнюються. Питання, з якою метою вживається певне слово, ставиться учителем у процесі аналізу тексту. Педагог звертає увагу на ті слова, які відображають основну думку тексту або характеризують дійових осіб.

У процесі попередньої підготовки до переказування готового тексту рекомендується проводити і підбір слів, що дають ту чи іншу оцінку описаного. Така вправа збагачує словник учнів. Виконання цього завдання скеровує учнів на використання слів-синонімів у майбутніх переказах [6, с. 66].

Під час написання переказу учням можна запропонувати творчо доповнити текст. У такому випадку вони використовують власний життєвий досвід або відомі факти із життя пересічних людей.

Для кожного виду переказу існує своя система підготовки до написання, для кожного з них спільними є такі педагогічні умови, як:

1. Вступна бесіда. Мета: налаштувати дітей на написання переказу, підготувати до сприйняття змісту тексту-зразка.

2. Читання тексту (Текст читається учителем. Якщо у дітей є текст, вони можуть слідувати. Друге читання тексту проводиться кожним учнем самостійно).
3. Аналіз тексту.
4. Складання плану або заголовків до частин тексту.
5. Написання переказу.
6. Самоперевірка переказу учнем [3].

Отже, методично правильну підготувавшись до написання переказу із дотриманням усіх педагогічних умов, учнів шостого класу не матимуть труднощів під час його написання. Тому учителі-словесники повинні проводити різносторонню підготовку до відтворення учнями готових текстів: лексичну, орфографічну, пунктуаційну тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелінська О. В. Види переказів та методика їх проведення. Київ: Міленіум, 2016. 222 с.
2. Караман О. М. Проведення переказу // Рідна мова. 2012. № 37. С. 14–17.
3. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів / за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2010. 316 с.
4. Палихата Е. Я. Методика написання переказів учнями основної школи // Наукові записки. Серія «Філологічна». 2012. № 31. С. 133–136.
5. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 200.
6. Синиця І. О. Особливості мовного оформлення учнями своїх думок // Українська мова і література в школі. 1976. № 3. С. 61–66.
7. Цінько С. Критерії відбору текстів для сприймання учнями на слух // УМЛШ. 2000. №4. С. 11–14.

Ференчук С.

Науковий керівник –доц. Дідук – Ступ'як Г.І.

ВИДИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У вирішенні складних завдань національного виховання школярів велику роль відіграє різноманітна позакласна робота з рідної мови, що закріплює, поширює і поглиблює знання учнів.

Позакласна робота з української мови – важлива складова частина навчально-виховного процесу. Вона тісно пов'язана з класними заняттями, але не підміняє їх, хоч і розв'язує ті самі навчальні й виховні завдання, і в цьому відношенні є продовженням тієї роботи, яка проводиться на уроці. Відомо ж, як би майстерно не був проведений урок, він не може повністю забезпечити весь комплекс навчально-виховної місії. За межами уроку завжди залишається чимало питань, на висвітлення яких просто не залишається часу. Тому вчені-методисти О.М. Беляєв, Л.М. Варзацька, О.М. Горошкіна, А.Г. Галетова, А.В. Нікітіна, С.О. Караман, Е.Я. Палихата, М.І. Пентиліук, О.І. Потапенко вважають, що у ході позакласних заходів школярі удосконалюють мовну, мовленнєву, комунікативну, соціокультурну компетенції. Проте ця робота не повинна дублювати уроки або перетворюватися в спеціальні заняття з невстигаючими учнями. Особливостями позакласної роботи є відтворення мовних відомостей в науково-популярній формі для розширення кругозору учнів та формування з них всебічно розвиненої мовної особистості.

Відповідно до цього **метою** нашого дослідження є з'ясування місця, змісту і різних форм позакласної роботи у навчальному процесі з рідної мови.

Завдання позакласної роботи полягають у розширенні, поглибленні набутих на уроках мови знань, удосконалення умінь і навичок учнів; вихованні ініціативи, самостійності, творчих здібностей, інтересу до предмета.

Завданням позакласної роботи є: збагачення й розширення знань учнів з рідної мови, створення за висловленими В.О.Сухомлинського, інтелектуального фону, що сприяє свідомому й глибокому засвоєнню програмового матеріалу; поглиблення набутих на уроках мови знань, розвиток умінь і навичок усного і писемного мовлення; виховання ініціативи, самостійності, творчих здібностей, пізнавальних інтересів учнів; забезпечення виховної спрямованості предмета, що вивчається [10].

Уміло й цікаво проведені уроки позакласної роботи допомагають учням заглибитися в історію походження та значення слів, вивчення питання походження та значення слів, вивчити питання походження мови та значення слів, вивчити питання походження та значення мови, письма, збагнути розвиток словникового багатства нашої мови, її фразеології; учні глибше пізнають закони мови, повніше осмислюють художньо-зображальні засоби, привчаються працювати з доступною для них науково-популярною літературою з мовознавства, з різними типами словників, добирати потрібні матеріали, вчать виготовляти наочні посібники, редагувати матеріали до стінгазети, писати анотації, тези, реферати, працювати над удосконаленням свого усного і писемного мовлення [9].

Як зазначають вчені-методисти О.М. Беляєв, О.М. Горошкіна, С.О. Караман, Г.І. Дідук-Ступ'як, Е.Я.

Палихата, М.І. Пентиліук, Г.Р.Передрій, О.І. Потапенко та інші, у позакласній роботі важливим є принцип наступності й перспективності: плануючи позакласну роботу певного класу, вчитель враховує ті знання й навички, що їх одержали учні на уроках і в позаурочних заходах у попередніх класах. Одночасно позакласні заходи можуть готувати основу для кращого засвоєння матеріалу на уроках (в позаурочний час) до участі у факультативних заняттях. У позакласній роботі реалізується зв'язок теорії з практикою, учні збагачують свій словник, розвивають навички правильного висловлення думки, глибше оволодівають мовними нормами, вдосконалюють навички самоосвіти. У позакласній роботі реалізується принцип індивідуального підходу до учнів, ураховуються їх здібності, нахили [2; 5; 7].

Проте одночасно позакласна робота з мови має і свої специфічні принципи, а саме: врахування віку й ступеня підготовленості учнів до занять, взаємозв'язок позакласної роботи і класних занять, добровільність інтересу до вивчення мови, вибірковості, що виявляється у відсутності єдиної програми для позакласної роботи й дозволяє вчителю самому планувати її, виходячи з умов зацікавленості учнів, умов роботи школи, вікового складу учнів, а також залежно від програмового матеріалу, що вивчається. Цей самий принцип діє у виборі форм роботи. Принцип наукового підходу в проведенні позакласної роботи дозволяє ширше розкривати програмові теми, вивчати теми, не передбачені обов'язковою програмою, використовувати в позакласній роботі нові сучасні методи і форми роботи.

У зміст позакласної роботи входять найрізноманітніші питання – загальні відомості про мову, питання лексики, фразеології, ознайомлення із словниками, довідниками; викликає інтерес питання походження імен, прізвищ, географічних назв, топоніміка селища, району, області, аналіз діалектних особливостей у мові жителів даної місцевості; цікавить учнів збирання матеріалів про мовні явища і факти, надруковані у газетах, журналах, книгах.

Дослідження Г.І.Аркашина, С.В. Біди, П.І. Білоусенка, В.Є. Ляхоцького роблять опертю на те, що у старших класах позакласна робота передбачає ознайомлення з питаннями історії розвитку літературної мови, стилістики, культури мовлення, дослідження мовностилістичних особливостей творчості письменників-класиків і митців слова [1; 5].

Учені-методисти та вчителі-практики довели, що форми позакласної роботи в школі є різноманітними: одні з них проводяться постійно зі сталим складом учнів. Їх називають систематичними. До таких форм належать випуск стіннівок, підготовка усних журналів, мовних радіопередач, засідання мовного гуртка, робота в системі Малої академії наук (МАН).

До епізодичних форм належать олімпіади, тиждень української мови, мовні ранки (вечори), екскурсії до бібліотек, музеїв, редакцій, конкурси, виставки, мовні олімпіади, презентації лінгвістичної літератури, міжнародний дитячий конкурс з української мови імені Петра Яцика, захисти робіт в системі Малої академії наук [8].

Під час проходження педагогічної практики у загальноосвітній школі № 5 з поглибленим вивченням іноземних мов м. Тернополя на четвертому курсі, ми мали можливість пересвідчитися, що ці заходи можуть відбуватися як самостійні види позакласної роботи під керівництвом учителя словесника й залученого ним активу учнів, а можуть організовуватися гуртком, який таким чином популяризує свою роботу. Своєрідною рисою епізодичних форм позакласної роботи є масовість, проте глибшими й ефективнішими, звичайно, є ті, де робота відбувається систематично протягом тривалого періоду часу.

Найпоширенішими формами систематичної позакласної роботи є мовні гуртки. Плани роботи таких гуртків складаються вчителями-словесниками з урахуванням особистих інтересів, вікових особливостей, здібностей учнів. Велике значення на засіданнях мовного гуртка має інформація, не вміщена до шкільного підручника, що сприяє розширенню світогляду учнів, удосконаленню мовної, комунікативної компетенції. Хочемо запропонувати апробовану і проведenu нами позакласну роботу (мовного гуртка) у ЗОШ № 5 м. Тернополя із поглибленим вивченням іноземних мов.

Уважаємо, що зацікавити учнів мовним матеріалом можна тоді, коли тематика гуртка матиме так званий широкий профіль, тобто охоплюватиме кілька мовознавчих проблем: походження мови, виникнення і розвиток писемності, походження імен, географічних назв, розвиток значень слова, розвиток і збагачення словника в певну епоху [9].

Заняття гуртка може складатись з таких основних структурних елементів: вступне слово керівника гуртка, виступи гуртківців з відповідними повідомленнями (рефератами, доповідями), виконання всіма учасниками гуртка практичних завдань, відповіді на запитання, мовні ігри [10].

Протягом року проводяться один-два відкритих заняття, на які запрошують і не членів гуртка, такі засідання популяризують роботу гуртка, збуджують інтерес до вивчення мови і в інших учнів.

Успіх роботи мовного гуртка значною мірою залежить від того, наскільки продумує і вдало організовує її керівник. Він детально планує й готує кожне засідання, добирає потрібну літературу, наочні посібники, консультує гуртківців, навчає, як треба працювати над запропонованою літературою, як готувати реферат чи повідомлення, як добирати найбільш промовисті факти для ілюстрації теоретичних положень, де їх відшукати.

Проте вчитель ні в якому разі не повинен підміняти учнів, давати їм готовий виступ, інакше вони втрачають інтерес і потяг до роботи.

Потрібно, щоб робота гуртка не замикалася у вузьких рамках, а ставала здобутком інших класів, школи, тому робота його повинна популяризуватися оголошеннями, виступами гуртківців у стінній пресі, по радіо.

Є такі види роботи мовного гуртка: виготовлення таблиць, мовних плакатів, журнал, робота над діалектним матеріалом.

Отже, нами розглянуто основні форми позакласних занять з української мови. Як свідчать наукові дослідження та практика, ці форми поділяються на систематичні й епізодичні, індивідуальні та групові.

Найпоширенішими формами систематичної позакласної роботи є мовні гуртки, екскурсії; традиційними – мовні ранки й вечори, лінгвістичні вікторини тощо.

З метою підготовки учнівської молоді до активної діяльності в галузі науки й техніки, якісного оновлення змісту, форм і методів позашкільної освіти, пошуку і створення умов для підтримки талановитої молоді, задоволення потреб дітей та підлітків у професійному та суспільному самовизначенні, залучення учнівської молоді до систематичної науково-дослідницької експериментальної діяльності організована діяльність територіальних відділень Малої академії наук України (МАН). До наукової роботи залучаються здібні старшокласники за бажанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркашин Г. На заняттях мовного гуртка // УМІЛШ. – 1986. – № 4. – С. 62-65.
2. Біда С. Гурток української мови і літератури в школі // Дивослово. – 1996. – № 10. – С. 47-51.
3. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 362 с.
4. Дідук Г.І. Використання нестандартних форм на уроках української мови // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. – 2005. – № 3. – С. 142-148.
5. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І.Пентиліук: Підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
6. Передрій Г.Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах. – К.: Рад. школа, 1979. – 158 с.
7. Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах. Посібник для вчителя. – К.: Рад. школа, 1989. – 110 с.

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Максимів Х.

Науковий керівник – доц. Петришин Г. Р.

ПРИРОДА НЕГАТИВНИХ ФОРМ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Питання дослідження характеру і поведінкових моделей людини є фундаментальним для соціологічної науки. Саме поведінка індивіда є головним фактором формування суспільних відносин, рівно ж як і рушієм змін у соціальній структурі суспільства. Одним з найбільш переломних періодів становлення людини як особистості є підлітковий вік, коли особистість вступає у ряд нових для неї соціальних відносин. Розширення сфер її соціальної діяльності відображається на загальному стані соціалізації. Перейшовши зі стану дитини у стан підлітка, молода людина стикається з великою кількістю проблемних ситуацій, які потребують вирішення на поведінковому рівні.

Метою даної роботи є дослідження девіантної поведінки підлітків як засіб підвищення власної самооцінки.

Згідно з поставленою метою логічно визначити наступні завдання: дати чітке обґрунтування термінів «девіантна поведінка» та «підліток»; з'ясувати соціальні умови, які впливають на формування соціального характеру підлітка; дослідити види девіантної поведінки серед українських підлітків та її наслідки.

Що ж таке поняття «підліток»? Описати підлітка можна як юнака або дівчину в перехідному від дитинства до юності віці. В залежності від країни (регіону проживання) і культурно-національних особливостей, сучасна наука визначає підлітковий вік від 14 до 15-17 років. Підліток - ще не цільна зріла особистість. Його несформованість проявляється у боротьбі протилежних рис та прагнень.

Найсприятливішим періодом життя для становлення соціального характеру та соціальної відповідальності вважається вік від 2-3 до 9-10 років, коли діти багато і часто спілкуються, як з дорослими, так і з ровесниками, та відкриті для сторонніх впливів, наслідуючи всіх і в усьому. Дорослі люди в цей час, маючи необмежену довіру у дитини, можуть впливати на неї словом, вчинком та дією, що створює сприятливі умови для підкріплення необхідних форм поведінки.

Дуже велике значення для формування соціального характеру має праця підлітка. Це можуть бути шкільні майстерні, пришкільна ділянка, об'єднання та гуртки і т. д. Саме в процесі колективної праці розвиваються кращі риси спрямованості і волі особистості. Також важливою складовою є спілкування з оточуючим світом і людьми навколо. Адже в підлітковому віці активно розвиваються і закріплюються вольові риси характеру, а в ранній юності закладаються базові моральні та світоглядні настанови.

Вирішальний вплив на формування соціального характеру дитини справляє виховання. Не існує дітей, характер яких не можна було б перевиховати і, яким не можна було б прищепити певні позитивні якості та усунути негативні риси. Найважливішим засобом виховання є праця, завдяки якій формуються такі риси як цілеспрямованість, колективізм, наполегливість.

У підлітковому віці молода людина в пошуках власної ніші у суспільстві стикається з певними проблемами на своєму життєвому шляху. Саме таким чином може зародитися певне позитивне чи негативне відхилення у поведінці молодого хлопця чи дівчини. Такий процес часто називають девіантною поведінкою (від лат. *deviatio* – відхилення) – поведінка, що відхиляється від суспільно прийнятої норми. Соціологічне пояснення девіації вперше дав французький соціолог Е. Дюркгейм. За Дюркгеймом, основною причиною девіації є аномія — відсутність регуляції поведінки у суспільстві, його аномічний стан [1].

В залежності від норми, яка порушується і з якою порівнюються особливості поведінки та її негативні наслідки, виокремлюють такі види девіантної поведінки:

- антисоціальну – суперечить правовим і соціальним нормам, загрожує благополуччю оточуючих та соціальному порядку. Цей вид поведінки поділяється на делінквентивну – дрібні правопорушення без притягнення до відповідальності (хуліганство, бешкетування, графіті тощо) і кримінальну (злочинну) – вчинки, що суперечать нормам права та нормам кримінального законодавства;

- асоціальну – є формою дезорганізації індивіда в соціальній групі або в суспільстві, де виявляється невідповідність соціальним очікуванням і моральним вимогам суспільства. Це сукупність вчинків, що характеризуються негативним ставленням індивіда до моралі та етики, до дисциплінованості, почуття обов'язку, поваги до оточуючих, ввічливості, чесності, порушення яких передбачає громадський осуд (статеве розбещення, зваблення, експлібіціонізм, азартні ігри на гроші, втеча з дому, брехня, вживання нецензурних слів, бродяжництво, проституція тощо);

- аутодеструктивну – поведінка, що відхиляється від медичних або психологічних норм, загрожуючи цілісності і розвитку особистості (суїцид, віктимна поведінка, алкоголізм, релігійні культи деструктивної спрямованості).

Що ж саме може стати рушійною силою приєднання до такого виду поведінки, яка відрізняється від загально прийнятої у суспільстві? Основними причинами є прагнення до зміни свого життя, яке видається їм

нудним, одноманітним, монотонним та потреба самовираження. Девіантна поведінка поступово призводить до відсторонення від інших видів діяльності, звужує коло захоплень та інтересів.

Можна виділити декілька складових розвитку девіантної поведінки. Розглянемо основні з них. На першому етапі (ситуативний) проявляються окремі симптоми відхилень від нормальної поведінки людини. До таких прикладів можна віднести, зокрема, неслухняність, невиконання окремих соціальних вимог з боку батьків чи родичів та інших соціальних ланок. Цей етап є перехідний, оскільки особа ще може виправитися і уникнути відхилень у своїй поведінці за умов зміни виховних впливів, типу взаємодії та форм соціального контролю. Якщо ж цього не відбувається, то девіантна поведінка закріплюється.

Далі особистість переходить у другий етап, який можна охарактеризувати як етап стійких порушень. Його особливістю є наявність стійких порушень соціальних та моральних норм, що поступово наближається до межі правопорушень чи злочинів. На цьому етапі підлітку не подобаються існуючі правила життя тому він змінює її відповідно до своїх цінностей та бажань, що призводить до несприйняття батьківських настанов чи суспільних законів загалом.

На третьому етапі девіантна поведінка наближається до кримінальної (крадіжки, насилля). Особистість може сприймати свою поведінку як нормальну, оскільки вона відповідає власним нормам і цінностям.

Далі настає кримінальний етап, пов'язаний з багаторазовими проявами стійкої, соціально небезпечної поведінки, входження до груп з яскраво вираженим характером асоціальної і антисоціальної спрямованості. Згідно результатів досліджень В.Оржеховської, щодня в Україні підлітки скоюють в середньому 104 злочини, в тому числі: одне вбивство або важке тілесне пошкодження, зґвалтування, два-три розбійних напади, вісім пограбувань, двадцять шість 75 крадіжок державного, 45 – особистого майна громадян (з них 16 квартирних крадіжок). Відмічається зниження віку правопорушників (підлітки віком 14 – 17 років становлять 8 % загального населення України, однак вони скоюють чверть усіх злочинів). Лише за останні 5 років питома вага скоєних злочинів зросла на 15 % [2, с.56-58].

П'ятий етап - деструктивний - характеризується особливо небезпечною девіантною поведінкою, тяжкими соціальними відхиленнями, стабільним відчуженням особистості від суспільства, його норм і цінностей.

Шкідливим для формування нормативної поведінки дитини є неузгодженість і суперечливість настановлень батьків та різні види насильства батьків по відношенню до дітей (фізичне, сексуальне насильство, психічне). Вагомим чинником впливу є і байдужість до дитини, зневажання її інтересів, духовних та матеріальних потреб. Агресія, жорстокість, бажання неусвідомленої помсти чи, навпаки, загострене прагнення пошуку психологічного захисту і опіки з боку інших людей – це далеко неповний перелік станів і виявів, що сигналізують про можливість формування основ девіантної поведінки.

Вагомим чинником впливу на формування поведінки, що відхиляється від норми є перебудова взаємин підлітка з дорослими у період дорослішання. Це період, коли їх приклад поводження вже не сприймається абсолютним і визначальним, як у дитинстві. Однією з основних потреб стає потреба у звільненні від контролю і опіки старших. Як наслідок, виникає дуже багато конфліктних ситуацій між підлітками і оточуючими їх дорослими. Негативний вплив на міжпоколінні конфлікти надають: соціальна нерівність і соціальна несправедливість, конкуренція та безробіття, етнічні, станові та релігійні розбіжності.

Конфлікт поколінь можна трактувати як особливий вид соціального конфлікту, обумовлений об'єктивними умовами і суб'єктивними факторами взаємодії представників різних поколінь. Даний конфлікт може протікати латентно або відбуватися явно як зіткнення інтересів, думок, уявлень, поглядів та ідей. Найбільш експресивне і агресивне протистояння поколінь відбувається на макрорівні в площині ідеології.

Висновки. Отже, проблема девіантної поведінки підлітків була і залишається актуальною для будь-якого суспільства. Безумовно, девіантна поведінка потребує подальшого вивчення, оскільки вона пов'язана з такими негативними феноменами як реальна шкода для життя особистості або оточуючих людей, соціальною дезадаптацією тощо. Основними факторами фактори, що обумовлюють генезис різних форм негативної девіантної поведінки є: індивідуальний, педагогічний, психологічний та психологічний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко О. М., Андрейчева А. О. Поняття девіантної поведінки в соціальному та психологічному аспектах /О. Макаренко, А. Андрейчева // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.Ekmair.ukma.edu.ua/.../Makarenko_Poniattia_deviantnoi_po...
2. Оржеховська В.М. Превентивна педагогіка: [навчальний посібник] / В.М.Оржеховська, О.І.Пилипенко. – Черкаси: Вид.Чабаненко Ю. – 284 с.

УКРАЇНСЬКИЙ ЕТИКЕТ ТА ГОСТИННІСТЬ

Постановка проблеми. Сучасне покоління не знає витоків власної культури поведінки. Всім добре знайомі поняття української ментальності або українських традицій, але мало хто знає про український етикет. Тому виникає необхідність для дослідження українського етикету та виокремлення його як окремого поняття.

Актуальність дослідження. Український етикет творився протягом багатьох століть. Він має власні особливості та власні витoki. Якщо нація не знає своєї історії та культури поведінки - вона перестає існувати. Досліджуючи своє минуле, наші традиції та етикет ми міцніємо духовно.

Мета статті. Відтворити історико-культурний процес виникнення і становлення українського етикету та гостинності, як соціокультурного явища, в різноманітних національних виявах.

Виклад основного матеріалу. Український етикет бере свій початок ще з давніх часів. Перші письмові згадки про правила поведінки датуються 1076 роком. Цього року був виданий «Ізборник», побудований у вигляді бесіди батька з сином. На питання «Якій бути людині?» дається відповідь: «Перед людьми похилого віку - мовчазним, перед мудрими - слухняним, з рівними дружити, з молодшими - мати дружні взаємини. Не сміятися, коли це недоречно, бути сором'язливим, очі держати долі, а не вгору, не сперечатися. Найбільш за все людині треба утримуватися від непристойних слів». [7]

На початку XII століття виходить «Повчання Володимира Мономаха». Серед іншого багато суто етикетних порад. «Істи і пити без особливого шуму, коли поряд старші - мовчати, до тих, хто розумніший, - прислухатися, старійшинам підкорюватись, з рівними та підлеглими жити в злагоді, вести бесіду без думки про обман, більше поринати в роздуми, не лютувати словом, не сваритися в бесіді, не сміятися занадто, сором'язливо вести себе зі старшими, з поганими жінками не спілкуватися, очі опустивши долі, а душу - у височінь, суєти уникаючи, не намагатися навчати недбалих при владі...», «...Куди не підете, де не зупинитесь, нагодуйте та напоїть злиденного, але більше за все шануйте гостя, звідкіль би він не прийшов: чи простого він звання, чи знатний - або ж посол, і якщо не можете привітати його дарунком — їжею та питвом привітайте, а вони ж, усюди буваючи, осплавлять людину по всіх землях - доброю чи злою...». [3]

Виникнення українського етикету невідривно пов'язане із українською ментальністю. Вона певною мірою відрізнялася від ментальності сусідніх народів, зокрема, росіян, на чому наголошував ще М. Костомаров у праці «Две русские народности». Так, характеризуючи етнопсихологію українців, вказував на такі визначальні риси, як демократизм, терпиме ставлення до чужинців, релігійну толерантність, чесність та відсутність прагнення підкорити і асимілювати інші народи. На думку Костомарова, принципи відмінності має українська громада як добровільне об'єднання людей на демократичних засадах, у якому кожний має право голосу, а російська община де «мир» є «мовби абстрактним словом чужої волі», поглинає особистість. Таким чином, основу нашої ментальності становить повага до ближнього, та до свободи. Саме свободі українці здавна віддавали найважливішу роль, не лише у розумінні незалежної держави, а й як свободі кожної людини. Завдяки цим ментальним особливостям в гостинному етикеті українців немає поділу за соціальним станом, що є надзвичайним для тогочасного світу. Окремо слід відзначити зпоконвічну релігійність українців. Саме на основі релігійності і склалися основні норми етикету українців. [4]

Слід наголосити на тому, що поняття український етикет є синонімом до українських традицій. Оскільки термін «етикет» з'явився на території України значно пізніше ніж у інших державах. Проте, відсутність терміну не означає відсутність етикетних норм, їх називали знайомим усім словом «традиції».

Гостинний етикет українців включає безліч суто етикетних норм. Насамперед, не прийнято було ходити в гості під час польових робіт, негативно засуджувалось гостювання в будні дні. В ці дні дозволялися відвідини родичів чи сусідів лише у господарських справах. Якщо гість прийшов у господарських справах, господар обов'язково запрошував його увійти у дім. Відмова сприймалась як глибока образа. [6]

Гість переступав поріг хати, і цим самим виявляв глибоку повагу до домочадців та їхніх предків, які за повір'ям, мешкали саме під порогом. Як зазначає Митрополит Іларіон: «За слов'янськими віруваннями, кожен, хто приходить у хату, стає під охорону родинного бога, а тому заборонялося таких людей кривдити. Скривдити гостя – це скривдити

родинного бога». [6, с. 64]

Господиня (чи господар), повинні були обов'язково посадити гостя за стіл, який накривали скатертиною і подати хліб з сіллю. Якщо гість не мав часу пригоститися за столом, тоді, його садили на лаву біля печі, яку протерали чистою ганчіркою. Гість обов'язково мусив присісти, хоч на декілька хвилин, оскільки у противному разі цю хату обминуть "старости". Іларіон з цього приводу зазначав: «Коли гість приходить до кого хоч би й за простою справою, мусить вступити в хату бодай на хвилину(...) Зазвичай гостя садовлять на найкращому місці в хаті...». [6, с. 65]

Етикет прийому гостей мав суттєву відмінність, від тих днів, коли спеціально приходили в гості. Заплановані гості приходили без запізнення. Вони обов'язково приносили із собою подарунки, які зазвичай були простими – це хлібина та кварта горілки.

Зайшовши в хату гість повинен скинути шапку чи інший головний убір. Повинен посміхнутися і привітатися зі словами: «Здрастуйте у вашій хаті, на хліб – сіль багатій». Прийшовши в гості вони спочатку віталися з чоловіком, а потім з його дружиною. Цим підкреслювався престиж голови сім'ї та повага до нього зі сторони гостей, які прийшли. [5]

Перш за все, на столі обов'язково мав лежати кусень хліба та щіпка солі. Вважалося, що той, хто скуштує кусень хліба з сіллю, дістане господнє благословіння і ніколи не посміє скривдити тих, хто частує. До XIX у багатьох селах було прийнято що перед тим як посадити гостя за стіл господиня мала помити йому ноги. [1]

Гостю відводилось найкраще і найзручніше місце в кімнаті де проходить трапеза. Дорогих гостей садили на покуть, тобто, почесне місце в хаті. Готували святкові страви та обов'язково господиня оселі пекла хліб. Господарі не повинні були сидіти під час трапези за стіл, а весь час ходити біля гостей підносячи їм їжу і припрошуючи їх їсти. Під час гостинної трапези виключної уваги надавали саме припрошенню до їжі та питва. Господар будинку повинен був припрошувати лише чоловіків, а господиня - виключно жінок. [5]

Гості не мали права починати самостійно пригощатися, не отримавши благословіння від господаря будинку. Кожну нову страву гості не мали права їсти до тих пір, поки господарі декілька раз методом примусу не заставлять їх спробувати. Гості не повинні були брати будь-що зі столу, а тим більше виходити під час трапези із-за столу. [2]

Господарі готували подарунки дітям, які передавали батьками, оскільки дітей не прийнято було брати в гості, їх залишали вдома.

Завершенням трапези, яка затягувалась на тривалий час була так звана церемонія «внесення хліба з сіллю». Гості дякували господарям за гостину і гостинність словами «Спасибі за хліб, за сіль, за кашу і милість вашу». [6]

Висновок: український етикет - це окремий та самостійний вид норм поведінки, що бере свій початок із давніх часів. Особливістю українського етикету є гостинність. Етикетні норми гостинності українців мають, як релігійний, так і язичницький характер. Істотна особливість української гостинності пов'язана зі специфічною системою спорідненості, що набула поширення серед українців (свояцтво, кумівство, тощо) і, з одного боку, виконувала роль внутрішнього механізму самоорганізації суспільства, а з іншого - передбачала рівноцінний, а не символічний подарунок у діючій схемі віддаровування. Виникнення українського етикету пов'язано з українською ментальністю, що має свій унікальний та неповторний характер. Саме українська ментальність дала поштовх до створення певних етикетних правил. Непоширеність терміну український етикет пов'язана із тим, що норми поведінки прийнято було називати традиціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воропай О. І. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис / О. І. Воропай – Київ: Оберіг, 1993. – 590 с.
2. Етнографія України / [за ред. С. А. Макарчука]. – Львів: Світ, 2004. – 518 с.
3. Культура і побут населення України / [за ред. В. І. Наулко]. – Київ: Либідь, 1993. – 285 с.
4. Мазуркевич О. П. Звичаєві норми етикету в традиційній культурі українців: навч. посіб. / О. П. Мазуркевич, В. П. Дячук – Київ: Ліра, 2017. – 218 с.
5. Пономарьов А. П. Українська етнографія: Курс лекцій / А. П. Пономарьов – Київ: Либідь, 1994. – 317 с.
6. Русавська В. А. Ритуали прийому гостя в українській гостинності / В. А. Русавська // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. - 2014. - № 1. - С. 62-68.
7. Изборник Святослава 1073 г.: сборник статей / [ред. Б. А. Рыбаков]. - М.: наука, 1977. – 313 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИННИ ВИНИКНЕННЯ ВЕГЕТО-СУДИННОЇ ДИСТОНІЇ У ПІДЛІТКІВ

Проблема вегето-судинної дистонії підлітків значно загострилася в останні роки. Великою мірою це зумовлено тим, що сучасний підліток змушений сприймати та опрацьовувати величезну кількість інформації, перебуває в ситуації високих вимог до його особистості, змушений проявляти активність у багатьох сферах та видах діяльності. У підсумку малорухливий спосіб життя, тривалий час роботи за комп'ютером, хронічне недосипання, постійна втома стають щоденною нормою, що і призводить до розвитку дистонії судин головного мозку. На це також накладаються гормональний розвиток, нестійкість нервової системи, швидка перебудова організму.

Проблема вегето-судинних порушень розглядається у наукових дослідженнях у контексті термінів «нейроциркуляторна дистонія», «вегетативні розлади», «вегетативна дистонія», «вегетативна дисфункція», «дисрегуляторна патологія нервової системи» [2; 4; 6; 7].

В останні роки у вивченні вегето-судинної дистонії досягнуті відчутні позитивні результати. Проте залишається багато нерозв'язаних ключових питань, що стосуються як самої суті захворювання, так і підходів до профілактики і лікування даного патологічного стану. Проте у даний час вже не викликає сумніву, що «нейроциркуляторна дистонія», більш відома в нашій країні під терміном «вегето-судинна дистонія», не є одним окремим захворюванням, а включає цілу групу патологічних станів, основною ознакою яких служить підвищення або зниження артеріального тиску [3].

У зв'язку з тим, що останнім часом вегето-судинна дистонія значно помолодшала, актуальним і відкритим залишається питання глибшого вивчення психологічних особливостей підлітків з вегето-судинною дистонією.

Тому метою статті є теоретично проаналізувати психологічні особливості особистісної сфери підлітків з вегето-судинною дистонією.

Психологічним аспектам становлення особистості підлітка присвячено безліч робіт зарубіжних і вітчизняних вчених (А. Адлер, Л. Божович, І. Дубровіна, К. Ізард, Є. Ільїн, Ж. Піаже, О. Прихожан, С. Рубінштейн, Д. Фельдштейн, С. Холл,). Підлітковий вік є новим поворотним етапом в процесі розвитку молодшої людини і може розглядатися як «перехідний вік», «пубертатний період», «кризовий період», «переломний період», «період статевого дозрівання» тощо. Для цього вікового періоду характерним є виникнення таких психологічних новоутворень як почуття дорослості, бажання самостійно приймати рішення, потреба в самоствердженні та самореалізації. У якості загальних особливостей підлітків відзначаються мінливість настроїв, емоційна нестійкість [8].

Погоджуємося з думкою І. Булах, що підлітковий вік є «часом досягнень, і часом певних втрат». А вже досягнення особистості в цей період пов'язані зі стрімким збільшенням суми знань, вмінь, пізнанням свого «Я», опануванням нової соціальної позиції та формуванням моральності. Втрати цього віку розглядаються з позиції зникнення дитячого світовідчуття, безтурботливого та безвідповідального способу життя. Привертають увагу типові особливості сучасного підлітка, які виокремлює вчена. Серед них: підвищена чутливість у взаєминах з оточуючими; нестійкість самооцінки; вибірковість в оцінці якостей іншої людини; прояв прямолінійних та критичних суджень; вимогливість до однолітків та дорослих у дотриманні слова; велике значення думок референтної групи про власну особистість; виникнення такого новоутворення як рольове самовизначення (усвідомлення свого місця в суспільстві); прагнення бути значимим серед однолітків; потреба в інтимно-особистісному спілкуванні зі значущими однолітками; прагнення до самостійності та незалежності від порад дорослих; бажання зайняти нову соціальну позицію, бути та вважатися дорослим; здатність до саморозвитку тощо [1].

Підлітковий вік відзначається зростанням рівня розвитку самосвідомості. Не вміючи по-справжньому розібратися у собі, дитина в цей період стає надмірно чутливою до думки про неї навколишніх. Звідси уразливість підлітка, нестриманість, часто бурхливі, здавалося б, безпричинні реакції на найнезначніші, з точки зору дорослого, обставини [5].

У цей віковий період особливо яскраво виражена залежність особистості від думки та ставлення оточуючих. Підлітки намагаються демонструвати свої найкращі риси, заслужити схвальні відгуки – особливо від тих, чия думка для них важлива. Страх виявити незнання або невміння може стати причиною надмірної сором'язливості та не впевненості в собі, набути хворобливого характеру. Цей вік характеризується емоційною нестабільністю та імпульсивністю поведінки. Підлітки часто спочатку діють, а вже потім думають про наслідки, хоч усвідомлюють при цьому, що варто було б вчинити навпаки. Помітного розвитку набувають вольові якості – наполегливість, цілеспрямованість, вміння долати перешкоди і труднощі тощо. Бурхливо розвивається емоційна сфера, що характеризується різкими переходами від надмірної рухливості до спокою, від піднесення

до байдужості. Підвищена емоційність підлітків зумовлена статевим дозріванням та невірноваженістю процесів збудження й гальмування.

Досить часто в підлітковому віці спостерігаються прояви, характерні для вегето-судинної дистонії. Це може бути пов'язано з переходом дитини в доросле життя. Також вегето-судинна дистонія може бути супутньою при таких захворюваннях, як артрити, бронхіальні астми тощо. Найчастіше вегето-судинна дистонія спостерігається у віці 13-15 років і в наш час є характерною для 50% підлітків.

Вегетативна симптоматика часто є проявом патологічного захисту від важкої для конкретної особистості, психотравмуючої, фрустрованої, хронічної ситуації. У підлітковому віці психіка ще не дуже стійка, а перехідний період характеризується великим стресом.

У підлітків вегето-судинна дистонія проявляється різними симптомами. Підліток з вегето-судинною дистонією стає втомленим, роздратованим, у нього поганий сон. Багатьох характеризує надлишкова агресивність, збудженість, але може бути і навпаки – в'ялість і апатія.

Усі причини, які породжують вегето-судинну дистонію у підлітків можна розділити на фізіологічні і психологічні. До другої категорії відносимо хронічний стрес, стресові ситуації різного рівня: труднощі у стосунках з батьками та однолітками, надто високі вимоги батьків, надмірне шкільне навантаження, постійне незадоволення ними, психологічні комплекси, а також дефіцит сну та перевтому, відсутність відпочинку. До погіршення проблеми призводять порушення розпорядку дня, проведення ночей за комп'ютером, куріння, вживання алкоголю.

У підлітків вегето-судинна дистонія часто супроводжується симптомами, які так чи інакше, пов'язані з депресивними станами. Вони багатогранні і нестабільні: байдужість, смуток і нудьга поєднуються у підлітків з роздратованістю, тривожністю, занепокоєністю. Вони схильні до іпохондричних переживань, які виникають як спроба пояснити незрозумілі і тривожні симптоми – проблеми з серцем, дихальною системою, пам'яттю, увагою тощо. Ця патологія викликає порушення в роботі серця, судин, нервової системи і може привести до негативних наслідків в майбутньому.

Отже, період підліткового віку – один із найважливіших у формуванні особистості і характеру людини. У цей час відбуваються важливі зміни у фізичному, фізіологічному і психологічному розвитку особистості. Вегето-судинна дистонія – одна із найпоширеніших проблем із здоров'ям у підлітків. Причиною формування вегето-судинної дистонії вважають коливання гормонального фону, які викликають характерні зміни психіки підлітків, що впливають на поведінку і взаємини іншими людьми. Емоційні переживання, які провокують реакцію вегетативної нервової системи є важливим фактором виникнення вегето-судинної дистонії у підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: дис. ...д.п.н.: 19.00.07 / Булах Ірина Сергіївна; Націон. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2004. – 581 с.
2. Вейн А. М. Вегетативные расстройства : клиника, лечение, диагностика / под ред. А. М. Вейна. – М. : Медицинское информационное агентство, 2000. – 752 с.
3. Внутрішня медицина: Терапія: Підручник / Н. М. Середюк, І. П. Вакалюк, О. С. Сташишин та ін. — К.: Медицина, 2007.— 688 с.
4. Голубева В. Л. Вегетативные расстройства: клиника, лечение, диагностика : руководство для врачей / под ред. В. Л. Голубева. – М. : Медицинское информационное агенство, 2010. – 637 с.
5. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія / В.П. Кутішенко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 124 с.
6. Леженко Г. О. Вегетативні дисфункції у дітей. Патогенез, діагностика і терапевтична тактика / Г. О. Леженко, О. Є. Пашкова // Дитячий лікар. – 2011. – № 4. – С. 20 – 32.
7. Майданик В. Г. Вегетативні дисфункції у дітей / В. Г. Майданик // Педіатрія, акушерство і гінекологія. – 1998. – № 4. – С. 5 – 11.
8. Яничев П. И. Субъективные модели прошлого и будущего в подростковом и юношеском возрасте // Наш проблемный подросток. – СПб., 1999. – С. 50-60с.

Джінджириста О.

Науковий керівник – к. філ. н. Куца Л. П.

РОЛЬ КАЗОК І. ФРАНКА У РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Одним із видатних українських представників творення дитячої казки є Іван Франко. У своїх дитячих книжках він яскраво-барвистою, дохідливою, дитячою мовою засвідчує про існування справедливості, барвистої краси, творення добра та інших добродісностей. Іван Франко робить геніальний висновок: «Казка вчить дітей замилювання до чесноти».

Іван Франко дуже любив дітей, він говорив: "Життя мені мало всміхалося, а діти були тим весняним сонячним промінням, яке зігрівало моє серце". Саме для них, найменших, Каменяр написав чимало творів, але особливого значення надавав казкам-байкам як найбільш доступній формі викладу й сприймання. Адже в казковій одежі, в алегоричних обрядах, на думку письменника, можна краще донести до дитячої уяви велику

правду людного буття, розбудити в малят цікавість та уяву до явищ природи, навчити ненавидіти зло й несправедливість, сміятися і думати [4, с. 42].

Він перший в українській літературі звертається у своїх творах до дітей. Починаючи з 1890 року, Франко активно працює в галузі літератури для дітей. Він пише низку казок, які друкує переважно у львівському журналі «Дзвіночок» [1, с. 90]. Його діяльність в галузі дитячої літератури якнайтісніше пов'язувалася з суспільно-політичними та педагогічними поглядами і йшла в двох напрямках: як критика і теоретика та як автора дитячої книжки. На його думку, дітям потрібно такі твори, які «образують розум і дух і становлять, таким чином, здоровий корм душі». Також він вважав, що велике значення в літературі для дошкільнят має сила емоційного впливу на дітей, вміння викликати естетичні переживання, хвилювання.

Мета магістерської роботи — вивчити, узагальнити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність вплив казок Івана Франка на розвиток зв'язного мовлення та творчої уяви.

Актуальність дослідження. Дослідники відзначають, що розвиток в дошкільному періоді творчих здібностей, постійне вдосконалення мовних навичок, оволодіння літературною мовою є необхідними компонентами освіченості та інтелігентності надалі, тому формування зв'язності мовлення, розвиток вміння змістовно і логічно будувати висловлювання є однією з головних завдань мовного виховання дошкільнят. Це зумовлено насамперед її соціальною значимістю і роллю у формуванні особистості.

Літературна казка розглядається як важливий засіб виховного впливу на особистість дошкільника, оскільки її вважають скарбницею культури, джерелом знань та потужних вражень, ознайомлення з незвичайним, фантастичним. Видатний психолог О.Кононко називає казку хоч й не головним, проте важливим учителем, провідником по життю. Вона пише: «Стара й сучасна, вітчизняна та зарубіжна, різна за жанрами, ілюстрована, дитяча і доросла – вона важливий складник дитячої субкультури, її уособлення і натхнення» [3, с. 98]. Результатом читання казок є удосконалення розуму, облагородження серця, розвиток емоцій дітей. Також казка допомагає дитині оволодіти мовленням і розвинути творчу уяву.

Але в останнім часом спостерігається падіння інтересу до казки, до книжки, до читання загалом, втрачається усвідомлення ролі книжки в нашому житті. Знижується роль сім'ї у залученні дитини до читання казок. Сьогодні дорослих все більше цікавлять комп'ютерні технології, а читання для дітей і самими дітьми замінюється переглядом телепередач. Саме через це в суспільстві постає проблема літературної освіти дітей дошкільного віку, а звідси – і проблема готовності дошкільних навчальних закладів, вихователів, родини і батьків до роботи з дитячою книжкою, з казкою. Важливою проблемою є розвиток стійкого інтересу дошкільнят до казок, формування в них початкових уявлень про роль казки в житті людини.

На запитання оповідача казки І.Франка «*Байка про байку*», навіщо діти слухають казки, якщо вважають їх неправдою, маленькі слухачі здивовано відповіли: «Нащо слухали? — Бо цікаво». Та й насправді, діти ніколи не будуть слухати того, що їх не захоплює, не цікавить. «...Цікавим є те, що знаходиться в проміжку двох крайностей – між порядком і свободою, між достовірністю і неймовірністю, між логікою і парадоксом, між системою і випадком», – стверджує Михайло Епштейн і узагальнює, що природа цікавого складає «гра між двома полюсами однієї модальності, можливим і неможливим...». В казці в нерозривному зв'язку сплітаються: правда і вигадка, фантастика і реальність, життя і смерть. Однак, мабуть, найбільше цікавить дитвору в казці не вигадка як така, а специфічна форма її подачі. Як вдало підмітив І.Франко: «...не тим цікава байка, що говорить неправду, а тим, що під лушпиною тої неправди криє звичайно велику правду». Саме велика правда життя і найбільше вабить до себе, а пізнання її породжує численні дитячі «чому?». Проте Іван Франко застерігає: «гола, повна правда життя – то тяжка страва...Дітям не можна давати її так, як старшим, треба приготувлювати її в ріденькім стані, в образках» – у своєрідних, казкових шатах. Мабуть, саме тому І.Франко й обрав цей жанр, а точніше, цю жанрову модифікацію, komponуючи власні твори для дітей.

У першій частині твору «Байка про байку» є стаття про специфіку літератури для дітей, де І. Франко відзначає, що розмова з дітьми дошкільного віку має свої особливості, зумовлені дитячою психологією:

« — А як ви думаєте, любі мої... Чи маленьким дітям можна давати їсти твердий хліб, волову печеню, капусту?

- Ні. Вони б від того занедужали, їм дають кашку на молоці.

— От і бачите! Гола, повна правда життя — то тяжка страва. Старші можуть заживати її, вона для них смачна і здорова. Але дітям не можна давати її так, як старшим, треба приготувлювати її в ріденькім стані, в образках, у байках. І вони так приймають її».

Саме з цих слів письменника, ми розуміємо що не будь-яка вигадка цікава дітям, хвилює їх, а лише та, яка близька до правди життя, та яка бере свої коріння з реальних подій. Дітей не зацікавить розповідь про те, що Вовк літає в повітрі, а Лис плаває у воді, — це буде здаватися їм нісенітницею. А коли образи тварин є алегоріями і за ними криється те, що зустрічається в людських взаєминах, — така казка і схвилює, і багато чого навчить. Тому цілком виправданими у казках є вигадка, фантастика, домисел. Елементи фантазії й вигадки розвивають і збагачують дитячу уяву, вражають своєю незвичайністю, хвилюють дитину. Але, незважаючи на

фантастичну форму, казка повинна поглиблювати у дітей розуміння навколишнього життя, знайомити з природою й суспільством, виробляти розуміння людських характерів і формувати власні якості дитини.

Франко надавав казковому жанру особливого значення у вихованні дитини. Він хотів, щоб казка була для малих слухачів засобом пізнання дійсності. Тому діти знаходять у сюжетах Франкових казок найрізноманітніші вияви життя і самі не помічаючи вчаться давати їм оцінку. Читаючи казки Франка, в яких караються пройдисвіти, хижаки і злочинці (Лиси, Вовки, Ведмеді, Сиви), діти одержують моральне задоволення. Вони вчаться активно реагувати на будь-яке зло, заподіяне людям, ненавидіти гнобителів, насильників і лицемірів, пронизаються любов'ю і співчуттям до знедолених, що виступають в алегоричних образах Іжаків, Волів, Коней.

Через усі казки Франка проходить ідея боротьби між слабкими і сильними, добрими і злими, чесними і підступними, що зумовлювала і відповідний розвиток подій та їх розв'язку, в якій обов'язково звучить перемога добра над злом і торжествує добре начало.

На матеріалі народної творчості письменник збагатив дитячу літературу низкою цікавих казок, доступних дітям дошкільного віку. Франко є автором таких загальновідомих казок, як «Лис Микита» (1890), «Киця» (1891), «Лисиця-сповідниця» (1891), «Медвідь» (1894), «Лисова пригода» (1894), а також збірка «Коли ще звірі говорили» (1899), яка містить 20 казок, запозичених і перероблених письменником з фольклору інших народів—російського, німецького, індійського, грецького, сербського [2, с. 98].

Висновки. Літературні казки І. Франка естетично виховують дітей дошкільного віку, чому сприяє і їх цікавий сюжет, з гострими конфліктами і раптовими розв'язками, народний гумор і фантазія, що посилюють емоційність сприймання творів, влучні прізвища героїв, що стали прозивними (Лис Микита, Ведмідь Бурмило, Кіт Мурлика тощо). У казках Франка прославляється честь і дружба, взаємопідтримка в обороні скривджених і слабких. Характерно, що казки показують перемогу тих, хто обстоює справедливу справу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література: навч. Посібник / Л. М. Кіліченко. – К.: Вища школа, 1988. – 264 с.
2. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література / Л. М. Кіліченко, П. Я. Лещенко, І. М. Проценко. – К.: Вища школа, 1979. – 332 с.
3. Кононко О. Художня література / Олена Кононко // Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. - К.: Ред. журн. "Дошкільне виховання", 2003. - С. 149-152.
4. Павлів І. Літературні казки. Іван Франко—казкар (збірка «Коли ще звірі розмовляли»). Дитинство письменника / Ірина Павлів // Бібліотечка «Дивослова». – 2013. – № 7/8. – С. 41-46

Палій І.

Науковий керівник – к. п. н. Шевченко О.М.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ САМОПОВАГИ У СТАРШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Постановка проблеми. Процеси демократизації й гуманізації в українському суспільстві, інтеграція в європейське і світове співтовариство потребують визначення пріоритетів виховання сучасної молоді на основі гуманістичних цінностей. Це вимагає створення і використання нових виховних технологій, спрямованих, зокрема, на розвиток самоповаги, що включає ціннісне ставлення особистості до себе, позитивне самосприйняття та самоставлення, уміння об'єктивно презентувати себе і свої досягнення.

Мета статті проаналізувати та дослідити соціально-психологічні чинники розвитку самоповаги у юнацькому віці.

Стан дослідження. До визначення сутності самоповаги, особливостей її прояву зверталися мислителі античності (Аристотель, Платон, Протагор, Сократ), середньовіччя (П. Абеляр), відродження (Я. Беме, Е. Роттердамський), нового часу (І. Кант, Г. Гегель), марксизму (К. Маркс), ідеалізму (Д. Юм), християнського ідеалізму (М. Бердяєв, М. Лосський, Д. Мережковський, В. Соловйов). Проблема формування самоповаги молоді посідає важливе місце в творчості українських філософів минулого (І. Калиновський, Г. Сковорода, П. Юркевич). Проблема самоповаги вивчалася й сучасними філософами (О.Золотухіна-Аболіна, В. Лозовий, О. Стасевська, М.Панова, В.Табачковський, М. Тофтул).

Сучасних представників різних психологічних шкіл об'єднує погляд, згідно з яким самоповагу визначають як ставлення особистості до самої себе, так і визнання її оточуючими. Ставлення особистості до себе у контексті «Я-концепції» досліджували Е. Аронсон, Р. Бернс, У. Джемс, С. Купереміт, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, З. Фрейд, Т. Шибутані; стосунків з іншими – В. Блумкін, О. Лазурський, Л. Виготський, С. Рубінштейн; самоефективності – А. Бандура; самоставлення – В. Столін, І. Чеснокова, Р. Шакуров, самосвідомості та самооцінки – І. Дерманова, І. Кон, Н. Лебедева, О. Соколова; самосвідомості – О. Кононко; як складник гідності – І.Бех, Н.Ємузова, О.Чуб.

Виклад основного матеріалу.

Науковим підґрунтям для розгляду означеної проблеми виступили дослідження видатних психологів, у працях яких самоповага розглядається як стійка риса або ставлення індивіда до себе, що виявляється у почутті схвалення або несхвалення на свою адресу, або як судження про власну значущість, що виявляється в настановах індивіда [1].

Пояснення терміну «самоповага» можна зустріти в багатьох психологічних словниках та енциклопедіях. У тлумачних словниках термін «самоповага» розглядається у структурі поняття «гідність» і трактується як «повага високих моральних якостей у самому собі» [3]. У тлумачному словнику з психології вказано, що самоповага має як рівень, згідно з яким людина цінує сама себе і уточнюється, що є високий або низький рівень самоповаги [2].

Проблема самоповаги була поставлена і детально розглянута в теорії А. Маслоу в контексті аналізу проблеми джерел активності особистості, тобто її мотиваційної сфери. Основним положенням концепції була теза про первинне і спонтанне прагнення особистості до самоактуалізації та реалізації свого потенціалу, тобто «бажання стати всім, чим можливо» [7, с. 135]. Зазначена потреба, згідно з автором, є вищою потребою, яка виникає після задоволення потреб більш низьких рівнів. Відповідно, домагання визнання (якщо прирівнювати до нього потребу в любові і повазі), займає не останнє, а проміжне положення в ієрархії. Водночас людина, що самоактуалізується, має високу самоповагу і, при цьому, не настільки потребує любові та поваги з боку інших. Феномени самоактуалізації і самореалізації належать до іншого аспекту самосвідомості, ніж самосхвалення і самоповага й ближче до самоусвідомлення себе як особистості і суб'єкта діяльності [6].

При задоволенні потреби людини любити інших і бути коханою, ступінь її впливу на поведінку зменшується і виникає потреба у самоповазі. А. Маслоу розділив повагу на два типи: самоповага і повага іншими людьми. Перший тип включає компетентність, впевненість, незалежність і свободу. Повага іншими включає в себе престиж, визнання, репутацію, статус, оцінку і прийняття. Задоволення потреби в самоповазі породжує у особистості почуття впевненості, гідності і усвідомлення того, що вона є «корисною і необхідною» [6].

Природа самоповаги, що розглядається як почуття прийняття, розкривається в феноменологічній теорії особистості К. Роджерса. Автор вважав, що самоповага має афективно-мотиваційну детермінацію, а найважливішим мотивом життя людини є актуалізація, тобто збереження і розвиток себе, максимальне виявлення кращих якостей своєї особистості, закладених в ній від природи. Він вважав, що самоставлення проявляється в почутті внутрішнього благополуччя або неблагополуччя індивіда [8].

Центральне місце в теорії К. Роджерса займає «Я-концепція» особистості. При цьому вона відображає не тільки ті характеристики, які людина сприймає як частину себе, а й ті, якими вона хотіла би володіти. Автор акцентує увагу на тому, що ступінь задоволення потреби в позитивній увазі з боку людей відображається в почутті прийняття індивідом самого себе і переживанні того, як його приймають значущі інші. Важливою умовою формування самооцінки, як центральної ланки в теорії особистості, К. Роджерс вважав позитивну оцінку індивіда з боку суспільства та прийнятої ним моралі [8].

На думку Н. Максимчук, І. Палилюцько, юнацький вік характеризується зміною внутрішніх позицій, активним формуванням Я-концепції і є періодом інтеграції у спільноту дорослих.

Особливістю юнацького віку є вразливість і непослідовність у судженнях, життєвих спостереженнях і висновках. У дітей цього віку поєднується висока вимогливість до оточуючих (батьків і викладачів) і некритичне ставлення до себе, власних думок, учинків.

Як зауважує І. Кон у праці «В поисках себя. Личность и её самопознание», рівень самоповаги і чинники, що впливають на неї, змінюються з віком. На його думку, самоповага у ранньому юнацькому віці значною мірою залежить від умов родинного виховання, стосунків з батьками. «Батьківська турбота і любов сприяють зростанню, а надмірна суворість, часті покарання – зниженню самоповаги. З віком вплив на самоповагу цих чинників, як і шкільних оцінок, помітно знижується. У більшості старшокласників, незалежно від їхньої успішності, рівень самоповаги зростає. Зростання триває і після закінчення школи, коли трудова діяльність перевищує негативний сімейний і шкільний досвід. Утім, як і в дитинстві, зв'язок між рівнем самоповаги і реальними досягненнями є неоднозначним» [5].

А. Реан звертає увагу на той факт, що низький рівень самоповаги може спричинити агресивну поведінку, коли потреба захистити власне «Я», може придушити інші мотиви, а поведінка інших людей сприйматись як загроза, що штовхатиме особистість на необдумані вчинки.

Натомість, В. Гамезо переконаний, що усвідомлення юнаками своєї сили, привабливості формує самоповагу особистості. Це виявляється у високій самооцінці, впевненості у собі чи, навпаки, усвідомлення слабкості викликає замкнутість, песимізм [4].

Важливим чинником у вихованні самоповаги у молоді є формування вимогливості до себе, яка визначає не тільки самопізнання, самооцінку, а й бажання працювати над собою, реалізувати себе, у тому числі й в професійній сфері. Добре розвинена самоповага сприяє позитивному ставленню індивіда до себе і до оточуючих, є складовою успіху в спілкуванні.

Висновки. Самоповагу доцільно розглядати як стійку рису або ставлення індивіда до себе, що виявляється в почутті схвалення або несхвалення на свою адресу, або як судження про власну значущість, які виявляються у настановах індивіда. Відносно сутності самоповаги, виокремлюють два положення, які приймаються більшістю дослідників: самоповага є узагальненим самоставленням, яке, по-перше, є цілісним, одновимірним і універсальним утворенням, що виражає ступінь позитивності ставлення індивіда до власного уявлення про себе; по-друге, інтегрується з окремих самооцінок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : Прогресс, 1986. – 424 с.
2. Большой толковый психологический словарь : в 2 т. / Ребер Артур ; пер. с англ. Е.Ю. Чеботарева. – М. : «Издательство «Вече», 2001. – Т. 2. – 560 с
3. Великий тлумачний словник української мови / укл. О. Єрошенко. – Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.
4. Гамезо М.В. Возрастная и педагогическая психология: [учебное пособие для студентов всех специальностей педагогических вузов]/М.В. Гамезо, Е.А. Петрова, Л.М. Орлова – М.: Педагогическое общество России, 2003. – 512 с.
5. Кон И.С. В поисках себя: Личность и ее самосознание/ Игорь Семенович Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 335 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; пер. с англ. А.М. Татлыбаевой. – СПб. : Питер, 2008. – 304 с.
7. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
8. Rogers C. R. What understanding and acceptance mean to me / C. R. Rogers // Journal of Humanistic Psychologist. – 1995. – Vol. 35, № 4. – P. 7-22.

Ільків О.

Науковий керівник – доц. Сорока О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСВІТНЬОЇ УСТАНОВИ

В умовах європейської інтеграції та глобалізації соціально-економічного, освітнього простору зростає роль корпоративної культури в управлінні навчальними закладами. Бездоганна репутація та конкурентоздатність навчально-виховного закладу на ринку освітніх послуг залежить від рівня сформованості корпоративної культури. Разом із тим, лише окремі вітчизняні освітні установи можуть похизуватися досягненнями у формуванні та ефективному управлінні означеного феномену. Сьогодні в Україні корпоративна культура освітніх організацій базується на суспільних нормах моралі, ділової практики, стан яких обумовлений рівнем економічного розвитку країни.

Теоретичні аспекти корпоративної культури освітніх організацій представлені в роботах М. Галицької, К. Гнезділової, В. Кубко, С. Мисюк, О. Пайгусова, В. Шаповалової та інших. Попри це, питання управління формуванням корпоративної культури залишається відкритим та недостатньо зрозумілим для більшості керівників навчальних закладів, а тому існує нагальна потреба у поширенні інформації про роль корпоративної культури та механізми її формування.

Мета статті – представити наукові підходи до визначення корпоративної культури освітньої установи та визначити чинники, що впливають на її формування.

Термін «корпоративна культура» відносно новий для вітчизняного освітнього простору. Більшість навчальних закладів лише розпочинають формувати власну корпоративну культуру, яка ґрунтується на кодексах етичної та корпоративної поведінки.

Науковці вважають, що «сьогодні існує понад п'ятсот визначень терміна «корпоративна культура», що підкреслює багатогранність цього феномена, але єдиного загальноприйнятого тлумачення наразі немає» [1, с. 28]. Представимо найбільш поширені наукові підходи до визначення цього поняття. Так, зарубіжні дослідники [8] розуміють організаційну культуру як набір прийомів і правил вирішення проблем зовнішньої адаптації і внутрішньої інтеграції працюючих, правил, що виправдали себе в минулому і підтвердили свою актуальність нині. Ці правила і прийоми є відправним моментом у виборі персоналом прийнятого способу дії, аналізу і прийняття рішень. На переконання О. Тарасової [7], корпоративна культура – це система матеріальних і духовних цінностей, які взаємодіють між собою і відбивають індивідуальність організації, виявляються у поведінці, взаємодії і спілкуванні працівників між собою та із зовнішнім середовищем.

У розумінні С. Мисюк [4], корпоративна культура загальноосвітнього навчального закладу є системою норм, переконань, вірувань, очікувань, міфів, ритуалів, свят, що відображають її індивідуальність та відрізняють від будь-якої іншої освітньої установи; а також системою особистих і колективних духовних та матеріальних цінностей, що приймаються та поділяються всіма членами педагогічного колективу. Таким чином, культуру загальноосвітнього навчального закладу варто розглядати, по-перше, як систему колективних цінностей, норм і традицій спільної життєдіяльності учнів і педагогічних працівників, по-друге, як інтегральну характеристику індивідуальності шкільного співтовариства; по-третє, як найважливіший фактор соціалізації учнів.

Окрім цього, слід враховувати той факт, що корпоративна культура освітнього закладу має подвійну природу: з одного боку, це культура досягнення інтересів на ринку освітніх послуг – культура конкурентної

боротьби; з іншого – це традиційна академічна культура, що базується на збереженні педагогічних цінностей [3, с. 1].

На процеси формування й розвиток корпоративної культури навчально-виховного закладу найпотужніший вплив має педагогічний колектив, який є надзвичайно складним організмом і має свої специфічні особливості. Спектр корпоративної культури, яку привносить людина в організацію, дуже широкий й визначається унікальністю кожної особистості. У цьому контексті важливо враховувати особливості педагогічного колективу, які проявляються у специфіці професійної діяльності, а саме «...навчання й виховання підростаючого покоління. Ефективність професійної діяльності педагогічного колективу визначається рівнем педагогічної культури його членів, характером взаємовідносин, розумінням колективної й індивідуальної відповідальності, ступенем організованості, співробітництва» [2, с. 146].

Слід зазначити, що педагогічний колектив кожного конкретного освітнього закладу відрізняють власні традиції, особливості, люди, тому саме від керівника, його стилю керівництва залежить ефективність процесу розвитку навчального закладу й учителів зокрема. Важливим у цьому аспекті є думка українських науковців щодо того, що «розвиток корпоративної культури вчителів є першим кроком у системі управління, спрямований на досягнення високого рівня розвитку організаційної культури школи» [5, с. 220].

Підтримуючи думку О. Пайгусова [6], вважаємо, що управління корпоративною культурою освітньої установи являє собою усвідомлений і цілеспрямований процес, який повинен бути чітко спланованим, організованим, контрольованим, мотивованим, а також орієнтованим на формування і розвиток традицій, корпоративних цінностей, норм і правил поведінки, сприятливого психологічного клімату в педагогічному колективі як складових ядра корпоративної культури.

Слід підкреслити, що корпоративна культура в закладах середньої освіти підтримується: системою оцінювання й контролю за діяльністю членів організації; способами реагування на ситуації через визначення ролей та навчання персоналу; кадровою роботою; дотриманням ритуалів, обрядів, традицій [6]. При цьому важливим є врахування змін корпоративної культури, що забезпечуються, по-перше, усвідомленням необхідності розвитку корпоративної культури через прогнозування змін у внутрішньому та зовнішньому оточенні; по-друге, створенням діагностичної фокус-групи з метою виявлення та вирішення ключових проблем; по-третє, складанням і виконанням програми розвитку корпоративної культури; по-четверте, оцінкою результатів виконання програми.

Позитивні результати на початкових етапах підготовки й реалізації програми розвитку корпоративної культури спостерігаються на її поверхневому рівні. Насправді, достатні обсяги фінансування та ефективне їх використання дають змогу змінити на краще зовнішній вигляд шкільної будівлі, навчальних кабінетів, покращити навчально-виховний процес новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, підвищити рівень науково-методичного забезпечення навчального процесу у школі.

Ще одним вагомим аспектом, що впливатиме на формування корпоративної культури навчально-виховного закладу є місія та візія. Аналіз наукових джерел [5, с. 221] дав змогу розкрити суть поняття «місія освітньої організації» – це:

- кінцевий результат, якого хоче досягнути навчальний заклад у майбутньому;
- коротка відповідь на запитання «хто ми?», «для чого ми існуємо?»;
- «зміст життя» освітньої установи;
- філософія освітньої організації, в якій відображені її основні принципи;
- своєрідний баланс між стратегічними намірами навчального закладу і його ресурсами;
- чітко виражена причина існування та функціонування освітньої установи.

Зазначимо, в місії та цілях навчального закладу повинні мати своє відображення базові цінності, які конкретизуються в концепції розвитку школи. Необхідно, щоб система цінностей була основою всієї повсякденної діяльності навчального закладу. Розробка місії є важливим та відповідальним етапом у процесі стратегічного планування діяльності та управління навчальним закладом, а її формування має вирішальне значення у майбутньому щодо подальшого функціонування закладу.

На переконання дослідників [6], місія навчального закладу повинна бути простою і змістовною. Її текст не повинен містити більше декількох речень, бути нагромадженням слів, і мати складні вислови та сприйматися двозначно, однак він повинен залишати місце для прояву креативності.

Виділяють зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на місію навчального закладу. До зовнішніх дослідники [4; 6] відносять особливості освітньої політики у країні та регіоні, стан ринку освітніх послуг, потреби потенційних замовників освітніх послуг, демографічну ситуацію тощо. До внутрішніх чинників належить корпоративна культура школи, характер освітнього процесу, наявний у педагогічному колективі досвід його організації, можливості та ресурси навчального закладу.

У процесі розробки місії освітньої установи необхідно представити на широке обговорення учасникам педагогічного колективу підготовлені варіанти формулювань місії школи. Це сприяє усвідомленню та прийняттю

місії всіма педагогами. Перш ніж приступити до реалізації місії, її необхідно конкретизувати, сформулювавши цілі діяльності навчального закладу. У свою чергу, цілі будуть конкретизовані в завданнях та шляхах їх реалізації.

При формуванні місії освітньої установи варто враховувати стратегічні цілі, а саме: суспільну (внесок навчального закладу в суспільне життя та у вирішення суспільних питань і проблем); споживчу (задоволення певних потреб споживачів освітніх послуг); організаційну (задоволення потреб певної організаційної системи, складовою частиною якої є організація); комерційну (дотримання умов стабільного розвитку закладу освіти із врахуванням конкретних запитів учасників навчально-виховного процесу) [2, с. 86].

Як було зазначено вище, формування корпоративної культури навчально-виховного закладу неможливо без візії – це образне уявлення сенсу діяльності та перспектив розвитку організації, її майбутнього. «Візія пояснює і демонструє усім співробітникам та громадськості, що являє собою цей заклад, яким він повинен стати, якого рівня розвитку прагне досягти. Вона є вихідним цільовим орієнтиром довгострокової діяльності закладу освіти» [2, с. 89]. Формування бачення – одне із завдань керівника навчального закладу. Горизонт візії може займати від декількох місяців до кількох років. Бачення відноситься лише до майбутнього, воно втрачає свою «силу» при досягненні бажаного стану закладу освіти та має бути сформульоване знову.

Підтримуючи думку О. Пайгусова [6], вважаємо, що важливою характеристикою корпоративної культури є культура поведінки та комунікації членів педагогічного колективу, як зовнішній прояв їх рівня етичної та психологічної культури, що відображає її ділові принципи, мотиви, етичні та психологічні засади функціонування навчального закладу. Окрім цього, важливу роль у процесі формування корпоративної культури загальноосвітнього навчального закладу відіграє наявність яскравої, харизматичної особистості керівника школи. Практичний досвід засвідчує, що найбільш успішно корпоративна культура розвивається в освітніх установах, які очолюють творчі керівники, готові до інновацій, які вміють створювати команду однодумців, у якій на паритетних засадах взаємодіють педагоги, учні, їхні батьки та громадськість.

Висновки. Корпоративна культура освітньої установи повинна знаходитися в центрі постійної уваги керівника. Вона має сприяти досягненню ефективних результатів діяльності організації на основі наближення інтересів адміністрації і педагогічного персоналу. Формування корпоративної культури дасть змогу підвищити конкурентоспроможність навчально-виховного закладу на ринку освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галицька М. М. «Культура» та «Освіта»: взаємозумовленість понять / М. М. Галицька // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 28–33.
2. Гнезділова К. Корпоративна культура викладача вищої школи: теоретичні і методичні засади формування : монографія / К. Гнезділова. – Черкаси : Чабаненко, 2013. – 384 с.
3. Кубко В. Корпоративна культура як об'єднальна основа вищих навчальних закладів / Валентина Кубко // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 11. – С. 1–4.
4. Мисюк С. Б. Формування стилю корпоративної культури загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / С. Б. Мисюк. – Режим доступу : <http://journal.osnova.com.ua/download/29-123-40646.pdf>
5. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – 400 с.
6. Пайгусов О. Як сформулювати місію школи [Електронний ресурс] / О. Пайгусов. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/1318/>
7. Тарасова О. В. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства / О. В. Тарасова, С. С. Марінова // Економіка харчової промисловості. – 2013. – № 3(19). – С. 28–32.
8. Шейн Э. Х. Организационная культура и лидерство / Э. Х. Шейн. – СПб. : Питер, 2002. – 336 с.

Драновська М.

Науковий керівник – к. психол. н. Воронкевич О.М.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Рівень тривожності у сучасних стресових, політично, економічно та екологічно несприятливих зовнішніх умовах стає одним із визначальних чинників у становленні особистості дитини. Оскільки формування основних рис та особистісних якостей молодших школярів відбувається саме в цей період життя, особливої уваги потребує злагоджена взаємодія всіх учасників навчально-виховного процесу як у школі, так і в сім'ї.

Проблему тривоги, тривожності та страхів у різні вікові періоди досліджували В. Гарбузов, О. Захаров, Є. Ільїн, В. Лебединський, А. Прихожан, Ч. Спілбергер, Ю. Ханін, К. Хорні, Б. Філліпс та ін. Вагомий внесок у вивчення даної проблеми зробили українські вчені, які намагалися з'ясувати причини виникнення шкільної тривожності (Н. Бастун, Н. Бочаріна, І. Булах, Л. Дзюбо, О. Казаннікова, С. Максименко, Н. Максимова, К. Мілютіна, Я. Омельченко, Л. Помиткіна, М. Полухіна, С. Ставицька, Т. Титаренко та ін.).

Мета статті – проаналізувати соціально-психологічні чинники шкільної тривожності молодших школярів.

Актуальність дослідження. Результати сучасних практичних досліджень свідчать, що на сьогодні збільшилася кількість тривожних дітей, які відрізняються підвищеним занепокоєнням, невпевненістю, емоційною нестійкістю тощо. Тому проблема дитячої тривожності та її своєчасної корекції на ранньому етапі є досить актуальною.

Аналізуючи сутність поняття «тривожність», учені роблять акценти на різних її аспектах. Так, на думку Л. Обухової: «Тривожність – це постійна або ситуативна властивість людини, яка призводить до стану підвищеного занепокоєння, відчуття страху і тривоги в специфічних соціальних ситуаціях» [4, с. 81]. Ще одну цікаву точку зору на проблему тривожності знаходимо у А. Петровського. Науковець вважає, що тривожність – схильність індивіда до переживання тривоги, що характеризується низьким порогом виникнення реакції тривоги; один з основних параметрів індивідуальних відмінностей. Тривожність зазвичай підвищується при нервово-психічних і важких соматичних захворюваннях, а також у здорових людей, що переживають наслідки психотравми [7].

Тривожних дітей відрізняє надмірна боязкість, причому іноді вони бояться не самої події, а її передчуття. Часто вони чекають найгіршого варіанту розвитку подій. Відчувають себе безпорадними, бояться грати нові ігри, виконувати завдання. У таких дітей надто високі вимоги до себе. Відповідно, рівень їх самооцінки низький, вони вважають, що гірші за інших у всьому чи багато в чому, що непривабливі, нерозумні, незграбні та ін.

Шкільна тривожність – це побоювання «бути не тим», страх зробити помилку, отримати погану оцінку, конфліктувати з однолітками. Це повна неспроможність відповісти біля дошки навіть тоді, коли дитина добре підготувалася, «провали» на контрольних за доброго виконання аналогічних завдань у процесі ненапруженої домашньої роботи. У ситуації психодіагностичного обстеження, особливо у завданнях, які не нагадують шкільні форми, така дитина успішна й адекватна. Окремі показники тривоги тут проявляються слабо, але за будь-якого наближення до шкільної тематики чи форми подання вони різко зростають. Шкільна тривожність позбавляє дитину психологічного комфорту та є основною причиною її хронічної неуспішності [1; 3; 5; 6].

До основних причин шкільної тривожності дослідники в цілому відносять природну нервово-психічну організацію школяра, особливості його виховання, завищені вимоги батьків до дитини (все треба робити лише на «відмінно»). Важливо наголосити, що тривожність загрожує там, де в родині дитина вважається «тягарем», де вона не відчуває любові, де нею не цікавляться; загрожує й там, де виховання в сім'ї надмірно раціональне, книжкове, без почуттів та симпатії [5]. У молодших школярів тривожність є результатом фрустрації потреби у захищеності з боку найближчого оточення та є сигналом про порушення стосунків із значущими дорослими.

У деяких дітей страхи й небажання ходити до школи викликані несправедливою чи нетактовною поведінкою вчителя. Причому серед таких дітей є школярі з різною навчальною успішністю. Дослідження як українських, так і російських науковців переконливо доводять, що вчителі використовують крик, звинувачення, сарказм, висміювання, приниження, нерідко також погрози чи обзивання, інколи фізичне покарання. Це створює в учня негативну установку до вчителя, до школи і до навчання загалом. Відраза до знань і зневага до освічених людей стають механізмом психологічного захисту, а нерідко і психологічного нападу.

А. Прихожан вважає одним із чинників тривожності дітей у школі порівняно високий рівень навчання. При цьому вчитель може вважати таку дитину нездатною чи недостатньо здібною до навчання. Тривожні школярі не можуть виділити в роботі основне завдання, зосередитися на ньому. Вони намагаються контролювати одночасно всі елементи завдання: якщо не вдається відразу впоратися із завданням, тривожна дитина відмовляється від подальших спроб [5; 6].

На думку Є. Ільїна, причинами тривожності школярів є перевірка знань під час контрольних та інших письмових робіт; відповідь учня перед класом і страх помилки, яка може викликати критику вчителя чи сміх однокласників; отримання поганої оцінки; незадоволеність батьків, вчителів успішністю дитини; невідповідне особистісно значуще спілкування [2].

Висновки. Аналіз літератури з даної проблематики дає підстави виокремити такі соціально-психологічні чинники, які сприяють виникненню шкільної тривожності: навчальні перевантаження, які обумовлені різними аспектами сучасної системи організації освітнього процесу; нездатність школяра впоратися зі шкільною програмою через підвищення рівня складності навчальних програм, які не відповідають рівню розвитку дітей; особливості батьківського ставлення до дитини (надмірна суворість чи жорстокість, неадекватність стилю виховання, відсутність емоційного контакту, обмеженість у спілкуванні, незнання вікових та індивідуальних особливостей дитини); конфліктні стосунки з педагогом початкових класів; постійні оцінювально-перевірковальні ситуації набутих знань та умінь; зміна шкільного колективу або неприйняття класом молодшого школяра.

Перспективи наших подальших досліджень ми вбачаємо у емпіричному дослідженні соціально-психологічних чинників, які сприяють виникненню шкільної тривожності та визначенні психолого-педагогічних умов подолання шкільної тривожності у дітей молодшого шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. С. Психологічні особливості шкільної тривожності молодших школярів / І. С. Булах, С. В. Кузьменко // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2011. – Вип. 7. – С. 150–157.
2. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология (возможности человека и свойства нервной системы) / Е. П. Ильин. – Челябинск, 1999. – 324 с.
3. Левицька Т. Л., Рудницька М. П. Психологічні особливості проявів тривожності у дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс] / Т. Л. Левицька, М. П. Рудницька // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологія. – 2017. – Вип. 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrn_2017_4_12
4. Обухова Л. Ф. Дитяча та вікова психологія / Л. Ф. Обухова. – М.: Тривола, 1996. – 169 с.
5. Помиткіна Л. В., Полухіна М. П. Соціально-психологічні чинники шкільної тривожності молодших школярів / Л. В. Помиткіна, М. П. Полухіна // Актуальні проблеми психології. – 2015. – Т. 10, Вип. 27. – С. 482–492.
6. Прихожан А. М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика / А. М. Прихожан. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: изд-во НПО «МОДЭК», 2000. – 304 с.
7. Психология. Словарь / ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М., 1990. – 178 с.

Сокальська О.

Науковий керівник – к. психол. н. Воронкевич О.М.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Інтеграція України в європейський освітній простір передбачає максимальне наближення вітчизняної освіти до рівня світових стандартів, забезпечення конкурентоспроможності випускників вишів на європейському ринку праці. Сучасна парадигма освіти орієнтована на гуманістичні, особистісно-орієнтовані підходи в навчанні, які можуть забезпечити ефективний особистісний розвиток молодого спеціаліста, набуття ним ключових професійних компетентностей. Володіння стратегіями і тактиками педагогічного спілкування є запорукою ефективності фахової діяльності педагога.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до розуміння феномену комунікативної компетентності.

Актуальність дослідження. Сучасний освітній процес покликаний оптимізувати та гармонізувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію між вчителем та учнем. Під час навчання у початковій школі авторитет педагога для дитини подекуди значно перевищує авторитет батьків. Саме цей факт об'єктивує необхідність сприяти формуванню комунікативної компетентності у студентів, які мали сміливість узяти на себе таку місію – бути тим маяком, на який підуть діти у безмежний океан, ім'я якому «життя».

Базовими поняттями нашого дослідження є компетенція, компетентність, комунікативна компетентність. Ці поняття активно вивчаються в сучасній педагогічній та психологічній науках. Однак єдності у поглядах дослідників немає. Компетенція найчастіше розглядається як сукупність знань, умінь і навичок у певній сфері діяльності. Цей термін широко використовується в наукових працях, присвячених проблемам навчання та виховання. Компетентність же передбачає застосування різних компетенцій на практиці, в конкретній роботі. Компетентність у смисловому значенні охоплює три аспекти: знання, уміння, навички. Це комплексна характеристика особистості, яка об'єднує в собі результати набутого життєвого досвіду, особливості психічного розвитку індивіда, його знання, вміння, навички. Також, компетентність передбачає наявність здатності до творчого вирішення проблем, ініціативності, самостійності, певного рівня самоконтролю. Це, також, і рівень сформованості інтелектуальних операцій, характер спрямованості до діяльності, усвідомленість та мотивація. На кожному віковому етапі компетентність має орієнтовні показники розвитку особистості.

Структура компетентності, на думку вчених, визначається її функціями. Комунікативна компетентність – це здатність доречно і правильно використовувати мову в різноманітних ситуаціях спілкування. Згідно думки дослідників у даній проблематиці, саме комунікативна компетентність належить до ключових компетентностей особистості, які охоплюють широку сферу життя людини. Вони визначаються як здатність до здійснення складних видів діяльності, вміння ефективно розв'язувати поставлені завдання.

Проблема комунікативної компетентності розглядалася у працях багатьох вітчизняних науковців у галузі соціальної, педагогічної та вікової психології, зокрема: О. Бодальова, Л. Долинської, Ю. Ємельянова, В. Кан-Калик, Є. Клімова, В. Куніциної, Я. Коломінського, О. Киричука, Л. Петровської, В. Семиченко, Л. Орбан-Лембрик, Т. Титаренко, Ю. Швалба, Т. Яценко та інших.

Виходячи з міркування, що компетентність є складним багатогранним утворенням, більшість дослідників виокремлюють у цьому психолого-педагогічному феномені певні напрями чи групи. Зупинимося на деяких із них. Насамперед зазначимо, що вчені різних спрямувань – педагоги, психологи, методисти відзначають особливу роль комунікативної компетентності в структурі педагогічної культури вчителя, оскільки слово – його основний робочий інструмент, і володіти ним треба майстерно. У науковій літературі на позначення цього феномена вживаються як синонімічні поняття: «комунікативна компетентність» та «компетентність у

спілкуванні». У психологічних дослідженнях комунікативна компетентність виділяється як один з основних видів психологічної компетентності фахівця поряд з соціально-перцептивною, соціально-психологічною, аутопсихологічною, психолого-педагогічною, і характеризується як: володіння стратегіями та методами ефективного спілкування; сукупність навичок і умінь, необхідних для ефективного спілкування; ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними та невербальними засобами; сукупність комунікативних здібностей, умінь і знань, адекватних комунікативним завданням і достатніх для їх розв'язання; знання основ психології спілкування; уміння вибирати такий спосіб спілкування, який би найбільше відповідав індивідуальним рисам особистості, особливостям групи, з якою спілкуються.

А. Хуторський характеризує комунікативну компетентність як сукупність комунікативних якостей особистості, якими вона оволодіває для того, щоб взаємодіяти з людьми в соціумі, іншими об'єктами навколишнього світу, виконувати соціальні ролі, орієнтуватися в потоках інформації, знаходити, аналізувати та передавати її [5; 6].

О. Власова вважає, що комунікативна компетентність – одна з умов успішної соціальної адаптації студентів, оскільки розкривається як у ставленні до самого себе, своєї поведінки і позиції у стосунках з іншими людьми, так і в здатності моделювати поведінку співрозмовника, продуктивно вирішувати конфліктні ситуації за допомогою різноманітних засобів і технологій [2; 5].

За дослідженнями сучасних учених-психологів (Г. Андрєєва, О. Бодальов, Б. Паригін, В. Рижов, М. Аргайл, Дж. Брунер, М. Хофман та ін.), комунікативна компетентність як особистісна характеристика майбутнього педагога відіграє дуже важливу роль у процесі включення студентів у навчальний процес вузу, їх успішності у навчанні, соціальному самопочутті, задоволенні від взаємин з викладачами, одногрупниками.

Ми погоджуємося з думкою Л. Мамчур, яка, розмежовуючи поняття «комунікативна компетенція» і «комунікативна компетентність», пише, що «у сучасному науковому обігу комунікативна компетентність – це здатність доречно і правильно використовувати мову в різноманітних соціально різнотипних ситуаціях спілкування, співвідносити мовні засоби з цілями й умовами спілкування, розуміти стосунки між комунікантами, будувати власне мовлення з урахуванням соціальних норм поведінки та системи культурних уявлень і цінностей певної мови» [4]. Як зазначає науковець: «... комунікативна компетенція – це сукупність знань про спілкування у різноманітних умовах і обставинах з різними комунікантами, а також знання вербальних і невербальних засад взаємодії, умінь і навичок їх ефективного застосування у конкретній ситуації спілкування в ролі адресанта і адресата» [4, с. 104].

Значущою для нашого дослідження є теза соціальної психології про те, що комунікативна компетентність – це вміння комплексного застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових обставинах, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування та проявляти ініціативу в процесі взаємодії. Вона передбачає навички змінювати за необхідності глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається також і опосередковано, в тому числі, – за допомогою літератури, театрального мистецтва, телебачення та інших засобів зв'язку. В процесі опанування комунікативної сфери людина запозичає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

Якщо спиратися на структуру спілкування, що включає перцептивний, комунікативний й інтерактивний аспекти [1], то комунікативну компетентність можна розглядати як складову спілкування. Тоді комунікативний процес розуміється як «інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами, з урахуванням стосунків між партнерами» [3]. Тобто, виникає «вузьке» поняття «комунікація». Проте, досить часто «комунікацію» використовують як синонім спілкування, підкреслюючи, що «комунікативний вплив є психологічним впливом одного комуніканта на іншого з метою зміни його поведінки» [1]. А це означає, що відбувається зміна власне типу стосунків, що склався між учасниками комунікації.

Аналіз джерел, присвячених дослідженню феномену комунікативної компетентності дозволяє виокремити основні підходи у розумінні цього явища, а саме:

1. комунікативна компетентність як складова комунікативної діяльності, яка потребує наявності розвинутих комунікативних навичок та умінь (В. Захарова, М. Лісіна, С. Максименко, О. Леонтьєв);
2. комунікативна компетентність як одна із сторін комунікативного «ядра» особистості, що проявляється при взаємодії з різними людьми і спільнотами (В. Бойко, О. Бодальов);
3. комунікативна компетентність як комплекс історично та культурно обумовлених характеристик, ідейно-моральних категорій особистості, що проявляються у спілкуванні (Л. Петровська, Г. Ковальов, Ю. Ємельянов);
4. комунікативна компетентність як частина соціально-психологічної компетентності (А. Мудрик, Л. Орбан-Лембрик);
5. комунікативна компетентність як компетентність у сфері соціального пізнання (Р. Стренберг);

6. комунікативна компетентність як емпатія, як сукупність знань про способи орієнтації у різноманітних ситуаціях спілкування, вільне володіння його вербальними та невербальними засобами (А. Деркач, А. Сухов);
7. комунікативна компетентність як комплекс знань, умінь та навичок, які набуває людина протягом життя, формуючи її досвід (М. Холодна, О. Сидоренко, О. Гринчук та ін.);
8. комунікативна компетентність як складова комунікативного потенціалу особистості, що поєднує у собі сукупність властивостей, які полегшують або, навпаки, ускладнюють процес взаємодії (В. Куніцина).

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження з даної проблематики, можна визначити поняття комунікативної компетентності як інтегральної властивості особистості, що об'єднує розвинуті комунікативні здібності, вміння та навички міжособистісної взаємодії, а також знання про основні закономірності та правила людського спілкування.

В цьому світлі проблема формування комунікативної компетенції педагога в процесі професійної підготовки набуває виключно важливого значення, і повинна бути спрямована на розвиток культури мовленнєвого спілкування, засвоєння мовленнєвого етикету та етичних норм спілкування. Адже розвивати мову дитини, на думку К. Ушинського, – це майже те ж, що розвивати її мислення, тому що мова пов'язана з думкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М.: Аспект прогресс, 2000. – 212 с.
2. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: монографія / О. І. Власова. – К.: Видавничо- поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 308 с.
3. Краткий психологический словарь / под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
4. Мамчур Л. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів в умовах ВНЗ / Л. Мамчур // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. – № 2. – С.99–104 .
5. Оліяр М. П. Теоретичні аспекти феномена «комунікативно-стратегічна компетентність» / М. П. Оліяр // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Спецвипуск «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти». – Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2014. – С. 220–233.
6. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно- ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С. 135–157.

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ

Цимбала Н.

Науковий керівник - доц. Дячок О.М.

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙН-ПРОЕКТУВАННЯ ІНТЕР'ЕРУ ЗАЛУ РЕСТОРАНУ

Інтер'єр – це художньо й архітектурно оформлене приміщення, яке передбачає створення комфортних умов для відпочинку людини та формує основу його функціонального призначення.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням вимог до якості архітектурно-предметного середовища закладів громадського харчування. Формування їх інтер'єру залежить від функціонального призначення: розважального процесу, споживання їжі, створення відповідних умов для відпочинку. На основі цього, проектуючи зал ресторану, варто враховувати усі ергономічні норми і чинники стосовно обладнання, адже їх дотримання впливає на психологічний настрій відвідувачів [3; с. 182-184].

Вірно сформований внутрішній простір підприємства громадського харчування здійснює значний вплив на його клієнтів, виховує естетичний смак та формує основу художньої культури [3; с. 194-196].

Метою статті є дослідження особливостей організації внутрішнього простору закладу громадського харчування з урахуванням усіх ергономічних, практичних та естетичних показників і вимог.

На сьогоднішній день, ресторан - підприємство громадського харчування, в основі якого закладено високий рівень обслуговування відвідувачів, правильна організація довілля та смачна, вишукана кухня [7; с. 211-213].

У відповідності до встановлених норм і правил, які характеризують якість послуг, рівень та умови обслуговування, підприємства громадського харчування поділяють на три основні класи: «Люкс», «Вищий», «Перший».

Ресторан категорії «Люкс» характеризується вищим рівнем комфортності, вишуканістю інтер'єру, широким асортиментом фірмових страв та напоїв, коктейлів та великою кількістю надаваних послуг;

Підприємство громадського харчування класу «Вищий» ґрунтується на комфортності, оригінальності оформлення приміщень, широкому спектрі послуг, а також різноманітні вишуканих страв і напоїв;

Заклад класу «Перший» відрізняється своєю гармонійністю, вибором послуг та великою кількістю страв і напоїв нескладного приготування, також враховуючи і фірмові [7; с. 212-213].

На етапі планування і проектування ресторану варто враховувати встановлені стандарти. Потрібно ретельно продумувати функціональне зонування приміщень та архітектурні конструкції. Процес проектної діяльності залежить від багатьох важливих факторів: від кошторису запропонованого варіанту вирішення поставленої проблеми, напрямку спеціалізації кухні закладу, наявності додаткових послуг, відкритої літньої тераси, меблевого оформлення тощо.

При проектуванні варто дотримуватись таких принципів:

- ресторанний заклад повинен формуватись місткістю не більше як для 250 осіб, адже при більшій кількості підвищується рівень шуму та створюється дискомфорт;
- для обслуговуючого персоналу необхідно проектувати окремий вхід, приміщення для харчування та короткотривалого відпочинку;
- дизайн повинен забезпечувати правильне організоване зонування вільного простору таким чином, щоб воно відповідало функціональним потребам відвідувачів;
- усе обладнання, яке використовується у приміщенні повинно відповідати нормам ергономічності та бути достатньо функціональним;
- оздоблювальні матеріали повинні бути екологічно чистими та не нести загрози життю відвідувачів [8; с. 284-286].

Особливість функціонального зонування приміщень ресторану полягає у раціональному розміщенні зон для тих чи інших видів діяльності. Ресторан будь-якого класу включає у свою структуру такі приміщення: вестибюль, обідній зал та бар. У процесі їх проектування слід враховувати, що вхідну зону рекомендовано розміщувати в окремому приміщенні. Головним є обідній зал, який слід для більшої зручності розділити на декілька частин [5; с.67-69]. Варто зазначити, що проектне вирішення ґрунтується і на спеціалізації закладу харчування, віковій категорії відвідувачів, рівні обслуговування тощо.

Найважливішим етапом в проектуванні є правильно і доцільно сформовані елементи інтер'єру відповідно вимогам ергономічності.

Як правило у залах ресторану застосовують три види проходів:

- основні (шириною 1,2-1,5 м);
- другорядні, проходи між окремими столами (розміром 0,6-0,7 м);
- додаткові, ті, які створені для акценту на тому чи іншому об'єкті інтер'єру.

Важливим з точки зору ергономічності та функціональності є предметне наповнення проектного інтер'єру. В залежності від розташування меблів, виділяють: прямокутне, діагональне або вільне розміщення.

Меблі та освітлення створюють внутрішній простір для відвідувачів та обслуговуючого персоналу, роблять його комфортним та забезпечують виконання функціональних завдань, які стоять перед приміщенням і визначають його візуальний характер [1, с. 173-177]. Усі властивості якими вони володіють (колір, форма, текстура, масштаб) відіграють важливу роль у створенні візуальної картини оформлення інтер'єру. У залежності від призначення меблів, які використовуються можна розділити на дві групи:

- до першої належать меблі для приймання їжі (столи), для сидіння (стілці та дивани).
- до другої групи меблів відносяться ті, які призначені для зберігання посуду, столових наборів, напоїв тощо.

Одним із найважливіших моментів при проектуванні інтер'єру ресторану є вибір матеріалів для оздоблення. Усі матеріали мають бути безпечними, не виділяти шкідливих речовин та бути функціональними. Найкращим варіантом є натуральні та екологічно чисті матеріали [2, с. 67-70]. Важливим також є вибір кольору в формуванні інтер'єру, адже він є запорукою правильного його сприймання, крім того, здійснює психологічний та естетичний вплив на людину. В залежності від фактури і характеру поверхні змінюється і її сприймання. На остаточний вибір кольору для оформлення приміщень впливає його об'єм. У приміщеннях з великим розміром рекомендують використовувати більше насичені кольори, у менших – навпаки [6; с. 60-63]. Кількість кольорів у проектованому інтер'єрі обмежується трьома – чотирма, адже використання великої кількості кольору призводить до розсіяння уваги та психологічного навантаження.

Проте окрім цього, важливим у проектуванні інтер'єру залу ресторану є освітлення. Більшість приміщень закладів громадського харчування оформлюють, як з денним так і з штучним освітленням [7, с. 83-85].

Основним джерелом світла в денний період є природне освітлення, яке характеризується віконними прорізами, у вечірній період та в умовах недостатнього природного освітлення - джерелами штучного освітлення. Усі вони повинні відповідати високим вимогам пожежної безпеки та бути довговічними і надійними [4, с. 56-59].

Отже, як показує дослідження, у процесі проектування залу ресторану потрібно враховувати ергономічні та функціональні норми, клас ресторану, конструктивні особливості меблів та обладнання, освітлення, якість оздоблювальних матеріалів та колірне вирішення у приміщенні.

У такому випадку кінцевий варіант проектування буде представляти собою єдине композиційне та ідейне ціле.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барташевич А.А., Богуш В.Д. Конструювання меблів / А.А. Барташевич. – Мн.: Вища школа, 1998. – 265 с.
2. Биков В.В. Матеріали і техніка художньо-оформлювальних робіт / В.В. Биков. – М.: Плакат, 1986. – 187 с.
3. Бхаскаран Л. Дизайн и время. Стили и направления в современном искусстве и архитектуре / Лакшми Бхаскаран - СПб, : Арт-родник, 2007. – 256 с.
4. Гельфонд А.Л. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд / А.Л. Гельфонд. – М.: Архитектура-С, 2006. – 208 с.
5. Мировидов Н.Н., Орловський Б.Я. Архітектура цивільних і промислових будівель Цивільні будівлі / Н.Н. Мировидов. – М.: Вища школа, 1987. – 134 с.
6. Пономарьов Е.С. Колір в інтер'єрі / Е.С. Пономарьов. – Мінськ, 1984. – 98 с.
7. Рожин І. Є., Урбаха А.І. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд / І.Є. Рожин. – М.: Стройиздат, 1985. – 238 с.
8. Херриот Л. 1000 стилей ресторанов, баров, кафе. Креативная концепция от Логотипа до Стиля / Люк Херриот. / Перевод с англ. - М. : РИП-холдинг, 2007. - 320 с.;

Кручова О.

Науковий керівник – доц. Ороновська Л. Д.

ЕТНОПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК САМОПІЗНАННЯ І САМОТВЕРДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Національний компонент змісту шкільної освіти дає змогу будувати всю навчальну і виховну, класну та позакласну роботу в чіткій системі, послідовності й безперервності. І саме складові українського народознавства, на змісті яких побудовані Концепція виховання особистості в умовах розвитку української державності, основні положення Державної національної програми «Освіта: Україна ХХІ століття» [1], Державної програми «Вчитель» [2], є теоретико-методологічними й методичними орієнтирами в створенні системи громадського виховання засобами українського народознавства [1, с. 18].

Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу і, насамперед, підрастаючого покоління. Наукові дослідження переконливо доводять, що дитина повинна постійно перебувати під впливом духовної культури, спадщини та традицій свого народу.

Одним із принципів Державної національної програми «Освіта: Україна ХХІ століття» - є національна спрямованість освіти, яка полягає в її органічному поєднанні з національною історією і традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу. Програмою також передбачено нероздільність навчання і виховання, що виявляється у підпорядкуванні організації та змісту освіти завданням формування всебічно розвиненої особистості, перетворенні системи моральних і духовних цінностей на важливий чинник виховання молодого покоління, відродження духовності українського народу, його менталітету.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз традиційних та сучасних умов, форм і методів впливу етнопедагогіки (народної) педагогіки на розвиток сучасної особистості.

Питанням національного виховання приділяли значну увагу видатні українські педагоги – Духнович О.В., Ушинський К. Д., Сухомлинський В.Д.

Зазначена проблема знайшла своє відображення в працях вчених: А. М. Богуш, Г. Н. Волкової, Т. Д. Дем'янюк, І. А.Зязюна, П. Р. Ігнатенко, В. І. Кононенко, С. К. Стефанюк та ін.

Виклад основного матеріалу. Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, самобутності через формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Національне виховання ґрунтується на ідеях і засобах народної педагогіки, фольклору, наукової педагогічної думки, що уособлюють найвищі зразки духовної мудрості, на засадах родинного виховання [3].

Серед принципів національного виховання виділяють такі: природо відповідності, культуровідповідності, етнізації, гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності і спадкоємності [6]. Педагогіка сьогодні стоїть на першій сходинці формування нової концепції, яка повинна базуватися на загальноосвітніх культурних та етичних цінностях, на загальнонародних засадах гуманізму. Саме життя, логіка людського існування, народна мудрість можуть прийти нам на допомогу, щоб відтворити саме ту ланку, яка була розірвана та частково втрачена.

Видатні педагоги Ю. Песталоцці, Я. Коменський теоретично обґрунтували й висунули низку конкретних ідей народного виховання.

К. Ушинський, вивчаючи характер виховання, досвід, нагромаджений у цьому плані народами Європи, науково обґрунтував ідею народної педагогіки, яка передбачає наявність в індивіда ініціативи, незалежності в судженнях, розвитку творчого і гнучкого мислення, підвищення – рівня соціальної активності, самостійності, відповідальності.

Центральною ідеєю всієї педагогічної системи К. Д. Ушинського є ідея народності, що поєднується із принципами моральності й гуманності. Обґрунтувавши положення про те, що у кожній педагогічній системі є своя особлива мета і свої особливі засоби для досягнення цієї мети, він переконливо довів, що народ, який хоче зберегти націю, повинен спиратися на власну національну систему виховання, яка ґрунтується на народній педагогіці [8].

Народна (етнопедагогіка) допомагає людині стати творцем власного життя. Засобами народних традицій вирішуються такі завдання, які мають відношення до свободи волі, самостійності, творчості. Молода, сучасна людина, яка пропустила через душу культурні цінності свого народу, не може бути аморальною, інфантильною.

На нинішньому етапі розвитку українського суспільства суттєве значення у виховному впливі на молодь має накопичена віками скарбниця етнічних цінностей, які слугують невичерпним джерелом формування свідомості, характеру, психічних особливостей кожної людини. До таких цінностей відносимо традиції, які вироблялися нашими попередниками довгі часи.

Народні традиції розкріпачують людину, створюють ситуації, за яких знімаються хибні суспільні гальма, котрі нав'язували особистості роль «гвинтика», «маленької людини»; засобами народних традицій формується нестандартне мислення, неповторність, створюються умови для саморозкриття та самореалізації. Народна мудрість через народні традиції застерігає, що без зусиль кожної особистості людство в цілому неможливо врятувати – земна цивілізація може щезнути. Існування цивілізації гарантується автономією та унікальністю особистостей і водночас – взаємозбагаченням у творчій єдності.

Обрядові дієства запобігають нівелюванню особистості, стимулюють її неповторність, навіть народжують героя. Адже суспільство може бути суспільством тільки тоді, коли воно складається із окремих «Я».

Здорове суспільство складається з неповторних особистостей. Інакше було б відхилення від природної сутності [5, с.89].

Важливо підкреслити, що для сучасної людини вірогідним змістовим критерієм етичного механізму є сфера діяльності як акт самовизначення. В результаті спілкування з людьми, які є носіями тих чи інших культурних цінностей (рідні, друзі, близькі, однокласники, односельці), емоційний контакт виступає домінантою насолоди та народження найвищого почуття, як-от: любов людини до людини, повага до ближнього (в

результаті певної взаємодії – такою взаємодією можна назвати спеціально створені ситуації конкретних обрядових дійств, а саме: «посівальники» 7-8 січня, ушлявлення господаря і його родини, побажання добра родині тощо). Зазначений етичний механізм і спонукає до нових емоційних контактів та прагнень, взаємодія яких примножує загальнолюдські цінності, вимагає осмислення себе як людини [4, с.360].

Незважаючи на те, що сьогодні створено такі умови, коли людський розум може вийти за рубежі ноосфери, цивілізація все-таки робить для кожної людини актуальним заклик древніх – пізнати себе.

А в самопізнанні людини центральним є питання: що таке людина? що є я сам? де моє місце? Саме відповіді на ці питання і намагається дати етнопедagogіка, заглиблюючи свій погляд у майбуття. А коли людина пізнає себе – тільки тоді дістане відповідь на питання: що таке світ? що таке Всесвіт? в чому суть загальносвітових цінностей?

Етнопедagogіка виступає як стимул самопізнання, адже, у зустрічах творця з його творінням і поглядом суспільства на це творіння відбувається гармонізація стосунків між суспільством і особистістю. Зазначені процеси зустрічі народу – творця народної мудрості – з удосконаленням плодом своєї творчості – мудрістю – якраз і відбуваються під час зимових вечорниць (починаючи Введенням і закінчуючи хрещенням) через засоби народних обрядів.

У циклі обрядових дійств індивід сприймає культурно-історичну спадщину емоційно, через напрацьовані значення та певні правила, використання яких є реалізацією ціннісних критеріїв у людських стосунках, які продовжують добродійство, любов, порядність, красу. Хоча бажано зазначити, що одне й те саме явище може сприйматися індивідами по-різному. Це залежить від наявності в них почуття самоутвердження (саме участь в обрядових дійствах та радість як результат успішного самоутвердження і формують таке почуття). А ставлення конкретної людини до цінності, якраз і допомагає визначити основні критерії етнопедagogіки.

Принципами, якими керується народна педагогіка під час виконання різних обрядів, є похвала, емоційне сприймання продуктів дитячої творчості та художньої діяльності; вони є основними механізмами які збалансовують й зорієнтують спадкові потяги дитини до самовираження через такі етапи: 1) вибір змісту діяльності; 2) пошук адекватних форм вираження того стану, який дитина переживає чи пережила, чи мріє побувати в ньому.

Засвоєні соціальні норми (як перехід зовнішніх у внутрішні) становлять зміст ціннісних уявлень особистості, зумовлюють спрямованість активності, а також внутрішню позицію. Поява зусиль, спрямованих на узгодження взаємин з іншими, - і спрямованість на самовдосконалення та самоствердження, і є виявом вищих потреб у саморозвитку. Поведінка – це реалізація свідчень про вияв конкретних діянь індивіда, здатність до керування своєю активністю. Вирішальна роль у регулюванні поведінки індивіда з оточенням через ряд дійств. Розуміння ціннісних уявлень – це елементи мотиваційної структури – основа для вибору нормативу поведінки, тобто настанова на самореалізацію. Стимулювання функціональної єдності цінностей (у вигляді еталона або допустимої поведінки) є формою виявлення індивідом своїх прагнень до самоутвердження. Наявність таких форм означає дію механізму, який стимулює самореалізацію на практиці. Особливістю ціннісної системи є поєднання віддалення у часі ціннісних цілей, яке сприяє саморегуляції.

Провідним фактором, що зумовлює зміст орієнтацій, є характер потреб і мотивів:

а) прагнення вийти за рамки шкільного життя, ввійти світ дорослих; нагромадження нового досвіду утверджує “я” і дає можливість визначитися на шляху до зрілості;

б) протиставити себе дорослим, що розвиває автономність, формує здатність до саморегуляції;

в) намагання приєднатися або відмежуватися від дорослих;

г) прагнення здобути визнання від старших (дати можливість реалізувати свої погляди, уявлення);

д) прагнення до самоствердження; засвоєнням підлітком соціального досвіду; випробування “я” у спільних діях.

Наявний характер потреб дає змогу визначити внутрішню позицію індивіда і сприяє досягненню певних результатів та утворенню певних ціннісних орієнтирів [7, с.38].

Висновки. Отже підсумовуючи вищезазначене можна стверджувати етнопедagogіка це єдиний важіль за допомогою якого майбутнє людства перебудує своє розуміння, світосприймання, світостановлення та світосприйняття.

Народна педагогіка, керуючись засобами спілкування, прогнозує діяльність дитини, спираючись на основний принцип народознавства – природо відповідність. Згідно з цим принципом у дітей розвивається високий рівень самостійності, здатності до саморегуляції та самовдосконалення на основі свідомого ставлення до себе [5, с.90].

Там, де етнопедagogіка занепала, утворився морально-етичний вакуум, його заповнювали бездуховні та без інтелектуальні вироби масової культури, ідеологічні сурогати, – але вони довели свою виховну

неспроможність на практиці, і, як виявилось, не змогли замінити собою справжні гуманістичні, людино стверджуючі цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков Г. Н. Этнопедагогика предмет, проблемы, современные поиски // становление этнопедагогика как отрасли педагогической науки. – элита, 2003. С. 22-23.
2. Державна національна програма "Освіта". – К. Райдуга, 1994. – С.62.
3. Державна програма "Вчитель" // Інформ. збірник МОН України. – 2002. - №10. – С. 3-12.
4. Етнографія України: Навч. посібник / За ред. С. А. Макарчука – Львів: Світ, 1994.- 520 с.
5. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.А. та ін. Виховання громадянина: психологічний і народознавчий аспекти: навчально-методичний посібник. – К.; Інститут змісту і методів навчання, 1997. С.89-90.
6. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа)// Початкова школа. – 2002. - №2.- С. 3-5.
7. Стефанюк С. Українське народознавство (практичне народознавство): Навч. посібник. – Харків: ББН., 2003. – С. 6-44.
8. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори у 2-х т. –К.: Рад. школа, 1983. –Т. 1. – 488с.

Сташків А.

Науковий керівник – доц.Ороновська Л. Д.

РОЛЬ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Серед чинників виховання та навчання молоді важливе місце посідає сім'я. Саме вона є тим могутнім соціальним феноменом, який найтісніше об'єднує людей у родинне гніздо. Саме тут, з перших днів життя у дитини формується світогляд, закладаються перші паростки майбутнього характеру. Функції сім'ї надзвичайно благородні та різноманітні. Однією з них і важливою для нас, як майбутніх педагогів, є забезпечення духовних цінностей. Музично-естетичне виховання належить саме сюди. Адже зародження любові до музики, як до мистецтва, починається саме в сім'ї. Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, який надає естетичного забарвлення духовному життю людини. «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї, — писав В.О. Сухомлинський. — Без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [5, с. 134].

Музично-естетичне виховання посідає важливе місце у формуванні особистості дитини. Займаючись музикою, образотворчим мистецтвом чи іншим видом творчості, дитина приділяє даному заняттю більше уваги, аніж розвагам, які притаманні більшості дітей. Якщо змалечку дитина почала розвивати здібності до музики (в чому посприяли батьки), малювання чи співів, то вона має шанс удосконалювати їх в подальшому житті. А в цьому головними постановниками повинні бути батьки та вчителі, які дають їй шлях у майбутнє.

Ступінь дослідженої теми: до проблеми «Ролі сім'ї у процесі музично-естетичного виховання дітей середнього шкільного віку» зверталися такі педагоги та музиканти: Авер'янова Н.О., Болгарський Л.С., Вікторенко І.Р., Губ'як В.С., Дзвінка Р.Н., Комарова Л.С., Осинець Р.В., Рева В.Б., Струнка М.В.

Мета статті – дослідити та проаналізувати безпосередність впливу сім'ї на процес музично-естетичного виховання учнів середніх класів, формування їх світосприйняття, поглядів на прекрасне, розвиток естетичних почуттів та переживань.

Виклад основного матеріалу. Формування музичної культури школярів середнього віку є головним завданням сучасної музичної педагогіки. Формуванню музичної культури сприяє наявність у них музичного виховання. Музика має сприйматися як живе й захоплююче мистецтво, тому таким же живим і захоплюючим має бути навчання.

Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, який надає естетичного забарвлення духовному життю людини. Ефективність музичного виховання і особливо виховання значною мірою залежить від особистості вчителя, його світогляду і професійної підготовки, педагогічного таланту і майстерності, багатства інтелекту і душевної чуйності, громадянської позиції.

Природа музичного мистецтва пов'язана як з духовним так з трудовим життям народу. Саме через музичне мистецтво дитина залучається до музичної спадщини рідного краю.

Через те, що музика захоплює такі ранні сфери психіки людини як сенсорика, моторика, емоції тощо, вплив музики на психічний розвиток людини в цілому дуже суттєвий.

Значення музики як виду мистецтва пояснюється насамперед її звичайною здатністю відображати переживання людей в різні моменти життя. Радіють люди — лунають урочисті й радісні звуки музики; співає солдат у поході — пісня створює особливий бадьорий настрій, організовує крок; мати тужить за сином, який уже ніколи не вернеться, — сумними звуками виливається горе. Музика супроводжує людину все життя.

Музичне виховання — це цілеспрямоване формування особистості дитини дією музичного мистецтва, формування інтересів, потреб здібностей, естетичного ставлення до музики. Школяр успішно працює в різних видах музичної діяльності, коли враховуються його індивідуальні особливості, вікові можливості. Музичний

розвиток — це результат формування учня в процесі активної музичної діяльності. Певне значення мають індивідуальні особливості кожного школяра.

Музичний розвиток відбудеться у сферах:

— емоцій — від імпульсивних відгуків на найпростіші музичні явища до більш виражених і різноманітних емоційних реакцій;

— відчуття, сприймання і слуху — від окремих розрізнень музичних звуків до цілісного, усвідомлення й активного сприймання музики, до диференціювання висоти звуку, ритму, тембру, динаміки;

— вияву ставлень — від нестійкого захоплення до стійких зацікавлень, потреб, до перших проявів музичного смаку;

— виконавської діяльності — від дій, пов'язаних із показом, наслідуванням; до самостійних виражальних і творчих проявів у співі та музично-ритмічному русі.

Музичне виховання і розвиток вимагають правильної організації і цілеспрямованого навчання. Навчання музики — виховний процес, в якому дорослий допомагає набуту музичного досвіду, елементарних відомостей і навичок, здобути відповідні знання. В свою чергу дитина активно засвоює це. Як і кожне виховання, музичне виховання має свої завдання, мету, методи і прийоми.

Неабияка роль сім'ї в естетичному вихованні пов'язана з тим, що сімейне виховання поєднує в собі цілеспрямовані педагогічні дії батьків з об'єктивним повсякденним впливом сімейного побуту. Протягом багатьох століть вплив сім'ї та найближчого оточення був достатнім для забезпечення естетичної спадкоємності в суспільстві. Люди, котрі не одержували ніякого естетичного виховання, крім сімейного, відзначалися високим рівнем смаку, про що переконливо свідчать скарби народного ужиткового мистецтва і фольклору всіх народів світу.

Сучасне художнє життя суспільства надто ускладнилося. Культурні здобутки, необхідні кожній людині, щоб добре орієнтуватися у пропонованому розмаїтті явищ мистецтва, не порівнянні з тією сумою знань та навичок, яких було цілком досить для естетичної соціалізації особи в суспільстві, де дотримувалися побутових традицій. Проте і в наш час поза сімейним вихованням важко досягти особистісного освоєння фундаментальних основ художньої культури.

Естетичне ставлення до дійсності являє собою нерозривну єдність раціонального і емоційного, розуму і почуттів. Раннє дитинство — важливий період у становленні особи. Маля ще не говорить, воно тільки уважно дивиться і слухає. Але як інтенсивно вбирає в себе весь навколишній світ! На емоційному стані дитини виразно відбивається духовна атмосфера, духовний клімат сім'ї. Взаємини між батьками, їх ставлення до інших людей, дорослих і малих, до речей і до живих істот — все це дитина сприймає неусвідомлено, але дуже активно і точно. Саме так починає формуватися світосприймання людини, закладаються уявлення про добре і погане, про смішне і сумне, про гідне наслідування і гідне презирства. На цій основі тримається і весь спектр естетичних оцінок, які протягом життя людина застосовує, оцінюючи явища дійсності і твори мистецтва як прекрасні, комічні, трагічні, високі тощо.

З дитячих років закладається в душі дитини і пошана до хліба, гідність та чесність у поведженні за столом — те, з чого починається естетика побутової поведінки і що виховується не тільки і не стільки словами, скільки безпосереднім впливом, наслідуванням оточення. З дошкільного віку повинно починатися й трудове виховання дитини, яке має спільну мету з естетичним вихованням: це формування здатності відчутти насолоду від добре зробленої справи.

У народній педагогіці здавна існує думка, що без глибокої, самовідданої любові до дітей не буває і не може бути повноцінного сімейного виховання. Світле благородство й велика любов батьків до дітей формує їх авторитет, а водночас і силу виховного впливу. Однак у любові до дітей, як справедливо вчить народна мудрість, треба мати почуття міри, ніколи не впадати в нерозумну, сліпу любов, яка спотворює, калічить дитину. Досвід тих сімей, які гарно виховують дітей, свідчить, що атмосферу любові й дружби в родинному колі створюють спільні духовні інтереси, спільна праця, задушевні бесіди, дозвілля.

Процес соціалізації дитини передбачає різнобічне пізнання людиною навколишньої соціальної дійсності, оволодіння навичками індивідуальної і колективної праці, прилучення до національної і вселюдської культури. Тому провідними чинниками у формуванні особистості виступають моральна атмосфера, що панує в сім'ї, спосіб внутрішнього сімейного життя та його стиль. Йдеться про соціальні установки, систему цінностей сім'ї, взаємин її членів між собою та ставлення до інших, моральні ідеали, потреби, сімейні традиції тощо. Соціокультурна функція сім'ї перебуває в нерозривному зв'язку із загальною культурою людей, у першу чергу батьків, і має на меті передачу певного досвіду, знань, духовних цінностей, принципів і способів поведінки від старших молодшим, формування інтересів, уподобань, прагнень, які мають глибоке пізнавальне наповнення, покликані розвивати позитивно забарвлені емоції, почуття, сприяти реалізації сутніх сил дитини, її особистісних позицій і орієнтацій.

Ми намагалися у вищесказаному показати, яке значення і роль сім'ї для розвитку особистості дитини. А зараз продовжимо наші роздуми про те, як сім'я може впливати на музично-естетичний розвиток школяра.

Шляхів залучення молодого покоління до прекрасного багато. І всі вони мають одне призначення — будувати щирі й доброзичливі взаємини між людьми. Виходячи із засад краси, батьки привчають дітей до чемності, з великою наполегливістю виробляють в них звичку бути ввічливими, в тому числі й під час мовного спілкування. Серед основних чинників естетичного виховання дітей у сім'ї є краса добробуту, вироблення у дитини здатності розуміти й відчувати мистецтво, прилучення її до активної художньої творчості.

Значний вплив на формування естетичних уподобань у сім'ї мають народний театр і народні танці. Український народний театр бере свій початок від давньоруських мандрівних акторів-скоморохів. Найпоширенішим в Україні в XVII-XVIII ст. був ляльковий театр — вертеп. Він користувався в народі великою популярністю, бо гостро висміював чиновників, хабарників тощо. До театральних дійств належить також колядування під час відзначення Різдвяних свят та щедрювання під час Нового року. Саме цей вид музичної діяльності, особливо на Західній Україні, зберігся подекуди в сім'ях і має великий вплив на музично-естетичний розвиток учнів.

Там, де естетичні почуття і переживання не підвладні слову, на службу духовних поривів людини стає музика. «Музика — це мова почуттів. Мелодія передає найтонші відтінки почуттів, недоступні слову... І якщо словом обмежується проникнення вихователя у потаємні куточки юного серця, якщо після слова не починається тонше й глибше проникнення — музика, виховання не може бути повноцінним... Без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної естетичної моральної культури», — писав В. Сухомлинський [5, с. 176]. Народна педагогіка має щодо цього могутнє виховне джерело — багату народну музику. Дітей у сім'ї прилучають до музики через слухання творів та навчання гри на народних інструментах — скрипці, дрибмі, гармонії, сопілці, бандурі, цимбалах, трембіті. Добре, коли батьки самі люблять музику, грають на музичному інструменті, передаючи у спадок дітям ці вміння. В народі кажуть, що людина, яка тримає в руках скрипку, не здатна заподіяти зла. «Здоров'я, розум і сопілка — мудра спілка», «Як музика іскриста, то й душа чиста», — твердять народні афоризми.

Культурний прогрес дає змогу розширити рамки естетичного виховання дітей у сім'ї, підключивши сюди як традиційні виховні методи, так і ті, які стали новими здобутками народної педагогіки нашого часу (книжка, радіо, кіно, телепередачі, слухання художніх творів у записах на платівці, магнітофонній плівці чи компакт-диску). Багато батьків систематично купують дітям книжки, ходять з ними до театру, кіно, в художні музеї, передплачують дитячу пресу, організовують колективне прослуховування музики і виконання пісень у сімейному колі.

Той з школярів, хто звик до постійного гуркоту підсилювачів, отримує пошкодження органів слуху і нервової системи загалом. Не менш небезпечною для молодого організму є звичка до постійної розслабленості (або збудження в залежності від стану нервової системи) «в присутності магнітофона», звички до музики-наркотику.

Але надто пізно починати музичне виховання, коли дитину вже за вуха не відтягнеш від магнітофона чи програвача. Відомо, що підлітки (а учні 5-6 класів відносяться до раннього підліткового віку) понад усе прагнуть довести свою дорослість, право на власне судження. І насамперед їх хочеться звільнитися від впливу сім'ї, з якою пов'язані уявлення про «дитячість». Звідси і твердження: «У вас Моцарт, а у нас рок». Спростувати його можна лише справжньою музикою, а така музика потребує певної справжньої підготовки для її розуміння. Коли ж починати підготовку? Відома народна мудрість «Виховуй дитину, поки вона лежить на вздовж ліжка, а поперек його», виявляється, чи не найбільшою мірою стосується саме музичного виховання. Перші сигнали, які людина дістає від зовнішнього світу, — це звуки, котрі дитина чує ще до народження. Для майбутньої музичної сприйнятливості дитини велике значення має душевний стан жінки, котра готується стати матір'ю, і те звукове середовище, в якому вона перебуває. Найперше, що можуть зробити батьки для музичного виховання своєї дитини, — це захистити маля від передчасних музичних вражень, від зайвого навантаження слуху. Немовля ще не здатне протестувати проти шкідливої для нього музики, яка лунає із телевізора, радіо, магнітофона, воно може навіть заснути під час трансляції рок-концерту, але це зовсім не означає, що «йому байдуже», як вважають, на жаль, деякі батьки. Музичні звуки впливають не лише на слух, а й на весь організм дитини, надмірні звукові враження виснажують нервову систему, можуть викликати глибокі зміни в органах слуху.

Для того, щоб допомагати дитині в музичному вихованні, треба самим батькам по-справжньому зацікавитися музикою. Навчитися розуміти і любити музику легше із творів старовинних, де зберігся міцний зв'язок з фольклором, з музичним побутом.

Вирішуючи питання, на яку виставу оперного театру ви підете з дитиною, треба насамперед враховувати складність музики. Музичний зміст, скажімо «Запорожця за Дунаєм» П. Гулака-Артемовського цілком доступний для школярів середнього шкільного віку, але цього не можна сказати про «Тараса Бульбу» М. Лисенка.

Значення мистецтва у сімейному спілкуванні особливо зростає, коли дитина входить у підлітковий вік (учні середнього шкільного віку належать до раннього підліткового віку). Цей період не випадково вважається найважчим у житті людини. Соціологи та психологи говорять навіть про особливе “підліткове мислення”, що характеризується нетерпимістю, максималізмом. Це не стільки мислення, скільки вияв суперечностей переходу від дитинства до дорослості. Підліток — це людина, яка вже не є дитиною, не хоче, щоб її вважали дитиною, але ще не має ні сил, ні знань, ні прав, ні терпіння дорослої людини.

Саме в цьому віці особливо потрібне мистецтво, але, на жаль, у старших класах скорочується кількість уроків літератури, припиняється вивчення музики й образотворчого мистецтва. У музичних школах навчається не більше 2 % учнів загальноосвітніх шкіл. Тому центр ваги в естетичному вихованні учнів 5-6 класів має бути перенесений на самоосвіту, на розвиток потреби і здатності самовиховання. І тут велику роль починає відігравати сім'я. Самі батьки вирішують чи потрібно дитині й далі перебувати в мистецькому середовищі, чи набутих знань і вражень достатньо для музично-естетичного розвитку особистості школяра і потрібно переключати діяльність дитини на інший вид галузі.

Мистецтво дає таке відображення дійсності, яке водночас є істиною, і переживання істини. Розширюючи неповторний досвід кожної людини, воно збагачує її духовний світ, уявлення про життя.

Соціологи відзначають більш високий рівень працездатності у тих школярів, які навчаються в загальноосвітній школі, а ще й у музичній чи образотворчій школах, студіях, гуртках (за інших рівних умов).

Якщо батьки намагатимуться все робити для того, щоб дитина засвоїла якомога більше мистецьких творів, то це дасть їй (дитині) можливість безпомилково розпізнавати, де справжнє мистецтво, а де підробка в сучасній естрадній продукції, не підпадати “під гіпноз” мелодій, що супроводжують тексти, слабкі в художньому відношенні, чужі за моральним змістом. Як бачимо, батьки можуть використовувати великий арсенал засобів, методів і прийомів музично-естетичного виховання. Вміле їх застосування дає змогу дитині змалку засвоювати основи музично-естетичного виховання, навчатися бачити прекрасне, розуміти й цінити твори мистецтва, прилучатися до художньої творчості, жити й творити за законами краси.

Висновки. Таким чином, характеризуючи систему музично-естетичного виховання, дуже важливо встановити взаємозв'язки між безліччю елементів, скажімо, між зовнішніми впливами і внутрішніми психічними процесами дитини, між характером, видом художньої діяльності та здібностями, які при цьому в неї розвиваються, між навчанням учнів та їхнім творчим розвитком тощо. Ми намагалися знайти даний взаємозв'язок між музично-естетичним вихованням сім'ї та школи. Думка про те, що чим більше в школі проводитиметься родинних виховних заходів із залученням батьків учня, тим успішніше проходитиме музично-естетичний розвиток у школярів й вони більше долучатимуться до родинного вогнища, не нова та підтвердилася спостереженням за учнями загальноосвітньої школи під час проведення родинних виховних заходів, де були залучені батьки та діти, подекуди цілі сім'ї.

Дуже важливо, зокрема, щоб у свідомості школярів музика й потяг до краси розвивався у правильному напрямку, і якомога яскравіше виявили свої глибокі внутрішні зв'язки із нього.

Ми можемо стверджувати, що роль сім'ї у музично-естетичному вихованні досить значна і має важливе значення в усесторонньому розвитку особистості школяра середнього віку. Розкриваючи в своїй роботі всі напрямки роботи сім'ї для естетичного й музичного розвитку, ми цим самим намагалися дати рекомендації батькам, які хочуть щоб музично-естетичне виховання було присутнє в їхньому родинному вогнищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апраксина О.А. Методика музикального виховання в школі. / О.А. Апраксина. — М., 1983. — 186 с.
2. Грищенко Т.С. Музично-естетичне виховання в гімназіях України / Т.С. Грищенко // Рідна школа. — № 7-8. — 1998, с. 2-
3. Губ'як В.С. Виховання учнів на засадах народної творчості та фольклору / В.С. Губ'як // Рідна школа. — №11. — 2001, с. 4-7.
4. Дзвінка Р.Н. Засоби народного мистецтва. / Р.Н. Дзвінка // Рідна школа. — №7-8. — 1995, с. 18-20.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. / В.О. Сухомлинський — К. Рідна школа. — 1988. — 244 с.

Мудра О.

Науковий керівник – асист.Ороновський А. І.

ЛЕМКІВСЬКА ПІСНЯ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

Постановка проблеми. Василь Барвінський — один з тих митців, чия діяльність визначається широтою та багатогранністю. Все життя він присвятив служінню українській музичній культурі, боротьбі за її утвердження. В особі Василя Барвінського органічно поєдналися талановитий композитор, критик, музикознавець, піаніст і педагог. Різні сторони його обдарування існували нероздільно, органічно доповнюючи та збагачуючи одна одну.

Походив композитор із відомого старовинного галицького роду Барвінських, представники якого ставили собі в житті єдину мету – щире служіння українству на ниві освіти, культури, літератури та науки. Здобував музичну освіту В. Барвінський спочатку у своєї матері, згодом – у чеського педагога В. Курца у Львові, а в професора В.

Новака та І. Гольцфельда – у Празі. В. Новак завжди заохочував В. Барвінського до вивчення українського фольклору. В листі з Праги до матері композитор писав: «Руські пісні, зібрані П. Бажанським, опісля спроваджу собі Лисенка і ті мелодії буду гармонізувати для вправи» [2]. В. Новак спрямовував талант молодого композитора на шлях реалістичної музики з опорою на використання мелодичної основи української народної пісні.

Національний елемент завжди присутній у творчій спадщині В. Барвінського. Це чітко можна простежити на прикладі його фортепіанних композицій, переважна більшість яких базується на використанні та переосмисленні фольклорних джерел. Композитор з великою любов'ю, шаную та зачаруванням використовує надбання різних етнографічних груп: західної (гуцули, лемки, бойки) та східної, придніпрянської, які міцно зберігали певні відмінності музичної культури і мови.

Досить часто у фортепіанній творчості В. Барвінського можна зустріти лемківські пісні, які за змістом і формою подібні до творів з інших регіонів України, але їм властивий своєрідний неповторний характер.

Мета статті - охарактеризувати використання лемківської пісні, як вокального феномену у творчості композитора Василя Барвінського.

Виклад основного матеріалу. Основним джерелом лемківських пісень, з якого черпав музичний матеріал для своїх фортепіанних творів В. Барвінський, була праця Ф. Колесси «Народні пісні з Галицької Лемківщини» [4], а також робота С. Людкевича «Галицько-руські народні мелодії» [8].

Наукова праця Ф. Колесси з'явилася друком у Львові в 1929 році, і це видання було на той час дуже популярним. Пісенний матеріал записав Ф. Колесса під час трьох поїздок на Лемківщину: в 1911 році в селах Долішня Волтошова, Яслиська Воля Нижня, Шкляри; в 1912 році – в Маластові Горлицького повіту, Ропиці, Пантні, Усті Руському, Ганчові й Висові, що відзначились надзвичайною живучістю народної поезії та музики; в 1913 році – в Новосандецькому повіті в селах Андріївка і Поворозник. Вчений-фольклорист записував мелодії переважно від селян-хліборобів та вчителів, а також кілька десятків пісень – від вихованців греко-католицької духовної семінарії у Львові, вихідців із Лемківщини. Так виникла збірка, що налічує 820 мелодій (разом з варіантами), де вперше музичний фольклор Лемківського краю постав у великому розмаїтті.

Стосовно специфіки лемківського діалекту, Ф. Колесса писав: «Лемківський музичний діалект виявляє в своїх основах і типових формах безсумнівну приналежність до українського матірнього пня й нерозривну спільність із іншими українськими діалектами музичними, відбігаючи від них головню лиш у своїй надбудові, у новіших верствах пісенних, які носять на собі помітні признаки впливу західних і південних сусідів» [5].

Сьогодні із вдячністю згадуємо імена тих, хто зберіг від забуття численні українські народнопісенні шедеври, записав їх з уст народу і зробив надбанням світової спільноти. Вивчаючи пісенне багатство України, І. Франко стверджував: «Се одно з найцінніших наших національних надбань і один із предметів нашої гордості» [10].

Яскравим прикладом глибокого проникнення фольклору у творчість В. Барвінського є збірка «Українські народні пісні для фортепіано зі словесним текстом» написана в 1930 – х роках, до неї увійшло 38 мініатюр на українські народні теми, які знайомлять юних музикантів із яскравими зразками народної творчості, різноманітними пісennими жанрами.

Є тут і лемківські пісні, гармонізацією яких композитор сприяв їх поширенню та вивченню: весільна пісня «Кед я младу чепила», жартівлива «Янчік, Янчік, що бись робив», пісня про родинне життя і жіночу долю «Боже, Боже, што ж мі з того». Лемківська пісня лаконічна, виразна і винахідлива у формах. Такою подає її В. Барвінський у цьому циклі.

Мініатюра В. Барвінського на основі лемківської весільної пісні «Кед я младу чепила» написана в чотириголосому фактурному викладі:

35. КЕД Я МЛАДУ ЧЕПИЛА

(весільна)

Andante non troppo

Кед я мла - ду че - пи - ла, кед я мла-ду че - пи - ла, кур - ка з по-ду
ле - ті - ла, кур - ка з по-ду ле - ті - ла.

p *cresc.* *pp* *poco rit.*

Лемківська пісня характеризується коротким чотирискладовим та довшим шестискладовим нецезурованим колінами, їй властивий a-moll з підвищеними 4, 6, 7 ступенями, що спостерігаємо і в мініатюрі В. Барвінського, яка звучить наспівно, спокійно, в притишеній динамічній сфері (p, pp). Мелодична лінія проводиться у верхньому голосі правої руки, підтримана акордовими звуками в широкому розташуванні, що дозволяє яскравіше виділяти і прослуховувати її під час виконання.

Лемківські пісні небагатослівні, але їх тривалість у часі пояснюється тим, що співаки любувались у повтореннях, переважно другої частини строфи, що помічаємо і в обробці В. Барвінського. Всі засоби виразності, використані тут композитором, звернені на збереження характерних лемківських ознак та підкреслення сумовитого характеру і змісту пісні про долю жінки. Як писав І. Франко: «А прецінь же між жіночими піснями руського народу стрічаємо дуже багато так сумовитих, так жалібно болющих, розкриваючих нам таку многоту недолі, що, вдумавшись в ті пісні і в те життя, котре їх викликало, ми не можемо не вжахнутись... Особливо замужня жінка винаходить у своїй житні чимраз нові рани і недогоди, на котрі нарікає в піснях.

Кожний, хто звик пильно придивлятися життю народному і особливо слідити його безмірно цікаві духовні прояви, мусить звернути увагу на ті пісні, на ті, сказати по правді, жіночі невольничі псалми» [9].

В. Барвінського теж захоплювали пісні з такою тематикою, одну з яких він і використав у циклі «Українські пісні для фортепіано зі словесним текстом».

У наступній мініатюрі з цієї збірки в основу покладена жартівлива лемківська пісня про кохання «Янчик, Янчик, що бись робив». Знаходимо її в праці «Руські народні пісні з Підкарпатської Руси», зібрані, укладені на мішаний хор Ф. Колесою:

2. Янчик (IV)

Andantino

С. А. Т. Б.

Ян- чик, Ян- чик, що би-с зро- бив, ей я, го- яі

Ей, кед би ме- не дру- гий лю- бив, чу- га- яі

Пісні властивий мінорний лад (d-moll), два короткі трискладові пісенні коліна, притаманні жартівливим лемківським пісням, синкопований ритм, який підкреслюється композитором акцентуванням на синкопі. Фортепіанна фактура гомофонно-гармонічного плану із проведенням мелодії пісні в партії правої руки створює враження інструментального акомпанементу і виконується *arpeggiato*. Кожна нота мелодії виділена штрихом *tenuto*, що надає їй значущості та гумористичного характеру.

37. ЯНЧІК, ЯНЧІК, ЩО БИСЬ РОБИВ

Moderato

Ян - чік, Ян - чік, що бись ро - бив, Ей - я, Го - я!

Ей, кед би ме - не дру - гий лю - бив, чу - га - я

«Мініатюри на лемківські теми» написаний у 1932 році до 60-річчя від дня народження вчителя В. Барвінського, професора В. Курца. На жаль, друком вийшла тільки остання п'єса циклу – «Марш», видана дослідницею творчості В. Барвінського, проф. С. Павлишин у 1988 році. Перші дві п'єси «Пісня без слів» та «Колискова» – в рукописному варіанті (рукопис копієста панни Юзькевич (Львів, 1930-ті рр.) із колекції Р. Савицького) були люб'язно надані авторці відомим бібліографом-музикознавцем зі США Р. Савицьким-молодшим, сином славного львівського піаніста Романа Савицького. Вищевказані п'єси супроводжувалися рукописним коментарем одного з кращих українських музикознавців В. Витвицького, який, зокрема, зазначав: «До постання цього циклу міг причинитися незвичайний успіх, яким втішалися давніше написані «Мініатюри на українські народні пісні». Їх виконували численні піаністи, їх включено в педагогічний репертуар, вони появлялися різними виданнями...» [3].

Якщо цикл «Шість мініатюр на українські народні теми» був написаний здебільшого з метою збагачення педагогічного репертуару, то «Мініатюри на лемківські теми» – це фактурно багатші, технічно складніші та розгорненіші твори.

Одна з п'єс циклу – «Колискова» – на думку В. Витвицького «... перекликається з «Колисковою» піснею з першого циклу («Заколисна пісня» з циклу «Шість мініатюр» – О. Н.), тільки що тут вона набагато ширша й багатша засобами».

Написана мініатюра на тему лемківської колискової пісні «Люляй, люляй, колишу тя» [6], перейнятої духом української мелодики. В тексті проглядається любов матері до дитини, але відчутні соціальні мотиви:

Люляй, люляй, колишу тя,
Скоро йуснеш, зохаблю тя;
Прикрию тя пеленами,
Сама піду долинами.

Записана колискова Ф. Колессою в с. Ганчова від Теодори Вандзіляк та використана В. Барвінським у фортепіанному творі в первісному вигляді.

À B, À B, À B, À B, 4 (4 + 4) Ганчова.

Andantino.

454. * Люляй, люляй, ко-ли-шу тя, Ско-ро й у-снеш, зо-ха-блю тя,

Прикри-ю тя пе-ле-на-ми, Са-ма пі-ду до-ли-на-ми.

Приколискова п. Сп. Теодора Вандзіляк.

Мініатюра написана в тричастинній формі, тема пісні проводиться тут тричі. Мелодія лемківської колискової завжди звучить у верхньому голосі правої руки. Перша частина твору з'єднується з середнім музичним матеріалом, спорідненим зі вступом.

Тема в середній частині зазнає ладово-тональних змін і, модулюючи, переходить до репризи, яка нагадує перше проведення. В цьому творі простежується тематична арка між вступом та невеликою кодою, що зберігає цілісність твору. Для лемківських пісень притаманне виконання головної мелодії із підголосками, коли вони то вторують головній мелодії у терцію, то зливаються в унісон. Таке поліфонічне мереживо голосів в терцію до основної теми, або терцеве проведення середніх голосів чотириголосої фактури п'єси застосовує В. Барвінський у «Колисковій». Композитор, підкреслюючи архаїчні ознаки лемківської мелодії, вводить в текст також чимало агогічних відхилень, *rubato*, залишає властиві темі форшлаги. У другій частині твору В. Барвінський застосовує змішування розмірів $3/4 + 2/4$. Хвилеподібна динамічна шкала твору від *pp* до *tr* підтримує заколисуєчий характер пісні, хоча у двох останніх тактах коди відчувається стрімке динамічне наростання від *pp* до *ff* на останньому звуку, що власне і підкреслює драматизм соціальних ноток, які звучать у тексті лемківської колискової пісні «Люляй, люляй, колишу тя».

Завершується цикл «Мініатюр на лемківські теми» «Маршем». І це, напевно, не випадково, бо композитор намагався показати нам не тільки красу народної пісні, глибину її змісту, але й життєрадісність, бадьорість, гумор. Саме таким є «Лемківський марш», який був одним з улюблених творів композитора.

«Лемківський марш» – мініатюра яскравого характеру, заснована на жартівливому лемківському мотиві «Не било то яко влони, били ябка на яблони»:

Не било то яко влони,
Били ябка на яблони.
Били велки, били мали,
Горішняньски дівки стари.
А нижняньски молодиці,
Мають ґемби солодисі.
Як паробок поцілує,
До тижня ся облизує.

Знаходимо її мелодію та слова у збірнику пісень майже невідомого збирача лемківського фольклору, священика Никифора Лещишака із с. Білична Грибівського повіту на західній Лемківщині, записаному понад сто років тому і тоді ж підготованому до друку І. Франком [7]. Згодом у цьому регіоні мелодії народних пісень записував Ф. Колесса і ця лемківська пісня з незначними текстовими змінами є і у праці «Народні пісні з Галицької Лемківщини»:

Ä Ä, Ä Ä (BBC)^{refr.} 2 (4 + 4)_n (6 + 6 + 3)^{refr.} Андрієка.

Andantino. Duo: 4

566. 1. Не би-ло то, я- ко вло-ни, Бя-ли яб-ка на я-
бло-ни, ля-ля-ля, ля-ля-ля, ля-ля-ля, ля-ля-ля,
ля-ля-ля!

Сп. М. Головач з дівчатами.

Не било то, яко влони,
Били ябка на яблони,
Ля-ля-ля, ля-ля-ля, ля-ля-ля,
Ля-ля-ля, ля-ля-ля!
Били ябка і ябчата,
Били дівки і дівчата.
Били велки, били мали,
На Милику дівки стари.
А в Андрівці молодіцьки,
Мають ґемби солоденьки.
Як їх хлопці поцілуют,
До тижня ша облизуют.
Сене єден поціловал,
До тижня ша облизовал.

Записана вона у с. Андріївка від М. Головач та місцевих дівчат.

Композиція В. Барвінського, написана у тричастинній формі, має підкреслений народний характер, що найбільше виявляється у ритмі. Початковому мотиву теми притаманний пружний, урочистий, маршовий характер з низхідним і висхідним квартовим ходом, а в заключній частині наспіву (*poco più leggero*) з'являється типова «лемківська» синкопа, вносячи жартівливі нотки у маршовий поступ. Цей повторюваний мотив проходить через увесь твір. Два такти теми звучать у унісон, далі вона збагачується акордовими звуками і вже друге проведення теми у першій частині насичується альтерованими акордами та збільшеними тризвуками:

Тема середньої частини мініатюри стає наспівнішою і протяжнішою. Поступово фактура ускладнюється, і важливим засобом розвитку стає гармонія – постійні альтерації, модуляційні відхилення. Кульмінаційні квартові ходи, що охоплюють майже весь діапазон фортепіано на тлі глибоких басів, доповнені педаллю, проводять розвиток до початкової теми в акордовому викладі. У третій частині твору основна мелодична лінія носить енергійний, бадьорий характер (*vigorouso*), композитор виділяє акцентами «лемківську» синкопу, а повнозвучні тризвуки та їх обернення звучать *marcatissimo*. Вся ця безупинна акордова хвиля (*ff*) переростає у невелику коду, де початковий мотив основної теми у швидкому темпі (*piu mosso*) завершується збільшеним тризвуком, а стрімкий рух у правій і лівій руці розкладеними тризвуками завершує композицію. «Лемківський марш» є дуже важким для виконання у плані технічної складності та досить швидкого темпу.

В. Витвицький, характеризуючи даний цикл, писав: «Як одне ціле «Мініатюри на лемківські теми» займають доволі важливе місце у спадщині Василя Барвінського. Вони – один з прикладів органічного проникнення композитора у багатий світ народної творчості. Вони показують його вміння продовжувати і збагачувати думки і почуття, закладені в народній музиці».

Висновки. Отже у своїй композиторській діяльності Василь Барвінський не уявляв професійної музики, відірваної від фольклорних джерел. Національний український елемент присутній у його творчій спадщині не тільки узагальненим характером, але й частим використанням народнописаних зразків. У фортепіанних творах автор також використовував широку жанрову палітру лемківських мелодій, методом прямого цитування, майстерно опрацьовані декоративно багатою поліфонічною фактурою, колористичною гармонією, з дотриманням ладотональних властивостей лемківського фольклору. Створення таких та інших композицій сприяло збереженню цікавого і самобутнього пласту української пісенної культури, а також збагаченню української музики непересічними високохудожніми творами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінський В. Беля Барток у Львові // Українська музика, 1937. – №5–6.
2. Барвінський В. Листи до матері від 2. 12. 1908 р. Прага // Рукописний відділ ЛНБ ім. В. Стефаника, Барв. 93, п. 14.
3. Витвицький В. Мініатюри на лемківські теми Василя Барвінського. – Рукопис.
4. Колесса Ф. Народні пісні з Галицької Лемківщини // Етнографічний збірник. – Т. XXXIX–XL. – Львів, 1929.
5. Колесса Ф. Названа праця. – С. 55.
6. Колесса Ф. Названа праця. – С. 189, 389.
7. Лещишак Н. Стоїть липка в полі / Упорядкування М. Мушинки. – Едмонтон (Канада), 1992.
8. Людкевич С. Галицько-руські народні мелодії // Етнографічний збірник. – Т. XXI–XXII. – Львів, 1906, 1908.
9. Франко І. Студії над українськими народними піснями // Франко І. Зібрання творів у 50 тт. – Т. 42. – К., 1980.
10. Франко І. Жіноча неволя в руських піснях народних // Франко І. Зібрання творів у 50 тт. – Т. 26. – К., 1980. – С. 211.

ВИКОРИСТАННЯ ДЖАЗОВОЇ МУЗИКИ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ШКОЛІ

*«Гершвін не потіснить Баха, а тільки відкриє очі
та вуха на багатолікість музичного світу і самого життя».*

О. Хромушин

Постановка проблеми. На сьогоднішній день теорія джазової музики розвинена значно слабше, ніж теорія академічної музики, цьому знаходять різні пояснення:

- Дуже швидкий розвиток джазу, що зробив величезний еволюційний шлях протягом 100 років свого існування;

- складнощами опанування неєвропейськими формами музики - для європейського академічного музикознавства;

- поширенням серед музикознавчої еліти відношенням до джазу, як до «несерйозної» музики. Виховання особистості в умовах школи стає дедалі більш складною проблемою, для розв'язання якої з кожним роком потрібно все більше умов та засобів, які відповідають неухильно зростаючим, не тільки матеріальним, а й духовним потребам молодого покоління [3, с.42].

Сьогодні диктує переосмислення суспільством духовних цінностей, оновлення моральних принципів на тлі стрімкого падіння сталих ідеалів та зростання значення матеріального стану громадян. Тому тепер школи мають стати справжнім осередком духовності не тільки в плані прищеплення молоді інтересу та любові до мистецьких надбань людства минулих віків, потреби вивчення історії та культури через найкращі зразки високого мистецтва, але й задовольняти попити молодого покоління на вивчення стилів та напрямків сучасної, у тому числі й, умовно кажучи, «легкої» музики.

Відома істина про те, що комплексний підхід до виховання школяра дає найбільш вдалі результати, незважаючи на постійне оновлення навчальних програм з різних дисциплін, у навчальному процесі не враховується й серед усіх навчальних предметів.

Мета статті - проаналізувати та дослідити вплив джазової музики на культурно – мистецьке становлення сучасних школярів.

Виклад основного матеріалу.

Суспільство ХХІ століття - це суспільство споживання, що в переважній більшості користується плодами творчої та інтелектуальної діяльності фахівців з високих технологій, шоу-бізнесу, індустрії розваг, тощо. Культура, що стала часткою багатомільярдного ринку, орієнтована на величезні маси людей. Маскульт, одним словом. І джаз, цей геніальний музичний винахід ХХ століття, стає частиною цього маскульту. Звісно, мистець має бути голодним для того, щоб творити на межі можливостей. Але справа в тому, що інформаційне суспільство нового тисячоліття розбещене через дедалі більше проникнення у побут технологій, покликаних значно спростити життя людини [2, с.5].

Джаз (англ. Jazz) — форма музичного мистецтва, що виникла на межі ХІХ—ХХ століття в США як синтез африканської та європейської культур та отримала згодом повсюдне поширення. Джаз характеризується цілою низкою особливостей, серед яких можна виділити такі:

1. Особливості ритму, зокрема – синкопований ритм, поліритмія, а також характерний свінг;
 2. Особливості гармонії, зокрема переважання септакордів, нонакордів та складніших політерцових акордів, характерні гармонічні послідовності, а також ладові особливості (наприклад: заниження ІІІ ступеня);
 3. Особливості тембрової палітри, що стосуються як інструментального, так і вокального виконавства.
- В кінці ХХ століття — також особливості електронного звуку [3, с. 25];

4. Імпровізаційність.

Слово "jazz" (походить від фр. chasser— полювати) у креолів означало полювання, а також хвилювання, збудження. В 1860-і в північноамериканській літературній мові, з'являється слово "jasm", що означає піднесення, натхнення. Невдовзі йому на зміну приходить слово "jass", також, аналогічне дієслово, що означало, "ловити", "збуджуватись" і т.п. Все частіше починають використовуватись звороти "jazz around" (блукати, мандрувати) і "jazz up" (впадати у веселий стан). Як музичний термін, слово "jazz" вперше з'явилося у 1915 році у зв'язку з білим оркестром, що грав у новоорлеанському стилі, пізніше - в назві новоорлеанського оркестру Тома Брауна — "Том Браун Диксиленд Джаз Бенд", після чого термін "джаз" швидко поширюється в північній Америці, а згодом і по всьому світу [1, с.23].

Чи є джаз в Україні чи це тільки уява небайдужих до цього культурного явища людей? Таке питання виникає у дедалі більшості кількості поціновувачів інтелектуальної музики.

За останні п'ять років Україну відвідала така кількість першокласних джазових виконавців, про приїзд яких годі було й мріяти не те що за радянських часів, а ще десять років тому: Джо Завінул, Мейнард Фергюсон, Том Костер, Біллі Кабем, Ерні Уотте, Джон Маклафлін, Джордж Бенсон, Еріка Марієнтал з Радіобендом Фокіна,

Стенлі Кларк, Чік Корія та Гері Бертон, Manhattan Transfer, Take 6. Здається, це мало б свідчити про підвищення цікавості української слухацької аудиторії до якісної музики, втім, у це слабо віриться.

Нажаль, прихильників джазу в Україні не стало більше, їх завжди було небагато, і не так мало. Вони слухали, привозили звідкільсь фірмові платівки справжніх майстрів, обмінювались ними, ловили "ворожі голоси", врешті творили самі. Достатньо згадати, приміром, ВіА "Водограй" і їх блискучу інтерпретацію Мерсу, Mercy, Mercy Weather Report, чи авторські композиції Олега Коська та Олександра Шаповала: Спогад, Нічні метелики, Зачароване коло. Ще на початку "голодних" дев'яностих у Києві працювало принаймні три дитячих біг-бенди: Петренка, Гудими, Ужакова, не кажучи вже про знаменитий криворізький. Музичні школи були переповнені, на естрадне відділення училища ім. Глієра був величезний конкурс, а відомий в джазових колах флігель, здається, гудів цілодобово [2, с.5].

Як правило, в школі на уроках «Музичного мистецтва» для слухання музики учням пропонують зразки класичної музики: уривки з опер, симфоній, арії, інструментальну музику, народні наспіви, українські пісні. Але чомусь увага не звертається на «легку» музику, тобто на джазову, хоч якою б вона багатогранною, цікавою та доступною вона не була. Дана музика викликає в учнів захоплення, тому що вона є новою для них. Вона викликає емоції, які дитина може змалювати при її слуханні. Учень може описати пейзаж, який виникає у нього, може почути новизну, не стандарт в мелодії, ритмі, гармонії, почути розмаїття використаних інструментів. Джазова музика надихає на власну імпровізацію. Дитина може сміло створити власну мініатюру.

Наприклад: підібрати вірш до уривку з твору, скласти власний ритм, побудований на різноманітних ударах, хлопках. Тим паче, що це розвиває учня як особистість, викликає в нього захоплення та дає змогу проявити себе. Твори класичного джазу є зразком першокласного поєднання вокалу з різними барвами інструментів. Тому використання джазової музики на уроках в школі є важливим етапом, вагомою сторінкою і вкладом для теперішніх програм [4, с.56].

В шкільному віці, дітей важливо залучати до слухання такої музики. У цьому віці у них формується світосприйняття, погляди та естетичні смаки. Їм потрібно прищеплювати любов до «хорошої» музики, відвідувати джазові концерти. Так формується новий імідж і зростає повага з боку оточуючих.

Можна зауважити, що головне - не причини, а наслідки. Але джаз - це винятково чесна музика. Треба бути чесними і сказати собі, що майже все, що відбувається в культурному (в тому числі джазовому) середовищі - імітація. Є форма, але немає наповнення. Ми повинні міцно триматися один за одного, щоб не розгубитися і не втратити інтерес і любов до музики, бо спілкування - це значний елемент у формуванні загальної культури. Ми мусимо давати рідним, друзям, знайомим записи, популяризувати ідею, організовувати колективні відвідування концертів, залучаючи до цього нових людей.

Висновки. Традиційним матеріалом, який використовується в різних формах роботи на уроках музичного мистецтва, завжди були і є зразки класичної та народної музики, а роль легкого жанру в традиційному музичному навчанні, як правило, недооцінювалася. Нехтування й навіть заборона «легкої» музики в музичному вихованні нерідко призводили до протилежного результату: молодь із захопленням починала цікавитися неформальними музичними течіями, експериментувати, музикувати в нових стилях. Такі пошуки могли далеко завести від найкращих зразків, і навіть збити зі шляху формування художнього смаку та різноплановості музичних і культурних інтересів молоді людини.

Доцільність збагачення навчального матеріалу з сольфеджіо за рахунок джазової музики, окрім розширення кругозору учнів, полягає ще й у неформальності, «не академічності» її художнього змісту. Звідси витікають особливі форми вивчення цього матеріалу, які поживляють процес навчання, надають позитивних емоцій учням, уселяють впевненість у власних творчих здібностях, що є запорукою успішного розвитку.

В шкільному віці, дітей важливо залучати до слухання такої музики. В цей вік в них формується світосприйняття, погляди та естетичні смаки. Їм потрібно прищеплювати любов до «хорошої» музики, відвідувати джазові концерти. Так формується новий імідж і зростає повага з боку оточуючих. Можна зауважити, що головне - не причини, а наслідки. Але джаз - це винятково чесна музика [5, с.56].

Треба бути чесними і сказати собі, що майже все, що відбувається в культурному (в тому числі джазовому) середовищі - імітація. Є форма, але немає наповнення.

Тому, школярам важливо пояснити витоки, походження джазу, ознайомити з його стилями, з творчістю окремих композиторів та творами різних епох.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верменич Ю. Ю. Джаз. Історія. Стил / Ю. Ю. Верменич - Вид. «Лань», «Планета музики» - К., 2005.
2. Волошина, А. В. Левченко, О. В. Мільченко Музичне мистецтво 8 клас / О. В. Волошина – Х.: Веста, 2008. – 192 с.
3. Гордійчук М. М. та ін. Історія української музики / М. М. Гордійчук – К.: Наукова думка, 1989.
4. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі / О. О. Гумінська – Тернопіль.: Навчальна книга-Богдан, 2003.
5. Кінус Ю. Ю. З історії джазового виконавства / Ю. Ю. Кінус Вид. Фенікс, серія: Музична бібліотека. М., 2008. С.376

ПЕДАГОГИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕРНОПОЛЯ ЯК ПРЕДСТАВНИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ СКРИПКОВОЇ ШКОЛИ

Формування львівської скрипкової виконавсько-педагогічної школи має міцне підґрунтя (від I половини XIX ст.), пов'язане з іменами скрипалів К. Ліпінського, С. Сервачинського (вчителя Г. Венявського і Й. Йоахіма) та ін. Головним осередком процесу стала окрема кафедра скрипки при Консерваторії ГМТ у Львові (1854) (Л. Мазепа) [3].

Першою українською фаховою скрипальною-педагогом у Музичному Інституті ім. М. Лисенка у Львові стала Є. Щедрович-Ганкевичева, учениця Л. Ауера та О. Шевчика. Її справу продовжив Є. Перфецький, з класу якого вийшли Р. Криштальський, українсько-американський скрипаль Р. Придаткевич та ін. Вагомий внесок у становлення скрипкової школи внесли педагоги і виконавці І. Левицький, К. Гладилевич, Є. Козулькевич, О. Москвичів, І. Косинин [1; 3], Ю. Крих, який свого часу викладав і у Тернопільській філії ВМІЛ (з 1929 р.) [2].

З різними перервами та реорганізаціями від 1940 р., далі від 1944 р., при Львівській консерваторії (ЛДК) ім. М. Лисенка почала функціонувати кафедра оркестрових, згодом струнно-смичкових інструментів. Її першими завідувачами були професори Д. Лекґер та Б. Каськів [4]. Дослідники-музикознавці (Л. Мазепа [3], Ю. Волощук [1] та ін.) зазначають, що у післявоєнному періоді розвитку школи вагомий слід залишили професори В. Стеценко (син К. Стеценка), П. Макаренко. Серед видатних вихованців останнього: професори Б. Каськів, народний артист України Б. Которович, заслужений діяч мистецтв України З. Дашак. Відомими послідовниками професора Д. Лекґера стали сьогоднішні професори Г. Павлій, Б. Каськів (після від'їзду П. Макаренка) [4], доценти Т. Шуп'яна, Ю. Оніщенко, Л. Чайковська, Н. Пославська, О. Ванькович (Когут) та інші. Серед вихованців професора Олександри (Лесі) Деркач – лауреат міжнародних конкурсів, народна артистка України професор Л. Шутко, дипломант республіканських конкурсів доцент М. Вайцнер, доктор мистецтвознавства професор О. Бодіна [5].

Серед відомих педагогів 1950–1970-х рр. – К. Михайлов, О. Єгоров, С. Аммерман, Й. Сапір, Г. Дяченко, Г. Хейфец, О. Тюппа, Ю. Гольда. Серед педагогів-скрипалів наступного покоління – імена професорів, кандидатів мистецтвознавства Г. Павлія, Д. Колбіна, В. Заранського, доцентів, кандидатів мистецтвознавства О. Когут, Н. Пославської, О. Андрейко, доцентів Ю. Оніщенко, Т. Сиротюк, Л. Чайковської. Їх естафету перейняли молодше покоління – О. Цап, М. Сора, М. Футурська [5].

На сьогодні кафедра скрипки ЛНМА – потужний творчий виконавський, музично-педагогічний, науково-методичний осередок не лише західного регіону, а й усієї України. Її представники і вихованці реалізують себе у творчій діяльності зокрема і на Тернопіллі.

Мета статті – представити постаті педагогів-скрипалів Тернопільського державного музичного училища (ТДМУ) ім. С. Крушельницької та ТНПУ ім. В. Гнатюка як вихованців львівської скрипкової школи.

Так, серед викладачів ТДМУ плідно і творчо працюють вихованці професорів ЛНМА, зокрема, Б. Каськіва – Н. Яцюк (Макух), Д. Колбіна – О. Татарінцев, Г. Павлія – Г. Віблій, Т. Оніщенко – М. Присухін, В. Антонюк. Вихованкою Т. Оніщенко є і викладач ТНПУ, кандидат педагогічних наук О. Довгань. В рамках статті коротко представимо творчий доробок Н. Яцюк (Макух) та О. Довгань як яскравих творчих представниць львівської скрипкової школи.

Н. Яцюк – спеціаліст вищої категорії, яка поєднує виконавську та педагогічну діяльність. Вона закінчила ТМУ ім. С. Крушельницької (1974) та ЛДК ім. М. Лисенка (1979) по класу скрипки у професора Б. Каськіва. Творчу діяльність Н. Яцюк розпочала як артистка симфонічного оркестру Львівської обласної філармонії, отримавши досвід виконавства під орудою диригентів І. Паїна, К. Кондрашина (Москва), М. Колесси, Д. Пелехатого, І. Юзюка, Ю. Луціва (Львів) та ін. Вона виступала в концертах з видатними скрипальми Т. Грінденко, Г. Кремером, В. Співаковим, О. Кривошеїною (Москва), піаністами В. Горностасовою, О. Слободяником, альтистом Ю. Башметом (Москва) та ін.

Впродовж 1979–1984 рр. Н. Яцюк – солістка камерного оркестру Закарпатської обласної філармонії (художній керівник – Й. Гарчар), ілюстратор на відділі камерного в Ужгородському музичному училищі. Впродовж 1984–1987 рр. Н. Яцюк – артистка оркестру Тернопільського обласного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка (керівник – народний артист України Є. Корницький), ілюстратор на відділі камерного ансамблю ТДМУ ім. С. Крушельницької.

За час педагогічної діяльності (з 1987 р. по сьогодні) Н. Яцюк виховала близько 50 скрипалів. 25 з її випускників закінчили вищі навчальні заклади України, троє з них продовжують вдосконалювати майстерність у Музичній академії м. Грац (Австрія), у консерваторії м. Ганновера (Німеччина). Плем'я її випускників працюють викладачами ДМШ м. Тернополя, артистами оркестрів м. Тернополя, міст Хмельницька, Івано-Франківська, Львова, Одеси.

Впродовж 22-х років (з 1995 р. по сьогодні) Н. Яцюк – артистка Тернопільської обласної філармонії як учасниця симфо-джаз оркестру, концертмейстер симфонічного оркестру (з 2004 р.). Згадані колективи презентували тернопільській аудиторії, слухачам різних міст України та зарубіжжя низку творчих проектів та програм, у яких часто солювала Н. Яцюк.

О. Довгань – випускниця ТМУ ім. С. Крушельницької (1996), ЛНМА ім. М. Лисенка по класу доц. Ю. Онищенко (2001). Вона поєднала виконавську, педагогічну (впродовж 2001–2011 рр. – викладач ДМШ № 2 м. Тернополя, з 2009 р. – викладач кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва) та наукову діяльність, захистивши у 2008 р. дисертацію під керівництвом професора Л. Кондрацької.

У її виконавському репертуарі – твори скрипкової класики (зокрема, Концерт В.-А. Моцарта № 4 Ре-мажор вона виконала з симфонічним оркестром Львівської філармонії у 1998 р.), твори українських та сучасних композиторів. О. Довгань ансамблювала із професорами ЛНМА О. Козаренком, А. Карп'яком, готувала сольні концерти з Ю. Маківничук, виступала у складі камерного оркестру «Perpetuum Mobile» під керівництвом професора Г. Павлія, впродовж 1999–2001 рр. – у фестивальному оркестрі «Львів» (тепер INSO) під керівництвом швейцарського диригента Г. Матеаса.

На Тернопіллі її творча діяльність пов'язана із камерним оркестром Тернопільської обласної філармонії (2002–2003, 2012–2015 рр. як концертмейстер), із Галицьким муніципальним камерним оркестром м. Тернополя (2003–2012, 2016 – по сьогодні як його концертмейстер), із фортепіанним тріо при ТОЕШМ ім. І. Герети.

Серед здобутків педагогічної діяльності – перші премії на конкурсах виконавської майстерності серед вчителів музичних шкіл області, нагороди учнів на обласному конкурсі ансамблів «Консонанс», перемога її студентки А. Москалюк на Міжнародному конкурсі «Подільський водограй» (Вінниця, 2017), творчі акції, концерти на сценах ТНПУ ім. В. Гнатюка та ін. На сьогодні вона є успішним викладачем, керівником ансамблю скрипалів класу, концертмейстером камерного оркестру факультету мистецтв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волощук Ю. Спецкурс «Українське скрипкове мистецтво»: навч.-мет. посібник / Ю. Волощук. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2002. – 83 с.
2. Гринчук І. Музична освіта в Україні: історико-регіональний аспект / І.П. Гринчук // Мистецтво та освіта. – 2013. – № 2 (68). – С. 11 – 15.
3. Мазепа Л., Мазепа Т. Шлях до музичної академії у Львові. У двох томах. Том 1. – Львів: В-во «СПОЛОМ», 2003. – 288 с.; Том 2. – 200 с.
4. Сиротюк Т. Богдан Касків. Творчий портрет. – Львів: Видавництво ЛНМА ім. М. Лисенка, 2011. – 96 с.
5. <http://conservatory.lviv.ua/kafedry/kafedra-skrpyky/>

Шерстій У.

Науковий керівник – доц.Палій Н. В.

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА ЯК ФЕНОМЕН СВІТОВОЇ ВОКАЛЬНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми: Сценічна кар'єра Соломії Крушельницької тривала більше 25-ти років - від дебюту на львівській сцені в опері «Фаворитка» Доницетті у 1893 р. - до 1920 р., коли відбулися її прощальні виступи у неапольському театрі «Сан-Карло» в операх «Лоенгрін» Р. Вагнера та «Лорелія» А. Каталані. Проте, якщо про перші кроки артистки на оперній сцені, про варшавський період, чи виступи в Італії на поч. XX ст. маємо великий обсяг інформації і можемо детально досліджувати окремо кожен рік її сценічної кар'єри, то з 40-вих рр. відомостей про співачку стає дедалі менше. Можливо, з якихось причин саме ця частина архіву С. Крушельницької була втрачена, а можливо, суспільно-політична ситуація в Європі, і зокрема в Україні, не сприяла розвитку оперного мистецтва і преса менше уваги приділяла висвітленню музичної культури. Не виключаємо, що могли збігтись ці два об'єктивні чинники. Через це процес аналізу останнього періоду життя Соломії Крушельницької пов'язаний з певними труднощами, а її педагогічна діяльність у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка є не достатньо досліджуваною.

Ступінь дослідження проблеми. Над вищезазначеною тематикою працювали такі науковці та музикознавці: І. Лесик, С. Павлишин, Д. Білавич, О. Михайличенко, О. Бандрівська, В. Чайка...

Мета статті: окреслити та дослідити роль постаті Соломії Крушельницької у розвитку світової вокальної та педагогічної культури.

Виклад основного матеріалу. Влітку 1932 р. Соломія Крушельницька приїхала з Італії до рідного краю. Гостювала у сестер, дала концерти у Львові і Станіславі. У липні-серпні 1937 р. вона знову в родичів у Галичині. Восени 1939 року С.Крушельницька повернулася назавжди до рідного Львова.З початком II світової війни С. Крушельницьку як громадянку Італії не випустили за межі СРСР, не дали змоги полагодити майнові справи у Віареджо, де вона постійно мешкала, а будинок С. Крушельницької у Львові націоналізували, залишивши співачці лише квартиру.

Життєві обставини ускладнювалися і тим, що взимку 1940 р. С. Крушельницька перенесла важкий перелом ноги, тривалий період лікувалася. Під час окупації вона вела скромне життя, так, зі слів В. Барвінського відомо, що давала приватні уроки співу, заробляючи на прожиття своє і своїх близьких. У 1944 р. В. Барвінський як тодішній директор Львівської консерваторії запросив С. Крушельницьку на посаду професора сольного співу.

Часто лекції з вокалу відбувалися в домі Крушельницької, де саме приміщення нагадувало музей, де всі речі розповідали про великий творчий шлях співачки. Студенти, рідні, зокрема О. Бандрівська, згадували, що часто на завершення лекції велика співачка сама сідала за фортепіано і музикувала.

Працюючи педагогом консерваторії, С. Крушельницька виступала також і з концертами, останній з яких відбувся у 1949 р. у залі консерваторії.

Тодішній професор консерваторії В. Стеценко згадував: «Коли на сцену вийшла зовсім похилого віку сива жінка, що спиралася на паличку, важко було уявити, що в такому віці ще можуть проявитися високі артистичні якості митця. Але при перших звуках фортепіано обличчя співачки раптом молодшало, постаць ставала стрункішою і починалося царство музики. Я був глибоко вражений перевтіленням артистки» [5, с. 256].

Про цей виступ у своїх спогадах писала її учениця Б. Антонович: «Вона вийшла усміхнена, сивенька, з паличкою в руці, на яку опиралася. Публіка стрінула її бурхливими оплесками. Можливо, голос не звучав уже так блискуче, як в найкращі роки розквіту небувалого таланту співачки, але душа плакала і сміялась та звучала у весь голос так, що ми, затаївши подих, щоб не пропустити ні однієї фрази, ні одного звуку, нюансу із цієї багатющої барви вокальної палітри, слухали... На сцені ця сива, похилого віку жінка молодшала, перевтілювалася, а в очах відбивалися краса і велич душі великої артистки» [3, с. 285].

Львівська співачка і педагог В. Чайка про цей концерт записала наступне: «Гордо піднята голова артистки...Почала співати...Соломія, наче чарівниця заворожила всіх. Такого проникливого співу я не чула.... Дар, даний Богом, тільки їй одній відомий, присущий і донині не розгаданий, якого тайну вона забрала з собою» [5, с. 287 – 288].

Відома музикознавець, професор С. Павлишин, яка була слухачкою того останнього виступу, з боєм підкреслила: «Ледь не 80-річну, її змусили співати для отримання звання професора, яке прийшло майже в день смерті... Соломія Крушельницька, колишня велична красуня з королівською поставою, вийшла на сцену не такою, якою її звикли бачити на портретах. Згорблена літня дама, спираючись на палицю, почала співати. Це був чудовий голос, тільки в кінцях фраз інколи зривався, не вистачало віддиху. На «біс» вона сама сіла до фортепіано (була доброю піаністкою) і, як у старі часи, акомпануючи собі, співала українські пісні та романси. А потім встала і з уст її злетіло, як подих, «Гей, лети, павутиння» – ніжний політний солоспів Дениса Січинського про осінь життя». С. Павлишин підкреслила: «У залі плакали... І над собою, і, найбільше, над цим великим життям, цілком присвяченим мистецтву, над співачкою, яка зійшла зі сцени в zenіті слави, а тепер мусила піддатися безоглядному режиму і знову вийти на естраду» [3, с. 286].

Із матеріалів спогадів черпаємо інформацію, що багато студентів прагнули навчатися вокалу саме у неї, проте це було неможливо, по-перше, це було важко для С. Крушельницької, адже у неї заняття були з дев'ятої до третьої години, після цього вона займалася приготуванням до концертів у Львівської філармонії, а по-друге, до її особистості ставилися неоднозначно її ж колеги: одні шанували, дослухалися її порад, інші – боялися конкуренції.

С. Крушельницька як педагог, як людина, була досить стриманою щодо похвали своїх студентів. Однак, вже спілкування з нею сприймалося як стимул до навчання, зразок для наслідування. Її стриманість, організованість, дисциплінованість, закладені ще у час навчання у Ф. Креспі показували, що «життя так само, як і доля співака, то є не лише захоплення, похвала та квіти, а й важка праця над собою. І лише завдяки цьому можна досягти певних успіхів» [1, с. 262].

І. Лесик наводить згадки вихованців, що на уроках С. Крушельницької аудиторія, де вона займалася зі студентами, перетворювалася на затишну домівку, де панувало взаєморозуміння і гармонія у всьому. Перед тим, як розпочати заняття, кімната завжди провітрювалась для того, аби мати достатню кількість потрібного кисню, а також аудиторії були наповнені великою кількістю вазонів, що надавало приміщенню затишку.

О. Бандрівська згадувала, що працюючи зі студентами, С. Крушельницька ні на кого не підвищила голосу: «її погляд, осанка надавали їй такої величності, що навіть муха не наважувалась порушити цю співпрацю». Співачка завжди наголошувала своїм студентам, що для того, аби якнайкраще передати сценічний образ, необхідно його пропустити крізь себе, перевтілитись в ту особистість і пережити разом з нею її горе та щастя, тобто намагатися прожити її життя.

С. Крушельницька завжди приходила раніше початку заняття, спочатку сама розспівувалась і робила вправи для голосу, а потім уже проводила заняття. Викладачка ніколи не показувала свого поганого настрою, чи якоїсь стурбованості, на уроках вона з повною віддачею сил віддавалась своєму улюбленому заняттю.

Так, одна студентка О. Білявська, яка в майбутньому стала артисткою Горьківського державного театру опери та балети ім. О.С.Пушкіна, у своїх спогадах зазначає: «Будучи студенткою Львівської консерваторії, я

вчилася в класі Соломії Амвросіївни Крушельницької. Пам'ятаю, лекції у неї проходили надзвичайно цікаво та жваво. Коли ми приступали до роботи над романсом чи арією, Соломія Амвросіївна вимагала, в першу чергу, серйозно і вдумливо вивчити текст і мелодію, а вже потім співати. Вислуховувала студента до кінця і лише після закінчення співу вносила свої поправки» [1, с. 262].

Педагог приділяла увагу спільному аналізу вокального твору, намагалася навести студента на шлях розуміння твору, але ніколи не нав'язувала свого нюансування і своєї манери виконання. Перш за все, вказувала вона, що потрібно вникнути в текст, вміти виділити головне, але це робити не «нарочито» і грубо, а у відповідності до музичного змісту.

Студенти згадували: «Потрібно добре знати музику даного твору, відчувати усі вказівки композитора, вміти підійти до кульмінації на паузах, не виключатися із створюваних картин чи образів пісні, арії, романсу». Педагог постійно звертала велику увагу на дихання у співі, підкреслювала, що співати потрібно вдумливо: «Співати треба так, як говориш – просто, вільно, на нормальному диханні і виразно вимовляти кожне слово» [1, с. 262].

С. Крушельницька-педагог вимагала уміння виконання вправи або нескладні романси без інструментального супроводу, звертала велику увагу на правильне дихання, вимагала рівного звучання по всьому діапазону. Дуже часто в кінці уроку С. Крушельницька сама сідала до інструменту і під власний акомпанемент виконувала найрізноманітніші твори із свого об'ємного репертуару, незважаючи на похилий вік, голос співачки звучав соковито і чисто. Племянниця С. Крушельницької О. Бандрівська, яка вдосконалювала вокальну майстерність у своїй тітці в Італії (1928 – 1929 рр.), згадувала про її метод викладання як про загальнопоширений емпіричний метод, який застосовувався насамперед у вокальній педагогіці італійської школи співу.

С. Крушельницька не любила теоретичних пояснень, а тільки практично голосом давала живий приклад того, як потрібно співати. Часто для виявлення помилок показувала правильно, а пізніше імітувала неправильний спів. На думку О. Бандрівської, цей метод «був надзвичайно переконливим, бо звичайно молоді вокалісти не вміють себе слухати самокритично. Вони прагнуть гарно співати, і їм здається, що досягають цього» [1, с. 263].

Одним з найбільш яскравих спогадів про викладацьку діяльність С. Крушельницької є спогад її учня С. Генсірука, який через певні обставини змушений був змінити фах, однак на все життя зберіг світлу пам'ять про свою велику Вчительку. Він стверджує, що С. Крушельницька приділяла особливу увагу вимові окремих слів та їх органічному зв'язку з музикою, завжди підкреслювала, що основою співу є правильне дихання, яке об'єднує не лише всі фізичні фактори, пов'язані зі звучанням, а й усі психофізіологічні процеси розвитку голосового апарату, зазначала, що у процесі дихання співака головним моментом є видих: поступовий, плавний і спокійний, а для максимального використання енергії видиху рекомендувала тривалі та серйозні тренування [1, с. 264].

Велику увагу С. Крушельницька звертала на якість звуку, що залежить від максимального використання резонаторів голосового апарату: «При вмілому керуванні роботою м'язів дихального апарату та резонаторами співак може формувати звук будь-якого відтінку і характеру, залежно від змісту виконуваного твору або емоцій виконавця» [1, с. 264].

Як бачимо, студенти високо цінували поради свого педагога, намагаючись засвоїти методи, які вона застосовувала у навчанні.

С. Крушельницька не залишила після себе методичних праць, в яких могла б теоретично обґрунтувати свій метод викладання вокалу. Тому велике значення мають статті про велику співачку, рецензії на її виступи, інформація від тих осіб, що були знайомі з С. Крушельницькою, особливо ж спогади її учнів, зібрані та упорядковані М. Головащенко.

З цих матеріалів ми дізнаємося, що велику увагу С. Крушельницька приділяла не лише естетичному вихованню, а й фізичній формі, гігієні голосу, вважала, що вокалістові необхідно займатись хоча б одним з легких видів спорту – гімнастикою, легкою атлетикою тощо. Педагог часто показувала своїм учням комплекс гімнастичних вправ, необхідних для кращої роботи діафрагми, для збереження стрункої постави. Корисними є погляди С. Крушельницької щодо дотримування режиму у роботі, відпочинку, харчуванні.

Підкреслимо, що співачка завжди дуже відповідально підходила до організації не лише свого навчання, самовиховання, але й організації побуту. У розмові з письменницею І. Вільде співачка висловлювала свою думку щодо цього: «Я мала свій режим дня, від якого тільки недуга могла заставити мене відступити. То тільки збоку здається, що професія співака – легкий хліб. А втім, як хто розуміє цю працю. Для мене вона була дуже нелегкою. Я вважала своїм обов'язком вивчати мови, лібрето опер, у яких мені доводилось виступати, а без залізного режиму я не могла б цього досягнути» [1, с. 266].

С. Крушельницька робила небагато словесних зауважень, але те, що говорила, було дуже важливим і міцно запам'ятовувалось. Наведемо основні методичні вказівки-поради С. Крушельницької, зафіксовані у

спогадах її учнів, узагальнені І. Лесик:

- музика – це святиня, до якої завжди треба підходити з натхненням і піднесенням, інакше вся робота буде марною;

- співати треба з любов'ю, з умінням і знанням;
- правильний тон – це тон, з якого легко можна перейти як у форте, так і в *pianissimo*;
- коли ви на високій ноті ставите фермату, то її тривалість повинна залежати від того, скільки вистачить повітря у слухача, а не у вас з натренованим диханням співака; якщо ж ви перетягнули її, – ваш спів ніколи не вважатиметься культурним; припустимі лише невеликі відхилення;

- кожен твір, а навіть вправу, треба старатись виконувати досконало;
- хто вміє декламувати, той вміє співати;
- кожний співак сам мусить шукати доріг до досконалості;
- якщо артист не хвилюється, то це значить, що він не переживає своєї ролі, а тому він не артист, а ремісник;

- співак повинен своїм співом так захопити слухачів, щоб вони не тільки уважно слухали його, а й переживали разом з ним виконуване;

- якщо твір не хвилює – виконавець не досяг мети;
- співати треба так, щоб спів давав насолоду передусім тобі самому;
- без наполегливої повсякденної праці над собою неможливо досягти вільного володіння голосом;
- впевненість у собі – основа успіху;
- в житті все треба робити ритмічно, в хорошому темпі і ніколи не поспішати;
- добрий той педагог, який зрозуміє природу голосу учня [1, с. 266-267].

Дослідник М. Жишкович констатує, що вище викладені настанови С. Крушельницької, які визріли на основі її великого артистично-виконавського та життєвого досвіду, мають пізнавальне та виховне значення.

Можемо констатувати, що вони є актуальним для вокалістів різних рівнів підготовки, а також їх можна застосовувати в школі на уроках музики, а також при роботі із різноманітними дитячими вокальними колективами.

С. Павлюченко, який у 1948-1953 рр. був директором консерваторії, так характеризував педагогічну діяльність великої співачки: «Маючи величезний виконавський досвід, тонкий художній смак і чудовий вокальний слух, Соломія Амвросіївна широко користувалася своїми безцінними надбаннями в педагогічній роботі. Вона вміла не тільки зберегти кращі якості співацького обдаровання студента, а й без надмірних зусиль розвинути їх. Соломії Амвросіївні був зовсім чужий формальний метод тих педагогів-вокалістів, у яких за зовнішньою наукоподібністю не відчувається справжнього музичного таланту, міцної практичної основи, співацької концепції як результату проникнення в суть музики, в суть співу як творчого процесу. Соломія Амвросіївна володіла надзвичайно широкою співацькою концепцією, якій ніколи не зраджувала» [4, с. 367].

С. Людкевич у своїх спогадах про співачку писав: «Педагогічна праця Крушельницької, хоч і не довгочасна, принесла гарні плоди. Своім студентам вона прищепила навички справжньої вокальної культури, і деякі з них з успіхом працюють на оперних сценах» [2, с. 567].

Сама співачка теж була свідомою ролі своєї викладацької місії. На запитання, чи не сумує вона за сценою, С. Крушельницька відповіла: «Звичайно, хотілося б і далі виступати, дарувати людям радість зустрічі з великим мистецтвом, – але закон природи не щадить нікого. Я рада, що можу передати хоч частину свого досвіду і мистецького горіння молодим виконавцям, у голосі і виконанні яких я житиму й далі» [1, с. 267].

Висновки: Отже, Соломія Крушельницька – приклад працелюбності, старанності, самопожертви, людяності та патріотизму. Вона йшла до своєї мети не зважаючи на різноманітні труднощі та перепони. Своєю щоденною працею та наполегливістю підкорила найвідоміші оперні сцени світу. Щирість, та геніальна акторська майстерність Соломія захоплювала глядача із перших секунд її виступів. У винагороду за це, її вважали і вважають однією з найкращих співачок за всю історію людства.

Незважаючи на безмежну славу і любов прихильників, С. Крушельницька ніколи не страждала «зірковою хворобою». Вона завжди залишалася людяною, співчутливою та милосердною.

Соломія Крушельницька була не тільки вдатною співачкою, а й першокласним педагогом. Відносно пізно розпочавши педагогічну діяльність у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка, С. Крушельницька все ж зуміла спрямувати на справжню мистецьку дорогу таких талановитих учнів, як Теофілія Братківська, Оксана Білявська, Марія Дувіряк, Оксана Шиффер, Любов Єщенко, Агнія Чікова, Ніна Кузьміна, Клавдія Чернет, Божена Антоневич-Скрипничук, Ніна Богданова-Пелехата та ін.

Отже, славетна С. Крушельницька була і залишається гордістю української музичної культури, її ушлявленою репрезентанткою у європейській і світовій культурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лесик І. Педагогічна діяльність Соломії Крушельницької / І. Лесик // Соломія Крушельницька. Шляхами триумфів: статті та матеріали. / Упор. П. Медведик та ін. – Тернопіль: Джура, 2008. – С. 262 – 267.
2. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. Т. 2. / Упор. З. Штундер. – Львів: Дивосвіт, 2000. – 816 с.
3. Павлишин С. Останній концерт... Спогади очевидця / С. Павлишин // Соломія Крушельницька. Шляхами триумфів: статті та матеріали. / Упор. П. Медведик та ін. – Тернопіль: Джура, 2008. – С. 285 – 286
4. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування: у двох частинах/ [вступна стаття, упоряд. і примітки М. Головащенко]. – К. : Музична Україна, 1978. – Ч. 2. – 448 с.
5. Соломія Крушельницька. Шляхами триумфів: статті та матеріали. / Упор. П. Медведик та ін. – Тернопіль: Джура, 2008. – 392 с.

Костишин Н.

Науковий керівник – доц. Петришин Г. Р.

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ РОЗЛУЧЕНЬ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

Проблема створення сім'ї є актуальною та особливо гострою в наш час. Сім'я є одним із найдавніших соціальних інститутів суспільства. Починаючи з первісного укладу суспільства, завжди існували відносини чоловіка та жінки як пари, що у різних формах та проявах забезпечувала продовження роду, передачу надбань попередніх поколінь та соціалізацію особистості. Водночас сім'я є малою соціальною групою, члени якої зв'язані між собою родинними стосунками, спільним побутом і взаємною моральною відповідальністю [1].

Метою статті є аналіз найбільш поширених причин розлучень сучасної української сім'ї.

Суспільні перетворення сьогодення є важливим чинником, який породжує низку проблем у сучасній українській сім'ї. Значна частина родин не змогла адаптуватися до нових соціально-економічних умов. В умовах перехідного періоду докорінних змін зазнають усі функції сім'ї. Основними тенденціями у функціонуванні українських сімей сьогодні є: зростання шлюбного віку зростає, спільне проживання без реєстрації шлюбів, зниження рівня народжуваності, збільшення кількості неповних сімей та числа розлучень.

Розрізняють зовнішні і внутрішні фактори, які впливають на функціонування сім'ї. До зовнішніх факторів, що можуть негативно впливати на відносини в сім'ї відносять: погані відносини з родичами партнера, позашлюбні зв'язки (зради), проблеми на роботі, погіршення або поліпшення фінансового становища, кар'єризм. До внутрішніх проблем сучасної сім'ї: нетерпимість і прагнення змінити партнера, незадоволеність інтимними стосунками, суперечності при вихованні дітей, шкідливі звички (пияцтво і наркоманія), насильство, нерівність сімейного статусу чоловіка й дружини та інші.

Проблема розлучень існувала завжди, проте раніше вона не мала таких масштабів, оскільки торкалась невеликої кількості людей. До основних причин розлучень сьогодні відносять: лібералізація статевих стосунків, матеріальна незалежність жінки, ліберальне відношення до розлучень, сприйняття шлюбу як особистого задоволення.

Повного розуміння чоловіку й дружині важко досягти. По-перше, це представники різних статей, у кожного з них своє бачення гендерної ролі. По-друге, кожен має свої погляди, звички, переконання. Проблема нерівності сімейного статусу чоловіка й дружини є однією із найголовніших проблем сім'ї. Тому краще використовувати тактику «прихованого лідера», щоб не створювати психологічного тиску на один на іншого та уникнути напруження в сім'ї.

Причиною конфліктної взаємодії у сучасній сім'ї є неадекватність престижності подружжя, яка визначає самооцінку людини. Жінки досягають піку престижності у віці близько 24-27 років, що пов'язано з народженням дитини. Чоловіки досягають піку престижності у віці 35-45 років, що пов'язано з певними успіхами у соціальній сфері. Неадекватність престижності неможливо повністю усунути, проте можна послабити її негативний вплив, прийнявши міри для укріплення сім'ї.

Важливою проблемою сім'ї є її матеріальне забезпечення – загальний рівень життя, в який входить рівень заробітної плати, забезпеченість товарами широкого вжитку, благоустрій побуту, організація вільного часу тощо. Зрозуміло, що проблема матеріальної забезпеченості сім'ї не єдина для нормального її функціонування, але це той фундамент, який дає змогу кожній сім'ї отримати все необхідне для усіх її членів і, перш за все, для дітей. На жаль, лише одне матеріальне забезпечення сімей не може зберегти їх цілісність. Відомо, що в часи лихоліть і пов'язаним з ними падінням рівня матеріальної забезпеченості, сім'ї ставали ще більш згуртованими і, навпаки, з ростом добробуту збільшувався відсоток зруйнованих сімей.

Частота розлучень залежить від критичних періодів сімейного життя. Так, багато сімей розпадаються, не проживши разом й року. Причиною може стати неготовність молодих людей до подружнього життя. Відсутність досвіду жити з іншою людиною, відмінність поглядів на вирішення побутових питань, звички, недоліки характеру (лінь, жадність) є поширеними причинами, через які важко зберегти молоду сім'ю. Ініціатором розлучення переважно стає той, хто втратив почуття до іншої людини та страждає від поганих

відносин. Отже, причиною розлучень під час цього періоду сімейного життя стають, як правило, індивідуальні особливості чоловіка й дружини.

Критичним для сім'ї є п'ятирічний вік шлюбу. Розрив стосунків відбувається через те, що подружжя не змігло досягнути психологічної, духовної та статеві сумісності. У цей період частина чоловіків усувається від сімейних справ, внаслідок цього дружина повинна суміщати домашні обов'язки з роботою. Ініціаторами розриву на цьому етапі подружнього життя найчастіше є жінки. Інколи чоловіки, які не витримують психологічного тиску дружини.

Третій критичний період настає тоді, коли людям приблизно по 40 років. Дуже часто саме в цей період приходить усвідомлення, що стосунки давно вичерпали свій ліміт, а шлюб тримався заради дітей. Оскільки діти подорослішали, таку пару вже нічого не поєднує разом. Ініціатором розлучення у цей період часто виступає чоловік, який збудував свою службову кар'єру і прагне нових стосунків з більш молодшою за віком жінкою.

Поширеною причиною розлучень в Україні є фізичне і психологічне домашнє насильство. Об'єктами насильства є здебільшого діти і жінки. Проте інколи й жінки вдаються до насильства проти дітей та чоловіків. Причинами поширення домашнього насильства, на думку соціологів є: поєднання емоційної напруги та персональної інтимності; традиції та інші.

За статистичними даними на 1000 жителів України припадає 5,3 розлучень проти 7,6 шлюбів; на кожні 2 шлюби – майже 1 розлучення (40%); 60% громадян, які вступають в повторний шлюб, мають дітей в попередній сім'ї; 90% неповних сімей (це мати з дитиною); 40% чоловіків і 60% жінок знаходять щастя в повторному шлюбі [2, с. 168].

Унаслідок розлучень підвищується рівень повторних шлюбів, збільшується кількість сімей з нерідним батьком або матір'ю, збільшується кількість неповних сімей.

Висновки. У наш час відбувається велика кількість розлучень зумовлена внутрішньо сімейними причинами та динамікою перетворень у нашому суспільстві. Стабілізація розвитку суспільства сприятиме зменшенню проблем пов'язаних з питаннями конфліктності відносин у сім'ях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Додонов Р. Соціологія: Навч. посібник для курсантів і студ. вищих навч. закл. МВС України / Донецький юридичний ін-т МВС при Донецькому національному ун-ті. — Донецьк, 2005. — 224с.
2. Хомяк М. Я. Аналіз сучасних проблем сім'ї та народжуваності в Україні / М. Я. Хомяк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Oleg/Downloads/staptp_2013_58_22.pdf .

Бойчук Ю.

Науковий керівник – доц. Гринчук І.П.

ПЕДАГОГИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕРНОПОЛЯ ЯК ПРЕДСТАВНИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ СКРИПКОВОЇ ШКОЛИ

Формування львівської скрипкової виконавсько-педагогічної школи має міцне підґрунтя (від I половини XIX ст.), пов'язане з іменами скрипалів К. Ліпінського, С. Сервачинського (вчителя Г. Венявського і Й. Йоахіма) та ін. Головним осердям процесу стала окрема кафедра скрипки при Консерваторії ГМТ у Львові (1854) (Л. Мазепа) [3].

Першою українською фаховою скрипальною-педагогом у Музичному Інституті ім. М. Лисенка у Львові стала Є. Щедрович-Ганкевичева, учениця Л. Ауера та О. Шевчика. Її справу продовжив Є. Перфецький, з класу якого вийшли Р. Криштальський, українсько-американський скрипаль Р. Придаткевич та ін. Вагомий внесок у становлення скрипкової школи внесли педагоги і виконавці І. Левицький, К. Гладилевич, Є. Козулькевич, О. Москвичів, І. Косинин [1; 3], Ю. Крих, який свого часу викладав і у Тернопільській філії ВМІЛ (з 1929 р.) [2].

З різними перервами та реорганізаціями від 1940 р., далі від 1944 р., при Львівській консерваторії (ЛДК) ім. М. Лисенка почала функціонувати кафедра оркестрових, згодом струнно-смичкових інструментів. Її першими завідувачами були професори Д. Лекґер та Б. Каськів [4]. Дослідники-музикознавці (Л. Мазепа [3], Ю. Волощук [1] та ін.) зазначають, що у післявоєнному періоді розвитку школи вагомий слід залишили професори В. Стеценко (син К. Стеценка), П. Макаренко. Серед видатних вихованців останнього: професори Б. Каськів, народний артист України Б. Которович, заслужений діяч мистецтв України З. Дашак. Відомими послідовниками професора Д. Лекґера стали сьогодишні професори Г. Павлій, Б. Каськів (після від'їзду П. Макаренка) [4], доценти Т. Шуп'яна, Ю. Оніщенко, Л. Чайковська, Н. Пославська, О. Ванькович (Когут) та інші. Серед вихованців професора Олександри (Лесі) Деркач - лауреат міжнародних конкурсів, народна артистка України професор Л. Шутко, дипломант республіканських конкурсів доцент М. Вайцнер, доктор мистецтвознавства професор О. Бодіна [5].

Серед відомих педагогів 1950-1970-х рр. - К. Михайлов, О. Єгоров, С. Аммерман, Й. Сапір, Г. Дяченко, Г. Хейфец, О. Тюппа, Ю. Гольда. Серед педагогів-скрипалів наступного покоління - імена професорів, кандидатів мистецтвознавства Г. Павлія, Д. Колбіна, В. Заранського, доцентів, кандидатів мистецтвознавства О. Когут, Н. Пославської, О. Андрейко, доцентів Ю. Оніщенко, Т. Сиротюк, Л. Чайковської. Їх естафету перейняли молодше покоління - О. Цап, М. Сора, М. Футурська [5].

На сьогодні кафедра скрипки ЛНМА - потужний творчий виконавський, музично-педагогічний, науково-методичний осередок не лише західного регіону, а й усієї України. Її представники і вихованці реалізують себе у творчій діяльності зокрема і на Тернопілі.

Мета статті - представити постаті педагогів-скрипалів Тернопільського державного музичного училища (ТДМУ) ім. С. Крушельницької та ТНПУ ім. В. Гнатюка як вихованців львівської скрипкової школи.

Так, серед викладачів ТДМУ плідно і творчо працюють вихованці професорів ЛНМА, зокрема, Б. Каськіва - Н. Яцюк (Макух), Д. Колбіна - О. Татарінцев, Г. Павлія - Г. Віблій, Т. Онищенко - М. Присухін, В. Антонюк. Вихованкою Т. Онищенко є і викладач ТНПУ, кандидат педагогічних наук О. Довгань. В рамках статті коротко представимо творчий доробок Н. Яцюк (Макух) та О. Довгань як яскравих творчих представниць львівської скрипкової школи.

Н. Яцюк - спеціаліст вищої категорії, яка поєднує виконавську та педагогічну діяльність. Вона закінчила ТМУ ім. С. Крушельницької (1974) та ЛДК ім. М. Лисенка (1979) по класу скрипки у професора Б. Каськіва. Творчу діяльність Н. Яцюк розпочала як артистка симфонічного оркестру Львівської обласної філармонії, отримавши досвід виконавства під орудою диригентів І. Паїна, К. Кондрашина (Москва), М. Колесси, Д. Пелехатого, І. Юзюка, Ю. Луціва (Львів) та ін. Вона виступала в концертах з видатними скрипалями Т. Грінденко, Г. Кремером, В. Співаковим, О. Крисяком (Москва), піаністами Горностаєвою, О. Слободяником, альтистом Ю. Башметом (Москва) та ін.

Впродовж 1979-1984 рр. Н. Яцюк - солістка камерного оркестру Закарпатської обласної філармонії (художній керівник - Й. Гарчар), ілюстратор на відділі камерного в Ужгородському музичному училищі. Впродовж 1984—1987 рр. Н. Яцюк - артистка оркестру Тернопільського обласного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка (керівник - народний артист України Є. Корницький), ілюстратор на відділі камерного ансамблю ТДМУ ім. Крушельницької.

За час педагогічної діяльності (з 1987 р. по сьогодні) Н. Яцюк виховала близько 50 скрипалів. 25 з її випускників закінчили вищі навчальні заклади України, троє з них продовжують вдосконалювати майстерність у Музичній академії м. Грац (Австрія), у консерваторії м. Ганновера (Німеччина). Плеяда її випускників працюють викладачами ДМШ м. Тернополя, артистами оркестрів м. Тернополя, міст Хмельницька, Івано-Франківська, Львова, Одеси.

Впродовж 22-х років (з 1995 р. по сьогодні) Н. Яцюк - артистка Тернопільської обласної філармонії як учасниця симфо-джаз оркестру, концертмейстер симфонічного оркестру (з 2004 р.). Згадані колективи презентували тернопільській аудиторії, слухачам різних міст України та зарубіжжя низку творчих проєктів та програм, у яких часто солювала Н. Яцюк.

О. Довгань - випускниця ТМУ ім. С. Крушельницької (1996), ЛНМА ім. М. Лисенка по класу доц. Ю. Онищенко (2001). Вона поєднала виконавську, педагогічну (впродовж 2001-2011 рр. - викладач ДМШ № 2 м. Тернополя, з 2009 р. - викладач кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва) та наукову діяльність, захистивши у 2008 р. дисертацію під керівництвом професора Л. Кондрацької.

У її виконавському репертуарі - твори скрипкової класики (зокрема, Концерт В.-А. Моцарта № 4 Ре-мажор вона виконала з симфонічним оркестром Львівської філармонії у 1998 р.), твори українських та сучасних композиторів. О. Довгань ансамблювала із професорами ЛНМА О. Козаренком, А. Карп'яком, готувала сольні концерти з Ю. Маківничук, виступала у складі камерного оркестру «Регреїшп Мобіле» під керівництвом професора Г. Павлія, впродовж 1999-2001 рр. - у фестивальному оркестрі «Львів» (тепер ЕЧГ80) під керівництвом швейцарського диригента Г. Матеаса.

На Тернопілі її творча діяльність пов'язана із камерним оркестром Тернопільської обласної філармонії (2002-2003, 2012-2015 рр. як концертмейстер), із Галицьким муніципальним камерним оркестром м. Тернополя (2003-2012, 2016 - по сьогодні як його концертмейстер), із фортепіанним тріо при ТОЕШМ ім. І. Герети.

Серед здобутків педагогічної діяльності - перші премії на конкурсах виконавської майстерності серед вчителів музичних шкіл області, нагороди учнів на обласному конкурсі ансамблів «Консонанс», перемога її студентки А. Москалюк на Міжнародному конкурсі «Подільський водограй» (Вінниця, 2017), творчі акції, концерти на сценах ТІШУ ім. В. Гнатюка та ін. На сьогодні вона є успішним викладачем, керівником ансамблю скрипалів класу, концертмейстером камерного оркестру факультету мистецтв.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волощук Ю. Спецкурс «Українське скрипкове мистецтво»: навч.-мет. посібник / Ю. Волощук. - Івано-Франківськ: Гостинець, 2002. - 83 с.
2. Гринчук І. Музична освіта в Україні: історико-регіональний аспект / І.П. Гринчук // Мистецтво та освіта. - 2013. - № 2 (68). - С. 11-15.
3. Мазепа Л., Мазепа Т. Шлях до музичної академії у Львові. У двох томах. Том 1. - Львів: В-во «СПОЛОМ», 2003. - 288 с.; Том 2. - 200 с.
4. Сиротюк Т. Богдан Каськів. Творчий портрет. - Львів: Видавництво ЛНМА ім. М. Лисенка, 2011. - 96 с.
5. <http://conservatory.lviv.ua/kafedry/kafedra-skrpyky/>

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Бернацька І.

Науковий керівник – доц. Костюк Л. В.

ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ (1981–1995 РР.)

У процесі побудови стратегічного розвитку нашої держави великого значення набуває вивчення життя та діяльності Франсуа Міттерана, чия політична діяльність перетворила французьку державу на одну із розвинутих країн Західної Європи. Саме Ф. Міттерану належить особливе місце у політичних процесах Франції 1981–1995 рр. XX століття. Будучи в епіцентрі боротьби за владу, ядром та рушійною силою соціалістів, тим самим посилив роль державного сектору у економіці та політичному житті країни.

Важливість вивчення порушеної проблеми посилюється тим, що дослідження особливостей становлення і формування Ф. Міттерана як видатного політичного діяча є також його внесок у процес розвитку Франції у вказаний період.

Мета наукової розвідки – на основі аналізу міжнародних джерел розкрити основні етапи формування Ф. Міттерана, як особистості. Реалізація окресленої мети виявляється у вирішенні наступних завдань: висвітлення формування ідейних поглядів Ф. Міттерана, як процес становлення його як політика; проаналізувати основні віхи політичної кар'єри Ф. Міттерана; дослідити етапи внутрішньої політики президента.

Об'єктом нашої розвідки є факти особистої біографії та різнобічної діяльності Ф. Міттерана. Предметом дослідження є з'ясування основних напрямків, змісту політичної та соціально-економічної діяльності президента.

Оцінюючи проблему варто відзначити, що окремі аспекти діяльності Ф. Міттерана були певною мірою простежені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед яких необхідно виділити такі: М. Васютинський [1], К. Ней [7], А. Сабов [4], Р. Шнайбер [8], М. Стрелец [5], М. Дубінянський [2].

Франсуа Моріс Адрієн Марі Міттеран народився 26 жовтня 1916 р. в м. Жарнак на південному заході Франції. Родовід сімейства Міттеранів простежується із XV століття. Деякі французькі дослідники відзначають, що дід президента знаходиться в далекій спорідненості із англійською королівською сім'єю. Однак Ф. Міттеран, ставши в травні 1981 р. главою держави, “під час одруження наслідного принца Чарльза та принцеси Діани вчинив мудро і відкинув дрібне марнославство, приховавши, що майбутній король Англії є його кузеном. Всі попередники французького президента не проявляли настільки передбачливу обережність” [7, с. 26]. Також його сім'я була відданою римо-католицькій релігії та консервативною за поглядами. Хоча пізніше Ф. Міттеран відійде від церкви, але дух католицизму залишиться при ньому назавжди.

Про свої консервативні погляди 21-й президент Франції згодом зазначав: “Я був вихований в католицькому середовищі, дуже віруючому і дуже відкритому. У той час бути католиком у маленькому провінційному містечку означало бути правильним. Меса відділяла зерна від половини. Але якщо ви ходили до церкви і відмовлялися примкнути до несправедливості й чванства правих кіл, то ви виявлялися в порожнечі” [2, с. 3]. Наслідком цього стало, те що майбутній президент–соціаліст шкільну освіту отримав у католицькому коледжі Сен-Поль, а вищу – здобув у Парижі, де відбувалося формування його політичних поглядів.

У 1938 р. Ф. Міттеран був мобілізований до армії. Під час Другої світової війни він одержав декілька нагород та був схоплений у німецький полон, з якого зумів втекти у грудні 1941 р. У Франції утікач почав працювати в Комісаріаті у справах військовополонених, де займався виготовленням підроблених документів для втікачів із німецьких таборів.

Навесні 1943 р. Ф. Міттеран був нагороджений Орденом Франциска – почесною відзнакою від уряду Віші. Ця нагорода у 50-х рр. XX століття стала важливою темою для дебатів, але деякі джерела зазначають, “що він був лише призначений на нагороду, але ніколи не отримав медалі, оскільки він переховувався перед церемонією”. Жан П'єр-Блох стверджує, що “навпаки Міттерану було наказано прийняти медаль в якості прикриття для його роботи в опорі” [6, с. 49].

Як багато політичних діячів Франції, Ф. Міттеран виріс з надр руху Опору. Спираючись на підтримку А. Бетанкур, Ж. Ведріна, Ф. Даля, Ж. Бене, він створив в лютому 1943 р. підпільний патріотичний Національний союз військовополонених, котрий послужив для майбутнього президента трампліном для подальшого політичного злету [1, с. 58].

2 грудня 1943 р. відбулася перша зустріч Ф. Міттерана з Ш. де Голлем у Алжирі. Голова мережі опору Ф. Міттеран намагався одержати від генерала зброю та гроші, але Ш. де Голль йому відмовив. Як стверджу А. Сабов: “Довга дружба або принаймні взаємне тяжіння могли б народитися в цю хвилину між двома чоловіками, яких об'єднувало настільки багато: однакове соціальне походження, любов до літератури, схоже відчуття батьківщини, глибокий католицизм, що заклав в них почуття ворожнечі і недовіри до буржуазії і грошей ...” [4, с. 55]. Коли наприкінці 44-го р. генерал побачить знайомого сержанта в складі власного Тимчасового уряду у нього вирветься: “Знову ви!” [8, с. 2].

З 1947 по 1958 рр. він отримував різні міністерські портфелі в 11 урядах IV республіки. В травні 1958 р. в Алжирі було створено уряд щодо повалення IV республіки Ф. Міттеран був упевнений, що буде його очолювати, але запросили Ш. де Голля. Тому Ф. Міттеран постійно виступив із критикою нового режиму та Конституції 1958 р.

У 1965 р. Ф. Міттеран створив Федерацію демократичних і соціалістичних лівих сил (ФДСЛС). Також у тому ж році висунув свою кандидатуру на пост президента, але програв у другому турі виборів Ш. де Голлю, набравши 44,8% голосів. У 1971 р. Ф. Міттеран став першим секретарем Французької соціалістичної партії (ФСП), а у 1974 р. був єдиним кандидатом лівих сил (соціалістів і комуністів) на президентських виборах, однак поступився у другому турі Жискар д'Естену.

Надзвичайний з'їзд ФСП 24 січня 1981 р. у м. Кретеї, висунув кандидатуру Ф. Міттерана на майбутніх виборах в президенти, схваливши його передвиборну платформу – “110 пропозицій для Франції”, набравши 51,8 % голосів, а 15 травня Конституційна Рада оголосила офіційно Ф. Міттерана новим, 21-м, президентом Французької республіки з часу її заснування.

Початок його першого терміну ознаменувався лівою економічною політикою на основі “110 пропозицій”. Більша частина програми уряду була реалізована протягом першого року: економічні та соціальні реформи (націоналізація, запровадження податку на багатство, збільшення на 10 % мінімальної заробітної плати, встановлення 39-годинного робочого тижня, вводиться оплачувана відпустка 5 тижнів, збільшуються соціальні виплати, вводяться закони Ауру), проводяться реформи в сфері правосуддя (скасовується смертна кара, суд державної безпеки та військові суди, забороняється дискримінація деяких гомосексуальних практик), проводиться децентралізація, лібералізація аудіовізуального сектору.

Також вводяться різноманітні гранти, котрі були спрямовані на некомерційні асоціації та громадські культурні ініціативи. Одночасно Ф. Міттеран лібералізував засоби масової інформації, створив агентство з регулювання медіа CSA, а також санкціонував піратське радіо та перший приватний телеканал (Canal +). Що характерно, що реалізація цієї програми поглибила дефіцит Франції. Тоді Ф. Міттеран вводить політику “жорсткого повороту”, що викликало певні протиріччя в лівому таборі та призвело до розколу в уряді.

На парламентських виборах 1986 р. соціалісти не набирають більшості. Головою уряду став правоцентристський політик Ж. Ширак, “який відносився до політики соціалістів зробити все з точністю до навпаки, що нерідко викликало гострі суперечки між президентом та прем'єр-міністром” [5, с. 2].

Друге президентство Ф. Міттерана (з 1988 р.) збіглося з переломними подіями у Європі – об'єднання Німеччини (1990 р.), розпад СРСР (1991 р.), тому внутрішньополітичні проблеми відступили на другий план. Після краху біполярного світового порядку значення Європи для Франції зросла, і роль Ф. Міттерана, як одного з провідних європейських політиків, сприяла зміцненню позицій країни при новому розподілу сил.

Останні роки президентства Ф. Міттерана проходили в умовах “співіснування”, бо соціалісти не одержали перемогу на парламентських виборах 1993 р. Навесні 1995 р. завершилося його другий термін президентства Ф. Міттерана, а 8 січня 1996 р. він пішов з життя.

Отже, через два десятиліття після дати його смерті можна впевнено сказати, що це була непоправна втрата для Франції, Європи світу. Втрата видатної особистості, яка протягом багатьох років кардинально впливала на французьку політику. Завдяки своїм духовним і інтелектуальним якостям Ф. Міттеран успішно продовжив місію, розпочату генералом де Голлем, – формування загальнонаціонального консенсусу. Вирішити таку задачу не під силу навіть високопрофесійному технократу. Для цього була потрібна людина, подібна Ш. де Голлю, тільки вже не справа, а зліва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васютинский В. Франсуа Міттеран / В. Васютинський // Вопросы истории. – 1993. – № 1. – С. 55–71.
2. Дубінянський М. Франсуа Міттеран: doublevie / М. Дубінянський // Особистості. – 2015. – № 77. – Режим доступу: <https://persons-journal.com/journal/741/902>
3. Рахшмір П. Франсуа Міттеран: противник і наслідувач де Голля / П. Рахшмір // Новий Компаньйон. – 2002. – Режим доступу: <https://www.newsko.ru/articles/nk-240575.html>
4. Сабов А. Політичні портрети / А. Сабов. – М.: Міжнарод. відношення, 1989. – 176 с.
5. Стрелець М. Франсуа Міттеран: штрихи до портрета / М. Стрелець // Вісник НГУ. – 2016. – № 3. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/fransua-mitteran-shtrihi-k-portretu>
6. “Autumn 1943”, from: Franz-Olivier Giesbert, François Mitterrand doulatentation del'histoire, Éditionsdu Seuil, 1977, chap. 5, p.49.
7. NAY C Lenoiretlerougeoul'histoired'uneambition. P. 1984.
8. Шнайбер Р. “Від одного президента до іншого: Міттеран проти де Голля / Р. Шнайбер // Париж.: TéléObs. – 2012. – Режим доступу: <https://teleobs.nouvelobs.com/la-selection-teleobs/20130327.OBS5663/d-un-president-a-l-autre-mitterrand-contre-de-gaulle.html>

ВІДНОСИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО З БІЛЬШОВИЦЬКОЮ РОСІЄЮ (КВІТЕНЬ – ЛИСТОПАД 1918 Р.)

У зовнішньополітичній діяльності Української Держави упродовж 1918 р. російський вектор був досить складним. Найбільш суперечливо вибудовувались стосунки Держави Павла Скоропадського з більшовицькою Росією. У роки незалежності вітчизняні дослідники приділяють недостатню увагу дослідженню цієї теми. Найскладнішим є питання про наявність та інтенсивність контактів Гетьманату з Радянською Росією. Недостатньо висвітлено ставлення та думки лідерів обох країн щодо переговорів про мир протягом квітня – листопада 1918 року. Розгляд цих проблем допоможе більш поглиблено проаналізувати міждержавні відносини між більшовицькою Росією та Державою П. Скоропадського. Вищезазначене зумовлює актуальність даного наукового дослідження.

Метою статті є аналіз політичних відносин між Українською Державою і Радянською Росією упродовж квітня – листопада 1918 р., тобто в період правління П. Скоропадського, висвітлення дипломатичної діяльності українського уряду у контексті захисту національних інтересів українців, розкриття місця зовнішньополітичного курсу країни в системі східноєвропейських міжнародних відносин означеного періоду.

На початок 1918 року Українська Держава перебувала у складній внутрішньо- та зовнішньополітичній ситуації, а оскільки більшовицька Росія була однією з сусідніх держав, то Україна змушена шукати шляхи співпраці з нею.

Необхідність зносин з РСФРР впливала для Української Держави з загальнополітичного курсу її уряду на ліквідацію стану воєнного протистояння між обома країнами, врегулювання українсько-російських дипломатичних, політичних, економічних, торговельних відносин, поділу боргів і державного майна колишньої Росії, будівництва національних збройних сил, розв'язання територіальних та інших спірних проблем, що виникли внаслідок розпаду Російської імперії [3, с. 8].

Одним із найважливіших питань для зовнішньополітичного вектору Української Держави було заключення миру з Росією [2, с.162]. Але ці дві держави по-суті виступали протилежними суб'єктами майже у всіх сферах життя, а також в баченні перспектив взаємного існування. І представники Української Держави, і більшовицькі лідери не приховували того, що один для одного ці держави є ворогами, але це не виключило наявності зв'язків між ними. Сам П. Скоропадський у своїх мемуарах заперечував наявність будь-яких стосунків його адміністрації з більшовиками, за винятком відновлення двох залізничних маршрутів: Київ – Москва та Київ – Петроград. Проте це твердження не зовсім відповідало реальності: гетьману було не вигідно висвітлювати наявність контактів з головним ворогом його держави [5].

Варто зазначити, що значно детальнішу інформацію про взаємини Гетьманату Скоропадського з більшовиками ми знаходимо у розвідці сучасника тих подій, міністра закордонних справ гетьманського уряду Дмитра Дорошенка.

Так, як зазначає у своїй праці Д. Дорошенко, ще за умовами Брестського договору, Росія взяла на себе зобов'язання укласти мир з Україною. У свою чергу, Рада міністрів УНР квапила Радянський уряд Росії, надіславши ще 30 березня 1918 р. ноту з пропозицією негайно розпочати переговори. Раднарком уже 3 квітня надіслав відповідь, пропонуючи через день приступити до дискусії у Смоленську. Однак обставини склались так, що мирні переговори розпочались лише 23 травня 1918 року в помешканні т. зв. Педагогічного Музею, де раніше засідала Центральна Рада. До Києва прибула урядова делегація РСФРР на чолі з Х. Раковським та його заступником Д. Мануїльським. Делегація була доволі представницька (до її складу входило понад 20 осіб) і перебувала в Києві до жовтня 1918 р., по суті виконуючи функції посольства. Делегацію Української Держави очолив професор С. Шелухін, заступниками якого почергово були І. Кистяківський та П. Стебницький. Вже тоді виявилась, нехай і поверхнево, "українськість" уряду Гетьманату. Адже, незважаючи на знання більшістю учасників переговорного процесу російської, а багатьма й української мов, переговори велися через перекладачів [2, с.164].

Використовуючи важке внутрішнє становище України, російська сторона затягувала мирні переговори. Виникало враження, що Росія навмисне зволікає з укладенням угоди. Кожне питання довго обговорювалося, оголошувалося безліч взаємних претензій. Здавалося, що переговори заходять у безвихідь.

Перше засідання мирної конференції відзначилось суперечками з приводу повноважень представників обох делегацій. Так, голова української делегації С. Шелухін зажадав від представників Росії пояснень щодо державно-правового устрою та юридичної основи РСФРР. З цього приводу українською стороною на засіданні 24 травня було оголошено відповідну вербальну ноту [3, с. 291].

У заяві-відповіді і декларації російська делегація відзначила, що про характер стосунків і ціль переговорів між Українською Державою та РСФРР свідчать відповідні пункти Брестського мирного договору і попереднє дипломатичне листування між обома державами, що РСФРР – остаточно сформована держава, яка

вже має визнання на міжнародній арені, а відтак порушувати це питання на українсько-російських переговорах підстав немає [3, с. 293].

Х. Раковський також піддав сумніву факт існування незалежної Української Держави, підкресливши, що саме на українсько-російських переговорах вирішується питання про її міжнародну правосуб'єктність. На його думку, Україна не мала ще чіткого міжнародного визнання. Х. Раковський вважав, що міжнародна правосуб'єктність України буде визнана радянською Росією лише в тому разі, коли Українська Держава укладе з РСФРР відповідний договір як частина, що відпала від неї [3, с. 87].

Проводячи переговори з більшовицькою Росією Українська Держава ставила собі за мету: 1) добитись визнання Москвою самостійності України; 2) розширити кордони; 3) здобути якнайбільше користі для України при розподілі державного майна (залізниць, копалень тощо)[4, ст. 35].

Після кількох спільних засідань, обидві делегації узгодили між собою текст угоди і 12 червня на засіданні було підписано договір про припинення ворожих дій і відновлення залізничної комунікації [2, ст. 165]. За умовами цього договору бойові операції на всьому фронті мали бути припинені на час ведення мирних переговорів. В державах мали відкритися консульські представництва. Слід підкреслити, що саме цей договір став першим визначним кроком у налагодженні українсько-російських стосунків на новому міждержавному рівні.

Згідно з умовами договору, український уряд 22 червня ухвалив постанову про заснування генеральних консульств Української Держави у Москві та Петрограді, а також 30 консульських агентств у Курську, Тулі, Воронежі, Пензі, Рибінську, Казані, Саратові, Самарі, Царицині, Архангельську, Томську, Омську, Тобольську, Владивостоці та інших містах Росії. В свою чергу, в Україні були відкриті російські представництва: генеральні консульства у Києві, Харкові, Одесі та консульські агентства у Кам'янці-Подільському, Чернігові, Житомирі й Полтаві [2, ст. 167].

Після укладання перемир'я українсько-російська делегація продовжила переговори. Сторони планували розробити умови мирного договору для остаточного припинення війни, встановлення державних кордонів, врегулювання питань підданства, особистих і майнових прав, поділу майна, налагодження економічних, торговельних і фінансових стосунків, поштового і телеграфного зв'язку.

Головним змістом подальших переговорів були питання про державний кордон між Україною та Росією, а також про фінансовий розрахунок між обома державами. Перший текст резолюції запропонувала українська сторона [2, с. 168]. У тексті резолюції йшлося про те, що мир повинен ґрунтуватись на демократичних засадах. Обидві делегації спільно заявили, "що будуть при визначенні кордонів рахуватися в однаковій мірі з політичними та іншими інтересами народів у їхній цілості та основуючись на етнографічному принципі, виходячи з нього, годяться визнати межу мировим договором... місцевостей від війська як з одного, так і з другого боку" [3, с. 304].

Коли Українська делегація запропонувала свої проекти границі, це викликало суперечки з боку Російської делегації й привело до тривалих дискусій як у комісіях, такі на пленарних засіданнях. Тому вирішення цього питання далі не просунулось. Особливо гострі суперечки виникали за повіті Чернігівщини, західні і південно-західні повіті Курщини й Воронежщини, Донецького вугільного басейну, а також Криму.

На спільних засіданнях Політичної Комісії 11 липня 1918 року були вислухані доповіді українських експертів, професорів Д. Багалія та Г. Павлуцького [2, с. 169]. У їхніх виступах було висунуто ряд аргументів стратегічного, економічного й етнографічного характеру, в яких зазначалось, що усі ці спірні землі повинні належати Українській Державі.

Для більшого розуміння позиції української сторони стосовно цієї проблеми важливим є документ "О границях Української Держави під виглядом політичним", написаний Д. Донцовим, який брав участь в українсько-російських переговорах як експерт української політичної комісії [5]. Варто зазначити, що цей документ був покладений в основу позиції української делегації.

До труднощів у визначенні кордонів з РСФРР, вважав Д. Донцов, призвели насамперед суперечності щодо Кримського півострова [1]. Радянська Росія ніяк не бажала погодитись з фактом відокремлення від неї Дону, Кубані, Криму, які прагнули стати на шлях державного самовизначення, і вважала їх за тимчасові антирадянські утворення.

Голова української делегації С. Шелухін не вірив у бажання більшовицького уряду Росії укласти мир з Україною і 31 липня 1918 року подав до Ради Міністрів записку про хід переговорів, де висловив свої сумніви з приводу того чи дійсно більшовицька Росія хоче укласти мир [2, с. 172].

Кордон між двома державами так і не був установлений, що робило подальший розвиток стосунків майже безперспективним. На думку Д. Дорошенка, це було здійснено свідомо, делегація Х. Раковського штучно затягувала переговори, вичікуючи слушного моменту для організації антигетьманського перевороту. Це підтверджує у своїх мемуарах й А. Денікін, який стверджує, що гетьманській службі безпеки вдалося викрити два більшовицьких центри, що працювали в тісному контакті з радянською делегацією [1].

Наприкінці літа більшовики отримали можливість не спішити із укладанням миру. Російськими агентами проводилась агітація проти Української Держави [2, с. 182]. Х. Раковський уклав таємну угоду з представниками

української антигетьманської опозиції, зокрема з В. Винниченком. За цією угодою більшовики мали визнати будь-яку владу, що сформується в Україні після падіння Гетьманщини, а Винниченко, у свою чергу, мав сприяти легалізації діяльності Комуністичної партії [5, с. 105].

15 серпня головою української делегації С. П. Шелухіним було передано російській делегації ноту, в якій вимагалось затвердити кордон між країнами. А вже 3 жовтня 1918 року було відправлено ще одну ноту, де у категоричній формі зазначалось про «шкідливість і недопустимість» подальшого зволікання. Але російська сторона продовжувала ухилятися від конкретної відповіді. Того ж дня 3 жовтня їй було передано другу ноту з вимогою дати рішучу відповідь до 7 жовтня [2, с. 184].

На другу ноту російська делегація на останньому засіданні 7 жовтня 1918 року відповіла, що вона не може дати відповіді і змушена виїхати до Москви за інструкціями, тому переговори повинні на деякий час перерватись [2, с. 187].

11 листопада 1918 року було укладено угоду згідно з якою Рада Міністрів Української Держави вирішила дозволити російській делегації

покинути межі України «тільки під умовою вільного і безпечного пропуску державних потягів на Україну і визволення тих громадян, яких буде вимагати український уряд» [2, с. 188].

Таким чином, упродовж квітня – листопада 1918 р. уряд Української Держави прагнув, хоч і не дуже успішно, стабілізувати свої стосунки навіть з очевидним й задекларованим ворогом - РСФРР. Це в першу чергу було обумовлено необхідністю припинити воєнне протистояння між обома країнами, врегулювати двосторонні дипломатичні, політичні, торговельно-економічні відносини, а також розв'язати територіальні та інші проблем, що виникли внаслідок розпаду Російської імперії. Однак, переговори не отримали логічного завершення. Цьому сприяла непослідовна та неконструктивна позиція радянської делегації, яка з самого початку не мала завдання укласти мир з Українською Державою. Разом з цим, укладення мирного договору між обома державами, хоч і не успішного, ознаменували певні досягнення української дипломатії, а також стали важливою віхою у подальшій непростій історії українсько-російських взаємин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Д. Питання території і кордонів України в аналітичній записці Д. Донцова «О границях Української Держави під взглядом політичним» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/histori/107/19983-pitannya-teritorii-i-kordoniv-ukraini-v-analitichnij-zapisci-d-doncova-o-granicyah-ukrainjskoj-derzhavi-pid-vzglyadom-politichnim-1918.html>
2. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. Українська Гетьманська Держава 1918 р. // Д. Дорошенко – Ужгород, 1930 – 512 с.
3. Мирні переговори між Українською Державою та РСФРР. 1918 рік. Протоколи і стенограми пленарних засідань: Збірник документів і матеріалів / [Упоряд. О. І. Лупандін, І. В. Ралле, Л. В. Яковлева]. – К. – Нью-Йорк – Філадельфія, 1999. – 366 с.
4. Недавня Гетьманщина. У 15-ті роковини Гетьманщини з 1918-го року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Samovydet/Nedavnia_hetmanschyna/.
5. Пархоменко В. Зовнішня політика Гетьманату П. Скоропадського в мемуарній літературі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nz_i/2011_14/statii/12.pdf.
6. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 рр. // П. Скоропадський – Київ: Україна, 1992 – 493 с.

Луковицький Д.

Науковий керівник: проф. Павлишин Л. Г.

ДОБРО ТА ЗЛО У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ ІММАНУІЛА КАНТА

Іммануїла Канта вважають одним із найвизначніших філософів усіх часів завдяки його критичній позиції щодо питань моралі, пізнання. Беззаперечно, його думки з приводу феномену, ноумену, речі у собі, трансцендентального, антиномії, формулювання категоричного імперативу та побудова власної філософської системи є геніальними результатами роботи мислителя. Серед його найвагоміших праць є «Критика чистого розуму», «Критика практичного розуму», «Критика здатності судження». Варто зазначити й «Відповідь на питання: що таке просвіта?», «Лекції з етики», «Метафізику моралі». Однак його напруження з приводу таких категорій етики, як «добро» і «зло» є оглядовими та дотичними до питання максими людської волі. Читаючи його роботи, можна помітити власну «кантівську» ідею з приводу цих питань. Таким чином, позиція Канта у цій сфері так само є специфічною та заслуговує на увагу через свою унікальність. Проблемою добра та зла у філософії І Канта займаються М. Савельєва, Т. Лютий, В. Петрушенко.

Мета: дослідити погляди І. Канта щодо проблеми добра та зла, їхнього співвідношення і тлумачення.

Актуальність дослідження пов'язана з поняттями добра та зла як основ формування ціннісної шкали в існуванні людини, суспільства, людства в цілому.

Добро та зло вузькі категорії за сенсом. Добро не можна поєднати з гарним та приємним для людини, а зло – лише із чимось жахливим. Про них Кант судить лише розумом, бо лише розум може досягнути ці поняття. Власний розум людини для Канта завжди був домінуючим у розумінні будь-чого. Мислитель навіть використовував крилатий вислів Горація «*Sapere aude*» («Ризикни дізнатись»), переклавши при цьому його на

німецьку як «Habe Muth, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen!» («Май мужність використовувати свій власний розум!») [1, с. 481]. Тож, дані поняття, за Кантом, властиві розуму та є виключно характерними для моралі, а не для фізичного світу.

Показником добра та зла є воля. Саме воля людини є причиною вчинку. Що розвиненіша воля людини, то більше у ній добра, а що слабша вона за міццю, то злішою вона є. Отож, добро та зло Канта переплітаються з одним із найголовніших результатів його філософії – *категоричним імперативом*. «Handle nur nach derjenigen Maxime, durch die du zugleich wollen kannst, dass sie ein allgemeines Gesetz werde» («Чини тільки так, щоб максима твоєї волі могла стати всезагальним законом») – вислів, який актуальний до сьогодні [2, с. 460]. Кант говорить і про білатеральність волі – вона або визначається законом розуму (воля добра), або підкорюється бажанню людини (воля зла).

Вищим злом, за Кантом, є природа, оскільки вона існує тільки заради власного блага. Унікальність людини у можливості вибору жити або за законами аморального злого світу, або ж за моральним добрим словом людського розуму. Якої точки зору дотримується Кант зрозуміло, бо він стверджує, що людина має бути дисциплінованою, хоча вона за своєю природою ненавчена та дика. Таким чином, людина має постійно прагнути до вдосконалення та життя заради закону розуму.

Говорячи про абсолютне, Кант зазначає, що максима людської волі утворює абсолютне зло або абсолютне добро щодо людини, але не може утворити їхні абсолютні у предметі через відсутність розуму у ньому. Окрім того, дані абсолютні Кант надає скоріше безпосередньому вчинку, яке здійснила людина, аніж визначає людину цілком злою або доброю. Наближеними до абсолютних добра та зла є правда та брехня: Кант завжди диктує будь-яку правду як добро, а навіть доброзичливу брехню як зло.

Моральні цінності подаються просто фактами, які не можна характеризувати конкретно з позиції добра та зла: дружба не обов'язково є добром, бо може призвести до брехні заради порятунку друга, кохання здатне змусити людину пожертвувати всім людством заради порятунку цього кохання, а щастя однієї людини не може бути щастям усіх людей. Хоча, й та сама дружба може діяти заради істинного добра, кохання – врятувати світ від аморальності, а щастя здатне змусити людину діяти у рамках вищевказаного закону розуму. Але ніякі кохання, дружба та щастя не можуть бути вищим за добро – заради нього людина має вміти жертвувати своїм коханням, дружбою, щастям. Порятунок власного блага, не зважаючи на закон розуму є злом. Обов'язок також є нейтральним – важливим є відношення людини до конкретного обов'язку. Кант наполягав, що вчинок, який здійснений за умови розуміння обов'язку є благом, якщо ж, звичайно, сам обов'язок існує заради вищої ідеї. Отже, Кант визнає важливість людини, а не самого поняття, оскільки людина визначає його та надає забарвлення.

Кант ставить цікаве запитання з приводу людини, яка зможе розпізнати зло та добро та завжди діяти у рамках розуму. На його думку, недопустимо інших варіантів – всі зобов'язані демонструвати максимум своєї волі апіорі. Але його філософування з приводу добра та зла дотикаються й до виховання. Кант стверджує, що не можна карати дитину за зло та нагороджувати за добро, бо це призводить до того, що дитина буде чинити добро заради власних споживчих інтересів, а це не припустимо згідно з його філософією (те, що піклується лише про власні потреби – зло). Отже, прививати до дитини треба не схильність до добрих дій, а до розуміння значення цих дій дитиною.

Таким чином, добро та зло Канта є критичними та унікальними категоріями. Лише вищі моральні якості можуть визнаватися добром. Злом є природні потяги та бажання людини. Саме вольові якості визначають добро та зло у людині – чим сильніша воля, тим більш схильна до добра людина. Абсолютне добро та зло властиве конкретному вчинку, а не людині загалом, але ніяк не може бути властиве неживому предмету, який не має розуму. З позиції добра та зла Канта моральні цінності є просто фактами, а вибудовувати якісь конкретні ставлення до цих фактів варто вже в конкретних випадках. Отож, напрацювання Канта щодо категорій добра та зла є досить об'ємними, конкретними та пов'язаними з іншими поняттями, над якими працював Кант. Беззаперечно, що його напрацювання ще довгий час зберігатимуть свою актуальність у цьому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Immanuel Kant. Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? // Berlinische Monatsschrift. –1784. –№12. –S. 481-494.
2. Іммануїл Кант. Критика чистого розуму / пер. з нім. Ю. Федорченка. Київ: Юніверс. –2000. –504 с.

АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ПІДГАЄЧИНІ

Підгайці – один із центрів Середнього Опілля, мале історичне місто, але з великим історико-культурним потенціалом, який є відображений у численних пам'ятках історії та архітектури.

Туризм та архітектурна спадщина відіграють роль факторів зміцнення економічного та духовного потенціалу будь-якого краю України. Підгаєччина славиться своїми багатьма архітектурними пам'ятками, але більшість з них знаходиться в занедбаному стані. На Підгаєччині гостро стоїть проблема розвитку туризму. Відповідно до державної програми про децентралізацію та створення громад (закон “Про співробітництво територіальних громад”, “Про добровільне об'єднання територіальних громад”), постає питання розвитку та збереження самобутності Підгаєцького краю. Відродження архітектурної спадщини краю є необхідністю, яка дасть поштовх до розвитку туристичної галузі. Проблема розвитку туризму у краї є відсутність інвестицій у матеріальну базу архітектурних комплексів Підгаєччини, неефективність використання туристичних ресурсів, не зацікавленість молодих фахівців у вивченні проблеми збереження пам'яток. Тому метою статті є розкрити особливості архітектурної спадщини Підгаєччини, привернути увагу до проблем її збереження та розвитку на її базі туристичного комплексу краю.

Проблемою вивчення історії архітектурної спадщини Підгаєччини займалися ряд дослідників, серед них – кандидат архітектури О. Бойко, краєзнавець С. Колодницький, вчений та архітектор М. Бевз, вчений та реставратор Р. Могитич та інші. Автори в основному звертали увагу на історії архітектурних пам'яток та проблемі їх реконструкції та збереження.

Зараз постає проблема як за допомогою архітектури краю та його історії, сприяти розвитку його економіки. А для цього потрібно вивчати особливості пам'яток, залучати інвесторів до створення туристичних програм місцями видатних та значущих архітектурних комплексів Підгаєцького краю.

Особливу роль в архітектурному комплексі Підгаєччини відіграє Костел Святої Трійці, який перебуває у стані прогресуючої руїни. Історія костелу складна і до кінця не з'ясована. Перші відомості про костел датують 1463р. Всі ті, хто були власниками підгаєцьких посіпостей долучалися до розбудови храму. Серед видатних фундаторів – Софія Замехова – Тишкевич, Станіслав Потоцький, Анна Могилянська та інші. Софія Замехова також пов'язана з таємницею підгаєцького скарбу, який часто згадували у своїх працях польські історики, які займалися даною проблематикою. Вважається, що частина скарбу була віддана Софією на фундацію костелу, де вона і заповіла її згодом поховати. Каплиця костелу і до тепер має ім'я Софії із Замехова [1, с. 137–141]. Дослідниця Оксана Бойко у своїй праці, подає фрагмент документу Софії із Замехова, де вказується, на честь і хвалу кого був збудований костел і було заповідано фундаторкою, щоб після її смерті будівництво храму було завершено [2, с. 365]. Щодо архітектурного стилю костелу у дослідників існують різні думки. Ніколай Нєдвескі, зауважує, що внаслідок багатьох пожеж та частих реставрацій костел позбавлений власного стилю [3, с. 15]. Костел являє собою синтез архітектурних стилів: двоярусна вежа – готика, портал – ренесансний, завершення – неоготика, інтер'єр – бароко з фрагментами готики, а каплиці та прибудови – еkleктика [4, с. 12– 13]. Цікавим є те, що у крипті костелу, каплиці Потоцьких, похований польський полководець, воєвода краківський, великий гетьман коронний Речі Посполитої Станіслав Ревера Потоцький (1667р.), засновник Станіслава. Підгайці та костел Пресвятої Трійці відомі і тим, що біля їх стін у 1698р. відбувалася битва Фелікса Казимира Потоцького (син Станіслава Ревери) з татарами, де здобули перемогу Потоцькі. Це було останнє вторгнення татар у межі старої Польщі.

Саме у костелі Пресвятої Трійці у 1667р. внаслідок битви під Підгайцями, було укладено перемир'я між гетьманом Правобережної України Петром Дорошенком та польним гетьманом Речі Посполитої Яном Собєським, за умовами якого, гетьман України визнав себе польським підданим разом із військом. 1902 р. 4 – 5 червня у Підгайцях відбулася канонічна візитація Андрея Шептицького, під час якої митрополит брав участь в урочистій месі в костелі Пресвятої Трійці.

Історія цієї архітектурної пам'ятки тривала та цікава. Але костел потребує негайної реконструкції, для того, щоб місцеві краєзнавці мали змогу проводити екскурсії по костелу, молоді науковці мали змогу ще повніше дослідити глибинні таємниці костелу. Завдання сучасних науковців, розкрити історію костелу та зацікавити туристів з різних міст та країн, приїжджати та ознайомлюватися з архітектурною спадщиною Підгаєччини. Ця робота потребує створення такої своєрідної “реклами” для архітектурної пам'ятки, створення цікавих експозицій, виставок на базі костелу. Потрібно зробити невідому історію костелу Пресвятої Трійці цікавою для широкого загалу людей.

Не менш яскравою пам'яткою Підгаєччини є мурована синагога в Підгайцях (1627 р.), яка належить до оборонних синагог, що є найдавнішими, збереженими в Україні, спорудами цього типу. Синагога числиться у реєстрі пам'яток архітектури та містобудування національного значення з охоронним № 1559 [5]. На кін XVII ст.,

коли Підгайці стали містечком Габсбурзької монархії, юдеї буди домінуючою громадою і замешкували різні ділянки. Докладно не відомо коли підгаєцькі юдеї отримали привілеї на зведення мурованої синагоги. Польський історик Александр Чоловський зауважив, що синагога “ настільки цікава, що подібна до місцевої церкви, фондованої 1650 року Марією Потоцькою” [6, с. 31– 32]. Розміри синагоги свідчать про те, що тоді громада юдейська була достатньо великою і заможною. Синагога збудована у формі куба – архітектурного образу мікрокосмосу. Над головним входом напис івритом: “ Це царські ворота – тільки праведні ввійдуть через них” [7, с. 16 – 17]. В інтер'єрі до сьогодні збереглися залишки кам'яної різьби Арон Гакодешу (вівтарної шафи) зі слідами поліхромії.

До нашого часу синагога дійшла у зміненому вигляді. Головний молитовний зал та партерові північна жіноча молитовня з'єднані чотирма віконними прорізами з сегментними перемичками, розташованими на осях великих стрілчастих вікон. Ці прорізи розташовувалися на такій висоті, щоби жінки могли лише слухати богослужіння, а не бачити. Синагога має багато різних архітектурних особливостей. Досліджуючи синагогу як архітектурну пам'ятку можна багато дізнатися і про життя самої юдейської громади, особливості їх світогляду, побуту, господарства. Попри те, що синагога внесена до національного реєстру, держава не реагує на архітектурні пам'ятки. Нині синагога закинута, без вікон і дверей та потребує негайного відновлення.

Провівши реконструкцію архітектурних пам'яток, можна було б створювати різноманітні місцеві програми щодо заохочення туристів їх відвідувати. Ми повинні сприймати ці пам'ятки не лише як «купу каміння», а як основне джерело інформації. Ця інформація буде не тільки про те, з якого матеріалу будували і чому в такому стилі, а дасть нам можливість зрозуміти світогляд місцевого населення та різних релігійних громад, які проживали у той час, їхні традиції та звичаї розподілу прав та обов'язків між чоловічою та жіночою частинами суспільства та інші аспекти життя населення.

Отже, архітектурні пам'ятки Підгаєччини є унікальними та надзвичайно важливими джерелами інформації про минуле для нас. Громада міста та держава повинні активізувати свої дії щодо реконструкції цих пам'яток, допомогти оточуючим зрозуміти їх самотність та неповторність. Залучення туристів дало б змогу підвищити економічний та духовний рівень населення, створити позитивний туристичний імідж Підгаєччини, як найбільш привабливого, екологічно чистого осередку туризму. Потрібно зосередити увагу на питанні розвитку та діяльності туристичної індустрії району, збереженню культурної спадщини та розвитку бренду “Підгаєччина туристична”. Реалізація заходів з розвитку туристичної галузі позитивно вплине на розвиток таких видів економічної діяльності, як торгівля, готелі, харчова промисловість, діяльність у сфері відпочинку і розваг та створить додаткові робочі місця, стимулюватиме розвиток народних ремесел і культурної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степан Колодницький. Таємниця Підгаєцького скарбу / Упор. С. Колодницький // Підгайці та Підгаєччина. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2012. – 768 с. – С. 137– 141.
2. Оксана Бойко. Костел Пресвятої Трійці в Підгайцях / Упор. С. Колодницький // Підгайці та Підгаєччина. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2012. – 768 с. – С. 365.
3. Юрій Кравченко. Унікальний храм у Підгайцях може зникнути // Номер один. – 2012. – № 34. – С. 15.
4. Колодницький Степан. Підгайці. Путівник. – Львів, 2005. – С. 12– 13.
5. Постанова Ради Міністрів УРСР № 442 від 06.09.1979 р.
6. Оксана Бойко. Синагога в Підгайцях / Галицька брама. – Львів, 2006. – № 3– 4. – С. 31– 32.
7. Колодницький Степан. Підгайці. Путівник. – Львів, 2005. – С. 16– 17.

Луковицький Д.

Науковий керівник –проф. Алексієвець Л. М.

СТАВЛЕННЯ США ДО РУЙНАЦІЇ СРСР: ЗМІНА ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ (1986–1994 рр.)

Україна не перший рік має тісні відносини зі Сполученими Штатами Америки. Питання контактів цих двох держав постійно досліджується, але джерело їх менш висвітлено в літературі. Витоки ще потребують опрацювання. Отже, актуальність зрозуміла – не можна говорити про суть українсько-американських контактів, не визначивши їхніх передумов.

Зрозумілою є й мета статті – це висвітлення позиції США до подій, які відбувались у вказаний період. До завдань варто віднести аналіз першоджерел (офіційних документів, виступів міжнародних лідерів, статей із ЗМІ), формування єдиної концепції щодо проблеми та її осмислений аналіз.

Говорячи про історіографію, то питання українсько-американських відносин висвітлено в Українській дипломатичній енциклопедії [1], напрацюваннях Сергія Плохія [2], інших науковців. Певною мірою, дану тематику заторкує й Збігнєв Бжезінський у роботі «Велика шахівниця» [3]. Офіційні міжнародні документи, звіти посольств, як України, так і США, є головним джерелом інформації з приводу даної тематики. Автор пропонує бачення, базоване в більшості на безпосередніх історичних працях, аніж роботах дипломатичного характеру.

Масові ідеї незалежності України з'явилися раніше за дату її проголошення – ще у 1986 році населення було невдоволено подіями всередині СРСР. Радянська система давно не працювала на гідному рівні, а

Перебудова вже встигла за рік здобути погану славу. Але ключовою подією, яка продемонструвала українцям та всьому світові відсталість радянської системи стала Чорнобильська катастрофа 1986 року [4, с. 563]. Саме після неї помітна частина суспільства почала задумуватись взагалі про здатність цієї країни забезпечити безпеку своїм громадянам. Катастрофа викликала таке обурення, що у листопаді 1988 року відбулась Перша Чорнобильська демонстрація. Не дивлячись на прогаш мітингувальників, протест був першим масовим проявом незадоволення радянською владою в Україні за довгий час [5].

Утім, певні ідеї змін помітні ще задовго до вказаного періоду – варто згадати дисидентів, які бачили недоліки радянської влади та не боялись висвітлювати їх шляхом «самвидаву». У 1986 році українська інтелігенція вимагала піднесення статусу української мови (зокрема, на IX з'їзді письменників України), а у 1989 році було утворено Товариство української мови імені Т. Г. Шевченка [6]. Подальші дії радянського уряду всебічно надавали розвитку ідеям незалежності – чим відкритіша ставала радянська система завдяки політиці гласності, скасуванню керівного статусу КПРС, тим більша кількість громадян виступали за незалежність України.

США в період існування СРСР завжди орієнтувались на центральне керівництво, а стосунки з УРСР носили опосередкований характер. Система СРСР не могла передбачати іншого розвитку подій – представництво радянської держави на світовій арені завжди відбувалося від Москви й інших сценаріїв не розглядалося. Також, варто не забувати про Холодну війну, яка добігала свого кінця у даний період – пріоритети США довго були зосереджені на не допуску ядерної війни з Радянським Союзом. Саме в цей період відбувається суттєве послаблення напруженості ситуації – відбулося знищення ракет малої та середньої дальності, зокрема [7, с. 47], а у 1989 році Холодна війна остаточно припиняється [8]. Таким чином, на 1989 рік існують зручні як внутрішні, так і зовнішні обставини для розвитку ідей незалежності України.

Беззаперечно, не лише українці рухались у напрямку власної держави – дані ідеї були поширені й в інших радянських республіках. Через це ззовні ситуацію розглядали єдиним питанням, а не поділенням по країнам. Тим не менш, помітною є тенденція до спостереження та опосередкованого впливу – США не визначали стан подій під час розпаду СРСР, хоча й бажали збереження єдності даної держави. Контакти з новими державними утвореннями почалися лише після офіційної промови Горбачова з приводу розпаду Радянського Союзу [9].

Нейтральна позиція спостерігається в більшості від уряду США. Американські науковці активно обговорювали нову ситуацію у світі – питання майбутньої однополісності або багатополісності світу домінували. З приводу незалежності України дискусії поширеними не були – уявлялося, що на зміну СРСР прийде певна конфедерація Росії, України, Білорусі, яка визначатиме вектор їхньої спільної зовнішньої політики. Ця ідея певною мірою знайшла відображення у Співдружності Незалежних Держав, але в іншому вигляді – Україна не стала її активним учасником і спільну зовнішню політику СНД не проводить [10].

ЗМІ висвітлювали картину у загальному – не було зацікавленості у стані подій в окремих державах. Їхній вектор аналізу стосувався ролі США – пояснити пересічному американцю хід основних подій та місце Сполучених Штатів Америки у цій ситуації.

Американське суспільство не очікувало назагал розпаду СРСР – дана подія визнавалась суспільно історичним феноменом й визначально домінувала серед інших питань щодо обговорення.

Таким чином, розпад СРСР шокував більшість американців. Ця подія перебувала на передньому плані, тотально закриваючи інші проблеми зовнішньої політики США. Отже, у період 1989 – початку 1991 року питання ставлення США до незалежності України було критично неактуальним.

У перші роки існування незалежних держав резонанс розпаду СРСР вщухає. Найшвидше це спостерігається серед американського уряду, ЗМІ, суспільства, а наукова спільнота аналізуватиме питання значення розпаду Радянського Союзу певною мірою до нашого часу. Домінуючим стає питання контактів з новими державами, зокрема, Україною. Позиція американського уряду була москвоцентрична – відносини з Росією перебували на першому плані, а питання контактів з Україною – на другому, спільно з іншими новими державами.

Перші контакти відбулися у травні 1992 року. Підписано низку документів, але основним було питання ядерного статусу України. Проблема була вирішена спочатку приєднанням України до договору про нерозповсюдження ядерної зброї [11], а потім – відмовою України від ядерного озброєння взагалі [12].

Науковий світ орієнтувався на Росію як місцевого лідера – саме стосунки з нею є найопрацьованішими з наукової точки зору. Згадуючи висвітлення теми у ЗМІ, то варто згадати, що саме Москва вважалась домінантною у східноєвропейському регіоні. Це знайшло відображення і в матеріалах до публікації.

Окремо варто виділити промову Джорджа Буша «Котлета по-київськи», у якій він стверджував, що українська незалежність призведе до загибелі [13]. Безумовна орієнтація Буша-старшого на Росію, згідно з цією промовою, викликала резонанс у ЗМІ. Власне, термін «Котлета по-київськи» був вигаданий та запропонований в одній із статей у «New York Times» [14]. Для суспільства поведінка Буша так само стала черговим питанням

його не досконалої політики. Сатирична назва промови «Chicken Kiev» за розумінням аналогічна «Київському боягузу», що свідчить про висміювання дій президента США.

Важливо визначити й тенденцію, яка особливо яскрава від 1994 року. США досить швидко зрозуміли, що Росія не готова об'єднати все під своїм контролем на засадах чесності, справедливості. Період від 1991 до 1994 року скоріше є періодом адаптації та початку побудови стосунків з новими незалежними державами, аніж з Росією.

Таким чином, відносини США та України у вказаний період нагромаджують свої передумови – створення незалежної України, зміна геополітичних орієнтацій США є основними деталями, які призвели до сучасних близьких стосунків між цими державами. Науковці меншою мірою аналізують вказаний час з точки зору ролі України, ЗМІ висвітлюють практичну сторону роботи урядів та їхнє значення для пересічного американця. Суспільство раціоналістично обґрунтовувало значення вищевисвітлених подій – та сама промова Буша у Києві сприймалася як частина його діяльності в ролі президента та переносилася на США заради розуміння, що даний діяч може надати державі. Саме практичне застосування отриманого досвіду було потрібним.

Тож, окреслений період стає джерелом і основою українсько-американських відносин – США адаптуються до нових геополітичних умов і розпочинають нову зовнішню політику, а Україна з'являється на міжнародній арені як самостійний діяч.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х томах / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с. Т. 2. 812 с.
2. Plokhy Serhii. The Last Empire: The Final Days of the Soviet Union. New-York: Basic Books, 2014. 520 pp.
3. Brzezinski Zbigniew. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. New-York: Basic Books, 1997. 223 pp.
4. Барановська Н. П. Чорнобильська катастрофа // Енциклопедія історії України. У 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін., Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 10. 784 с.
5. «Перша Чорнобильська демонстрація 1988 року закінчилася арештами», – Інна Чернявська-Набока [Електронний ресурс] // Телеканал ZIK, 2018. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WDe9T3ayYZo> (дата звернення: 25.04.2018).
6. Статут ТУМ ім. Т. Шевченка // Літ. Україна, 1989, 2 березня.
7. Галака С. П. Американсько-радянський договір про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності 1987 // Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х томах / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.
8. 1989: Malta summit ends Cold War [Електронний ресурс] / BBC Home: on This Day – 1950–2005. 03.12.1989. URL: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/3/newsid_4119000/4119950.stm (дата звернення: 23.04.2018).
9. Відставка Горбачова. 25 грудня 1991 року [Електронний ресурс] // Цей день в історії, 2013. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XgRcw8MzdII> (дата звернення: 23.04.2018).
10. Статут Співдружності Незалежних Держав: редакція від 19 вересня 2003 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_033 (дата звернення: 20.04.2018).
11. Закон України про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 р.; Закон від 16 листопада 1994 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/248/94-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 23.04.2018).
12. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158 (дата звернення: 24.04.2018).
13. Chicken Kiev speech by George H. W. Bush [Електронний ресурс] / Wikisource. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Chicken_Kiev_speech (дата звернення: 25.04.2018).
14. William Safire. Essay: After the Fall [Електронний ресурс] / The New-York Times, 29.09.1991. URL: <https://www.nytimes.com/1991/08/29/opinion/essay-after-the-fall.html> (дата звернення: 26.04.2018).

Хандрусь О.

Науковий керівник - доц. Валіон О. П.

АГРАРНЕ ПИТАННЯ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ В ІРЛАНДІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Ірландське питання впродовж тривалого часу привертає увагу світової спільноти, що пов'язано із багатолітнім пануванням Великобританії у цій країні, соціально-економічними, політичними й релігійними протиріччями, що виникали в англо-ірландських відносинах. Ці проблеми й нині мають вагоме міжнародне значення, а відтак є актуальними для наукових досліджень.

В історії Ірландії довго залишалось не вирішеним аграрне питання, яке перебувало в центрі суспільного життя під час загострення політичного становища у країні. Земельна проблема тісно пов'язана із двосторонніми взаєминами, адже будучи рівноправною частиною Об'єднаного Королівства, Ірландія, насправді, була лише сировинним придатком Великобританії, яка пригноблювала її, що мало наслідки у всіх сферах соціального, політичного та економічного життя країни. Колоніальна залежність Ірландії від “метрополії”, структурні зміни

ірландської економіки, призводили до виселення селянства з власних земель, створення системи лендлордизму, що був характерний для Великобританії. Злидні й розорення дрібних фермерів, що стали жертвою старих і нових форм експлуатації, занепад сільського господарства зробили аграрну проблему, як складову частину ірландського питання, ключовою у суспільному житті країни.

Історіографічний та джерелознавчий аналіз засвідчує відсутність комплексної праці щодо досліджуваної проблеми. Частково аграрне питання в історії Ірландії висвітлене у розвідці Н. Зібера [1]. Л. Туполева розкрила аспект існування ірландських аграрних організацій [2]. Короткий огляд загострення соціальних протиріч подано у праці Е. Полякової [3]. Також виокремимо колективну книгу Ю. Буракова, Л. Питльовани "Нариси історії Англії нового часу: навчальний посібник", у якій вказані питання знайшли відображення.

У досліджуваний час Ірландія, яку називали Смарагдовими островами, входила до складу Великобританії. До кінця XIX ст. в Ірландії селяни-католики (ірландці), які жили і господарювали на землях панів-протестантів (англійців), сплачували лендлордам ренту зерном. Останні ж продавали дороге товарне зерно до Британії і, відповідно, збагачувалися. Самі ж ірландці жили, споживаючи переважно картоплю. Це тривало до 1845 р., коли шкідливий грибок, так звана картопляна гниль, не дав визріти картоплі. Так повторилося ще 5 років поспіль.

Ірландські селяни і безземельні дворяни неодноразово повставали проти лендлордів і влади "метрополії", котра викачувала ресурси з країни. Крім того, неабиякою проблемою став голод 1845–1847 рр., у результаті якого загинуло близько мільйона осіб. Усе це призвело до повстання 1848 р., масової еміграції в Америку та руху проти виселення селян із землі.

Обезлюднення, що почалося з 40–70-х років XIX ст., тривало і на початку XX ст. Від цього переважно постраждало ірландське село, населення якого впродовж 1840–1914 рр. скоротилося у 2,5 рази. Емігрантом ставав практично кожен третій житель острова.

Сільське населення було надзвичайно далеке від усвідомлення своїх інтересів. Батраки боролися стихійно, розрізнено. Перші успішні спроби їх організації були зроблені лише в 1913 р. [4].

Основним напрямком аграрних виступів в ірландському селі була боротьба за прискорення темпів і якнайшвидше завершення аграрної реформи на найвигідніших для ірландського фермерства умовах. Гасла радикальної "чистки" ірландського села від лендлордизму і переходу на вільне фермерське господарство були домінуючими. Разом з тим, уже в той час в ірландському селі зростає новий антагонізм: розрізнена, нерозвинена політично й ідейно, неорганізована маса безземельних і малоземельних селян починає, хоча ще доволі повільно, усвідомлювати відмінність своїх інтересів з інтересами заможного селянства і фермерської буржуазії.

Значним стимулом формування сільської національної буржуазії слугували аграрні реформи кінця XIX – початку XX ст. Лендлордам, зацікавленим в умовах аграрної кризи і падіння цін на сільськогосподарські продукти у вигідній ліквідації свого господарства, держава-посередник виплачувала значні кошти (з 1903 до 1921 рр. – 86,3 млн ф. ст.), стягуючи їх разом з відсотками з селян як довгострокові викупні платежі.

Незважаючи на колоніальний характер аграрних перетворень, вони створювали сприятливі умови для розвитку капіталізму в сільському господарстві, розширенні внутрішнього ринку і посиленні попиту на робочу силу. Зауважимо, що відносно спеціалізації ірландського сільського господарства, то його стрижнем залишалися розведення і продаж в Англії телят і великої рогатої худоби. Крім того, виробництво масла, а вже згодом землеробство, причому площа обробленої землі в країні продовжувала скорочуватися. У середньому на початку XX ст. в усій Ірландії пасовища займали не менше 80 % усієї землі.

Однак збільшення площі пасовищ змушувало селян вживати на торфових полях, що були залиті водою. Питання меліорації та осушування земель не розглядалися [5].

Важливим показником капіталістичного зростання Ірландії кінця XIX – початку XX ст. став розвиток низки галузей з переробки сільськогосподарської сировини, зокрема з'являлися беконні, тютюнові, свічкові фабрики, борошномельні підприємства тощо.

Зазначимо, що на цьому ґрунті в ірландському селі формується національна буржуазія, інтереси якої тоді збігалися переважно із загальнонаціональними. Ця буржуазія була особливо зацікавлена у вільному розвитку продуктивних сил, створенні національного продукту на користь власного внутрішнього ринку.

Важливою складовою національного руху була діяльність "Земельної Ліги" — організації, що була створена у 1879 р., на чолі з Майклом Девітом. Метою її діяльності було обмеження свавілля лендлордів та перетворення фермерів у постійних користувачів землі на умовах "справедливої", поміркованої платні власникам [6].

Також "Земельної Ліга" організовувала допомогу, виселенням із землі орендарям. Створювались відділення у селах та містах Ірландії, які фінансувались з Дубліну. Саме навколо філій ліги формувались

сільські осередки національного руху. Таким чином, завдяки земельному питанню, у визвольний рух була втягнута найбільша, але пасивна частина суспільства – селяни, які зробили рух загальнонаціональним.

Створення Ліги надало стихійним виступам селян організованого характеру. Тож, небачений раніше розмах аграрних виступів, активізував у 70–80-х рр. XIX ст. в Ірландії національний рух, що полягав у боротьбі за гомруль (самоуправління) країни. Лідеру ірландських націоналістів Чарльзу Парнеллу вдалося заручитися підтримкою “Земельної ліги”, що додало руху за гомруль нової сили. Уряд лібералів на чолі із Гладстоном не міг це ігнорувати, і тому у 1886 р. було подано до парламенту Білль про гомруль, який передбачав відновлення в Ірландії парламенту з обмеженими повноваженнями. Однак проти цього виступили англійські консерватори. У 1893 р. знову було створено Другий білль про самоуправління, але його відхилила палата лордів. Однак у 1914 р. було прийнято Третій білль про ірландський гомруль, згідно з яким Ірландія отримала власний парламент.

Британський уряд був змушений продовжити аграрні реформи, щоб зменшити напругу в Ірландії. У 1885 р. ліберали, а у 1887, 1891 рр. консерватори прийняли нові закони, за якими знижувалась орендна плата, а самі орендарі отримали державну позику для погашення боргів та викупу земельних ділянок. Але самі лендлорди нічого не втрачали – вони отримували державну субсидію на вигідних умовах. Згодом був уведений закон 1891 р. про виділення 30 млн ф. ст. для викупу державою землі у лендлордів з метою перепродажу її дрібним орендарям і малоземельним селянам. Останні ставали боржниками держави і повинні були вносити викупні платежі з відповідними відсотками. Здійснення цих обтяжливих платежів тривало впродовж наступних десятиліть.

Загалом, реформи в Ірландії мали подвійний характер: вирвані у британського уряду у результаті боротьби ірландців проти гноблення, вони водночас сприяли і її ослабленню, перешкоджали послідовному й радикальному вирішенню аграрних суперечностей.

Таким чином, наслідками аграрних перетворень у Ірландії стали розвиток внутрішнього ринку та збільшення попиту на робочі руки. Однак з іншого боку, це лише тимчасово зняло напругу у суспільно-політичному житті, адже байдужість офіційної влади до вирішення аграрного питання та неприхована експлуатаційна політика разом з іншими факторами створили міцний фундамент для національно-визвольного руху та численних збройних виступів. Дискримінація на релігійному ґрунті з боку англійських лендлордів утвердила велику кількість несправедливих стереотипів про ірландців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зибер Н. Аграрный вопрос в Ирландии / Н. Зибер // Юридический вестник – 1882. – Том 11. – С. 210–242.
2. Туполева Л.Ф. Ирландская земельная лига (1879–1881 гг.) / Л. Туполева // Проблемы британской истории. – М.: Наука, 1990. – С. 274–291.
3. Полякова Е. Ю. Ирландия в XX веке: учебное пособие / Е. Ю. Полякова // Российская акад. наук, Ин-т всеобщей истории, Гос. ун-т гуманитарных наук, Науч.-образовательный центр по истории. – Москва: Книжный Дом Университет, 2009. – 169 с.
4. Гольман Л.И. История Ирландии / Л. И. Гольман // М.: Мысль, 1980. – 180 с.
5. Крушинський Ф. Національна революція в Ірландії. / Ф. Крушинський // Париж: Видання “Укр. Визв. Бібліотеки”, 1931. – 67 с.
6. Бураков Ю. В., Питльована Л. Ю. Нариси історії Англії нового часу: навчальний посібник / Ю. Бураков, Л. Питльована. – Львів: Центр Європи, 2003. – 128 с.

Дума О.

Науковий керівник -доц. Костюк Л. В.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ШАРЛЯ ДЕ ГОЛЛЯ(1958–1969рр.)

Однією із характерних ознак XX століття стала значна кількість демократичних режимів. У переліку найвідоміших президентів та політичних лідерів післявоєнної Європи помітне місце посідає французький президент Ш. де Голль, історія режиму котрого становить значний інтерес для дослідників. Адже його прихід до влади викликав ряд суперечностей серед різних політичних сил, а зовнішньополітичний курс обурих ряд країн-учасників НАТО. Тому його особистість і досі перебуває в центрі уваги світової історії, а навколо специфіки діяльності точаться гострі суперечності.

Об'єктом нашої розвідки є основні факти зовнішньополітичного курсу Франції 1958–1969 рр. Предметом дослідження виступають основні напрямки цього курсу Ш. де Голля.

Метою даної статті є аналіз ряду джерел, котрі розкривають всі напрямки зовнішньої політики за президентства Ш. де Голля. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання ряду завдань: проаналізувати специфіку міжнародних відносин Франції у 50–60-х рр. XX століття та дослідити їх шляхи реалізації.

Саме друга половина XX століття відрізняється насиченістю подій. Тож історія Франції цього періоду не є виключенням. Так, як Ш. де Голль є видатною постаттю, то ця тема є достатньо досліджуваною. Про нього

почали писати ще за життя. При вивченні даної проблеми, варто відзначити, що окремі аспекти зовнішньої політики Франції у вказаний період висвітлені у мемуарах Ш. де Голля [2, 5] та працях М. Арзаканян [1, 3, 4].

Восени 1944 р. Франція вступила в новий період своєї історії, котрий тривав до кінця 1946 р. та одержав назву Тимчасовий режим. Цей режим був сформований в Алжирі, котрий очолював Ш. де Голль. Першим кроком котрого було вихід на міжнародну арену Франції. Так, даний уряд був визнаний СРСР, Великобританією та США [1, с. 92].

У січня 1946 р. генерал де Голль зібрав членів Тимчасового уряду та повідомив про рішення піти у відставку, посилаючись на завершення своєї місії – звільнення Франції, забезпечення внутрішньої стабільності та зміцнення міжнародного авторитету. У третьому томі своїх “Військових мемуарів” сам де Голль досить відверто пояснює причини, що спонукали його до відставки: “в умовах поступового відродження багатопартійного парламентського режиму проекти “сильного” держави президентського типу явно втрачали будь-які шанси на проведення в життя. Невдача початкового плану широкої коаліції партій позбавила главу Тимчасового уряду самостійної організаційно-політичної бази. Спроба ж вдатися до військової сили могла мати самі згубні наслідки. Це поступово відновило би проти мене країну, яка не зрозуміла б причин сваволі; комуністи, які перебували тоді на вершині свого впливу і наступальної сили, очолили б опозицію, опинившись тим самим моїми неминучими спадкоємцями” [2, с. 633].

Після відставки генерал активно стежить за політичним життям країни. Свідченням цього є спогади: “Подивіться на збори, – говорив генерал своєму особистому ад’ютантові Клоду Гі. – Ні єдина людина, яка б дбала про загальний інтерес. Жодного, хто захищав би державу. Все навпаки. Так як депутати і навіть міністри не можуть заперечувати собі самим або власній партії, вони накидаються на своїх колег і інші партії, а головне – на Державу або на тих, хто її представляє, – високопоставлених чиновників, генералів” [2, с. 605].

Із середини 40-х – на початку 50-х рр. XX століття Ш. де Голль остаточно утвердив ідею голлізму, котра стала найбільшою ідейно-політичною течією сучасної Франції. Щодо зовнішньополітичного курсу Ш. де Голля можна виділити ряд напрямків: колоніальний(алжирське питання), північноамериканський (відносини з США, Великобританією), європейське (відносини з ФРН, країнами ЄОБС), франко-радянський напрям.

Небезпечне становище, котре вимагало негайного вирішення уряду, було пов’язане із Алжиром. Саме Ш. де Голль був прихильником незалежності колонії, бо вважав безглуздом утримувати Алжир силою під французьким суверенітетом. Однак не всі члени уряду поділяли його думку. Тому ця проблема розколола французький уряд на дві частини: одні були прихильниками збереження великого французького суспільства, а інші стверджували, що держава несе великі державні витрати на колоніальні володіння [4, с. 2]. 4 червня 1958 р. Ш. де Голль прибув до Алжиру, де чітко висловлює ідею про курс на самовизначення країни, незважаючи на серйозні суперечності у новому сформованому уряді.

Після прибуття до Алжиру Ш. де Голль виступив перед великим натовпом французів та алжирців, де зазначив: “Я знаю, що тут сталося. Я знаю, що ви хотіли зробити. Я бачу, що дорога, яку ви відкрили в Алжирі, – це шлях оновлення і братства. Я говорю поновлення в усіх відношеннях, в тому числі і наших інститутів. З сьогоднішнього дня Франція вважає, що в усьому Алжирі є лише одна категорія жителів – повноправні французи з однаковими правами і обов’язками” [3, с. 125].

У 1962 р. було підписано Евіанська угода, за якою Алжиру було надано незалежність. У новій конституції Франції (прийнятій 1958 р.) був введено окремий розділ, котрий регулював статус французьких колоній: “Товариства в складі Французької Республіки та всіх її заморських територій або “заморські департаменти” можуть зберегти свій статус в складі республіки, так само як і утворювати окремі держави, якщо їх територіальні асамблеї виявлять на те свою волю не пізніше ніж через чотири місяці після прийняття конституції” [5, с. 44].

Наступним кроком зовнішньої політики Ш. де Голля стала ліквідація залежності Франції від “старших партнерів” по Північноатлантичному пакту – США та Великобританії. У 1959 р. президент вивів з підпорядкування НАТО французький флот, що базувався на Середземному морі та заборонив розміщувати американську ракетно-ядерну зброю на території Франції. Вважаючи, що лише володіння власною ядерною зброєю може гарантувати “велич нації”, уряд де Голля зробив значні зусилля для створення ядерної зброї. У лютому 1960 р., підірвавши на одному із французьких полігонів в Сахарі свою першу атомну бомбу, Франція увійшла в “клуб атомних держав” разом із СРСР, США та Великобританією. Однак, продовжуючи здійснення планів по створенню власних ядерних сил, Франція не підписала ряд міжнародних договорів: Договір про заборону ядерних випробувань в трьох сферах(1963 р.), Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (1968 р.) [4, с. 4].

Свідченням цього було те, що Ш. де Голль був противником ідеї розрядки. Тому, одним із напрямків його зовнішньої політики було зближення із ФРН. Так, у вересні 1958 р. відбулася перша зустріч де Голля із канцлером ФРН К. Аденауером. Договір про співпрацю між двома країнами в області зовнішньої політики, оборони, освіти і виховання молоді був підписаний у січні 1963 р. в Парижі.

Також французький уряд був противником вступу Великобританії у "Спільний ринок" вважаючи, що англійський уряд занадто тісно співпрацює із США та може стати провідником американського впливу в Європі. До кінця 50-х рр. відносини між країнами ЄОВС стали налагоджуватися, і Франція включилася в подальший розвиток інтеграційних процесів в Європі.

На Близькому Сході Франція тісно співпрацює із Ізраїлем та проводить політику "дружби і співпраці" по відношенню до арабських країн, де проживало близько 100 млн. чоловік і знаходилося 70% світових запасів нафти. У червні 1967 р. після початку "шестиденної війни" Ізраїлю проти арабських держав, французький уряд приєднався до резолюції Ради Безпеки ООН, котра вимагала виведення ізраїльських військ з окупованих територій [4, с. 8].

Значно покращилися відносини Франції із СССР та країнами соцтабору. У 1960 р. за запрошенням президента де Голля Францію вперше відвідав глава радянського уряду М. Хрущов. В результаті його поїздки СРСР та Франція домовилися про розширення торговельних і культурних зв'язків. В результаті зустрічі було підписано ряд договорів про наукове співробітництво, в тому числі мирного використання атомної енергії. У 1966 р. відбувся візит у відповідь президента де Голля до СРСР, де було прийнято спільну декларацію про встановлення "атмосфери розрядки" між Сходом та Заходом. Також уряди двох держав домовилися про проведення регулярних політичних консультацій із метою розвитку франко-радянських відносин "від згоди до співпраці" [6, с. 120].

Отже, зовнішньополітичний курс Ш. де Голля був спрямований на підвищення авторитету Франції. В цей період держава стає самостійною не тільки в економічній сфері, але формує самостійну зовнішню політику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арзаканян М. Политическая история Франции XX века / М. Арзаканян. – М., 2003. – 157 с.
2. Де Голль Ш. Військові мемуари. Рятуння 1944–1945 рр. / Ш. де Голль. – М., 2004. – Т.3. – 800 с.
3. Арзаканян М. Де Голль / М. Арзаканян. // Жизнь Замечательных людей. – 2007. – №1238. – 302 с.
4. Арзаканян М. Де Голль и реформа государственного устройства Франции / М. Арзаканян. – Режим доступу: <http://www.strana-oz.ru/?numid=178&article=837>
5. Голль де Ш. Мемуары надежд / Ш. де Голль. – М., 2000. – 789 с.
6. Антюхина-Московченко В. Шарль де Голль и Советский союз / В. Антюхина-Московченко. – М., 1990. – 235 с.

Максимів Н.

Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.

ПАПИ РИМСЬКІ З РОДУ МЕДІЧІ

Великі династії залишаються назавжди в пам'яті Історії, їх велич має продовження і після смерті. У Флоренції спочивають Медічі - олігархічне сімейство, представники якого з XIII по XVIII століття неодноразово ставали правителями Флоренції. Відомі як спонсори видатних художників і архітекторів епохи Відродження. Серед представників родини Медічі значиться четверо римських пап - Лев X, Пій IV, Климент VII, Лев XI, і дві королеви Франції - Катерина Медічі і Марія Медічі.

"Нехай Медічі спочивають з миром в своїх мармурових і порфірових гробницях, адже вони зробили для всесвітньої слави більш ніж будь-хто з принців, королів та імператорів, як попередніх, так і наступних епох", - так відгукнувся про них Олександр Дюма [8, с. 47].

Метою роботи є ознайомлення з правителями Флоренції, розкриття їхньої ролі у житті країни.

Могутній рід Медічі був одним з найбагатших в Європі і правив протягом трьох століть. Його представники були не тільки правителями Флоренції, а й меценатами найвидатніших художників і архітекторів епохи Відродження. А ще цей рід дав світові чотирьох Пап Римських і двох королев Франції [2].

Джованні Медічі, другому сину правителя Флоренції Лоренцо Прекрасного, з дитинства була визначена духовна кар'єра. Його вчителями були видатні вчені-гуманісти епохи Відродження. 9 березня 1492 р. юнак отримав кардинальські відзнаки і був прийнятий в консисторії. Незабаром Лоренцо відкликав сина до Флоренції, де він жив до вигнання сімейства Медічі в 1494 р. У наступні роки Джованні подорожував по Європі, ведучи світське життя, але при цьому намагався вести себе в рамках пристойності, особливо на тлі решти духовенства. У 1512 р папська армія, при якій він перебував, була розбита французами при Равенні, а сам кардинал потрапив в полон, з якого йому вдалося втекти. У вересні 1512 р влада Медічі у Флоренції була відновлена, а 11 березня наступного року 38-річний Джованні Медічі був обраний папою під ім'ям Лев X [4].

Його обрання всюди зустріли схвально. Молодість, розум, гнучкість, культурність нового папи вселяли надію на довге і розважливе правління. Нажаль, Лев X цілком поринув в атмосферу розваг, яку сам створив при папському дворі. Казна папи стрімко порожніла, і щоб знайти нові джерела її поповнення, Лев X схвалив проект створення перших банків, які надавали позики "за розумну і помірну плату", брав гроші з бажаючих отримати кардинальський сан і санкціонував продаж індульгенцій - скріплених папською печаткою грамот, які гарантували покупцеві відпущення гріхів і звільнення від мук чистилища [1, с. 22-23].

Однак найважливішою духовною подією понтифікату Лева X став початок Реформації. Розбещеність вдач папського двору, розпуста і хабарництво викликали справедливе обурення християнської громадськості. Торгівля індульгенціями стала іскрою, від якої в 1517 р в Європі спалахнуло полум'я Реформації. Одним з найяскравіших його діячів став молодий німецький проповідник Мартін Лютер, нещадно викривав папство. Однак Лев X поставився до нового руху не надто серйозно. Своєю буллою "Exurge Domine" 3 січня 1521 р. він прокляв Лютера і закликав спалювати його праці, яких сам навіть не читав. Папа вважав, що цього буде достатньо, щоб релігійний бунт погас сам собою [4].

Лев X несподівано помер 1 грудня 1521 р перебуваючи у розквіті років. Його скарбниця була порожня, через що його похорони були вельми скромні.

Наступним представником роду Медічі на папському престолі став Джуліо Медічі.

Джуліо був позашлюбним сином Джуліано Медічі. Його батько був убитий під час заворушень, що послідували услід за змовою Пацці. 28 вересня 1513 року він став кардиналом і був головною рушійною силою політики папського двору. Програвши вибори 1522 р Адріану Деделу, Джуліо все таки став папою після його смерті і взяв ім'я Климент VII [3].

Вибір папи-італійця був захоплено зустрятий в Римі. Політична і релігійна ситуація була така, що для управління Папською державою і церквою потрібно було володіти рідкісним тактом і розсудливістю. Однак Климент VII виявився нікчемним дипломатом і вкрай нерішучим правителем. Сім місяців протримавши папу фактично в ув'язненні, Карл уклав з ним мир і 24 лютого 1530 був коронований імператором.

Тим часом важливі події розвивалися в Англії. Місцева церква і раніше далеко не в усьому підпорядковувалася Риму, а королі періодично прагнули заволодіти церковною власністю. Останньою краплею стало небажання Климента розірвати шлюб норовливого короля Генріха VIII з Катериною Арагонською. Генріх оголосив про вихід англійської церкви з-під юрисдикції папи, проголосивши себе її головою. У лютому 1531 року єпископи були змушені змиритися з цим, а парламент прийняв постанови про розрив відносин між Англією і Римом. Генріх як глава церкви присвоїв собі право призначати єпископів і архієпископів, а всі подати, сплачувані раніше папі, стали йти в казну королівства. Климент відлучив Генріха від церкви і визнав недійсним його другий шлюб з Анною Болейн, але на англійського короля прокляття понтифіка не справили жодного враження [3].

Климент VII помер 25 вересня 1534 р ймовірно, отруївшись блідими поганками. Всі історики однак оцінюють понтифікату Климента як вкрай невдалого.

Наступним представником Медічі у Ватикані став Джованні Анджело де Медічі (Пій IV).

Джованні походив із бокової, збіднілої гілки династії Медічі. Він вивчав філософію, медицину і юриспруденцію в університетах Павії і Болоньї і отримав ступінь доктора права. У 28 років Джованні вирішив почати церковну кар'єру. Він взяв собі ім'я Пій IV.

На відміну від грізного попередника Пій IV був людиною спокійною і життєрадісною. Проте, він амністував всіх супротивників Павла IV, а з його ставлениками жорстоко розправився. 6 січня 1564 р Пій IV підписав соборні декрети і негайно приступив до їх реалізації. Був підготовлений Тридентський катехізис - основний підручник католицької віри, призначений для нижчого духовенства. Сформульовано було також текст присяги, яку зобов'язувався принести кожен священик перед тим, як зайняти церковну посаду. З'явилася Конгрегація собору, в завдання якої входив контроль за здійсненням постанов, прийнятих в Триденті. У 1564 р з'явився виправлений і доповнений "Індекс заборонених книг". У релігійні війни які тоді розгорілися в Європі папа не втручався. Він помер 9 грудня 1565 р від лихоманки [6].

Алессандро Оттавіано Медічі четвертий папа який походив з відомої флорентійської сім'ї Медічі. У квітні 1596 року папа Климент VIII призначає Алессандро Оттавіано Медічі папським легатом у Францію, де він і проводить два роки. Йому однак не вдалося переконати Анрі IV до виконання рішень Тридентського собору. У році 1600 назначений єпископом у Палестрину [5].

1 квітня 1605 року конклав вибирає наступником Климента VIII Алессандро Оттавіано Медічі, який вибирає ім'я свого дядька Лева X. Вибори пройшли з підтримкою французьких кардиналів, але без підтримки іспанських. Зразу після виборів Лев XI хворіє. Припускають що він мав запалення легенів. Хвороба призвела по 27 днях понтифікату до смерті. На гробі Лева XI написано: *Magis ostensus quam datus* — більше показав як дав.

Він не встиг провести політичних дій як папа, однак відомо що він обіцяв підтримку Рудольфу II у боротьбі з Османською імперією, та звільнив населення Риму від ряду податків. Ним було засновано комісію для розробки правил засідань конклаву [7].

Отже, дім Медічі дав світові чимало видатних політиків, (пригадаємо королів Франції Катерину та Марію й чотирьох римських пап), насамперед цей рід буде записаний на скрижалях історії людства як блискуча плеяда меценатів, провідників високого Відродження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жуковський В.І. Мистецтво Відродження: навчальний посібник / В. І. Жуковський: Краснояр. держ. ун-т. Красноярськ, 2006. - 299с.

2. Італія. Медічі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vokrugsveta.ru/tv/vs/cast/504/>
3. Климент VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hrono.ru/biograf/bio_k/kliment07.php
4. Лев XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%B2_XI
5. Медічі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%87%D1%96>
6. Пій IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hrono.ru/biograf/bio_p/piy04.php
7. Правителі Флоренції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/MEDICI.html?page=0,0#part-3>
8. Ролів А.Д. Виникнення сеньйорії Медічі і культура Відродження. А. Ролів - В кн. : Культура і суспільство Італії напередодні нової доби. М., 1993.- 230с.

Кудасова А.

Науковий керівник – доц. Валіон О. П.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ В РОЗВИТКУ США ПІД ЧАС ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1861-1865 рр.

Соціокультурний аспект дослідження суспільного життя нині є надзвичайно актуальний, оскільки дає змогу зануритися у менталітет, манери, характер, специфіку поведінки людей. Особливо, коли мова йде про Сполучені Штати Америки у роки Громадянської війни 1861-1865 рр. Саме тоді країна була розділена на північан та південців, прихильників і противників ліквідації рабства. Різні суспільно-економічні системи, відмінні погляди на майбутнє американської держави розділяли федератів і конфедератів. Розбіжності між ними мали антагоністичний характер, зрештою, привели до Громадянської війни 1861-1865 рр. Боротьба між Північчю і Півднем охопила і соціокультурну складову, глибше вивчення якої дасть змогу комплексно осягнути ситуацію, що склалася у США у другій половині XIX ст., й привела до кардинальних змін у житті американського суспільства.

Президентство Барака Обама вкотре привернуло увагу до наслідків Громадянської війни, адже успішне вирішення негритянського питання, інтеграція темношкірих у соціально-економічну й політичну структуру держави, дозволили їм заявити на всіх рівнях, в тому числі й найвищому. З погляду на це, дослідження соціокультурних особливостей американців у другій половині XIX ст. є особливо важливим, адже концентрує науковий інтерес на одному з найдраматичніших етапів історії США.

В американській історіографії тема Громадянської війни Півночі і Півдня є традиційною і однією з найбільш досліджених. У той же час, по вірному зауваженню Д. Ратмани, вивчення Півночі і Півдня йде як би двома потоками, паралельно [1]. Ці дві історіографічні хвилі жодного разу не зливалися. Дану тему вивчало багато науковців, це зокрема ліберальний американський історик Кеннет Стемп, Дж. Рейнолдс, Герман Геттавей. Найкращий однотомний огляд періоду Громадянської війни подає Джеймс М. Макферсон у праці "Бойовий крик свободи: Ера громадянської війни". Також варто відмітити появу книги Девіда Дональда "Обличчям до ворога. Перспективи вивчення Громадянської війни", де зібрано 36 есе, написані різними істориками, які кожен по-своєму інтерпретують події [2]. Щодо історії Союзу та Конфедерації у цей період, то варто звернутися до праць Філіпа Палудана і Гері Галахера. Історіографічною базою досліджуваної проблеми послужили праці також і російських вчених-істориків, зокрема, Алентьевої Т.В., Буріна С.М., Іванова Р.Ф., Джорджадзе О.М., Дементьев І.П та інші.

США – держава, котра займає широкі простори всього північно-американського континенту, налічує велику кількість етнічних спільнот і народностей. Часто навіть в межах однієї країни, населення не розуміє певних звичок і моделей поведінки своїх сучасників, годі й говорити про величезну федерацію, з різним культурним, етнічним і лексичним складом. Ще у довоєнний період серед багатьох культурних діячів Півдня було поширене бажання виокремлювати південні штати від північних, вихваляючи їх природу, гостинний характер південних "діксі", яким вони відрізняються від північних "янкі", та ідилію плантаторського світу [5].

Північ і Південь країни мають різні традиції та звичаї, що зумовлює наявність міфів і стереотипних уявлень один про одного. Зокрема, одні з найдавніших міфів про Південь висвітлені у класичних фільмах, як-от "Віднесені вітром". Південь у них постає як аграрна спільнота під проводом білих плантаторів і їхніх родин, які мешкають у будинках з великими білими колонами і є у своїх громадах "природною" аристократією. У цій інтерпретації, південці добре ставляться до рабів, є відданими незалежності і лицарській честі, саме тим цінностям, які обстоював Томас Джефферсон [3, с. 329].

Та це не єдина інтерпретація образу південців у літературі і джерелах загалом. Протилежний образ складають численні аболіціоністські памфлети, які з'являлися один за одним у той час. Схожу стилістику змальовує роман Гаррієт Бічер Стоу "Хатина дядька Тома", де плантатори – це жорстокі і нахабні аристократи, які не вважають рабів людьми, що тягне за собою нехтування правами і потребами чорношкірого населення, знущання над ними і нівелювання будь-яких сімейних цінностей всередині сімей рабів [3, с. 329].

Власне, ці свідчення не безпідставні. Про жорстокість тодішніх плантаторів ходили легенди, писали твори на основі реальних спостережень авторів, де зазвичай подавалися відверто аболіційні погляди. Одним із них є роман Річарда Хілдрета "Білий раб", у якому Арчі Мур, син полковника-плантатора і рабині, колір шкіри якого практично не відрізнити від білої людини, розповідає про те, як власний батько робить його рабом, згодом відриває від дружини і дитини, б'є і морить голодом, внаслідок, його перепродують з рук в руки. Він постійно зустрічається з найогиднішими сторонами рабовласницької системи [4].

Європейці захоплювались американським суспільством. На відміну від Європи, статечної, наскрізь пронизаної становими забобонами й усталеними традиціями, США вражали своїм динамізмом і широкими можливостями для досягнення успіху. Багаті американські промисловці походили з "низів" суспільства. Особливістю американського суспільства була його мобільність – часта зміна професій у пошуках прибутків, переїзди, постійне прагнення до поліпшення свого добробуту й досягнення вищого соціального статусу [6]. Ідеалом американського суспільства була людина, яка створила себе завдяки власній енергії та спритності. Повага до батьків, до старших загалом, була на рівні закону. Як і ввічливість відносно один одного.

Для розуміння сутності соціокультурного конфлікту між Північчю і Півднем, варто зробити порівняльну характеристику його основних аспектів. Необхідно зазначити, що територіально до Півночі окрім північних штатів частково входили території Заходу. Зупинимося на типі господарства і формах експлуатації, притаманних вищезгаданім регіонам. Для Півночі – це, безумовно, фермерське господарство, на якому працювали члени родини та наймані робітники, тоді як для Півдня характерним було плантаційне господарство з використанням праці рабів афроамериканців. Північ була більш індустріальною, хоча там також вирощували сільськогосподарську продукцію, але в меншій кількості, ніж на Півдні, який спеціалізувався на вирощенні бавовни та інших технічних культур для експорту в країни Європи. Щодо впливу на економічний розвиток регіону, то Північ показувала швидкі темпи економічного розвитку, здійснювалася промислова революція, Південь ж навпаки, гальмував розвиток у регіоні, поступово перетворюючись на сировинний придаток Великобританії. Щодо характеристики людського фактору, варто згадати демократичність, працьовитість, ініціативність, соціальну мобільність та расизм, які переважали у соціальних рисах жителів Півночі, і натомість аристократизм, расистські погляди, прив'язаність до минулого і боязнь змін, які спостерігалися на Півдні. Зауважимо, що в обох угрупованнях були расисти, що не полегшувало становище чорношкірого населення, і надалі ця тенденція в історії США зберігалася.

Отож, безсумнівно, Північ і Південь віддалилися і були наче два абсолютно різних світи, яким важко було зрозуміти один одного, але все ж, у них було декілька спільних рис. Окрім вищезазначеного тотального расизму, їх об'єднувало бажання благополуччя для своїх родин, знайомих, і, безумовно, після початку війни з обох боків населення зіткнулось із наслідками: необхідністю підтримання економіки на довоєнному рівні, незважаючи на нестачу робітників на фабриках, фермерських господарствах, обмеження звичного експорту, проблемах психологічного характеру у солдатів на війні і поза нею.

Характерною рисою Півдня був моральний кодекс, якого з гордістю дотримувалися більшість білих чоловіків. Його основою було вразливе почуття честі, але туди входили також відданість родині, штатові, регіонові, повага до старших і вищих за рангом, чутливість до дрібниць. Він виявлявся у ревній обороні жіночої чистоти, в схильності роздмухувати особисті образи і влаштувати з цього приводу дуелі, що стало доволі масовим явищем. Чоловіки плекали і захищали свою честь, а жінки берегли свою чесноту, мали бути цнотливими, побожними й покірними [3, с. 335]. Загалом, чоловіки любили полювати, їздити верхи й закладатися на гроші граючи в кості чи карти, на кінних перегонах або деінде. Всі ці тонкощі звичаїв і етикету Півдня надзвичайно влучно проілюстровано у кінокартині "Віднесені вітром".

Загалом у тогочасному суспільстві було декілька станів: плантатори, середній клас, "бідні білі", "вільні кольорові" і раби. Плантатори володіли великою кількістю землі і щонайменше 20 рабами, вони вважали себе "природною аристократією", і позиціонували себе відповідно до цих уявлень. Часто справді розкішно жили, але зазвичай мали не так багато часу на дозвілля, оскільки керували цілим агрокомплексом на своїй території. Траплялися випадки, коли плантаторами були і негри. Щодо середнього класу, то його становили дрібні фермери і ремісники, які часто працювали управителями плантацій.

Дрібні фермери жили значно скромніше за плантаторів, у невеликих будиночках, вирощували сільськогосподарську продукцію переважно для себе, отримуючи кошти від торгівлі з сусідами. Чоловіки працювали у полі, жінки – частково, присвячуючи частину дня домашнім обов'язкам. Такі люди не мали рабів, але парадокс був у тому, що вони підтримували рабовласництво, адже вважали, що якщо звільнять рабів – землею доведеться ділитися.

"Бідні білі" – занепалий клас, який отримав найгірші землі [3, с. 335], тому вони займалися полюванням і рибальством. Загальноприйнятою була думка, що ці люди – нащадки злочинців, висланих до колоній у покарання, або слуг-контрактників.

"Вільні кольорові" мали непевний статус, балансуючи між свободою і рабством, зазнавали правових обмежень через колір шкіри. До них належали і мулати, деякі з них ставали заможними, поповнюючи клас рабовласників, проте це були поодинокі випадки. Найчастіше чорними рабовласниками були вільні чорношкірі, які викупували членів своєї родини задля їх звільнення [3, с. 336].

Раби здебільшого працювали на плантаціях, а також їх використовували як слуг для домашньої роботи. Польові робітники працювали цілий день, від світанку до заходу сонця. Двічі на рік їм роздавали одяг, а взуття видавали лише зимою. Шлюби рабів не мали законного статусу, однак іноді, з дозволу плантатора, все ж проводили схожі церемонії. Дітей змалку привчали до роботи, поступово збільшуючи навантаження і складність роботи. У 10-річному віці діти вже працювали цілий день на полі, поруч із дорослими.

Таким чином, зіткнення культур, загалом відмінних соціокультурних особливостей, що відбувалося у США напередодні та у ході Громадянської війни, що більше поглибило прірву між північчанами і південцями. Вони вважали себе двома різними народами, що демонструють слова генерала Шермана: "Ми б'ємося не просто з ворожою армією, ворожим народом, який має відчуття важку руку війни" [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ратман Д. Мифы, мораль и мегатеории как проблемы исторического синтеза. На примере американского Юга до Гражданской войны // Американский ежегодник, – М., 2000. – С. 66-76.
2. David Herbert Donald, Robert Cowley With My Face to the Enemy: Perspectives on the Civil War. – Berkeley Books, 2002. – p. 522
3. Тіндал, Д. Б. Історія Америки / Д. Б. Тіндал, Д. Е.Шай. – Л., 2010. – с. 904.
4. Хилдрет Р. Белый раб / пер. с англ. В.С. Вальдман; под ред. А.М. Шадрина; вступ. ст. и примеч. М.С. Трескунова. М. – Л.: Гослитиздат 1960. – с. 432.
5. Speiser M. Origins of the Lost Cause: The Continuity of Regional Celebration in the White South, 1850-1872 / M.Speiser // Essays in History. – Digital source. – Режим доступа: <http://www.essaysinhistory.com/archive/2011-issue/6/>
6. Лакиер А.Б. Путешествие по Северо-Американским Штатам, Канаде и Кубе [Электронный ресурс] / Александр Борисович Лакиер // — СПб., 1859. — Режим доступа: [https://lib.rgo.ru/reader/flipping/Resource-5787/10000601_Lakier,%20Aleksandr%20Borisovich%20\(1824-1870\).%20Puteshes/index.html](https://lib.rgo.ru/reader/flipping/Resource-5787/10000601_Lakier,%20Aleksandr%20Borisovich%20(1824-1870).%20Puteshes/index.html)

Бабій А.Ющишин А., Янишин Н.

Наукові керівники – доц.Балик Н. Р., доц.Мартинюк С. В., доц. Генсерук Г. Р.

РОЗРОБКА 3D-МОДЕЛІ АРХІТЕКТУРНИХ СПОРУД

У сучасному житті стало незамінним використання комп'ютерної техніки. Багато галузей використовують комп'ютери для прискорення вирішення різноманітних задач. Ще донедавна комп'ютерна техніка була лише допоміжним пристроєм для людини. Основні завдання виконувала людина, а комп'ютер лише проводив різні обчислення. Тепер перед людством постали завдання масштабних будівництв, майбутніх проектів, відновлення історичних споруд. З появою потужних графічних програм, здатних візуалізувати складні технологічні процеси, почалася нова ера у комп'ютерній індустрії.

Сьогодні 3D-моделювання знаходить своє застосування у багатьох галузях людського життя. Однією з них є візуалізація макетів архітектурних споруд, мікрорайонів, селищ з усією інфраструктурою. Жодна раніше створена технологія не відтворить так точно макет, як 3D-моделювання.

Метою статті є аналіз існуючих 3D-технологій для створення тривимірних макетів архітектурних споруд.

Актуальність дослідження. Третій вимір з'явився завдяки працям Айвена Сазерленда і Девіда Еванса. У 60-х роках ХХ століття науковці відкрили кафедру векторної і растрової графіки та створили програмне забезпечення, в якому можна було вивчати простір у всіх його напрямках. Студент цієї кафедри Ед Катмулла створив перший 3D-макет — образ його власної кисті руки. На основі всіх розробок було створено софт-продукт SketchPad для рекламних логотипів. Саме завдяки цій програмі ми маємо таке 3D моделювання, яким воно є зараз. На початку 70-х років ХХ століття тривимірна графіка стала ще популярнішою. Першою комерційною 3D-анімацією був логотип для компанії IBM, який повертався на 360° [5].

У 1981 році компанія «Силіконова графіка» випускає пакет прикладних програм Geometry Pipelines, який суттєво полегшив і прискорив роботу з 3D-моделями.

Програми для 3D-моделювання можуть допомогти перетворити деякі ідеї в красиві моделі та прототипи, які згодом можна буде використовувати в різних галузях. Ці інструменти дозволяють створювати моделі незалежно від рівня підготовки фахівців. Сьогодні 3D-моделі використовують у різних сферах, а саме: кіно, комп'ютерні ігри, дизайн інтер'єру, архітектура [4].

Вибір оптимального програмного забезпечення для моделювання часто буває важким, так як доволі складно знайти програму, яка містить увесь необхідний функціонал.

На основі аналізу літературних джерел нами виділено програми для 3D-моделювання, які є найпопулярнішими серед користувачів [1, 3].

AutoCAD — система автоматизованого проектування і креслення в 2D і 3D. Завдяки потужному механізму моделювання AutoCAD збільшує продуктивність роботи над будь-якими проектами і підходить різним фахівцям. AutoCAD зменшує витрати часу на проекти за допомогою функції параметричного креслення. Увесь проект може автоматично оновлюватися при будь-яких змінах, оскільки встановлено зв'язки між об'єктами.

Sweet Home 3D — безкоштовна програма для оформлення дизайну житлових приміщень і проектування інтер'єрів. З її допомогою можна створити 2D-план певного приміщення або квартири, розмістити на ньому вікна, двері, меблі та побачити, як все це виглядатиме в інтерактивному 3D. У бібліотеці програми великий каталог зразків дверей, вікон, сходів, огорож. Моделі інтер'єру постійно оновлюються. Їх також можна безкоштовно завантажити з офіційного сайту розробника.

Blender — безкоштовний професійний пакет для створення тривимірної комп'ютерної графіки, що включає в себе інструменти моделювання, анімації, рендерингу, обробки відео, а також створення ігор. Характерною особливістю цієї програми є її невеликий розмір порівняно з іншими засобами роботи в 3D.

Autodesk 3ds Max — функціональне ПЗ, призначене для 3D-моделювання, анімації, візуалізації. Відрізняється потужними можливостями, що забезпечують поліпшену ефективність роботи в сфері мультимедіа.

T-FLEX CAD — професійна конструкторська програма, що поєднує в собі потужні параметричні можливості 2D і 3D-моделювання із засобами створення й оформлення креслень і конструкторської документації [2].

Технічні нововведення і хороша продуктивність у поєднанні зі зручним і зрозумілим інтерфейсом роблять T-FLEX CAD універсальним і ефективним засобом 2D і 3D-проективання виробів. Особливостями, що дозволяють виділити T-FLEX CAD, є широкі засоби автоматизації проектування, спеціальні інструменти для роботи з великими збірками, єдина структура, можливість вести колективну розробку.

Система T-FLEX CAD надає такі можливості, а саме:

- швидке 2D-ескізування;
- параметричне 2D-проективання;
- повний набір засобів підготовки конструкторської документації;
- 3D-моделювання деталей різної складності;
- створення 3D-збірок різної складності;
- геометричний аналіз 3D-моделей і збірок;
- інженерний аналіз деталей і конструкцій;
- оптимізація деталей і конструкцій;
- створення фотореалістичних зображень;
- потужний API-інтерфейс для розробки власних додатків;
- створення 3D-моделей для 3D-друку;

T-FLEX CAD застосовують для вирішення проектних завдань у різних галузях промисловості: машинобудуванні, приладобудуванні, авіа- та суднобудуванні, верстатобудуванні, будівництві, меблевому виробництві.

Висновки. Сьогодні неможливо уявити сучасний світ без інформаційних технологій. Для розв'язання багатьох задач використовують 3D-технології. 3D-моделювання — це процес розробки математичного представлення будь-якої тривимірної поверхні об'єкта за допомогою програмного забезпечення. За допомогою розглянутих технологій 3D-моделювання нами буде спроектовано, підготовлено до друку та роздруковано макет студмістечка Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

ЛІТЕРАТУРА

1. 3D-моделювання: огляд кращих програм [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://hi-news.pp.ua/kompyuteri/11369-3d-modelyuvannya-oglyad-kraschih-program.html>
2. T-FLEX CAD — программа для конструкторской подготовки и 3D-моделирования [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://tflex.ru/products/konstruktor/cad3d/>
3. История 3D моделирования [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.wizardfox.net/forum/threads/istorija-3d-modelirovanija.27335/>
4. Кращі програми для 3D-моделювання [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://hi-news.pp.ua/tehnika-tehnologiyi/8831-krasch-programi-dlya-3d-modelyuvannya.html>
5. Практикум з інформатики та інформаційних технологій. Навчальний посібник для загальноосвітніх навчальних закладів / Н. Д. Угринович, Л. Л. Босова, Н. І. Михайлова. — М. : Лабораторія базових знань, 2002. — 394 с.

Дюг М.
Науковий керівник — доц. Валіон О. П.

РОЛЬ АБОЛІЦІОНІСТСЬКОГО РУХУ У ЛІКВІДАЦІЇ РАБСТВА В США У 30–60-Х РР. ХІХ СТ.

Нині Сполучені Штати Америки надзвичайно потужна країна світу, наддержавна, лідер у регіональних і глобальних інтеграційних об'єднаннях. Тут стрімко розвивається бізнес, формуються принципи світової економіки, реалізуються різноманітні проекти, розвиваються сучасні технології. Для того, щоб стати такою успішною, держава пройшла нелегкий шлях свого розвитку – від рабовласницького господарства до повного скасування рабства. Ліквідація інституту рабства відіграла значну роль у становленні США як демократичної держави. Відтак, дослідження ролі аболіціоністського руху у США є особливо важливим, адже дає змогу прослідкувати еволюцію вирішення негритянського питання, боротьбу за скасування рабства. Оскільки однією із ключових цілей сучасного американського суспільства є не допустити нової громадянської війни за рівність прав між чорношкірим та білим населенням країни. Тому дана проблема є актуальною, адже і сьогодні часто спостерігаються в США наслідки боротьби з рабством, зокрема, расова дискримінація та ін. З огляду на це, звернення до означеної проблеми приверне увагу до витоків становища рабів-негрів у США, окреслить коло питань, пов'язаних із ліквідацією рабства.

Метою статті є дослідити негритянське питання в США напередодні Громадянської війни 1861–1865 рр., роль аболіціонізму у руйнуванні основ рабовласницької ідеології.

Історіографічною базою досліджуваної теми слугували праці таких дослідників як В. Согрин, М. Захарова, Р. Іванов, Д. Тіндалл, Д. Шай, В. Фостер тощо.

Становище рабів-негрів у США було важким, особливо на півдні країни, де поширювалося плантаційне господарство, засноване на праці невольників. У науковій літературі зазвичай показують плантацію як арену постійного конфлікту між господарем, який дбав переважно лише про збільшення власного прибутку, та рабами, що постійно намагалися повстати проти своїх власників. На думку історика Стенлі Елкінза, інститут рабства відібрав у раба культуру та самоповагу, а раб при цьому став неспроможним до повстання і був психологічно залежним від господаря-рабовласника [1, с.35–41]. Повстання негрів жорстоко придушувалися, але плантатори все ж боялися виступів рабів. Майже кожна плантація володіла власним складом зброї, плантатори мали охоронні загони, які слідкували за порядком. Раби висловлювали протести: псували знаряддя праці, вбивали наглядачів і господарів. Втекти могли лише сміливі та сильні раби, коли раба впіймали – йому відрізали вуха, а інколи ще й руки, а також таврували розпеченим залізом. Близько 60 тис. утікачів досягло північних штатів упродовж 1830–1860 рр.[2].

Повстання рабів, їх боротьба за визволення поширювали страх серед плантаторів, будили свідомість американців, сприяли розвитку широкого аболіціоністського руху, який разом з негритянською боротьбою, зрештою, призвів до ліквідації рабства.

Початком масового руху проти рабства у США вважають 30-ті рр. ХІХ ст. Зауважимо, що творцем аболіціоністського суспільства Пенсільванії свого часу був Бенджамін Франклін, який мав на меті звільнення негрів-рабів. На початку ХІХ ст. головним прихильником аболіціонізму став Вільям Ллойд Гаррісон. У 1831 р. у першому номері газети "Визволитель", редактором якої він був, діяч рішуче виступив за негайне скасування рабства у Сполучених Штатах, забезпечення темношкірого населення рівними громадянськими правами поряд із білими американцями [3, с.153]. Позиція Гаррісона започаткувала антирабовласницький рух, який увійшов в історію під назвою аболіціонізм. Він також зазначав, що злом є і рабовласницька ідеологія плантаторів Півдня, і расистські забобони жителів вільних штатів. Ідеї Гаррісона знайшли підтримку з боку вільного населення як Півночі, так і Півдня.

У 1833р. у Філадельфії лідер аболіціонізму проголосив створення Американського товариства проти рабства, було прийнято Декларацію принципів, що мала конкретні цілі [4, с. 147]. Рабство оголошувалося моральним і політичним злом, яке суперечило християнським ідеалам, законам і принципам Декларації незалежності США. Впродовж усього існування товариство займалося лише агітацією, але вона була надзвичайно активною і успішною. Тривалий час Гаррісон виключав із засобів боротьби з рабством насильство, але після антирабовласницького повстання Джона Брауна у 1859р., яке закінчилося кривавою розправою із заколотниками, він прийшов до виправдання революційного насильства.

У 1840 р. Американське товариство боротьби з рабством припинило діяльність, на його основі виникло чимало течій. Утворилася Партія свободи, яка у 1844 р. брала участь у виборах, не поділяючи позиції щодо питання анексії Техасу. Вимагати ліквідації рабства було неможливо, бо це суперечило Конституції США. Партія свободи проіснувала до 1854 р. У цьому році постала Республіканська партія, що відкрито виступала проти поширення рабства на Заході США. Лозунгом цієї організації був наступний: "Вільна земля, вільна праця і вільні люди". Слід наголосити, що лідер цієї партії Авраам Лінкольн у 1860 р. переміг на президентських виборах у США, що послужило до сецесії південних штатів, та призвело до Громадянської війни 1861–1865 рр.

Зауважимо, що значну роль у пропаганді ідей аболіціоністського руху відіграв роман Гаррієт Бічер-Стоу "Хатина дядька Тома". Спочатку твір було опубліковано у газетах у 1852 р., а згодом почали продавати як книгу. У цьому романі письменниця описує безправне та важке становище негрів у південних штатах США [5, с.356].

Оскільки однією із основних форм протесту рабів була втеча від своїх плантаторів, то велика кількість аболіціоністів допомагали рабам переправитися до північних штатів та Канади. Була створена своєрідна мережа підземних станцій, де раби ховалися, а провідники перевозили їх у вільні штати.

Аболіціоністський рух у боротьбі з рабством об'єднував біле і чорне населення Америки. Серед його членів налічувалося чимало представників американської інтелігенції, у тому числі негритянської. Аболіціоністи прагнули знищити владу південних плантаторів, дати змогу на цих територіях розвиватися капіталістичному господарству, оскільки представники буржуазії теж входили до аболіціоністського руху. Ця мета вимагала знищення та викорінення з південних територій рабства.

На думку багатьох істориків, аболіціонізм був важливим явищем свого часу, адже дав новий поштовх боротьбі за розв'язання негритянського питання в США. Можемо погодитися з цією думкою, вважаємо, що боротьба проти рабства була цілком успішною, оскільки в ході Громадянської війни було прийнято низку ключових законів: Прокламацію про звільнення рабів 1 січня 1863 р., 13-ту поправку до Конституції США 18 грудня 1865 р., що свідчили про повне скасування рабства.

Таким чином, аболіціонізм у США досягнув цілей, що ставилися, розв'язавши проблему рабів-негрів у США. Після цього діяльність руху було припинено. Хоча рівність у правах чорношкірого населення поряд із білими американцями довелося виборювати ще впродовж тривалого часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фонер Э. Рабство, Гражданская война и Реконструкция: новейшая историография / Э. Фонер // Новая и новейшая история. – 1991. – №6. – С. – 35–51.
2. Негры США: краткий исторический очерк // Этнографический блог о народах и странах мира их истории и культуре [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lib7.com/amerika/1017-negru-america-ocherk.html>
3. Історія Сполучених Штатів: Нарис / Ред. кол.: Говард Синкотта (гол. ред.), Дебора М.С. Браун, Стивен Бюрант; Перекл. на укр. Ю. Лісняк та ін. – Інформаційне агентство Сполучених Штатів. – 406 с.
4. Фостер У. Негритянський народ в історії Америки / У.Фостер. – М.: Изд-во иностранной литературы. – 1955. – 803 с.
5. Джордж Бравн Тіндалл, Дейвід Е. Шай. Історія Америки (6-те видання) / Пер. з англійської: Людмила Притула, Галина Сташків, Олександра Щур. – Львів: Літопис, 2010. – 904 с.

Павлице Ю.

Науковий керівник – доц. Костюк Л. В.

СІМЕЙНА ОБРЯДОВІСТЬ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ

Невід'ємною частиною функціонування будь-якої церкви є релігійні обряди, що демонструють зовнішній вираз вірувань людини. За допомогою обрядовості, що відбувається в тій чи іншій релігійній організації, складається певне первинне уявлення про віровчення церкви і її духовні основи. Також, обряди найчастіше пов'язані з важливими подіями у житті індивіда, соціальної групи або суспільства в цілому. Особливу увагу привертає до себе релігійна обрядовість протестантських церков, оскільки цей напрям на сьогодні є новим, малодослідженим та досить відмінним від традиційних. Серед найбільш чисельних є Адвентисти сьомого дня (переклад з лат. "пришестя").

Метою статті є вивчення сімейного укладу та обрядовості Адвентистів сьомого дня. Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання низки завдань: дослідити особливості проведення обрядів вінчання, хрещення, благословення дітей та поховальних та з'ясування семантики ритуальних дій.

Об'єктом дослідження є протестантська церква Адвентистів сьомого дня. Предметом розвідки вважаємо сімейний уклад та обрядовість, а також систему народних ритуальних дій пов'язаних із нею.

Предметом статті вважаємо сімейну обрядовість членів громади, а також систему ритуальних дій пов'язаних з життям церкви.

Обряд благословення дітей, посвячення їх, особливо первістків, Богом практикувалось у старозавітні часи. Благословення дітей є частиною ранкового суботнього богослужіння. Проводиться зазвичай, коли є найбільша кількість членів громади, оскільки одна з цілей благословення полягає в тому, щоб заручитися у вихованні дитини підтримкою громади. Щорічний церковний календар включає в себе дати благословення дітей. Проводиться це служіння два рази на рік. Це може бути день матері (коли особливо підкреслюється значення батьківського виховання), початок різдвяних свят (коли особлива увага приділяється немовляті Христу).

Про дату благословення дітей повідомляється за кілька тижнів, щоб батьки врахували це в своїх планах. Служіння благословення дітей зазвичай є євангельським. Дитину можна благословляти в будь-якому віці, починаючи з того моменту, як брати його з собою до церкви визнають можливим самі батьки. Благословення дітей шкільного віку відбувається рідко. Можливим винятком може бути благословення дітей нових членів церкви [1, с.144]. Отож, у адвентистському служінні немає хрещених батьків. Благословіння дитини не є хрещенням і не повинно таким сприйматися. Служіння благословіння дітей має основні цілі: подякувати Богові за чудо його народження, спонукати батьків виховувати дитину в любові до Ісуса,

заохочувати громаду надавати батькам допомогу, яка потрібна у певній ситуації, благословити дитину і посвятити її Богу. За відсутності пастора служіння благословіння дитини може звершувати пресвітер. Але пресвітер повинен мати на це дозвіл пастора місцевої церкви. Зазвичай служіння посвячення дітей проходить у 4 етапи:

1. Батьків викликають на сцену. Для цього вибирають спеціальну пісню, яка підходить до цього служіння. Все благословіння повинно проходити не більше 4–6 хвилин.

2. Пасторське благословіння. Воно має бути коротким, тому що дитина може почати плакати. Батьки повинні стояти обличчям до церкви.

3. Молитва. Священнослужитель та батьки стають на коліна, а дитину дають на руки священнику. Громада церкви зазвичай залишається стояти.

4. Вручення свідоцтва і привітання. Священнослужитель вручає свідоцтво, вітає батьків, після чого вітає громада, це може бути пісня, вірш або просто квіти, дитяча Біблія [5, с.142].

Хрещення символізує не тільки смерть Христа ради нас, а й нашу смерть для гріха та нове народження у Христі. Також воно підтверджує вступ в сім'ю Божу і відділяє людину для життя в служінні Богу. Одночасно обряд хрещення – це символ єдності з Христом, прощення гріхів та прийняття Духа Святого. По суті воно являє собою обітницю укладення заповіту з Христом – завіту, що дає порятунк, під час якого Ісус визнається Господом і Спасителем. При підготовці до обряду молоді люди вивчають Святе Письмо, особливо ті моменти, що стосуються основних положень віровчення, діяльності Церкви, а також обов'язків її членів [1, с.138].

За Біблійним прикладом, обряд хрещення виконується виключно для дорослих людей, до яких можуть належати молоді люди, як правило не молодше 12 років. Хрещення ж малюків у церкві адвентистів не практикується. Прикладом того є записи у Новому Заповіті, де Іван Хреститель проповідував про важливість покаяння і “тоді до нього виходив Єрусалим, і вся Юдея, і вся йорданська околиця, і в річці Йордані христились від нього, і визнавали гріхи свої” [3, с.529]. Також у Біблії згадується про вік хрещення Ісуса Христа, а саме – 30 років. Практика ж хрещення малюків була започаткована пізніше та схвалена церквою у т.ч. на Карфагенському Соборі у 252 році н.е.

Обряд хрещення у Адвентистів сьомого дня можливо в тому випадку, якщо людина досить зріла, щоб усвідомити значення його (довірився Христу та покається) та розуміє основні положення християнства, усвідомлює сенс й доцільність членства в Церкві [2, с.135]. Перед самим обрядом, кандидати проходять спеціальні зустрічі зі священнослужителем церкви, завдання яких підготувати кандидатів до свідомого вибору віросповідання. Сам обряд відбувається у басейні або водоймі, коли людина зайде у воду, її ставлять певні запитання перед громадою церкви. Згодом молитва благословення та привітання [1, с.145].

Шлюб – це з'єднання чоловіка та жінки, як зазначається в першій книзі Біблії (Буття 2:18), тому чоловік повинен залишити батька та матір свою і приліпитися до жінки своєї, “і будуть двоє як одне тіло” (Буття 2:24) [4, с. 348]. Адвентисти трактують шлюб, як священну Божу установу, котра дана людині в Едемі й утверджена Христом як моногамний союз любові між двома людьми. Саме у шлюбі присутні три особи: Господь, чоловік та жінка. Шлюбна церемонія – це священне служіння де немає місця для шуму та бурхливих веселощів [4, с.350].

Перед здійсненням церемонії одруження слід переконатися в тому, що дотримані всі положення закону, пов'язані з реєстрацією шлюбу та видачею свідоцтва про шлюб. Одруження здійснюється для членів церкви й вважається дійсним після благословіння пастора та пастви. Але перед здійсненням церемонії одруження, молода пара проходить дошлюбне консультування, котре проводить місцевий пастор церкви. Так, існує певний порядок церемонії одруження: 1. Музичний вступ; 2. Гостей проводять у зал молитви. 3. Входять Матері (мама нареченого входить останньою перед початком служіння. Потім заходить мама нареченої, таким чином відкриває церемонію.). 4. Заходить священнослужитель та наречений з супроводжуючими. 5. Заходять супроводжуючі нареченої. 6. Заходить наречена. 7. Наречений зустрічає наречену. 8. Наречені виходять на сцену. 9. Коротка проповідь. 10. Шлюбна обіцянка + Молитва. 11. Звучить музика, обійми. 12. Напуття. 13. Закінчення служіння + привітання від батьків та гостей [1, с.150].

Адвентисти сьомого дня вірять, що смерть – це стан сну. Смерть це не повне знищення, це лише тимчасовий несвідомий стан, перебуваючи в якому людина спочиває до воскресіння. Біблія представляє смерть як сон, який цілком відповідає природі смерті, як це видно з наступних порівнянь: 1. сплячі знаходяться в несвідомому стані “Мертві нічого не знають” (Екл 9: 5); 2. у сні свідоме мислення припиняється “Виходить дух його в той день зникають всі помисли його” (Пс 145: 4); 3. сон роз'єднує людину з тими хто не спить і з їх справами “Немає вже їм частки навки ні в чому, що під сонцем” (Екл 9: 6); 4. сон передбачає пробудження “Настає час, коли всі, хто в гробах, почують голос Сина Божого, і вийдуть ті, хто творив добро, у воскресіння життя а котрі зло – воскреснуть на суд” (Ів 5 28, 29) [3, с.1224].

Людина повертається в порошок. Щоб розуміти, що відбувається з людиною, коли вона вмирає, необхідно знати, з чого складається її сутність. Біблія говорить про людину як про єдиний організм. Але Біблія не вчить

тому, що людина складається з двох окремих частин. Тіло і душа утворюють неподільну єдність і існують тільки в єдності.

Тому, обряд похорону в адвентистів не направлений на страждання, а більш сконцентрований на тимчасове прощання та надію на скору зустріч. З повагою церква відноситься до місцевих звичаїв, пов'язаних зі смертю, але лише до тієї межі, поки вони не вступають в протиріччя з християнськими принципами і Біблійним вченням про смерть. Відбувається чітке розмежування культурних традицій від тих місцевих звичаїв, котрі засновані на ідеї про безсмертя душі і необхідності задобрення духів.

У кожній общині формуються свої звичаї здійснення обряду похорону. Проте, процедура прощання з тілом покійного є необхідною, оскільки вона наочно підтверджує реальність смерті. Іноді сім'ю, друзів покійного запрошують для прощання з тілом в похоронне агентство. В інших випадках прощання відбувається вдома. Іноді релігійна служба відбувається біля труни покійного щовечора до самого похоронного обряду. Під час похоронного служіння труна з тілом може бути відкритою, щоб люди, котрі приходять могли попрощатися з покійником і тим самим висловити повагу. Таке прощання з померлим стає насиченим переживанням для всієї церковної сім'ї. За відсутності священика, проводити обряд похорону може здійснювати пресвітер церкви [5, с.152].

Таким чином, короткий огляд одних з основних релігійних обрядів у адвентистів сьомого дня дозволив краще зрозуміти віровчення даних християн, прослідковується зв'язок релігійних обрядів з Біблійними принципами та розкривається значення духовно-моральних цінностей для людини у створенні власного щасливого життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Руководство для служителя. Пасторская ассоциация Церкви АСД., Генеральная Конференция церкви АСД – 2015. – 195 с.
2. Книга: В начале было Слово... Изложение основных Библейских доктрин. ГК АСД., – 2005. – 200 с.
3. Біблія., проф., переклад Огієнка. Українське Біблійне Товариство, Київ – 2011. – 1850 с.
4. Нюстрем Э. Библийский словарь. Энциклопедический Словарь, вид. Библия для всех / Э. Нюстрем. – Санкт-Петербург, – 2004. – 1500 с.
5. Церковное руководство. Генеральная Конференция АСД – 2005. – 200 с.

Луковицький Д.

Науковий керівник – доц. Широкоградюк Л. А.

КРИЗА СЕРЕДНЬОГО ВІКУ: СУТЬ І МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ

Трапляються не поодинокі випадки, коли людина віком 35 років, яка досягла багато чого в житті, в один момент починає руйнувати все через відсутність реалізації своєї дитячої мрії. В цей час поведінковою нормою стають проблеми на роботі, сварки вдома через апатію цієї людини. Такі особливості поведінки викликаються кризою середнього віку.

Вважається, що криза середнього віку є одним з найвагоміших чинників, які призводять до депресії. Таким чином, криза середнього віку займає ключову позицію у житті дорослої людини та загрожує її життєвим здобуткам і соціальному статусу. Криза середнього віку є типовою для суспільства, тож, і дискусії з приводу даної проблеми є актуальними. Метою нашої статті є висвітлення суті кризи середнього віку та опис методів оптимізації життя та діяльності у цей період.

Перш за все, вважаємо за потрібне визначитись у поняттях «криза», «середній вік». За твердженням Т. Титаренко, криза є переломним етапом у житті людини [1, с. 179]. Вона зазначає, що криза є тим рушієм, що змінює світогляд, життєві позиції людини між періодами її життя. Щодо середнього віку. Рамки середнього віку чітко не означені – як приклад, Е. Еріксон говорить про період від 40 до 65 років, а Американська психіатрична асоціація – від 40 до 60. Вважається, що середній вік, з одного боку, є часом зниження фізіологічних показників людини, погіршення здоров'я. А з іншого боку, у розумовій сфері людина досягає найвищого розвитку уваги, стабільно ефективним залишається мислення [2, с. 480–488].

Стверджується, що причин кризи є безліч. Ми у своєму дослідженні зупинимося на деяких з них. Дж. Холліс зазначає, що криза середнього віку є перевалом у середині шляху. Колишні життєві шаблони, звички вже не актуальні. Людина має зрозуміти, що її молодість потроху перетворюється у старість [3, с. 11]. О. Хухласва надає кризі екзистенціального характеру – людина вольовим зусиллям здатна вирішити чи пережити кризу, чи від неї відмовитись [4]. І. Кон схильється більше до переосмислення життєвих цінностей – незабаром старість, до якої треба підготуватись [5].

Окремо варто говорити про рушії кризи. Першою з них є невідповідність між тим, що людина досягла в житті та її юнацькими мріями. Людина оцінює свої здобутки за усі роки життя, здійснює своєрідну інвентаризацію. Якщо інвентаризація не на користь юнацьким мріям, то може виникнути криза [8, 3]. Другою ознакою є непорозуміння в сім'ї – постійна рутинна, одноманітність, монотонність. Така щоденна «сірість» призводить до побутових конфліктів, небажання поступатись один одному [5, 3, 4].

На думку Т. Титаренко, найхарактернішими симптомами кризи є апатія, депресія, відчуття несправедливості, знесиленість, проблеми з репродуктивною системою, збільшення ваги, випадіння волосся [1, с. 180–181]. Якщо заплановане в юності не досягнуто, то відбувається колапс усієї психіки – людина задумується про сенс життя та свою роль у ньому, постійно шукає причини своєї невідповідності юнацьким мріям і відмовляється зберігати інтерес до своєї професії. Виникають постійні страхи щодо майбутнього, незважаючи на видимі успіхи у житті. Дослідниця зазначає, що чимось дана криза нагадує підліткову кризу – особистість не задоволена своїм оточенням і досягненнями [1, с. 179–181].

Проведені дослідження підтверджують думку про те, що кризу середнього віку важче переносять чоловіки. Звісно, що кризу середнього віку можуть переживати й жінки. Проте, поведінка у кризі чоловіків і жінок є різною. Типовою реакцією чоловіків на кризу є пошук спілкування із зовсім сторонніми людьми, які, на його думку, цінують його. Трапляються випадки появи коханок, сумнівних друзів. Можлива й м'якша реакція: чоловік бажатиме купляти статусні речі (дорогий автомобіль, годинник, одяг), які покращать його самооцінку [6]. Криза менш помітна серед жінок. Тим не менш, Т. Титаренко акцентує увагу на кризі середнього віку, яка спричинена розлученням із чоловіком. Людина, з якою жінка переживала спільні успіхи та невдачі зникає з її життя. Це удар по жіночій гідності та самоповазі, який замикає жінку у собі та може спричинити тотальний крах її як особистості [1, с. 187–188].

Боротися із кризою середнього віку важко, оскільки вона є достатньо об'ємною і супроводжується депресією. Накопичення передумов починається з підліткового віку: це нереалізовані юнацькі мрії та відсутність допомоги з боку родини щодо їх реалізації. Отже, неможливо швидко подолати те, що нагромаджувалося тривалий час. Потрібна допомога психолога, який зможе підійти до людини з правильного боку, дати змогу цій людині відкритися, а далі проводити терапію. Тож, важливо не займатися самозвинуваченнями, які є типовими та призводять лише до погіршення стану [1, с. 182].

Але зарадити цій кризі посильно найближчим родичам, друзям. Важливо пам'ятати, що накопичення нереалізованих ідей відбувається протягом десятиліття. У віці 20-25 років референтне коло спілкування може піднімати питання самореалізації: чи задоволена людина своїм становищем на роботі, статусом у суспільстві та чи має вона якісь нереалізовані мрії, які дуже їй до вподоби. Варто робити один одному компліменти, постійно підтримувати один одного та не звинувачувати у всіх сімейних негараздах. Багато залежить і від форми спілкування: образи на категоричні та критичні вимоги і зауваження так само накопичуються та стають причинами моральної знесиленості під час кризи. Наприклад, не варто казати: «я вже казав тобі сьогодні – прибери в квартирі», «ти завжди забуваєш, запізнюєшся, чимось незадоволений», тощо. Замість таких формулювань варто застосовувати м'якіші форми, бо такі лише погіршують стосунки між людьми. Тобто, краще просто сказати: «прибери в квартирі, будь ласка». У випадку конфлікту слід уникати прямих звинувачень і знецінення особистих якостей особистості. Така деструктивна взаємодія пригнічує і морально руйнує. Таким чином, повсякденне толерантне ставлення, взаєморозуміння, любов і терпіння, взаємоповага допомагають попередити кризу середнього віку.

Проте, якщо криза вже настала, то підтримка та розуміння можуть не допомогти. Люди з депресією будуть впевнені, що їх просто не розуміють, а усі слова підтримки є нещирими і навісними, щоб вони швидше повернулись до роботи та соціальної ролі, до якої всі звикли. Найкраще допомагають не слова, а дії. Гарними ліками є відпочинок у групі людей, які цінують людину у кризовому стані за душевні якості, а не за матеріальні досягнення.

Також, варто оцінити новий етап у житті як початок чогось нового. По факту, це період розкриття якісних можливостей. Вже є досвід, знання про світ і про себе. Людина може об'єктивно оцінити до чого має схильність. Це час, коли людина здатна зібратися і самостійно обґрунтовано підготуватись до майбутнього, знаходячи баланс між безпечним і приємним [7].

Таким чином, криза середнього віку є одним з найважчих періодів у житті людини: переоцінка власних здобутків і сімейні негаразди викликають важкий емоційний стан, який може звести нанівець досконалий життєвий устрій. Важливо пам'ятати, що дана криза вирішується позитивним поглядом на свої здобутки, допомогою ззовні, яка зможе донести, що цей відрізок життя все ж був періодом втілення деяких мрій людини, а сама людина є лише частинкою цього світу та інколи залежить від умов середовища, в якому існує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Титаренко Т. М. Испытание кризисом. Одиссея преодоления: [монография] / Т. М. Титаренко. – Изд. 2-е, испр. – Москва: Когито-Центр, 2010. – 304 с.
2. Психология человека от рождения до смерти / под общ. ред. А. А. Реана. – Санкт-Петербург: прайм-Еврознак, 2002. – 656 с.
3. Холлис Дж. Душевные омуты: возвращение к жизни после тяжелых потрясений / Дж. Холлис. – Москва: Когито-Центр, 2008. – 192 с.
4. Хухлаева О. В. Кризисы взрослой жизни. Книга о том, что можно быть счастливым и после юности / О. В. Хухлаева. – Москва: Генезис, 2009. – 208 с.

5. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самопознание / И. С. Кон. – Москва: Политиздат, 1984. – 335 с.
6. Satoshi Kanazawa. Why Do Men Go Through a Midlife Crisis? [Електронний ресурс] // Psychology Today. – 2010. URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-scientific-fundamentalist/201007/why-do-men-go-through-midlife-crisis> (дата звернення: 11.04.2018).
7. Seth David Chernoff. Midlife Crisis? Let's break it down [Електронний ресурс] // Spiritual Growth, How To Be Happy. URL: <http://www.sethchernoff.com/enlightenment/midlife-crisis-lets-break-it-down/> (дата звернення: 11.04.2018).
8. Максименко С. Д. Загальна психологія: підруч. для студ. вищих навч. закладів / ред. С. Д. Максименко, В. О. Зайчук та ін. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 688 с.

Манько І.

Науковий керівник - проф. Павлишин Л.Г.

РАЦІОНАЛЬНЕ ОСМИСЛЕННЯ ЛЮБОВІ

Пізнання любові одна з найбільших і найважливіших місій філософів та психологів всіх часів. Її ідентифікували як хворобу і як ліки, її вважали спасінням і найбільшим гріхом, її боялися і нею захоплювалися. Любов одна з фундаментальних тем у світовій культурі та мистецтві. Міркування про кохання та його аналіз спостерігається у найдавніших філософських системах і літературних пам'ятках. Любов - це емоційне відчуття, глибока прихильність до іншої людини або об'єкта. Любов розглядається також як філософська категорія, у вигляді суб'єктного відношення, інтимного виборчого почуття, спрямованого на предмет любові. Любов є складний психологічний феномен, що виникає як зіткнення індивідуума і соціуму, низинного і піднесеного, духовного і тілесного початку. Як справедливо зауважив О. Лосєв, любов є вічне прагнення того, хто любить до свого коханого.

Проблема розуміння цієї дефініції завжди була актуальною для будь-якої доби в історії людства. Будьмо відвертими, ми ж досі не знаємо, яке твердження звучатиме найточніше, правильно! Дана проблематика перебувала у полі зору низки дослідників, а саме Л.Павлишин, Н.Хамітова, С.Крилової, І.Кона, Л.Когана, Ю.Давидова, Е.Фромма.

Мета: Стаття покликана глибше розкрити поняття любові, навести на роздуми щодо того, як саме варто намагатися зрозуміти її сенс і завдання для кожної людини.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасного покоління до цієї проблематики. Доречність статті у тому, що вона здатна допомогти читачу раціонально осмислити явище любові, її особливості, контекст.

Взагалі далеко від істини розуміння почуття любові може привести до катастрофічних наслідків. Наша недалекість, некомпетентність у цьому плані (навіть не йдеться про розуміння сили і необхідності цього вищого почуття, а хоча б про його тлумачення) роблять нас примітивними заручниками нелюбові (нав'язаної нам стереотипами і чужим досвідом). Найбільша біда людини у тому, що вона вірить у надумані речі, не відкриваючи «завісу» для правди, йде всупереч всезагальних істин, тобто наперекір «тверезому», раціональному розумінню понять. Яке взагалі місце рацію у розумінні природи любові? Вона ж начебто є емоційним виявом, і нічого спільного з «розумом» не повинна була б мати!? Часто можна почути такі слова: «Від почуттів я втратив(ла) голову». І ось, здається, що розуміти любов через логос, через рацію – це утопія. Важливо отримати знання (теоретичні та практичні), щоб розуміти «мистецтво» любові. «Процес оволодіння мистецтвом можна розділити на два зручні етапи: опанування теорії та закріплення на практиці. Якщо я хочу опанувати мистецтво медицини, то передусім маю вивчити все про людське тіло й різноманітні хвороби. Та, навіть маючи всі ці теоретичні знання, я не можу вважати себе абсолютно компетентним у медицині. Я стану справжнім професіоналом цієї справи тільки після надбання чималої практики – тоді, коли результати моїх знань і практичних навичок з'єднаються в одне ціле – інтуїцію, що є квінтесенцією будь-якого мистецтва» [1, с.26-27]. У реальному сенсі нас не повинен дивувати той факт, що осмислення винятково важливої справи, віддача майже всієї енергії є основним критерієм для розуміння, як музики, так і медицини, як теслярства, так і любові. «Любов – вільне і разом з тим органічно примусове вираження природних і духовних глибин особистості. Виникає цей феномен з глибин несвідомого під впливом несвідомих спонукальних сил в певних ситуаціях, як найбільш прийнятне пояснення самому собі стану свого фізіологічного збудження. Філософська експлікація феномена любові пов'язана з неоднорідністю теоретичних основ любові. Любов слід відрізняти від закоханості, залежності, фізичного або психологічного завоювання. Наявність у психіці людини потреби або усвідомлення ним бажання любові, ще не означає здатності любити. Бажання любові, ще не означає здатності любити, але бажання пізнання означає цю саму здатність! На думку Парацельса, той, хто нічого не знає, той нічого не любить. Хто нічого не робить, той нічого не розуміє. Хто нічого не розуміє, той нічого не вартий. Але той, хто розуміє, - любить, помічає, бачить ... І що більшими знаннями володіє людина... – то сильніша любов. Той, хто гадає, що всі плоди досягають одночасно з полуницею, нічого не знають про виноград. Природа створила людину такою, що вона не може обійтися без любові. Можна стверджувати, що завдяки любові людина отримує у теперішньому те, що ще недавно для неї було «...мрією, суб'єктивним ідеалом, утопією» [2, с. 614]. Об'єкти

любові різноманітні: братня любов, материнська, еротична, любов до себе, любов до Бога. Любов-це співпраця, свідоме пристосування до потреб іншої людини для досягнення тотожності- взаємності.

Навіть останнє, що начебто в нас залишилося не має конкретного розуміння, не має точного означення, раціонального усвідомлення. «Проаналізувавши природу любові можна з'ясувати, що сьогодні вона переважно відсутня – і звинуватити в цьому слід соціальні умови. Віра в любов, що є можливою не тільки, як винятково індивідуальне, а й соціальне явище,- це раціональна віра, яка ґрунтується на проникненні у саму суть людської природи» [1, с.188]. Так, любов – це вміння віддавати і отримувати. Це коли всі об'єкти любові здійснюють «особливу» діяльність- стають одним цілим завдяки тому, що безкорисливо одне-одному віддають. Наприклад, біологічним взірцем цього може виступити симбіотичний зв'язок матері і дитини. Вони потребують одне-одного (як і з фізіологічної так і з психологічної точки зору). І такий «симбіоз»- необхідність, основний фактор наявності глибокого найвищого почуття-любви. Отож, любов- це, можливо все, що в нас залишилося, все, що ми маємо наразі. Е. Бернс визначає любов як - «найбільш повне і найбільш благородне з усіх відносин і включає в себе найкраще з усіх інших відносин: повага, захоплення, пристрасність, дружбу і інтимність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фромм Е. Мистецтво любові / Пер. з англ. В. І. Кучменко. Харків: «КСД», 2017. –192 с.
2. Соловьев В. Сочинения: в 2 т. / В. Соловьев. – М.: Правда, 1989. – Т. 2: Чтения о богочеловечестве. Философская публицистика. – 735 с.

Шестопалка Н.

Науковий керівник – доц. Валіон. О.П.

ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ АВРААМА ЛІНКОЛЬНА

До сьогодні не припиняються дискусії про історичну роль Авраама Лінкольна у розбудові історії Сполучених Штатів Америки. Постать 16-го президента Америки доволі широко відображена у науковій і художній літературі. Одні дослідники показують його як рятівника американської демократії, визволителя рабів і провідного державного діяча. Але є зовсім протилежна оцінка діяльності Лінкольна. Зокрема, Авраам зображується абсолютно сірим, байдужим політиком, який не зумів зупинити, а навпаки був звинувачений у розпалюванні національної ворожнечі, воєнного конфлікту всередині країни між південними та північними штатами, що забрав життя близько 650 тис. американців.

З огляду на те, що існують дві відмінні точки зору оцінок президента Авраама Лінкольна, надзвичайно важливо подати об'єктивний аналіз внеску діяча в історію Сполучених Штатів Америки, його роль у Громадянській війні 1861–1865 рр.

Зазначимо, що в особистості політика сфокусовані основні риси американської демократії, яка впродовж президентства діяча була зміцнена на тривалу перспективу. У цьому контексті актуальність дослідження посилюється значенням ролі особи в історії, що сприятиме формуванню у сучасного покоління ціннісних засад людини, політика, символу.

Над досліджуваною проблематикою працювали такі науковці як Є. Каултер, М.Сімкінс, К. Ренделл, К. Вудворд, Д. Мак Карделл, А. Єфімов, М.Малкін, А. Блінов, І. Дементьев, Р. Іванов, Г.Куропятник, С.Бурін, Е. Фонер та ін.

Народився Авраам Лінкольн 12 лютого 1809 р.у родині фермерів. З ранніх років він багато займався фізичною працею. Бідність сім'ї не дозволила Авраамові вчитися: у школі він був лише рік. Подальші знання діяч отримав, займаючись самоосвітою. У 9 років Авраам втратив матір,батько вдруге одружився,проте він мав хороші стосунки з мачухою. З дитинства він допомагав родині у полі,працював лісорубом,землеміром,листоношею тощо. У 27 років самостійно вивчив право, здав екзамен і отримав диплом адвоката[1].

У 1846 р. Лінкольн був обраний членом Палати представників Конгресу від партії вігів. У Вашингтоні, не будучи особливо впливовою фігурою, активно виступав проти дій президента Полка в американо-мексиканській війні, вважаючи її невинуватою агресією з боку Сполучених Штатів. Крім того, діяч підтримував вимогу надати виборчі права жінкам [4].

У жовтні 1859 р. на півдні спалахнуло повстання Джона Брауна, який захопив урядовий арсенал, планував підняти повстання рабів на півдні. Загін було заблоковано військами і знищено. Лінкольн засудив дії Брауна як спробу силового вирішення питання щодо рабовласництва. Поміркована позиція у питанні рабства визначила обрання Лінкольна як компромісного кандидата у президенти від Республіканської партії на виборах 1860 року. Особистість Лінкольна асоціювалася у американців із працьовитістю, чесністю, соціальною мобільністю.Виходець із народу, він був людиною, яка “зробила сама себе”. Авраам, якого вже тоді називали Чесний Ейб, зробив правильні висновки зі своїх перших невдалих компаній. Цього разу він вибудував передвиборчу тактику більш грамотно. Слід вказати на цікаву поведінку А. Лінкольна під час передвиборчої кампанії, зокрема, він не лише не здійснював передвиборчих поїздок, але й виступав з промовами,

зберігаючи повне мовчання у всіх важливих проблемах життя країни, надавши ведення агітації іншим республіканським політикам. Протезначну роль у передвиборній кампанії відіграла візуалізація образу кандидата за допомогою фотографій, яких було зроблено безліч. Зрештою, 4 березня 1861 р. відбулася інавгурація нового президента[2].

Однак за місяць до інавгурації Авраама Лінкольна із Союзу вийшли південні рабовласницькі штати. Спочатку – Південна Кароліна, а згодом – Міссісіпі, Флорида, Алабама, Джорджія, Техас і Луїзіана. На початку лютого 1861 р. вони проголосили Конфедеративні Штати Америки, президентом став колишній сенатор і військовий міністр Джефферсон Девіс. Пізніше долучилися до Півдня ще чотири штати: Теннесі, Арканзас, Вірджинія і Північна Кароліна. Прикордонні штати Кентуккі, Міссурі, Делавер і Меріленд, де процвітало рабовласництво, довго вагалися, але все ж залишилися у Союзі. В результаті, 23 штати Союзу протистояли 11 штатам Конфедерації. Створення Конфедерації рабовласницьких штатів Півдня супроводжувалося прийняттям 11 березня 1861 р. Конституції, в якій існувало положення, що оголошувало рабство “природним станом” [2].

Жителі Півдня атакували і захопили форт Самтер. Лінкольн постав перед складним вибором. Зауважимо, що конституція США не допускає “незаконного вторгнення збройних сил на землю будь-якого штату або території, під яким би приводом воно не здійснювалося”. Лише через два дні після захоплення форту, президент Лінкольн оголосив штати Конфедерації у стані заколоту і звернувся до співвітчизників стати на захист. Його заклик підтримали 75 тисяч добровольців. Так почалася кровопролитна Громадянська війна[1].

21 липня 1861 р. відбулася перша велика битва Громадянської війни біля р. Булл-Ран (штат Вірджинія). Армія Союзу зазнала нищівної поразки й відступила. Конгрес Сполучених Штатів прийняв рішення про формування 500-тисячної федеральної армії з добровольців, які були готові підписати трьохрічний контракт.

Практично всі кроки, здійснені у період першого президентства Лінкольна, були у тій чи іншій мірі пов’язані з Громадянською війною. Зокрема, вирішувалося питання про підвищення митних тарифів. Конгрес США прийняв “Закон про тарифи” (Morrill Tariff Act), що підвищив удвічі митні ставки 1857 р. до майже 47% вартості імпортованих продуктів. Але у Лінкольна не було іншого виходу: після фактичного оголошення всього регіону Півдня зоною вільної торгівлі, імпортери Півночі оголосили президенту ультиматум – або на Півдні будуть встановлені митні тарифи, аналогічні тим, які були змушені платити у північних штатах, або ж вони відмовляться сплачувати мита на імпортний товар[5].

22 вересня 1862 р. Лінкольн видав прокламацію, у якій містилося попередження, якщо повсталі штати не повернуться у Союз до 1 січня 1863 р., то всі раби, що знаходяться на їх території, будуть оголошені “вільними навічно”. Штати Конфедерації проігнорували попередження, тому було видано другу прокламацію, яка стосувалася лише окремих регіонів країни, й декларувала звільнення лише рабів, що належать сецесіоністам (так називали прихильників Півдня). Видаючи Прокламацію про звільнення рабів-негрів, Лінкольн розраховував на те що, у лавах армії Півночі будуть воювати тисячі чорношкірих солдат. У січні 1863 р. президент видав ще одну Прокламацію про звільнення негрів, яка ліквідовувала рабство у всій країні. Дозвіл неграм служити у федеральній армії зі зброєю в руках надав Громадянській війні для Півночі характеру хрестового походу проти рабства.

Підкреслимо, що під час президентства А. Лінкольна було прокладено трансконтинентальну залізницю до Тихого океану, розширено систему інфраструктури, створено нову банківську систему, вирішено аграрне питання. Проте після закінчення війни перед країною постало чимало проблем, зокрема, згуртування нації та зрівняння прав негрів і білих[3]. Частково, ці аспекти й нині хвилюють американське суспільство.

Наприкінці Громадянської війни становище Лінкольна було достатньо складним і суперечливим. Йому довіряли широкі маси американців, проте кількість політичних ворогів Лінкольна не лише не зменшувалася, а навпаки зростала. Звичайно, його ненавиділи південні плантатори, а також були незадоволені політикою діячі деякі радикали – представники лівого крила республіканської партії.

Громадянська війна закінчилася капітуляцією південних штатів Америки 9 квітня 1865 р. Країні необхідно було провести Реконструкцію Півдня, розпочати процес інтеграції негрів у американське суспільство. Проте 14 квітня 1865 р. на виставі “Мій американський кузен” прихильник жителів Півдня актор Джон Бут проник у президентську ложу й вистрелив Лінкольну у голову. Вбивця Лінкольна Джон Уїлкс Бут походив із сім’ї відомого актора. У роки Громадянської війни він приєднався до південців, ставши співробітником розвідки Конфедерації, хоча його старші брати були прихильниками Півночі[1]. Так трагічно обірвалося життя людини, яка стала епохою в історії Сполучених Штатів Америки.

Таким чином, думки щодо постаті й діяльності Авраама Лінкольна у науковій літературі розходяться. Однак, на нашу думку, він став центральною постаттю у свідомості американського народу, людиною, яка запобігла розпаду Сполучених Штатів, зробила значний внесок у становлення американської нації, скасування рабства як основної перешкоди для подальшого демократичного розвитку країни. Період життя Лінкольна, пов’язаний з Громадянською війною, демонструє його політичну твердість, орієнтацію на досягнення мети. Він зламав опір тих, які прагнули укласти угоду із заколотними рабовласницькими штатами, змінив керівництво

армії Півночі, налаштоване на компроміс з жителями Півдня, прийняв Акти, які увічнили його ім'я в історії США, серед яких виділимо Прокламацію про скасування рабства та ін. Послідовно отримуючи перемогу над Півднем, Лінкольн позбавив його будь-яких шансів на допомогу із-за кордону. Встановлення тісного співробітництва з Росією стало запорукою невтручання Англії та Франції у внутрішній конфлікт американської держави, було триумфом Лінкольна-дипломата.

Після смерті Лінкольна економіка США почала стрімко зростати, великою мірою завдяки результатам Громадянської війни 1861–1865 рр., а наприкінці XIX – на початку XX ст. Характеризувалася найвищими темпами у світовому розвитку. Донині Авраама Лінкольна вважають одним з найінтелектуальніших президентів Сполучених Штатів. На знак подяки американського народу у Вашингтоні 16-му президентів спорудили меморіал, як одному з чотирьох президентів, що визначав історичний розвиток Сполучених Штатів Америки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Годувальник А.А., Поршаков С. А. Кризис второй партийной системы США накануне и в годы гражданской войны в США (1840–1865 гг.) / А. А. Годувальник, С. А. Поршаков. – Москва, 1987. – 268 с.
2. История США. Хрестоматия: пособие для вузов. / Сост. Е.А. Иванян. – Москва, 2005. – 399 с.
3. Куропятник Г.П. Вторая американская революция / Г.П. Куропятник. – Москва, 1961. – 263 с.
4. Куропятник Г.П. / Проблемы научной концепции истории США нововремени. / Г.П. Куропятник. – Москва, 1983. – 46 с.
5. Фонер Э. Рабство, гражданская война и реконструкция: новейшая историография / Э. Фонер // Новая и новейшая история. – 1991. – № 6. – С. 35–51.

Митник Н.

Науковий керівник – доц. Валіон О.П.

ВІЙСЬКОВІ НОВОВВЕДЕННЯ У РОКИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В США (1861–1865)

Громадянська війна у США 1861–1865 рр. є однією із найвизначніших подій у історії держави, цікава вона також своїм новітнім характером, який полягав у застосуванні нових засобів війни та озброєння, що згодом змінили хід історії.

Досліджувана тема і нині не втратила актуальності, адже Громадянська війна у США стала ключовим етапом переходу від епохи Наполеона до епохи світових конфліктів XX ст. Винайдення, розробка та поширення нової зброї обумовили необхідність вироблення нових форм та концепцій стратегії і тактики, що набули масового застосування у світових війнах.

На жаль, сьогодні у світі існує низка локальних військових сутичок, які у будь-який час можуть перерости у масштабнішу військову небезпеку із новітніми видами озброєння, що володіють максимальним руйнівним ефектом. З огляду на це, звернення до проблеми нових видів озброєння у роки Громадянської війни у США 1861–1865 рр., сприятиме усвідомленню небезпеки усієї складності військового розв'язання конфліктів.

Історіографічною базою досліджуваної проблеми стали праці К. Маля [2], А. Платонова [4], Ю. Каторина [1], Ю. Шокарева [6], Ю. Ненахова [3], Д. Тіндалла, Д. Шая [5] та ін.

Перша половина XIX століття була найспокійнішим періодом американської історії, тому воєнна доктрина США у той час була оборонною. З початком Громадянської війни Півночі та Півдню необхідно було створювати й укомплектовувати свої армії.

Варто окреслити особливості озброєння у роки Громадянської війни у США. Так, зокрема, піхота застосовувала капсульні, казнозарядні і магазинні гвинтівки, ручні гранати з детонатором ударної дії, міни нажимної дії. Артилерія – дульнозарядні, гладкоствольні та нарізні гармати, до того ж були здійснені спроби використовувати повітряні кулі для коректування артилерійського вогню. У війні на воді почали користувалися популярністю великокаліберні нарізні гармати та шестові міни, а також відбувалися перші битви морських броненосців й атаки підводних човнів.

Поштовхом до розробки нової тактики бою стала нова стрілецька зброя, яка відігравала суттєву роль під час війни. Винахід конічної кулі системи Мінье (1823 р.) та вдосконалення капсуля (1814 р.) значно збільшили ефективність дульнозарядної вогнепальної зброї. Нарізки на стволах сприяли збільшенню дальності польоту кулі, дистанцію прицільного вистрілу і кучність бою у декілька разів. Капсульний замок зміцнив надійність гвинтівки й зменшив кількість осічок. Основною зброєю піхоти північан була гвинтівка системи Спрінгфілд 1861 р. Вона виявилася найдосконалішою із американських дульнозарядників. Дальність пострілу – 914 метрів, дистанція прицільного вистрілу – 365 метрів [2, с. 97]. Пробивна міць цієї зброї була значною – куля, що попадала у кінцівку призводила до її ампутації, а поранення грудей, живота чи голови, як правило, вважались смертельними. Основу озброєння піхоти конфедератів складала англійська капсульна гвинтівка Енфілд. Це була надійна зброя, що могла стріляти на відстань 1700 метрів, а прицільний вогонь можна було вести з 853 метрів [2, с. 100]. Винайдення унітарного патрону (1856 р.), де металева гільза об'єднувала кулю, порох та капсуль, сприяючи герметичності, підштовхнуло до виготовлення в Америці казнозарядних карабінів для такого патрону. Найвідомішим з них був карабін системи Шарпс, оснащений важелем із спусковою скобою. Дальність

прицільного вистрілу була значною – 732 метри [6, с. 178]. Шарпсами озброювали елітних стрільців Громадянської війни – снайперів. Вони влучно стріляли, знищуючи офіцерів та генералів суперників.

Слід зауважити, що у військових діях 1861–1865 рр. застосовувались перші магазинні гвинтівки [5, с. 400]. Найвідомішою з них була магазинна казнозарядна гвинтівка Спенсера. Вона становила один із перших у світі магазинних зразків зброї масового виробництва. У магазин входило сім патронів бокового займання. Стрілець міг мати декілька, заздалегідь заряджених трубок-рамок з патронами, які носили у шкіряному патронташі. Гвинтівка дозволяла вести вогонь з надзвичайною швидкістю – 15 пострілів у хвилину, а, оскільки, озброєні Спенсерами північани мали коробку з оснащеними магазинами, швидкість стрільби була набагато більшою [6, с. 161]. Цими гвинтівками озброювали елітну бригаду Стрільців Сполучених Штатів, в яку брали лише влучних стрільців. Наприкінці війни казнозарядними і магазинними гвинтівками почали озброювати не лише елітні, але й звичайні піхотні частини північан.

Наступним нововведенням Громадянської війни стало застосовування ручних гранат з детонатором ударної дії – “кетчум” і “Ексельсіор Хейнса” [2, с. 105]. Так званий “кетчум” через свої хвостові стабілізатори нагадував маленьку авіаційну вибухівку та використовувався при облозі укріплень. “Ексельсіор Хейнса” становив порожнисту сферу, яка складалася з двох половин, усередині якої була наповнена порохом друга куля, вкрита ніпелями, на яких одягалися капсули. Під час падіння ці гранати мали б вибухати, але на практиці це не завжди спрацьовувало.

Також застосовувались перші міни нажимної дії [2, с. 105]. Це були артилерійські знаряддя, вкопані у землю з прикладеним зверху ударним детонатором. Вони були малоефективними – північани швидко навчилися їх розмінювати.

Окоп, який запанував на кривавих полях Першої світової війни, вперше успішно заявив про себе у лісах Вірджинії та на пагорбах Джорджії. Його поява була зумовлена проблемою прориву укріплених ліній, які захищала піхота із стрілецькою зброєю.

У той час здійснювалися спроби вдосконалити артилерію. Завдяки модернізації артилерійського запалу процес заряджання значно прискорився, став менш залежним від зовнішніх умов. У цьому контексті важливим нововведенням була внутрішня нарізка каналу стволу, яка збільшувала дальність польоту майже вдвічі. У роки Громадянської війни існувало декілька основних типів нарізних знарядь та найпоширенішою з них була 10-фунтівка Паррота. Ефективним винаходом, який згодом набув широкого поширення, була установка артилерійських знарядь на залізничну платформу. У 1862 р. в битві під Річмондом північани успішно застосували 32-фунтову гармату, встановлену на чотирьохосній платформі. Проте вогонь з гармати міг вестись лише вздовж залізничного шляху, цей досвід вказав на необхідність вдосконалити техніку, тому у 1864 р. під час облоги Пітсбургу федеральні війська застосовували вже 12-дюймові мортири на двохосній платформі і вели стрільбу в усіх напрямках на дальність до 4,5 км [1, с. 583]. Незважаючи на значну кількість нововведень і винаходів, основна частина артилерії Громадянської війни залишалася дульнозарядною та гладкоствольною.

Цікавими були спроби використовувати як конфедератами, так і федератами, прив'язані повітряні кулі для коректування артилерійського вогню. Зазвичай аеростат піднімали на висоту 300 метрів, недосягну для рушниць і гармат суперника. З такої висоти спостерігач міг здійснювати корекцію артилерійського вогню на дистанції до 4,8 кілометрів [2, с. 127].

Завдяки винаходу парової машини у той час кораблі були незалежні від вітру, при цьому ж розвивали значну швидкість. До початку війни дерев'яні корпуси ще не були витіснені залізними остаточно, тому військово-морські сили США здебільшого складалися із дерев'яних парових фрегатів. У битві при Хемптон Роудс у 1862 р. відбулася перша сутичка конфедерального броненосця “Вірджинія” та федерального броненосця “Монітор”, у результаті якої парус остаточно поступився місцем парі, а дерев'яну обшивку витіснила броня та залізо [2, с. 554].

Клас крейсерів почав формуватися в роки Громадянської війни. Американці так називали корвети Союзу, які крейсували в Атлантиці та здійснювали блокаду морських комунікацій Конфедерації [3, с. 8].

Зауважимо, що у роки війни між конфедератами та федералами відбувся так званий бум підводного кораблебудування. Південці у відповідь на економічну блокаду почали застосовувати підводні човни. Конфедерати побудували низку напівпогружаючих кораблів, які називалися – “Давид”, але вони були не спроможні завдати удару у найвразливіше місце кораблів – днище [4, с. 9]. Справжньому підводному човну “Ханлі” у 1864 р. вдалося вперше успішно продемонструвати свою ефективність, потопивши корвет північан “Хаусатонік”.

Застосування заліза і броні при будівництві військових кораблів значною мірою було обумовлено розвитком морської артилерії. Для виробництва великокаліберних нарізних морських знарядь використовували технології Родмена, які в бою проти броненосців були надзвичайно ефективними, пробиваючи навіть броню завтовшки 152 мм. Новою розробкою, що застосовувалася в ході війни Півночі та Півдня, були шестові міни, які стали прототипом торпед. У 1864 р. паровий катер застосовував шестову міну проти броненосця “Албермейл”, довівши, що мінна зброя реальна небезпека броненосцям. Громадянська війна повернула до життя тактику

таранних ударів, що відбулося завдяки застосуванню парових двигунів. Першим кораблем, спорядженим цією зброєю, став броненосець конфедератів "Вірджинія", потопивши з її допомогою дерев'яний фрегат "Камберленд" [2, с. 472]. Після цього вдалого досвіду обидва угруповання почали будувати серії таранних броненосців.

Таким чином, у ході Громадянської війни в США відбувся перехід від старих форм військового мистецтва до нових. Це була, у першу чергу, боротьба піхоти та стрілецької зброї, хоча й артилерія у цьому конфлікті теж відіграла важливу роль, виступаючи помічником піхоти на полі битв. Переваги повітряних куль як наземного спостережного пункту були очевидними, однак винахідники хотіли, щоб повітряний апарат міг вільно переміщуватися у бажаному напрямку й скидати вибухівки на суперників. Тому ця війна була поштовхом до виготовлення дирижаблів – міцної конструкції, що широко застосовувались у ході Першої світової війни. Під час багатьох битв війни Півночі та Півдня використання траншеї як засобу оборони довело її величезну ефективність, адже звичайні атаки не могли вирішити цю проблему. Лише танки, що з'явилися на початку Першої світової війни, могли протидіяти невразливим траншеям. Громадянська війна у США не була морською війною в загальному розумінні цього терміну. Але на відміну від тактики та стратегії сухопутної армії, саме війна на морі викликала найбільший інтерес з боку іноземців, внесла суттєвий вклад у розвиток військово-морського мистецтва й техніки. Ця війна була провісником епохи броньованих парових кораблів, морських мін, торпед і тотальної підводної війни. У той час як північани, так і південці застосовували чимало новинок, користь яких важко недооцінити.

З огляду на вищевикладене, можемо стверджувати, що озброєння Громадянської війни у США 1861–1865 рр. було новітнім, сприяло подальшому технічному вдосконаленню, випробуваному у глобальних військових конфліктах ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каторин Ю. Ф. Уникальная и парадоксальная военная техника / Ю. Ф. Каторин, Н. Л. Волковский, В. В. Тарнавский. – СПб.: ООО Издательство "Полигон", 2003. – 686 с.
2. Маль К. М. Гражданская война в США (1861–1865): Развитие военного искусства и военной техники / К. М. Маль. – Мн.: Харвест, Москва: АСТ, 2000. – 592 с.
3. Ненахов Ю. Ю. Энциклопедия крейсеров 1860–1910 / Ю. Ю. Ненахов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2006. – 464 с.
4. Платонов А. В. Подводные лодки / А. В. Платонов. – СПб.: ООО Издательство "Полигон", 2002 – 256 с.
5. Тіндалл Д. Б. Історія Америки / Д. Б. Тіндалл, Д. Е. Шай. – Л.: Літопис, 2010. – 904 с.
6. Шокарев Ю. В. Большая энциклопедия оружия / Шокарев Ю. В. – Москва: ЗАО "РОСМЭН-ПРЕСС", 2008. – 208 с.

Стасишин Н.

Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.

РЕСТАВРАЦІЯ ДИНАСТІЇ СТЮАРТІВ ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПОСТУПУ ЛЮДСТВА

Період Реставрації Стюартів є одним з найбільш загадкових і найцікавіших в історії Англії. Дивний час, коли завоювання буржуазної революції та ім'я її натхненника Олівера Кромвеля ось-ось повинно було зникнути з поверненням вигнаного принца; люди, що вони збагатилися вихідці з небагатих верств населення і отримали вплив у суспільстві, неминуче повинні втратити владу і багатства, а народ, що воював за ідеали "істинної" англіканської церкви, свободу протестантської релігії і всіляку свободу віросповідання, знову побачать повернення до католицизму, яке не тільки дратувало простих обивателів, а й лягало небувалим матеріальним тягарем на небагатий люд.

Метою роботи є на основі комплексного й об'єктивного аналізу поглибити дослідження і зробити науково обґрунтовані висновки щодо історичної ролі Реставрації династії Стюартів в контексті Англійської революції та її впливу на історичний розвиток, визначити внесок творців революції у процес зміни економічного та суспільно-політичного ладу Англії.

Перетворена Державна рада, куди тепер увійшли республіканці, відновлені генерали, і парламентарі, що зібралися, знову замислилися про конституційне облаштування країни. Депутати, бажаючи контролювати армію, ухвалюють, що тепер усі армійські призначення будуть здійснюватися парламентом і підписуватися спікером. Вони приймають акт, який дарував пробачення за все, що було здійснено після квітня 1654 р., тобто після встановлення режиму протекторату. Але парламентські дебати були незабаром перервані заколотом. Влітку стає відомо, що невдоволені відновленням "охвістя" і республіки роялісти, колишні офіцери парламентських армій, прибічники протекторату, пресвітеріани вступили в союз і готують повстання. В серпні 1659 року генералу Ламберту вдалося придушити 4 тис. повстання Джорджа Бута в Ланкаширі і Чешірі. Повсталі вимагали або проведення нових чесних виборів, або передачі влади обом палатам Довгого парламенту у повному складі. Проте, через нове невдоволення армії палата обшин вирішує звільнити Ламберта з армії. Вже наступного дня вірні Ламберту і парламенту війська стояли один проти одного біля стін Вестмінстера. Спочатку обидві сторони були налаштовані рішуче, але незабаром частини, що охороняють

парламент, перейшли на сторону генералів. «Охвістя», таким чином, було розігнано армією повторно. У пошуках стабільності виходом стало можливим повернення на престол династії Стюартів [7, с. 126].

Ситуація вирішилася несподівано. Популярний в армії генерал Джордж Монк, що не потрапив в правлячу військову групу, просунув свої війська з Шотландії на Лондон і в лютому 1660 року здійснив державний переворот Ламберт був заарештований і кинутий в Тауер. Монк скликав новий парламент, знову включивши до його складу усіх потерпілих від «Прайдової чистки». Перший же ухвалений парламентом закон оголошував недійсними усі республіканські правові акти (прийняті після 1648 року). Потім Монк був затверджений на посту головнокомандувача збройними силами країни, після чого були призначені вибори нового парламенту (березень 1660). У новій обстановці значна частина депутатів виступала за відновлення монархії, і Монк вступив в переговори з принцом Карлом (через його канцлера Едуарда Хайда) [5, с. 161]. 4 квітня 1660 року Карл оприлюднив «Бредську декларацію», в якій обіцяв: усім учасникам революції (окрім «царевбивць», що підписали смертний вирок Карлу I) буде оголошена амністія; велика заборгованість офіцерам і солдатам буде негайно виплачена; він не має наміру вимагати перерозподілу власності і поважатиме права парламенту та англійських громадян; англіканська церква залишиться пануючою в Англії, до інших конфесій проявлятиметься терпимість; спірні питання, що залишилися, будуть передані на розгляд парламенту. 25 квітня новообраний парламент, в якому пресвітеріани і роялісти отримали більшість, запросив Карла зайняти престол трьох королівств. Одночасно була відновлена в колишньому складі палата лордів. 29 травня 1660 року, в день свого тридцятиріччя, Карл II триумфально повернувся в Лондон і був проголошений королем. Формально було вирішено вважати, що він правив з моменту страти Карла I. День 29 травня відтоді офіційно святкується в Англії [8, с. 170-172].

Після Реставрації Англія, Шотландія і Ірландія знову стали розглядатися як окремі держави із загальним королем. Війна з Іспанією у вересні того ж 1660 року була закінчена миром, після чого англійська армія, оплот пуританського впливу, була розпущена (частково передана місцевій владі). Англіканська церква відновила своє привілейоване положення в Англії (особливо для державних службовців), а пуританські конфесії піддавалися різного роду утискам аж до «Славної революції» 1688 року [2, с. 120].

Дворяни-емігранти повернулися в Англію і отримали деяку компенсацію за втрачене майно. Вцілілі «царевбивці» були віддані під суд і багато хто був страчений. Труп Кромвеля, Айртона, Прайду і Бредшоу були викопані з могили, повішені [6, с. 241].

Як зазначає історик Кертман перехід до режиму Реставрації був кроком назад в порівнянні з періодом республіки і протекторату, коли буржуазно-дворянський блок, висунувши своїх індепендентських лідерів, безпосередньо управляв державою. Консервативні настрої у буржуазно-дворянських колах, боязнь народних виступів – ось ті чинники, які штовхнули їх в обійми старої династії [3, с. 103].

Політичним результатом Реставрації 1660 року було відновлення влади короля, парламенту і закону замість військової диктатури. У церковно-релігійній області вона відновила єпископат, «Книгу Загальних молитов» і англіканське відношення до релігії замість пуританського. Але в соціальному відношенні реставрація монархії повернула знаті і дворянству їх колишнє громадське положення, визнаних керівників місцевого і національного життя [4, с. 273].

У всесвітній історії Англійська буржуазна революція XVII ст. займає особливе місце. Вона належить до числа класичних буржуазних революцій, наслідком яких було затвердження буржуазного ладу в усій Європі [8, с. 105].

Англійський конституційний режим, філософія і політичні ідеї часу Англійської революції і післяреволюційної буржуазної Англії стали тим відправним пунктом, з якого почала розвиватися передреволюційна ідеологія в країнах континентальної Європи.

Англійська революція стала взірцем і прикладом для Американської (1775–1783) і Французької (1789–1799) революцій. В першу чергу це відноситься до Франції XVIII ст. Французьке Просвітництво XVIII ст., що виробило фактично програму для подальшої революції у Франції, переконливо демонструє ідейну спадкоємність і близькість з англійською революційною думкою XVII ст.

Перша перемога буржуазного ладу в широкому масштабі, роль Англійської революції, з якою тісно пов'язано встановлення буржуазного ладу на європейському континенті, – усе це дає привід розглядати Англійську революцію середини XVII ст. як дуже важливу сторінку не лише європейської, але і всесвітньої історії [1, с. 7].

Сильні відгуки Англійська революція викликала і в інших країнах – в роки «парламентської Фронди» у Франції, повстання в Каталонії, тимчасової перемоги республіканців в Голландії і т. д. В той же час, Англійська революція XVII ст. не привела до таких же подій в інших країнах на континенті Європи. Що ж до інших країн Західної Європи – Німеччини, Італії, Іспанії, то тут відбувався економічний занепад або уповільнений економічний розвиток [9, с. 45-48].

Зважаючи на загальну непідготовленість навіть Західної Європи (про Східну Європу взагалі говорити не доводиться) до буржуазної революції, Англійська революція не могла безпосередньо викликати широкий революційний рух. Втім, головна її роль була в іншому. Англія як би вирвалася далеко уперед в порівнянні з

іншими країнами – за винятком Голландії. І тільки пізніше, коли почали складатися передумови буржуазної революції в країнах континенту, англійський досвід припав дуже до речі.

Необхідно також відмітити, що вона була революцією, в якій проти пануючої феодальної меншості піднялася значна кількість англійської нації. Буржуазія не лише брала участь в революції, але і стала її гегемоном, вона висунула буржуазно-демократичні завдання революції, спрямовані проти феодалів і короля як їх глави. Яскравою особливістю Англійської революції було те, що в ній взяв участь прошарок нового дворянства, що обуржуазився, який зі свого середовища виділив енергійних керівників революції (Кромвель та ін.).

Чимала роль в звершенні революції належить і нижчим верствам населення, які виступали проти феодалів і феодального уряду в численних повстаннях, що відбувалися напередодні і під час революції у багатьох кутках країни, у тому числі і в Лондоні. Багато економічних вимог низів, висунуті ними під час революції, залишилися не «почутими». Так, наприклад, вимога наділу селян землею знайшла відображення в ході революції як в численних документах революційної армії, так і в публіцистичній літературі левелерів і особливо дигерів. Але, звичайно ж, народні низи і буржуазія під час революції мали цілі, які не лише багато в чому співпадали, але також і багато в чому відрізнялися, оскільки кожен в першу чергу піклувався про себе і своє благополуччя. Нове дворянство прагнуло дістати у свої руки усю землю і вільно господарювати на ній без будь-яких феодальних пережитків. Деякі розбіжності в кінцевій меті революції у буржуазії, нового дворянства і нижчих верств населення мали своїм завданням спочатку перехід буржуазної республіки до протекторату, а потім реставрацію Стюартів. У подальшій боротьбі із Стюартами буржуазія і пов'язані з нею землевласники прагнули обходитися вже без низів [10, с. 178-179].

Революція рішуче покінчила з феодальним ладом і тим самим відкрила простір для розвитку нового способу виробництва і нових суспільних відносин. Основними рушійними силами революції були селянство і міська біднота. Буржуазія спільно з новим дворянством за активної підтримки народу одержала перемогу не тільки на полях боїв. Ще задовго до цього вона одержала перемогу в мисленні і серцях людей, створивши новий тип людини – сміливої та енергійної.

Англійська революція XVII ст. стала найважливішою подією першого періоду нової історії. Відмінивши феодальну власність на землю, революція, проте, зберегла велике землеволодіння і затвердила буржуазну власність на землю. В результаті аграрного законодавства Довгого парламенту селянство землю не отримало, зате джентрі ще більше посилили свої позиції. Вони продовжували обгороджування, результатом чого було зникнення англійського селянства в XVIII ст. Залишилися орендарі і наймити та заможні господарі – фермери, які використовували найману працю своїх односельчан. Соціальний прошарок селян-одноосібників практично вироджується і зникає. Англійська революція мало зробила і для полегшення положення міської бідноти і дрібної буржуазії.

Інституціональні зміни були найбільш помітними, хоча і не такими вже радикальними. Надалі англійським монархам вже не вдавалося обходитися без парламенту. Почалося формування політичних партій, затвердилися інститути постійної армії і прямого оподаткування. Почав формуватися і функціонувати механізм змінюваності і циркуляції політичних еліт, це викликало неможливість повторення революції.

Після революції релігійна сфера стала набувати великої незалежності від влади. Пресвітеріани в Англії майже зникли, але число різних сект, що мали прибічників і захисників серед найрізноманітніших соціальних прошарків, залишилося значним. Ідея толерантності і свободи совісті, долаючи культурні стереотипи, ставала усе більш актуальною, незважаючи на те, що відновлена англіканська церква продовжувала наполегливо наполягати на одноманітності. Для Шотландії і Ірландії наслідки революції були значним. Була скасована судова влада лордів відносно утримувачів і передана світським суддям. Практика спадкового виконання магнатами обов'язків шерифів також відійшла в минуле. Крім того, тимчасове скасування шотландського парламенту і виділення місць для шотландців в англійській палаті громад, а також пониження статусу шотландської ради до регіональної і підпорядкування її англійській Державній раді вплинули на подальше інституціональне об'єднання двох королівств.

У той же час Революція прищепила британцям стійке несприйняття утопічних закликів до швидкого перевлаштування світу. Вона сприяла формуванню суспільства, в якому повага до традицій, законності і отриманому від предків суспільному надбанню уживається з ідеями індивідуалізму, свободи і народного суверенітету. Революція навчила англійців тому, що розмахувати кулаками і списками із-за недосконалості світу є непродуктивним методом [8, с. 175-176].

Отже, становлення конституційної (обмеженої) монархії в Англії відбулося в ході буржуазної революції XVII ст., яка й надала поштовх створенню того типу державного правління, який можна спостерігати й у сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Английская буржуазная революция XVII в. / Под ред. Е. А. Косминского и Я. А. Левицкого. – Т.1–2. – Москва, 1954. – 356 с.

2. Бацер М. И. Левелеры против Кромвеля (1647–1649 гг.) / М. И. Бацер // Новая и новейшая история. – 2002. – № 3. – С. 93–112.
3. Боровська І. М. Формування конституційної монархії в Англії XVII століття: джерелознавчий аспект / І. М. Боровська // Наукові записки ТНПУ. – 2006. – Вип. 2. – С. 202–207.
4. Бураков Ю. Петльована Л. Нариси історії Англії нового часу. Навчальний посібник з курсу «країнознавства» для студентів вищих навчальних закладів / Ю. Бураков, Л. Петльована. – Львів: Центр Європи, 2003. – 128 с.
5. Винокурова М. В. Мир англійського манора / Винокурова М. В. – М.: Наука, 2004. – 493 с.
6. Гардинер С. Пуритане і Стюарти, 1603–1660 / С. Гардинер. – М.: ГПИБ, 2008. – 190 с.
7. Лавровский В. М. Английская буржуазная революция / В. М. Лавровский, М. А. Барг. – М.: Издательство Социально-экономической литературы, 1958. – 367 с.
8. Сборник документов по истории нового времени. Буржуазные революции XVII–XVIII вв. / Под ред. В. Сироткина. – Москва, 1990. – 364 с.
9. Соколов А. Б. Английская революция середины XVII века в новейшей зарубежной историографии / А. Б. Соколов // Вопросы истории. – 2008. – № 5. – С. 160–168.
10. Юм Д. Англия под властью дома Стюартов. Т. 1. / Д. Юм; [перевод с англ. А. А. Васильева]. – СПб.: Алетейя, 2001. – 563 с.

Митник Н.

Науковий керівник – доц. Кіцак В. М.

ПОХОВАЛЬНИЙ ОБРЯД ВИСОЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Поховальний обряд — надзвичайно цінне історичне джерело, що дає уявлення про демографію, генетичні взаємозв'язки давніх суспільств, розкриває соціально-економічні процеси, вірування населення. Висоцька археологічна культура існувала у фінальний період бронзового та на початку раннього залізного віку. В 1990-х рр. дослідники Л. Крушельницька і М. Бандрівський датували висоцьку культуру XI–VI ст. до н. е. і виділили три періоди її розвитку: ранній, середній та пізній [2, с. 203]. Метою статті є аналіз поховального обряду племен висоцької культури всіх періодів її існування на території сучасної Тернопільської області.

У 1987 р. О. Ситником був відкритий могильник в Петрикові поблизу Тернополя. Тоді ж було закладено розвідкову траншею, в якій виявлено три інгумаційні поховання. Щоб зберегти могильник від знищення та з метою наукового дослідження у 1995 р. на пам'ятці відновлено розкопки під керівництвом М. Бандрівського. Після трьохрічних розкопок було виявлено 148 поховань раннього та середнього періоду розвитку висоцької культури.

У 2011 р. біля с. Мильне Зборівського р-ну В. Ільчишиним були проведені дослідження на могильнику Мильне I та виявлено 34 поховання. З них 25 інгумаційних, 4 кремаційних в урнах, 4 безінвентарних кремацій в ямках та 1 кенотаф [5, с.23]. З 25 інгумаційних поховань 4 були із південною орієнтацією, решта із північно-західного з незначним відхиленням до заходу чи до півночі. Серед поховань з північно-західною орієнтацією є одне розчленоване поховання та одне парне. Парне поховання складалось із двох кістяків які лежали одне на одному. Неушкодженою залишилася лише нижня частина поховання. Судячи із товщини та порядку залягання кісток, нижній кістяк належав жінці, верхній кістяк, який лежав спиною до нижнього, належав чоловікові.

На підставі глибокого аналізу поховального обряду Петриківського та інших могильників М. Бандрівський класифікував поховальні пам'ятки висоцької культури.

Таким чином, поховання здійснювались на первісному ґрунті або ж у ямах плитками (15–20 см) і можливо деякі перекривались насипом. Поховання бувають збережені, порушені, перезахороненні та інгумаційно-кремаційні (такий тип простежується у парних похованнях). За способом захоронення поховання висоцької культури поділяються на чотири основні групи: 1) поховання з тілопокладеннями (одиночні, парні, групові); 2) кремаційні поховання; 3) перезахоронення поодиноких кісток із інгумаційних захоронень; 4) кенотафи [3, с.122]. У могилах з інгумаційними одиночними збереженими похованнями покійники лежали у випростаному стані із випрямленими ногами (і витягнутими вздовж тіла руками, рідше – схрещеними на грудях) або на боці чи з зігнутими ногами в колінах, а в порушених похованнях значна кількість кісток скелета зміщена чи відсутня або в непорушному стані знаходяться лише кістки ніг.

Покійники в парних збережених похованнях лежали навзак поруч, у випростаному положенні і тримали один одного за руки або кожен із небіжчиків лежить один навпроти одного чи небіжчики покладені один на одному у випростаному стані.

В парних порушених частини скелетів пошкоджені або відсутні, а в інгумаційно-кремаційних похованнях кремація другого небіжчика зсипана або стоїть урна із спаленими кістками на колінах, стопах, грудях чи поруч першого померлого. Поховання з перезахороненням – це кістки перезахоронені на новому місці або зсунуті на край могили.

За способом захоронення серед кремаційних поховань виділяють два типи: 1) поховання на ґрунті; 2) захоронення в урні.

Пам'ятки третьої групи особливо підкреслюють самотність традицій поховального обряду висоцької культури. Тогочасне населення практикувало викопування з раніше закладеного гробу частини кісток людських скелетів і перепоховання їх на новому місці. Череп із попереднього поховання перепоховували у новому місці з супроводом інвентаря або вкладали у руки щойнопомерлому небіжчикові у руки чи клали поруч голови над плечем.

Поховальні пам'ятки виділені в четверту групу зустрічаються найрідше і можливо існували лише в ранньому періоді розвитку висоцької культури. В кенотафах вдається простежити заглиблення, в якому, розставляли посудини і яке за своїми обрисами нагадує могильні ями з інгумаційними захороненнями.

Супровідний інвентар складався, зазвичай, з горщика, миски, одного або кількох кухликів, які розставляли довкола голови померлих, рідше – у ногах або при боці. У могилах середнього періоду висоцької культури вже наявні бронзові й залізні вироби, насамперед прикраси. Зі знарядь праці до могили часто вкладали ножі, глиняні пряслиця, точильні бруски з отворами для підвішування при поясі, вироби із кістки, трапляються крем'яні серпи. Рідше трапляються бойові молоти, наконечники списів та крем'яні наконечники стріл [2, с.207].

У VIII ст. до н. е. на зміну традиційним тілопокладенням у ґрунтових ямах приходить новий обряд – захоронення у кам'яних скринях. Елементами нового поховального обряду є облицювання стінок і дна камери кам'яними плитами та перекриття камери плитчастим склепінням. У групі «скриньових» поховань висоцької культури Західного Поділля виділяють дві фази розвитку. Перша фаза датується періодом НаВЗ. – поч. НаС. Друга фаза датується серединою – другою половиною VII – початком VI ст. до н. е. Протягом другої фази відбувається трансформація поховального обряду: на могильниках із «скриньовими» похованнями з'являються поодинокі тілопальні захоронення в урнах, а також інгумаційні поховання в ґрунтових ямах. Поховання на могильниках розміщуються правильними рядами, що дало дослідникам підстави припускати наявність у давнині певних позначок над похованнями [3, с. 222].

У місці, де сьогодні стоїть залізничний вокзал у м. Тернополі, ще у минулому столітті випадково знайдено інгумаційні поховання, які розміщувались рядами. Могили були облицьовані кам'яними плитами. У 1870 р. при будівництві залізничної колії у цьому ж, ймовірно, місці знайдено два опуклобокі горщики, крем'яний серп, бронзовий браслет з залишками кисті людської руки та залізне навершя списа [1, с.25].

У 1978 р. біля хутора Підлукавець Тернопільської області І. Герета локалізував місце нового могильника та розкопав одне поховання у кам'яній гробниці та зафіксував ще одне зруйноване земляними роботами, яке, як і перше поховання, містило залишки кам'яної конструкції [4, с.611]. У 1979 р. цей могильник досліджувала Л. Крушельницька та відкрила ще 13 поховань, які містилися в кам'яних конструкціях. Долівка і боки поховальних ям були облицьовані кам'яними плитами. Окремі могили мали ще й викладене з великих плит склепіння, яке під тиском землі не провалилося усередину скрині, лише ледь просіло, бо ймовірно оперлося на тверду основу – дерев'яний гріб.

Серед пізньовисоцьких пам'яток частішають групові поховання, окремі з них виконують роль родинних усипальниць. Прикладом може служити поховання №2 у с. Раків Кут досліджене Г. Осовським у 1890 році з останками двох небіжчиків, для яких, власне, гробниця і споруджувалась. Останки з бронзовими оздобами були акуратно покладені в кінці гробниці під стіною. Гробницю розчистили аби поховати в ній третього небіжчика – мабуть, чоловіка. До рук небіжчика вклали списа із залізним вістрям, а між лицем і долонями, поклали бронзову сережку [1, с.26]. Той факт, що бронзові оздобы, які були на покійниках, похованих раніше, залишилися незайнятими, може свідчити що допоховання здійснювали родичі похованих.

До нетрадиційних для висоцької культури поховальних пам'яток належить печерний могильник у Куликові біля Кременця, досліджений 1937 р. О. Цинкаловським і К. Яхджевським. Під час добування каменю робітники випадково відкрили вхід до печери і після того, як у печері зняли верхній шар піску, який вкривав усю долівку, відкрилося велике скупчення людських кісток, глиняного посуду, прикрас та знарядь праці. На вогнищі стояв глечик із людською лопаткою, а в правому куті печери – три людських черепи [2, с.197].

Особливістю висоцької культури є велика кількість парних поховань чоловіка та жінки. В деяких випадках чоловік і жінка лежали, міцно обійнявшись або ж долоні жінки були вкладені в долоні чоловіка. Майже у всіх випадках обличчя обох померлих звернені одне до одного. Унікальною знахідкою стало поховання №27 із Петриківського могильника – чоловік і жінка лежали, міцно обійнявшись. Патологоанатоми звернули увагу, що поза закоханих невимушена і так могла лягти тільки жива людина [2, с.37]. Тобто на той час на наших теренах був добре розвинутий інститут сім'ї і шлюбу з обов'язками одного перед одним.

Отже, могильники висоцької культури на Тернопіллі відзначаються наявністю різнообрядових поховань. Для похоронного обряду племен цієї культури характерним є ґрунтові, «скриньові» поховання з тілопокладенням і тілоспаленням. У переважній більшості в похованнях першого типу тіла лежать випростані, хоча трапляються й скорчені на боці, і мають на собі всі прикраси, які використовували за життя. Орієнтація кістяків різна: головою на південь, північний-захід, південний-захід. Поховання: одиночні, парні та групові. Виявлено чимало могил із навмисно порушеними похованнями – з частково чи повністю переміщеними або

видаленими кістками з наступним їх захороненням. Кремаційні поховання поділяються на дві групи. До першої групи належать кремації в урнах, а до другої – поховання в ямках. Часто біля них лежав могильний виряд. Появу цих нечисленних поховань деякі польські археологи приписують західним лужицьким впливам, та Я. Пастернак припускав, що це може бути давній трипільський звичай, що зберігся у подністровських трипільських нащадків, так званих комарівців. На основі аналізу поховального обряду носіїв висоцької культури можна дійти до висновку що у цих племен існували патріархальні відносини це підтверджується великою кількістю парних поховань чоловіка та жінки. поховальні пам'ятки носіїв висоцької культури на Тернопільщині становлять значний інтерес для вивчення духовної культури населення ранньозалізного часу цього регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандрівський М.С. Скринькові поховання висоцької культури в межиріччі Збруча і Стрипи -- Львів: Логос, 1994. – 164 с.
2. Бандрівський М., Крушельницька Л. Основні періоди розвитку висоцької культури (за матеріалами поховальних пам'яток) // Записки НТШ. – Том. ССХХV. – Львів, 1998. – С.193-247.
3. Бандрівський М. Могильник в Петрикові біля Тернополя в контексті поховального обряду висоцької культури. – Львів, 2002. – 282 с.
4. Ільчишин В.В. Могильник висоцької культури в селі Лукавець на Брідщині (за матеріалами з розкопок Ігоря Герети 1978 року) // Наукові записки НТШ. Серія: Праці Археологічної комісії. – Львів. – 2007. Том CCLIII. – С. 611-616.
5. Ільчишин В. Дослідження висоцької культури Мильне V біля с. Мильне на Тернопільщині у 2011-2012 pp. // Badania archeologiczne w Polsce srodkowowschodniej, zachodniej Bialorusi i Ukraine w roku 2012: streszczenia referatow XXIX konferencji sprawozdawczej / pod redakcja: Anny Zakoscielnej, Jerzego Libery. – Lublin. – 2013. – С. 23-24.

Мигалевич М.

Науковий керівник –проф. Павлишин Л. Г.

ОБРАЗ ІДЕАЛЬНОГО ПРАВИТЕЛЯ НА ОСНОВІ ТРАКТАТУ «ДЕРЖАВЕЦЬ» АВТОРСТВА Н. МАК'ЯВЕЛЛІ

Щоб справді зрозуміти суть якогось історичного джерела, варто проаналізувати те, чому воно було написане, в умовах якої історичної епохи, виклики якого часу поставали перед автором під час його написання. Нікколо Мак'явеллі, створюючи свій «Державець», закінчений у 1513 р., змальовував ідеал правителя, який би звільнив Італію від іноземних впливів та об'єднав би її; на момент створення твору він знаходиться у вигнанні, не маючи жодного впливу на політику, можливо, цей трактат, присвячений Лоренцо II Медічі, був спробою повернути собі покровительство цієї сім'ї. Сам автор пише у присвяті, що простолюдин може оцінювати якості правителя, бо: «для того, щоб добре зрозуміти і оцінити особливості народу, потрібно бути правителем, а щоб знати правителів – потрібно належати до народу.»

Новаторська політична концепція Мак'явеллі спиралася на глибоке осмислення історичних доль древніх держав, їх злетів і падінь, але не в меншій мірі і на вдумливий аналіз досвіду сучасності, особливо важких випробувань, що випали на долю Італії в зв'язку з іноземною навалою. Заслугою його стали тверезі оцінки особливостей політичного розвитку різних народів, вміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки найважливіших подій минулого і сьогодення, прагнення визначити закономірності еволюції державних форм – все це без теологічного контексту, характерного для середньовічної політичної думки.. Як політичний мислитель, він зробив переворот в усталеній традиції, зробивши вчення про державу послідовно світським, звільнивши його від офіційної церковної моралі. Мак'явеллі будував теорію, узагальнюючу не уявний, а реальний конкретний державний досвід. Успіх будь-якого правителя залежить, на його думку, від того, наскільки ретельно і неупереджено вивчена конкретна ситуація, наскільки адекватна їй вироблена на цій основі тактика досягнення певних цілей, яка повинна бути не тільки вибудована і продумана подібно витвору мистецтва, а й артистично проведена в життя.

Мак'явеллі бачив силу державця в знанні і здатності врахувати й осмислити не тільки сучасний хід подій, але також і досвід подібних ситуацій в історії, він вважав невід'ємними якостями правителя тверезість думки, раціоналізм, вміння брати до уваги суперечливі інтереси різних суспільних кіл, нарешті, розуміння і використання в інтересах держави особливостей людської психіки.

Отже, в «Державці» Мак'явеллі малює модель абсолютного монарха, який за допомогою всіх засобів – жорстокості і обману, демагогії і справедливості, хитрості і прямоти – забезпечує збереження, зміцнення і розширення своєї влади. Якими якостями володіє державець? Перш за все він молодий: «доля завжди прихильна до молодих, тому що вони не такі обачні, більш відважні і сміливіше беруть над нею верх». Він сміливий, бо: «доля – жінка, і, якщо хочеш володіти нею, треба її бити і штовхати».

Державець має знатися на мистецтві війни, він повинен бути сміливим, рішучим, войовничим. Армія є головною опорою влади, тому всіма військовими питаннями він повинен займатися самостійно. Державець діє виходячи з доцільності, покладаючись передусім на військову силу. Він ревно оберігає свою владу, до кінця не довіряючи нікому.

Державець рішучий, а якщо треба, то жорстокий. Жорстокість ця в основному виправдана інтересами і благом держави. «Отож Державець не повинен боятися, що його ославлять безжальним, коли йому доведеться утримати своїх підданців у єдності і вірності». Свої жорстокості робить швидко і рішуче, без коливань і непотрібних сентиментів; наступні благодіяння завжди зможуть повернути підтримку народу. Але ніколи не слід вдаватися в надмірності: «кожен повелитель повинен прагнути до того, щоб його вважали милостивим», а не жорстоким. Одночасно державець має піклуватися про те, щоб не накликати на себе загальну ненависть, вселяючи своїм підданам одночасно страх і любов, причому провідну роль відіграє саме страх: «Державець повинен навіювати страх таким чином, щоб коли й не заслужити любові, то уникнути ненависті, бо цілком можливо страхати і водночас не стати ненависним. Він завжди цього доб'ється, якщо не займе ні майна громадян і підданців, ні дружин їхніх.» Державець не зневажає і не ображає своїх підданих, бо «Презирство і образи тільки збуджують ненависть, не приносячи ніякої користі», він уникає надмірного марнотратства, щоб не обтяжувати народ податками. Він ніколи не має бути тираном, тиранічну владу Мак'явеллі вважає джерелом зла і суспільних вад.

Мак'явеллі пов'язує свободу з істиною, з правдою, і наполягає на тому, щоб державець найбільше уникав підлабузників, якими сповнені палаци, і оточував себе людьми, які здатні йому завжди говорити тільки правду, якою б гіркою вона не була. Державець «Сам по собі не мудрий, не може мати хороших радників», за порадою він звертається «тільки тоді, коли цього хоче він, а не інші». Одним словом, «хороші поради, хто б їх не давав, походять від розсудливості князя, а не розсудливість князя – від хороших порад».

Розмірковуючи про якості свого героя, Мак'явеллі виводить мораль з області політики. Мета виправдовує засоби – ось кредо державця (але ні в якому разі не самого автора). Державець повинен перш за все дбати «про перемогу і про збереження держави», тоді як «кошти завжди будуть вважатися гідними». Для нього «не може бути ганебно не дотримуватися обіцянок, нав'язаних силою», більш того, Мак'явеллі прямо говорить, що: «великі справи творили саме князі, які мало зважали на обіцянки, хитрістю вміли кружляти людям голови і врешті-решт перемогли тих, хто покладався на чесність».

Державець піклується про загальний добробут держави, причому Мак'явеллі не протиставляє вигоду державця і інтереси держави – суспільне і приватне тісно переплетено в образі державця. Мак'явеллі пише, що «велич держав ґрунтується не на приватній вигоді, а на загальному добробуті»; його державець є виразником суспільного добробуту, який протиставляється корисливим інтересам окремих громадян.

Проблемі взаємин нового державця з народом і знаттю Мак'явеллі приділяє багато уваги, оскільки вважає, що досягнення певної рівноваги сил є одним з найважливіших завдань. Мак'явеллі справедливо вважає, що державці стають великими, коли долають труднощі і опір. Він не розділяє поведінки державця в час свободи і час, коли той виконує державні обов'язки, бо вважає, що весь його час, як і все життя має бути покладено на вівтар служби державі.

Мак'явеллі став засновником течії, названої його іменем, мак'явеллізм, у психології виділено спеціальний тип «мак'явеллічного» мислення, його думки викликають і захоплення і критику та відразу. Вважають, що він обґрунтував виправдання зла як засобу досягнення блага державця, чії цілі лежать вище людських життів. З першого погляду, це дуже жорстоко, але за умови утвердження сильного правителя у країні настає відносна стабільність, тоді як роздроблення і слабка рука ведуть до розрухи, якщо не використовувати жорстокі заходи в конкретний момент, то загинути можуть не одиниці, а сотні чи й тисячі. Способи утримання влади для людини, яка живе у XVI ст. видаються надзвичайно жорсткими, але вони доволі людські для реалій поч. XVI ст., Мак'явеллі намагається утримати правителя від надмірностей та невиправданої жорстокості, які часто мали місце у той час.

Цей трактат є надзвичайно корисним для тих, хто хоче зрозуміти природу влади, навіть пояснює деякі моменти з сучасної політики. Але чи слід дотримуватися його принципів – це питання для кожного. Зрештою, автор не повчає, не дає моральних настанов, а просто описує шляхи досягнення певної мети, він сам каже, що є шлях людини, заснований на справедливості і мирі, а є шлях звіра, заснований на насильстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки; Державець / Пер. з іт. А. Перепаді; Худож.-ілюстратор 1.1. Яхін; Худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. — Харків: Фоліо, 2007. — 511 с. — (Б-ка світ. літ.).

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГА І УЧНЯ

Невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу є його інформатизація та використання інформаційно-комп'ютерних технологій, без яких зовсім непросто досягти поставленої мети на уроці. Проте взаємовідносини педагога та учня не обмежуються виключно спілкуванням на уроці. Зростання популярності віртуального спілкування серед школярів, шляхом використання соціальних мереж, зумовлює необхідність врахування цієї особливості вчителем у своїй професійній діяльності.

Використання сучасних інформаційних технологій у системі навчальної, виховної, методичної та управлінської діяльності закладів освіти призводить до змін в усіх напрямках освітнього процесу. Цю проблему досліджували С. Івашнова, М. Кастельс, В. Буряк, М. Згуровський, М. Соколова, О. Прогнімак, С. Паринов, С. Данилюк, Ю. Вернік, В. Попик та інших дослідників.

Мета статті – проаналізувати вплив соціальних мереж на взаємовідносини вчителя і учня. Основні завдання:

- простежити основні мотиви використання соціальних мереж;
- проаналізувати причини популярності соціальних мереж у спілкуванні вчителя та учня.
- визначити вплив соціальних мереж на спілкування педагога і учня.

Згідно досліджень соціологів 55% школярів проводять значний проміжок часу в соціальних мережах [5]. Термін «соціальна мережа» був введений в 1954 р. соціологом з Манчестерської школи Джеймсом Барнсом. У своєму дослідженні С. Івашнова описує «соціальну мережу» як віртуальний майданчик, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, у тому числі й обмін даними між користувачами і обов'язково передбачає попереднє створення облікового запису. Варто наголосити, що соціальна мережа спрямована на побудову спільнот в Інтернет-мережі, яка складається із користувачів різного віку зі схожими інтересами та діяльністю. Такий зв'язок здійснюється за допомогою сервісу внутрішньої пошти або миттєвого обміну повідомленнями [2 с. 15–17].

При дослідженні учнів 8-их, 10-ого та 11-их класів виявилось, що 26% 8 класу, 59% 10 класу, 32% 11 класу відвідують соціальні мережі щодня.

Основними мотивами для використання соціальних мереж є:

1. розваги,
2. групи по інтересах,
3. пошук друзів, однокласників і спілкування з ними,
4. спосіб зв'язку,
5. знайомство і спілкування з новими людьми [7].

Сучасний вчитель – це насамперед фахівець, який повинен не лише володіти ефективною методикою викладання, а й безпосередньо вміти організувати свій час, якого не так багато, враховуючи педагогічне навантаження, розробку методичних комплексів, написання посібників, тощо. Тому вміння педагога організувати себе в хаосі подій, які відбуваються навколо нього, – вже знаходиться навіть не на рівні – бажання, а на рівні необхідності. Так соцмережа сприятиме оптимальному використанню часу педагога, оскільки дозволить йому завжди бути на зв'язку з своїми учнями та їхніми батьками [1].

У своєму дослідженні А. Яцишин, виокремлює основні перспективи спілкування в соцмережі педагога та учнів. Наприклад, соціальні мережі можна застосувати для: групового навчання (для роботи в навчальних міні-групах); персонального навчання (для самоосвіти); випадкового навчання (можливість пізнавати щось нове несвідомо); внутрішньошкільного навчання (використання з метою інформування щодо функціонування навчального закладу та заходів, пов'язаних з цим). Соціальні мережі також доцільно використовувати для проведення позакласної роботи і для підтримки стосунків між учасниками олімпіад, змагань, літніх шкіл, семінарів, таборів, гуртків та ін., це дозволяє не тільки створити позитивний емоційний клімат заходів, а і підвищити якість проведення [9 с. 119–126].

Сьогодні, суспільство стикається з тим, що віртуальне спілкування набирає більшої популярності ніж реальне. Підтвердженню цих слів служить розробка нових соцмереж для комфортного спілкування. Варто зазначити, що деякі соцмережі розроблені спеціально для спілкування вчителя та учня. Наприклад, Edutoria, головна мета якої допомагати навчальним закладам створювати і упроваджувати соціальні медіа-засоби в навчальний процес. Як стверджував Джордж Лукас (засновник мережі) при розробці Edutoria, головною мотивацією є «...ізоляція традиційної освіти від реального життя і абстрактність учбових планів; а також гостра необхідність викладачів і студентів в пошуку ресурсів і отриманні порад від експертів за межами аудиторії». Edutoria направлена на об'єднання викладачів, що використовують інноваційні засоби навчання в своїй практиці і готових поділитись досвідом з іншими [10].

Україна також іде ногою з часом та Європою та розробила першу соціальну мережу «Острів знань» в рамках якої, вчитель може здійснювати обмін ідеями, інформацією, методичними розробками, ресурсами, досвідом тощо, отримати професійну експертну оцінку для своїх методик, публікацій, розробок, а також – брати участь у спільній діяльності для вирішення спільних проблем, планування заходів, навчання.

Таким чином, робота в соціальній мережі дозволяє вчителям професійно зростати, відкриває можливості спілкування у професійних співтовариствах, приносить нові ідеї та натхнення для нових пошуків та експериментів. Така мережа відіграє важливе значення у діяльності не тільки вчителя та учня, а й безумовно батьків та загальної аудиторії. Для школярів така мережа насамперед є не лише джерелом здобуття інформації, а й середовищем для знайомств і спілкування за інтересами, обміну своїми знаннями, надання широкому колу учасників мережі можливості оприлюднити власні напрацювання й отримати професійну оцінку своєї творчої діяльності. Також школярі можуть в інтерактивному спілкуванні обговорювати й вирішувати особисті або загальні питання, створювати колективні публікації, брати участь у спільних проектах і відкритих онлайн-уроках. Для загальної аудиторії, у тому числі для батьків, використання «Острову знань» – це можливість безпосередньої участі в навчальному процесі, в оцінюванні якості освіти, в обговоренні й створенні проектів, що можуть визначати стратегію розвитку освіти загалом. Технологічно «Острів знань» є унікальним поєднанням надсучасних інформаційно-комунікаційних і традиційних освітніх, виховних та розважальних технологій, ефективною структурою, що дозволяє оптимізувати та структурувати внутрішні галузеві процеси й сприяти створенню горизонтальних зв'язків у вертикалі освіти [3].

Ще однією мережею, яка може повноцінно вважатись інструментом для освітян України «Партнерство в навчанні», яку запустила «Майкрософт Україна», за її допомогою працівники середньої освіти можуть більше дізнатися про застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для підвищення якості навчання (Chernenko 2009) [6].

Разом з тим, перебування користувачів у соціальних мережах має негативні сторони: віртуальна мережа не замінює людського спілкування та справжніх емоцій і відчуттів. Найбільшою проблемою із якою може зіткнутися педагог в спілкуванні з учнями в соцмережах – це втручання в особистий простір обох сторін.

Не дивно, що при отриманні роботи в американських школах, найперше, що перевіряють майбутніх вчителів – це їхню сторінку в соціальній мережі. Адже, педагоги як і батьки – це приклад для наслідування у дітей. Проте, є інший аспект не вчитель не має права вести соцмережу у власне задоволення?

У третьому тисячолітті поняття «особистий простір» – розмите. Публікуючи фотографії в соціальних мережах вчитель і учень повинен розуміти весь ризик. Сьогодні, можна зустріти багато випадків коли вчитель своїми постами провокує учнів, батьків, дирекцію школи та мас-медіа до публічного обговорення. Тому, вчитель повинен слідкувати і фільтрувати інформацію, яку публікує в мережі Інтернет [4].

Вчитель із Великої Британії Росс МакГіл веде найпопулярніший блог для вчителів Te@cher Toolkit, де підняв питання яким має бути профіль вчителя у соціальній мережі. Акцентуючи увагу на одній із них – це Facebook, яка більше служить для приватного користування. Р. МакГіл виділив 10 правил, якими повинен користуватися кожен вчитель при веденні власної сторінки:

1. Захистіть свої приватні сторінки.
2. Стежте, щоб загальнодоступна сторінка виглядала професійно.
3. Загальнодоступний чи приватний? Перед тим, як щось опублікувати, запитайте себе «Як би я на це відреагував, якби був татом чи мамою одного з учнів?»
4. Покажіть своїм учням приклад того, як потрібно поводитися онлайн.
5. Чітко вказуйте інформацію про себе та свої цілі. Якщо ви хочете ділитися ідеями, матеріалами та інтересами з іншими вчителями, то вкажіть в себе на сторінці: «Я працюю в початковій школі... і ін.».
6. Ніхто не забороняє вам публікувати свої фото, але обирайте їх з розумом.
7. Захистіть свої паролі (не дозволяйте учням користуватися своїм комп'ютером чи мобільними пристроями).
8. Стежте за своїми «підписниками» та «друзями». Регулярно переглядайте їхні сторінки, адже навіть якщо на вашій сторінці немає нічого такого, на їхніх може появиться.
9. Зробіть свої профайли «приватними», щоб їх змогли переглядати лише ваші «друзі» або ті, кому ви надаєте доступ. Таке обмеження стоїть в мене на Instagram, що дозволяє мені особисто схвалювати усіх «підписників».
10. Попросіть друзів та родичів не позначати вас на тому, що може скомпрометувати вас як професіонала. Таке траплялось вже і зі мною, і з моїми колегами.

Також Р. МакГіл застерігає, що більшість педагогів можуть зіткнутися з проблемою, коли учень недоречно проводить свій вільний час (зложиває алкоголем, вживає наркотичні засоби, поводить себе некоректно та інше). Після цього в вчителя виникає питання, що робити із цією інформацією? Повідомити батькам чи поговорити із учнем? Адже, за стінами школи вчитель не несе відповідальності за учнями, вони самі

мають вирішувати як проводити свій вільний від навчання час. Британський вчитель пропонує адекватно сприймати інформацію з якою педагоги можуть зіткнутися. Він акцентує увагу на тому, що у XXI ст. вчитель має навчити учнів не лише як правильно поводитися у позаурочний час, а й як правильно подати себе у соціальних мережах, що і Росс МакГіл практикує у своєму блозі [11].

Тепер варто з'ясувати яким чином може засвоюватися інформація користувачем в соціальних мережах: швидко, спонтанно і маленькими порціями. Мозок звикає до такої роботи з інформацією і поступово втрачає здатність тривалий час утримувати увагу на чомусь. Розвивається синдром дефіциту уваги і гіперактивності. Це побічний ефект, породжений філософією інтеграції інформації: коли робота з єдиним веб-інтерфейсом починає поєднувати в собі безліч функцій, таких як спілкування, прослуховування музики, обговорення зустрічей і т. д., у користувача з'являється спокуса переступити до всього відразу і здійснювати паралельно кілька процесів.

Це погано позначається на здатності нашого мислення. Стає важко довго утримувати увагу, наприклад, на читанні інформацію, яку надав вчитель. Розум учнів, слідуючи набутою звичкою, починає перескакувати з одного предмета на інший. Тому виникають труднощі з тим, щоб послідовно міркувати, розмірковувати одну проблему: увага постійно «втікає».

Особливо ця проблема гостро стоїть у контексті підростаючого покоління. Дитяче мислення набагато більше «пластичне» ніж доросле і тому легше може перейняти шкідливі стандарти мислення, які формують, в тому числі, соц. мережі.

Через те, що інформація надходить швидко і безперервно (наприклад, під час перегляду лекції) учень її не встигає обдумати. Емоції не отримують розвитку у відповідь на що надходять враження, так як для цього потрібен час і спокій, яких немає в умовах судового засвоєння інформації. [9].

Емпатія, зацікавленість і захопленість зникають, не встигаючи толком оформитися у психіці учнів, так як одна інформація різко змінює іншу.

Отже, в педагогічній діяльності можливості соціальних мереж можна використовувати для вирішення різноманітних завдань: в соціальних мережах можна ефективно організувати колективну роботу розподіленої навчальної групи, довгострокову проектну діяльність, міжнародні обміни, у тому числі науково-освітні, безперервну освіту та самоосвіту, мережеву роботу людей, що знаходяться в різних країнах, на різних континентах землі. Використання соціальних мереж для вчителя дає наступні переваги: підтримка професійної діяльності вчителя; можливість самореалізації та самоствердження через спільну практичну діяльність; створення та підтримка нових освітніх ініціатив; створення єдиного інформаційного педагогічного ресурсу; організація практичної діяльності вчителів у мережі; розвиток і реалізація творчих здібностей учасників проектів.

Необхідно зазначити, що впровадження в навчальний процес соціальних мереж надає можливість учням та студентам: оперативно отримувати та надсилати навчальну інформацію; самореалізації та самоствердженню через спільну практичну діяльність; участі у різноманітних проектах та набутті знань в різних предметних галузях; розширювати коло спілкування, виховувати толерантність, розвивати критичне мислення; розвивати самостійність й відповідальність; працювати в одній команді. Проте, не варто забувати про тонку грань, яку не повинен переступати педагог, так само як і учень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Е. А. Социальные сети как инструмент развития: виды и возможности [Электронный ресурс] / Е. А. Бондаренко. – Режим доступа: <http://www.trainings.ru/library/articles/?id=1006>
2. Івашнова С. В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті / С. В. Івашнова // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 2. – С. 15-17.
3. Міленін В. М. «Острів знань» – як соціально-освітній простір для учнів, педагогів та батьків / В. М. Міленін // Проблеми розвитку обдарованості у позашкільних навчальних закладах. – К., 2012 – С. 308-315
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] – Режим дступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
5. Сазанов В. М. Социальные сети: Анализ – Технологии – Перспективы [Электронный ресурс] / В. М. Сазанов // Обзор. Лаборатория СВМ – Режим доступа: www.ntl-cbm.narod.ru.
6. Черненко В. В. «Майкрософт Україна» запускає професійну соціальну мережу для освітян / В. В. Черненко [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.microsoft.com/ukraine/news/issues/2009/10/socnet.msp>
7. Шахненко О. В. Вплив соціальних мереж на підлітків [Електронний ресурс] / О. В. Шахненко // – Режим доступа: <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/title-50>
8. Яцишин А. В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти / А. В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті. – 2014. – № 19. – С. 119–126.
9. Шкода соціальних мереж: вплив на психіку [Електронний ресурс] / Режим доступа: http://medterms.com.ua/blog/shkoda_socialnikh_merezh_vpliv_na_psikhiku/ 2015-08-10-6423
10. Lucas G. Edutopia's Role in Education [Electronic Resource] / G. Lucas. – Access: <http://www.edutopia.org/word-from-george-lucas-edutopias-role-in-education>
11. McGill R. Managing Your Social Media Profile [Electronic Resource] / R. McGill – Access: <http://www.teachertoolkit.co.uk/2016/11/11/social-media-protection/>

ОСОБЛИВОСТІ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТАКТИКИ У ФРАНКО-ПРУССЬКІЙ ВІЙНІ 1870–1871 РР.

Франко-прусска війна, незважаючи на її віддаленість у часі, і нині становить науковий інтерес для багатьох дослідників з різних країн. Адже, на жаль, небезпека війни і зараз не зникає з порядку денного, хвилює сучасний світ. Тому дослідження франко-пруської війни, її причин та особливостей, сприятиме глибшому розумінню загроз, пов'язаних із військовим вирішенням міждержавних відносин.

Серед аспектів, що виділимо у пропонованому дослідженні, зосередимося на висвітленні причин, які призвели до вибуху франко-пруської війни. Безпосередні воєнні дії, що розпочалися між країнами, показали нездатність Франції вести бойові дії проти Пруссії. Крім того, особливу увагу звернемо на озброєння і тактику ведення війни з обох сторін, які, маючи практично однакові сили, а в деяких аспектах французи були кращими за прусаків, однак зазнали ганебної поразки за незначний час. Окремо наголосимо на ролі нової зброї, що була вперше застосована у цій війні, а також залізниці, яка дала можливість швидко концентрувати війська на певній ділянці фронту. Зрештою, важливо відзначити бойовий дух в обох арміях, піднесення в армії Пруссії та деморалізацію у французькому війську, що поклало край існуванню Другої Імперії у Франції, та сприяло остаточному об'єднанню Німеччини.

Історіографічною базою досліджуваної проблеми стали праці А. Дебідур, М. Галкіна, С. Бобилевої, Х. Мольке, Л. Шнеєрсона та ін. З-поміж інших праць у розробці історії франко-пруської війни прислужилася розвідка В. Подольникова "Франко-прусская война (1870–1871) в русской периодике 70-х годов XIX века", в якій чітко розкриваються причини, хід і наслідки цієї події.

Зазначимо, що до франко-пруської війни готувалися впродовж тривалого часу. Як слушно зауважив Л. Шнеєрсон: "Французи не хотіли бачити об'єднаної Німеччини, німці ж розуміли, для того, щоб об'єднатися, неминуче потрібно воювати з французами" [8]. Натомість А. Дебідур зазначив: "Німці, скориставшись вдалою політикою свого канцлера Бісмарка, змогли змусити французів першими оголосити війну 19 липня 1870 року" [7].

Тому Європа була впевнена у тому, що Франція є агресором, адже вона розпочала війну, тоді як Німеччина постала країною, яка змушена захищатися від агресивного сусіда.

Кожна із сторін була впевнена у своїй перемозі, французи покладали надію на нові рушніці "Шасспо", взяті на озброєння у 1866 р. Німці – на гвинтівку "Дрейзе", що була у прусській армії від 1841 р. У 1862 р. були проведені конструктивні зміни. Французька гвинтівка "Шасспо" мала низку переваг: підвищену швидкостріельність відносно німецького аналогу (10 проти 15 пострілів за хвилину), дальність польоту кулі (600 м – проти 1200 м). Проте прицільність і дальність були на боці німецької "Дрейзе". Також у французів була нова таємна зброя "Мітральєза Монтіньї" 25 ствольна гармата, прийнята на озброєння у 1866 р.

Розпочавши війну, французи не мали докладних карт своєї країни, а також і Німеччини. Як пише А. Люблінська: "Армія Франції переважно складалася з новобранців, ветерани пішли у відставку через малий оклад. І, звісно, кількісно французи значно поступалися німцям: 336 тис. – 200 тис. піхоти, 20 тис. кавалерії і 840 гармат проти 780 тис. – 470 тис. піхоти, 50 тис. кавалерії та 500 гармат" [2]. У будь-якому випадку німці мали подвійну перевагу над французами, які розраховували на швидку мобілізацію, але в умовах хаосу в управлінні, зробити це було неможливо. Німці, які на відміну від французів, мали детально розроблений план дій у випадку війни, швидко здолали опір останніх, рухаючись на французьку територію. Організованість дала можливість німцям використати всі переваги технічного прогресу і доставляти до французького кордону солдат за допомогою залізниці, що значно покращило маневреність німецьких військ.

Про дезорганізацію французів зауважував власне Наполеон III, який зазначав, що не знає, де перебуває його армія. З цього приводу С. Бобилєва констатує: "Французи пересувалися дуже повільно. Це було зумовлено тим, що офіцери і солдати брали багато непотрібних речей, ну і звісно постачання армії продуктами і боеприпасами було препогане, тому армія рухалась настільки швидко, наскільки рухались її тили" [3].

Можемо пояснити це тим, що французи, ветерани і новобранці, які воювали в Африці, Мексиці, звикли із собою мати чимало речей, але, пройшовши кілька днів пішки, солдати позбавлялися їх, зокрема, викидали зимове обмундирування, яке згодом стало би їм у пригоді, оскільки наближалася осінь.

Звісно, німці, завдяки тактиці, яка ґрунтувалася на тому, щоб не дати французькій армії об'єднатися (французька армія була поділена на сім корпусів), почали методично знищувати французькі корпуси, використовуючи свою артилерію, що завжди була в авангарді бойових дій, знищуючи французькі полки, беззахисні перед зливою свинцю, і навіть найкращі полки не витримували натиску німецької артилерії. Німці ж впевнено просуваються до столиці Франції – Парижу.

Однією із найбільших битв франко-пруської війни стала Седанська катастрофа 1–2 вересня 1870 р. Пруссаки скористалися неприкритими флангами французів, а також втомою солдатів, які кілька днів без відпочинку допомагали фортеці Мец, що була в облозі. Кількісна людська перевага, а також у кавалерії та гарматах були на боці німців: у солдатах і кавалерії у два рази, артилерії на 200 одиниць більше, але французи мали "Мітральєзи" 76 одиниць, що давало їм певну перевагу, якою вони не скористалися. Битва розпочалася 1 вересня 1870 р. франці, а уже ввечері Наполеон III зрозумів, що із котла німців йому не вибратися, тому віддав

наказ припинити атаки на німецькі позиції. Втрати французів були значними: понад три тисячі вбитими, чотирнадцять тисяч пораненими і сто три тисячі полоненими. Німецькі втрати були значно меншими: понад дві тисячі вбитими, шість тисяч поранених і сімсот зниклих безвісти. Розуміючи всю безнадійну ситуацію, Наполеон III, 2-го вересня наказав вивісити білий прапор, надіславши прусському королю записку наступного змісту: "Дорогий мій брате, оскільки я не зміг загинути разом із моїми солдатами, мені залишається лише вручити свою шпагу Вашій Величності. І надалі Вашої Величності добрий брат". Французам запропонували прийняти капітуляцію, анексувавши на користь Німеччини Ельзас та Лотарингію. Під погрозами відновити бомбардування Седану французи все ж підписали акт капітуляції.

8 жовтня 1870 р. із заблокованого Парижу вилетіла повітряна куля, якою керував міністр внутрішніх справ Леон Гамбетта. За весь час блокади Парижу таким чином столицю залишили 164 людини. Німці вперше використали зенітну артилерію, виготовлену фабрикою Круппа, що дало змогу їм збивати повітряні кулі, які літали у небі французької столиці [5]. Ефективність використання такої зброї була вкрай низькою, але все ж вона започаткувала у перспективі зародження зенітної артилерії. На думку М. Галкіна: "Німці не наважилися штурмом взяти Париж, розуміючи, що у місті є значний військовий потенціал. Тому німці розпочали систематичний обстріл Парижу, допоки радіус обстрілу, не збільшився до житлових кварталів" [6].

На нашу думку, після того, як німці почали обстрілювати житлові квартали Парижу, оборона стала неможливою, незважаючи на всі спроби оборонців робити з міста вилазки, і прорвати оборону німців.

Також в обороні Парижу французи використали "Плавбатереї", які мали на озброєнні дві нарізних гармати калібру 160 мм. Вони приводилися у дію двома паровими двигунами і рухалися зі швидкістю 8 км год, тоннажність 142 тонни і 40 членів екіпажу. Всього на озброєнні у французів було три річкових батареї, які захищали Париж [1].

Наявність плаваючих гармат у французів дала їм велику перевагу, тому що батареї змінювали своє місце розташування і німцям було важко їх знищити.

Зазначимо, що перевагою, якою володіли німці, був бойовий дух їх солдатів, які воювали за об'єднання своєї країни. Зовсім протилежна картина спостерігалася у французькій армії, солдати якої були примусово організовані, не навчені, не обмундировані і морально втомлені, мріючи лише найшвидше повернутися додому живими і здоровими. Відтак, вони і не хотіли вмирати за ідею, яку не розуміли, що була далекою від них [4].

Тому зараз у кожній армії світу проводиться робота з особовим складом, щоб дати зрозуміти кожному солдату, що у випадку війни, він не воює за свого командира, генерала чи президента, він, насамперед, буде воювати за свою країну, за свою родину. Адже солдат, якого силою змушують воювати – це солдат, який не зацікавлений воювати, а значить він або дезертирує додому, у гіршому випадку здасться у полон, або перейде на бік суперника.

Отже, бачимо, наскільки важливим є правильне планування й використання на практиці військових планів, дотримання яких призводить до швидкої перемоги.

Також не слід забувати про нову зброю, яку використовували обидві сторони конфлікту, що у подальшому вплинуло на зміну тактики ведення бойових дій, сприяло маневреності, швидкості та збільшило людські втрати.

Проте основною зброєю, яка є у кожної із сторін конфлікту тоді і зараз, це бойовий дух її солдатів, бо, незважаючи на те, якою б зброєю вони не володіли, не маючи бажання і мети воювати, жодна зброя їм не допоможе у цьому.

Але, звісно, війна – це зло, яке несе горе і хаос у кожную родину та країну, тож нехай зброя ніколи не стріляє, а показують її лише на парадах, у пам'ять про тих, хто загинув у жерлі безглузвих воєн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виппер Р. История нового времени / Р. Виппер. – Киев, 1997. – 560 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/82020/>.
2. Люблинская А. Прицкер Д. Кузьмин М. Очерки истории Франции с древнейших времен до окончания Первой мировой войны / А. Люблинская. Д. Прицкер. М. Кузьмин. – М., 1957. – 371 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1071017/>.
3. Бобилева С. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року / С. Бобилева. – Дніпропетровськ, 2003. – 528 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1712650/>.
4. Мольке Х. Історія німецько-французької війни / Х. Мольке. – Калитва, 2014. – 360 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4736704>.
5. Аграшенков А., Блинов Н., Бякина В. Сто великих битв / під ред. А. Аграшенков, Р. Тихомиров. – Вече, 2001. – 636 С. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://izhlib.ru/books/show/64710>.
6. Галкін М. Франко-пруська війна / М. Галкін. – Москва, 1952. – 357 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/396250/>.
7. Дебидур А. Дипломатична історія Європи 1814–1878. – Т. 2 / А. Дебидур. – Ростов-на-Дону, 1995. – 524 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/217784/>.
8. Шнеерсон Л. Напередодні франко-пруської війни: франко-німецький конфлікт через Люксембург у 1867 р. / Л. Шнеерсон. – Мінськ, 1969. – 187 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу
9. Тома А. Вторая Империя: (1825–1870) / А.Тома. – Санкт-Петербург, 1908. – 373. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1786700/>.

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Брикайло Ю.

Науковий керівник – доц. Лісова Н.О.

ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ВМІСТУ НІТРАТІВ В ОВОЧАХ

Нітрати - це солі азотної кислоти, найбільш поширена речовина у природі. Вони мають місце в ґрунті, воді, є хімічною складовою частиною рослин, продуктами обміну речовин в організмі людини і тварин. Люди зазнають впливу нітратів впродовж усього свого існування. Нітрати є природними продуктами обміну всіх рослин (так само, як сульфати, хлориди, карбонати та ін.).

Нітрати - це природні речовини і в нормальних кількостях вони наявні в усіх рослинах і є нешкідливими для людського організму. Потрапляючи в організм, під впливом хімічних реакцій нітрати перетворюються в нітрити [2, с. 34-35].

Мета статті полягає у аналізі екологічного моніторингу вмісту нітратів в овочах.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасного суспільства до проведення екологічного моніторингу вмісту нітратів в овочах. Шкідливими нітрати стають тільки тоді, коли їх кількість значно перевищує допустимі норми, саме це зумовлює необхідність даного дослідження.

В продуктах харчування мають місце такі важливі компоненти як білки, жири, вуглеводи, вітаміни та інші, а також різні хімічні речовини: пестициди, токсичні елементи, нітрати та інші. Нітрати можуть міститися у продуктах харчування, але кількість їх повинна бути в допустимих межах концентрацій. Нітрат натрію в харчовій промисловості відомий як добавка під номером E251 [6, с. 46].

Згідно із даними МОЗ України, вміст нітратів в 10% рослинної продукції постійно перевищує гранично допустимі рівні, тому вміст нітратів в овочевій продукції нормується. Отже, нітратна проблема - породження другої половини XX століття [5, с.123].

При нормуванні нітратів враховують 3 чинники:

- загальний допустимий вміст нітратів в добовому раціоні;
- реальне вживання овочів із врахуванням особливостей харчування;
- реально досягнутий рівень нітратів у кожному виді культур із врахуванням їхньої фонові величини.

Овочі - незамінний компонент здорового харчування. Вони повинні бути присутніми в нашому раціоні щодня, свіжими або у складі страв. На сучасному етапі розвитку суспільства, вирощування урожаю без добрив для ґрунту стало неможливим. В результаті овочі накопичують нітрати і пестициди. Причому, хімічні речовини потрапляють в овочі не тільки при обробці мінеральними добривами, але і з органіки, якщо її неправильно використовувати. Особливо це стосується ранніх овочів.

Овочі та фрукти - головне джерело нітратів, які приносять людському організму серйозної шкоди. Існує два способи розпізнання нітратів в овочах: самостійно і за допомогою спеціальних лабораторій.

Для того щоб самостійно виявити нітрати слід знати деякі особливості нітратних овочів :

- по-перше, не вибирати дуже великі плоди овочів, так як «гіганти» найчастіше виявляються до межі напханими нітратами;
- по-друге, звертати увагу на властивий даному овочу запах, він повинен бути і не слабким і не яскраво вираженим;
- по-третє, при виборі овочів враховувати, що чим важчий плід, в порівнянні плодами такого розміру, тим менше в ньому міститься нітратів;
- по-четверте, ніколи не купувати овочі не першої свіжості, у них вміст концентратів явно буде більшим, ніж у більш свіжих, а також не зберігати їх довгий час, за винятком картоплі [3, с.52].

Для порівняльного аналізу вмісту нітратів нами були придбані помідор, буряк, морква, огірок і картопля трьох зразків:

- з власної присадибної ділянки,
- супермаркету «Колібрис» у м. Бережани,
- ринку у м. Тернопіль.

У картоплі нітрати накопичується під шкіркою і в серцевині бульби. Рекомендується зливати воду після того, як картоплю закипіла.

Огірки - темно-зелена шкірка огірків вказує на те, що їх «перегодували» нітратами. У нормі вони повинні бути ніжно-трав'яного кольору. Найбільша кількість нітратів в огірках знаходиться в шкірці і області плодоніжки.

Щодо моркви, то найбільша концентрація нітратів у цих коренеплодах - у верхівках та області плодоніжки. Тому перед вживанням ці частини потрібно обрізати. У моркви потрібно обрізати близько 1 см хвостика і позеленілу частину.

У помідорах найбільше нітратів міститься в тих, котрі мають товсту шкірку. Перед купівлею слід дивитися на овоч в розрізі. Якщо ви не впевнені в якості помідорів, необхідно потримайте їх у прохолодній воді приблизно годину.

Буряк - чемпіон з накопичення нітратів. Краще зрізати верхівку приблизно на чверть, а нижню частину - на восьму частину коренеплоду.

Використовуючи науковий підхід до визначення вмісту нітратів в обраних овочах, ми провели лабораторне дослідження у Бережанській «Лабораторії ветеринарно-санітарної експертизи», а саме у відділі експертизи рослинної продукції.

Суть іонометричного методу полягає в екстракції нітратів із аналізованого матеріалу розчином алюмоалієвого галууну з масовою концентрацією 1 % з подальшим визначенням нітрат-іона в отриманій суспензії.

Підготовка проб до аналізу. Проби рослинної продукції, в ході підготовки до аналізу піддають очистці і зменшенню за масою, а саме: мийуть водою, витирають чистою тканиною насухо і розрізають хрестоподібно вздовж осі на 4 рівні частини. Від кожного овоча беруть четверту частину і використовують для аналізу. Щодо буряка і моркви, то ще зрізують шийку й тонкий кінець кореня.

При оцінці аналізу користуються аналізатором іонів AI- 123

Проведення аналізу полягає у наступному:

1. проби рослинної продукції підготовлені для аналізу, подрібнюють за допомогою тертки і перемішують для отримання однорідної маси – мезги;
2. 10,0 г. мезги, зваженої переносять у стакан ємністю 100 – 200 см³, додають 50 см³ екстрагуючого розчину (алюмокалієвого галууну з масовою часткою 1%) і перемішують протягом 3 хвилин;
3. у дану суспензію, заглибити відмиті електроди у пробу;
4. натиснути кнопку «Сп»;
5. на індикаторі появляється показники і зворотній відлік часу. По закінченні відліку часу, індикатор, на короткий час, покаже значення рNO₃ розчину;
6. задати значення коефіцієнту «А», взятє з таблиці 1 ;
7. через 30 секунд на табло приладу з'явиться результат визначення – масова частка нітрат-іону в аналізованій пробі матеріалу, виражена в мг/кг [1, с.345].

Таблиця 1. Значення коефіцієнту «А»
для розрахунку масової частки нітрат іона [4, с.34-35]

Назва продукції	Значення коефіцієнта «А»
Картопля, морква, столовий буряк	359,6
Огірки, помідори	365,8

Результати власних досліджень подані у таблиці 2.

Таблиця 2. Вміст нітратів в овочах

Назва овоча	Концентрація нітрат іона, мг/кг	ГДК, мг/кг
3 супермаркету		
Помідор	423,06	300
Огірок	461,8	400
Картопля	220,03	250
Буряк	1400,2	1400
Морква	250,04	400
3 присадибної ділянки		
Картопля	102,7	250
Буряк	986,5	1400
Морква	190,08	400
3 ринку		
Помідор	397,2	300
Огірок	423,6	400
Картопля	210,4	250
Буряк	1024,0	1400
Морква	320,06	400

Висновки. Отже, в результаті досліджень можна сказати, що серед взятих нами зразків, найбезпечнішими виявилися овочі з власної присадибної ділянки, адже ГДК нітратів у них є оптимальними, але варто врахувати той факт, що при даному дослідженні зразки огірків і помідорів ми не враховували, що

вплинуло певним чином на результати. Овочі з супермаркету показали найгірші результати, адже концентрація нітратів в них є значно більшими за ГДК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатко Н.М. Ветеринарно-санітарна експертиза продукції рослинного походження/ Н.М. Богатко, Харків 2010. – 421с.
2. Волкова Н. В. Гігієнічні значення нітратів і нітритів у плані віддалених наслідків їх дії на організм. 1980.
3. Габович Р.Д. Пріпутіна Л.С. Гігієнічні основи охорони продуктів харчування про шкідливих хімічних речовин. 1990.
4. Методичні рекомендації ПФ «ДЕСК» Аналізатор іонів АІ – 123, з експлуатації. 2000р. 49с.
5. Нітрати і якість продуктів рослинництва / А. П. Лешков. Новосибірськ: Наука, Сибір. Відділення, 1981. - 168 с
6. Нітрати у ранніх овочах та заходи щодо їх зниження / В. І. Анохіна, [та ін.] //1997. — С. 10.

Греськів О.

Науковий керівник – доц. Литвин Л. М.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТИ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ

Всесвітня глобальна інформаційна сітка продовжує змінювати наш світ. Через ентузіазм і кмітливість ІТ-фахівців у XXI ст. виникли віртуальні валюти, які стали новинкою для валютного ринку. Віртуальні валюти є зручним, дешевим і технологічним способом здійснення платежів і тому нині мільйони людей у всьому світі використовують криптовалюти як засіб платежу.

Криптовалюта – це швидка і надійна система платежів та переказів, яка базується на сучасних технологіях і не контролюється жодним урядом.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку криптовалют в Україні.

Криптовалюти – новий вид електронних грошей, що швидко набирає популярності. Незважаючи на відсутність офіційної легалізації в Україні, країна визнана одним зі світових лідерів із застосування криптовалют [10]. За даними «CoinMarketCap» сьогодні в світі існує 699 видів криптовалют, їх сумарна ринкова капіталізація збільшилася на 53% з початку 2017 р., з 17,7 до 27,144 млрд. дол. США [11] при тому, що в січні 2016 р. становила 6 млрд. дол. США [6].

Серед найбільш популярних криптовалют у світі лідерами росту стали Bitcoin, Ethereum, DASH, Monero і NEM – їм належить 91% сумарної капіталізації [11]. Ціна першої криптовалюти – біткоїн – «досягла абсолютного історичного максимуму і вже наближається до позначки 1300 дол. за 1 BTC [1].

На сьогоднішній день найбільш популярною віртуальною валютою став Bitcoin.

Головними особливостями Bitcoin є:

- відсутність інфляції через те, що його випуск є обмеженим (не більше 21 млн. біткоїнів в обігу);
- децентралізована система випуску (відсутність органу, відповідального за емісію біткоїна. Будь який користувач може власноруч «видобувати» цю валюту, якщо він володіє достатньою обчислювальною потужністю);
- переказ криптовалют на інший рахунок без комісії (або менше 0,1%);
- анонімність (інформація про користувача не відображається в жодній базі даних), яка є головною причиною, через яку багато країн не наважуються прийняти BTC як легітимний фінансовий інструмент, адже система може використовуватися для відмивання грошей та незаконних операцій купівлі-продажу [4].

Вартість криптовалюти ні чим не підкріплена, тобто її ціна є динамічною та має специфічний механізм курсоутворення. Первісна ціна криптовалюти складалася з витрат на електроенергію для збереження цієї валюти, вторинну ціну визначає попит на цю криптовалюту. І, звичайно, саме попит є вирішальним у формуванні ціни на криптовалюту.

Одним із найважливіших аспектів функціонування криптовалют є потужні сучасні криптографічні методи захисту, що забезпечують ідентифікацію власників та фіксацію факту їх зміни. Віра в неможливість зламу цього захисту нам видається дещо ідеалістичною без належної постійної ІТ-підтримки фахівців.

На даний момент правове поле в Україні не на користь криптовалют.

У березні 2017 р. голова Ради НБУ заявив, що «біткоїн, інші віртуальні валюти/криптовалюти є грошовими сурогатами, які не мають забезпечення реальної вартості і не можуть використовуватися на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства» [7].

Більше того, в українському законодавстві немає прямої вказівки держави на закон, який потрібно застосовувати до операцій з біткоїном, що створює дуже високі ризики використання його в підприємницькій діяльності.

У 2018 році розвиток ринку криптовалют не може залишатися поза увагою держави, оскільки їх неконтрольований обіг на території України не лише викликає низку проблем, але й містить потенційні ризики. Відсутність контролю за цим процесом сприяє легалізації незаконно отриманих коштів, оплаті й поширенню заборонених товарів на кшталт зброї та наркотиків, фінансуванню тероризму тощо.

Наразі у Верховній Раді України знаходяться три законопроекти, які стосуються криптовалютного ринку: проект закону «Про обіг криптовалюти в Україні» від 06.10.2017 № 7183, проект закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» від 10.10.2017 № 7183-1, проект закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні)» від 30.10.2017 № 7246. Дані закони передбачають занадто жорстке регулювання і потребують доопрацювання [1].

Термін «криптовалюта» пропонується замінити на «криптоодиницю», оскільки вона не є валютою як такою.

В той же час інноваційна валюта набуває все більшого розмаху. Сервіси криптовалют (Bitcoin, Litecoin, Ethereum, Dash, Monero та ін.) зробили потужний крок уперед за невеликий час. Тепер у користувачів немає необхідності втрачати гроші на операціях через посередників, виплачуючи відсотки. Можна використовувати криптогаманець на своєму комп'ютері або ж зберігати кошти онлайн на певному сервісі. Однак тримати кошти краще у себе, сторонні сервіси часто зламують, і все губиться. Логічним є завантаження необхідного програмного забезпечення із сайту (до прикладу, з «Bitcoin») і встановлення на своєму комп'ютері з урахуванням операційної системи. Краще обирати повні версії, а не «легкі» варіанти – це вимагає місця на диску, часу і трафіку, але цей варіант більш надійний.

Криптовалюту в Україні можна заробити, купити або подарувати. Раніше заробляти її було легше, у 2017 р. ситуація змінилася [1]. В Україні «проблематично розплатитися криптовалютою за товари чи послуги, лише одиниці онлайн-магазинів і підприємств зазначають на своїх сайтах, що приймають криптовалюту як оплату товарів чи послуг» [7]. Власнику бізнесу можна використовувати оплату в новому виді валют, як це роблять багато західних магазинів [8].

В багатьох країнах світу багато роботодавці розплачуються зі своїми працівниками в криптовалюті. В Україні заробітну плату в даній валюті отримують фахівці IT-сфери, які працюють на закордонні компанії.

Інколи криптовалюту можна заробляти й безоплатно: це невеликі подарункові суми, які залучають людей по всьому світі.

Купувати криптовалюту в Україні можна на різних біржах, в обмінниках. Обмінники не завжди вигідні, оскільки заробляють на різниці вартості, оптимальними є варіанти з біржами або купівля безпосередньо у продавця з гарною репутацією [7].

На початок 2017 р. найбільш поширеними в Україні були такі криптовалюти (табл. 1)

Таблиця 1.

Найпоширеніші криптовалюти в Україні

Назва	Ринкова капіталізація	Вартість	Обсяг (24h)	Зміна, %
Bitcoin	\$20 185 077 260	\$1244,67	\$256 726,000	0,06%
Ethereum	\$2 864 517 852	\$31,91	\$104 260,000	13,05%
Dash	\$711 744 661	\$99,32	\$76 761,600	28,07%
Monero	\$255 064 259	\$18,06	\$8830,530	4,67%
Ripple	\$240 147 252	\$0,006440	\$1258,580	2,29%

Нещодавно в Україні з'явилася власна криптовалюта під назвою BitGrivna. BitGrivna – електронні гроші, які використовуються як альтернативна або додаткова валюта, з безпрецедентним рівнем безпеки. Її емісія та облік засновані на криптографії і методі захисту Proof-of-work (принцип захисту систем від зловживання послугами, заснований на необхідності виконання запрошуючою стороною деякої роботи (POW-завдання), результат якої легко і швидко перевіряється обслуговуючою стороною) [9].

Із визначення і назви стає зрозуміло, що BitGrivna побудована на тому самому принципі, що і біткоїн, тому можна вважати її фейком біткоіна або навіть її клоном.

Зараз курс BitGrivna до гривні, який представлений на сайті засновників, знаходиться на рівні 3,83, а через рік прогнозується збільшення курсу до 8,72 грн. [5].

Таким чином, Національний банк України має остаточно втілити в життя концепцію політики щодо поступового зниження долі готівкового обігу на користь широкого використання безготівкових розрахунків, що передбачає до 2020 року скорочення обсягу готівки в обігу з теперішніх 18% до 12% (відносно ВВП), а рівень безготівкових платежів у локальній національній платіжній системі, який зараз становить 1,2%, повинен підвищитися як мінімум до 30%. Відповідні заходи також були передбачені Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, яка була схвалена Національною радою реформ від 15 травня 2015 року, а також програмою співпраці з МВФ [11; 2; 3].

Отже, криптовалюта – це новітній та інноваційний вид валют, що має ряд особливостей, таких як відсутність інфляції, децентралізація, анонімність. Її вартість нічим не закріплена, тільки попит впливає на

формування ціни. Більшість урядів країн світу бачать перспективу в криптовалютах, а українському уряду важливо вивчити це питання глибше. Криптовалюта – це валюта майбутнього, яка має всі шанси стати лідером серед грошових засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біткоїн Україна : Майданчик для спілкування та інформаційний центр щодо використання технологій блокчейн (біткоїн) та ін- ших відкритих розподільчих протоколів в Україні. [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.bitcoinua.org/theboard/>
2. Діордієв В. О. Засади створення фінансового інноваційного хабу в Україні / В. О. Діордієв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=5207>.
3. Інновації майбутнього: FinTech Cluster, розвиток Bitcoin в Україні, а також «реінкар- нація» НСМЕП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/352397/innovatsiyi-majbutnogo-fintech-cluster-rozvytok-bitcoin-v-ukrayini-atakozhi-reinkarnatsiya-nsmerp>.
4. Карчева Г.Т. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього / Г.Т. Карчева, С.М. Нікітчук // Електронне наукове фахове видання - міжнародний науково-практичний журнал "Фінансовий простір". – №2 (18). – 2015. – С. 23-29
5. Поливка Н. М. Криптовалюти і «різноманітні бітко- іни» / Н.М. Поливка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/informatsiyne-pravo-telekomunikatsiyi/kriptovalyuti-i-riznomanitni-bitkoini.html>.
6. Рынок криптовалют вырос в полтора раза с начала 2017 года. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forklog.com/rynokkriptovalyut-vyros-v-polтора-raza-s-nachala-2017-goda/>
7. Barrdear J. The macroeconomics of central bank issued digital currencies [Electronic resource] / J. Barrdear, M. Kumhof // Bank of England. – 2016. – Available at: <http://www.bankofengland.co.uk/research/Documents/workpapers/2016/swp605.pdf>
8. BitGrivna – це перша українська криптовалюта! [Електро- нний ресурс]. – Режим доступу : <http://bitgrn.com.ua/>.
9. Carnes B. Ukraine Is Silently Leading A Digital Currency Revolution/ Ben Carnes // The Little Black Book of Billionaire Secrets. – MAR 20, 2017. – [Електронний ресурс] – Режим до- ступу: <https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/03/20/ukraine-issilently-leading-a-digital-currency-revolution/#26c49ac6465c>
10. Cryptocurrency Market Capitalizations // Telegram. – [Електро- нний ресурс] – Режим доступу: <http://coinmarketcap.com/>
11. Europa–2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

Фурда Н.

Науковий керівник – доц. Григорук А.А.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Метою статті є визначення ролі, особливостей та обґрунтування перспектив співробітництва міжнародних організацій та України в XXI столітті, узагальнення результатів співпраці України з міжнародними організаціями в умовах сучасної політико-економічної та воєнної кризи.

Виклад основного матеріалу: Україна бере активну участь у формуванні політичних умов на міжнародній арені як член багатьох впливових міжнародних організацій, в межах яких вона провадить активну роботу, яка, до того ж, віддзеркалює не лише загальні, а й національні інтереси нашої держави. Міжнародні організації є дієвим регулятором міжнародних відносин в економічній сфері. Їх значення як інституційних одиниць міжнародної економіки дедалі зростає [8].

Міжнародні організації поступово посилюють свій вплив на країни всього світу, не винятком є й Україна.. На сучасному етапі співробітництва міжнародні організації відіграють важливу роль її подальшого розвитку та навіть її існуванні.

Чи потрібна Україні співпраця з багатьма організаціями. На даний момент , коли України знаходиться в стані кризи. Одне з питань яке потребує вирішення це питання щодо знаходження ресурсів на зовнішньому ринку.

В даний період часу Україна - повноцінний член світової спільноти, чого не можна сказати про не таке вже й далеке минуле. На сьогодні Україна є членом більш ніж 40 як міжурядових, так і неурядових міжнародних організацій. Нашу державу прийнято до складу престижних міжнародних організацій, зокрема до: Організації Об'єднаних Націй (ООН) , Міжнародного валютного фонду, Українська держава стала повноправною учасницею Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), підписала документи про співробітництво та партнерство з Європейським Союзом (ЄС), ЮНЕСКО, Світовою Організацією Торгівлі (СОТ), НАТО.

Багато зусиль було докладено, щоб стати повноправним членом такої впливової міжнародної регіональної інституції як Рада Європи (РЄ) [7].

Організація Об'єднаних Націй (ООН) - це універсальна міжнародна організація, створена для підтримання міжнародного миру, загальної безпеки та для сприяння розвитку всебічного співробітництва між державами. Статут ООН був підписаний 26 червня 1945 р. Україна у 1945 р. стала однією з держав-співзасновниць ООН [8].

Україна перебуває у стані швидких змін в економічній, політичній та соціальній сферах. Рамкова програма є результатом динамічного процесу встановлення пріоритетів на основі співучасті країни,

всеохоплюючого підходу та консультацій із зацікавленими сторонами. Впровадження Рамкової програми партнерства Уряду України — ООН на 2012–2016 роки стало якісно новим кроком співпраці України з ООН, оскільки вперше наголос робиться на принципі партнерства та ведучої ролі української сторони у визначенні пріоритетів та цілей допомоги з боку ООН, а також спільної відповідальності за досягнення результативності співпраці, що завдяки авторитету організацій системи ООН стимулюватиме інших донорів та інвесторів до розвитку взаємовигідного партнерства з Україною [7].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) був заснований в 1944 р на міжнародній валютно-фінансовій конференції ООН у Бретон-Вудсі. У 1945 р. набула чинності Угода про МВФ, але свою діяльність Фонд розпочав у травні 1946 р. Фонд є спеціалізованою установою ООН та інституціональною основою світової валютної системи. Головна мета створення Міжнародного валютного фонду це регулювання валютно-кредитних відносин держав-членів і надання їм фінансової допомоги у вигляді коротко та середньострокових кредитів в іноземній валюті. Процес кредитування України розпочався у 1994 році і триває дотепер. Причиною цього стало наростання незбалансованості зовнішніх платежів. Кредити МВФ спрямовуються на підтримку курсу національної валюти, міжнародних резервів держави та активних позицій платіжного балансу, згідно з Статутом МВФ [6].

Україна є учасницею Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з 30 січня 1992 року. З серпня 1994 р. в Україні діяла Місія ОБСЄ в Україні, яка основну увагу зосереджувала на питаннях стабілізації ситуації в Автономній Республіці Крим. У 1999 р. у зв'язку з виконанням свого мандата Місія ОБСЄ в Україні завершила свою роботу. Це стало першим в історії Організації випадком, коли польова операція ОБСЄ припинила своє існування саме завдяки успішному виконанню покладених на неї завдань. У червні 1999 р. Координатор проектів ОБСЄ в Україні був створений як нова форма співробітництва між Організацією та Україною. Нормативна основа діяльності Координатора складається з його мандата, який був затверджений рішенням Постійної Ради ОБСЄ і продовжується кожні півроку, а також з Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОБСЄ від 13 липня 1999 року (ратифікований Верховною Радою України 10 лютого 2000 року) [8].

Європейський Союз — економічний та політичний союз 28 держав-членів, що розташовані здебільшого у Європі. 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди, яка після Дванадцятого саміту Україна – ЄС (9 вересня 2008 р., м. Париж, Франція) носить назву «Угода про асоціацію» між Україною та ЄС. На період до набрання чинності Угодою про асоціацію щороку автоматично подовжується дія УПС.Рада з питань співробітництва за участю Прем'єр-міністра України та делегації ЄС у складі (на 14 засіданні Ради): Високого представника ЄС у закордонних справах і безпековій політиці Віце-президента Європейської Комісії, члена ЄК з питань розширення та Європейської політики сусідства, та Державного секретаря у справах ЄС міністерства закордонних справ країни, що головує в ЄС [7].

ЮНЕСКО. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) є спеціалізованою установою ООН. Офіційно ЮНЕСКО існує з 4 листопада 1946 року, коли набрав чинності (після ратифікації двадцятьма країнами) Статут Організації, підписаний 16 листопада 1945 р. представниками 44 держав на установчій конференції у Лондоні. ЮНЕСКО змінила Міжнародний інститут інтелектуальної співпраці, заснований 9 серпня 1925 р.. Україна є членом ЮНЕСКО з 12 травня 1954 року. За час співпраці з Організацією наша країна виступала ініціатором багатьох міжнародних програм та проектів. Наприклад, українська ініціатива щодо використання засобів масової інформації з метою зміцнення миру, недопущення пропаганди війни, насильства і ненависті між народами дала поштовх до розробки і прийняття у 1978 році Декларації про раси і расові забобони [7].

Світова Організація Торгівлі (СОТ) — це міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням [1]. Головними цілями Організації є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур [1].

Процес вступу України до СОТ розпочався 30 листопада 1993 року, коли до Секретаріату ГАТТ було подано офіційну заявку Уряду України про намір приєднатися до ГАТТ. Вступ України до СОТ відкрив перспективи для розвитку національної економіки. Україна на абсолютно рівних умовах та правах з іншими членами організації бере безпосередню участь у формуванні новітніх правил торгівлі на світовому ринку у рамках поточного раунду багатосторонніх торговельних переговорів з метою максимального врахування національних інтересів нашої держави у торговельно-економічній сфері. Згідно з процедурами СОТ, 16 травня 2008 року Україна стала повноправним членом цієї Організації [7].

Пріоритетним національним інтересом України у сфері зовнішньополітичної діяльності є розвиток та подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору

(НАТО). Україна є єдиною країною-партнером НАТО, що бере участь у всіх основних поточних миротворчих місіях під її проводом. Україна є учасницею антитерористичної операції НАТО «Активні зусилля» [3].

Рада Європи - міжнародна міжурядова організація - була заснована 5 травня 1949 року. Згідно зі Статутом, метою її діяльності є «досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їх економічному та соціальному прогресу». [4].

Отже, співпраця з міжнародними організаціями має важливе значення для реформування України. Для України спілкування з існуючими об'єднаннями дає можливість здійснювати підприємницькі зв'язки з європейським бізнесом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна економіка: навч. посіб.: / За заг. ред. Носової О. В. -К.: Центр учбової літератури, 2013. - 512 с. Національна економіка - Носова О.В.
2. Роль і місце України в світі // Урядовий кур'єр. 1996 р.
3. Співробітництво України з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру» (інформаційна довідка) // Наука і оборона. — 1998. — № 4. — С. 23 — 32.
4. Державна фінансова служба України. Офіційний портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-mijnarodne-integratsiya-ukraini-do-es/spivrobitnytstvo-z-radou-es/chlenstvo-v-radi-evropy/vstup>
5. Єдиний державний реєстр міжнародних організацій, членом яких є Україна (станом на 1 липня 2009 р.) . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication>
6. Інформаційна довідка щодо історії співпраці з Міжнародним валютним фондом. Від 23.05.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293456&cat_id=54623
7. Участь України у міжнародних організаціях / Міністерство закордонних справ України . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/aboutukraine/internationalorganizations>
8. Співпраця України з міжнародними економічними та політичними організаціями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/15055/>

Паук Х.

Науковий керівник – к.геогр.н. Новицька С.Р.

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НПП «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН»

В даній статі ми розглянемо особливості рекреаційних ресурсів, які сприяють створенню спеціальних нових місць для відпочинку населення в межах національного природного парку «Дністровський каньйон». Зокрема, розглянемо головні напрямки рекреаційної діяльності (пізнавальний, лікувально-оздоровчий і туристично-спортивний) які є популярними в межах НПП «Дністровський каньйон».

Актуальність проблеми полягає у тому, що велика кількість населення не володіє інформацією про ресурси, які знаходяться поблизу них. Територію НПП «Дністровський каньйон» не можна порівняти із іншими місцями в світі. Потенціал території є надзвичайно потужним і доступним для людини.

Дністровський каньйон – це справжній рай для мандрівників і шукачів пригод, територію якого неможливо побачити побувавши там лише один раз. Незважаючи на те, скільки разів ти там уже був кожного наступного разу можна знайти щось незвідане для себе.

Виклад основного матеріалу: НПП Дністровський каньйон – одна з найцікавіших туристичних територій України, ядро якого формується завдяки мальовничим берегам річки Дністер довжина якої становить 1365 км. Для туристів чи не найбільше захоплення викликають величні панорами, окремі з яких вже стали еталонами української природи.

На території парку знаходиться безліч природних скарбів: місцезростання рідкісних видів рослин, схованки для звірів і птахів, повноводні джерела, потайні стежини, химерної форми скелі, підземні лабіринти та водоспади, річки і струмки, які впадають у Дністер і залишають незабутні враження при їх відвідуванні [1]. Про природні ресурси Придністер'я є досить багато інформації, яка уже вивчена науковцями, проте навколишнє середовище парку має чимало таємниць.

Зокрема територія національного природного парку багата на природні ресурси, характеризується специфічним кліматом, різноманітною кількістю природних джерел і мінеральних вод, значною кількістю територій придатних для проведення оглядових екскурсій різними видами транспорту, а також місцями для екстремального туризму.

Сьогодні різні види рекреаційної діяльності все більше переплітаються між собою. Тому важко виокремити суто певний вид рекреаційної діяльності, який б не поєднувався з іншими [5].

Пізнавальна рекреація включає інформування населення про культурні цінності регіону: огляд культурно-історичних пам'яток, ознайомлення з новими районами, містами, країнами, з їх етнографією, економікою, культурою, природою. Важливе значення для пізнавальної рекреації мають пам'ятки живої і неживої природи, заказники, заповідні урочища та інші цінні природні і штучно створені об'єкти. На території

НПП «Дністровський каньйон» заходиться близько 500 цінних пам'яток та архітектури, які є унікальною спадщиною культури світового масштабу.

У долині Дністра можна спостерігати відслонення потужного комплексу осадових товщ від наймолодших і до найдавніших. Це унікальна геологічна енциклопедія, породи якої формуються уже понад 400 мільйонів років. На особливу увагу заслуговують відслонення у таких селах як Трубчин, Худиківці, Заліщики, Іване-Золоте, Устечко та Вістря. Ці та інші відслонення становлять велику науково-пізнавальну цінність, а окремі мають світове значення. Недалеко від Дністра перехожі можуть спостерігати і навіть купатися у одному із найкрасивіших водоспадів України. Червогородський (Джуринський), водоспад має значну наукову, естетичну, пізнавальну цінність. На березі каньйону також знаходяться печера «Джуринська», а у лісі в урочищі «Пустельня» – печера пустельника, біля якої тече джерело мінеральної води. Ще одним із найбільш популярних місць є водоспад у селі Русилів Буцацького району. У Дністровському каньйоні, між іншим, нараховується більше трьох десятків окремих водоспадів або їх каскадів. Мальовничим місцем над Дністром є Червона Гора. Гора й справді червона через відслонення породи девонського періоду. Тут зростає 95 видів рослин, більшість з яких – рідкісні залишки флори третинного періоду. Усі ці перелічені об'єкти та надзвичайно велика кількість інших варто відвідати кожному. Вони є культурною спадщиною, що розташована в межах національного природного парку «Дністровський каньйон», і доступними для відвідання кожному подорожньому.

Лікувально-оздоровча рекреація здійснюється з метою зміцнення здоров'я, передбачає переважно перебуванням в санаторіях чи курортах. Останнім часом у світі спостерігається зростання інтересу туристів до лікувально-оздоровчого виду туризму. Зберігаючи лікувальну функцію, курорти урізноманітнюють програму перебування пацієнтів культурними і спортивними заходами, пропонують широкий асортимент послуг з оздоровлення і відновлення сил, більш гнучко підходять до визначення тривалості курсів лікування й оздоровлення. Лікувально-оздоровча рекреація поділяється за основними лікувальними факторами: клімат, мінеральні джерела, лікувальні грязі. У відповідності з ними вона поділяється на такі групи: кліматолікування, бальнеолікування, грязелікування. Лікувально-оздоровча функція лісу значною мірою обумовлена його фітонцидністю. На території НПП «Дністровський каньйон» ростуть дерева та кущі різної фітонцидності – від найвищої (дуб черешчатий, клен гостролистий) до найнижчої (бузина), а також лісові рослини середньої фітонцидності (береза, сосна звичайна, ялина, ліщина, черемха, смерека, акація біла, чорниця, модрина, ясен, липа, вільха, горобина, акація жовта, бузок звичайний, в'яз). Все це створює сприятливі умови для сезонного туризму, оздоровлення та відпочинку: іонізоване повітря – засіб профілактики та лікування безсоння, перевтоми, гіпертонічної хвороби, атеросклерозу, бронхіальної астми, туберкульозу тощо [4].

Стіни каньйону досягають висоти 120 метрів, затримуючи тепло, завдяки чому весна настає на місяць раніше, ніж у цілому в регіоні, улітку тут практично не буває дощів — це так званий ефект субтропіків. На основі цього можемо зробити висновок, що дана територія беззаперечно може використовуватися для різних видів кліматолікування. Подібний за своїми основними параметричними показниками до середземноморського тип клімату, що притаманний цій місцевості, є основою функціонування різного роду аеро- і геліотерапії, а в поєднанні з купаннями в р. Дністер, які можливі тут протягом всього теплого періоду року, завдяки значному поширенню пляжного відпочинку, може слугувати базою для потужного функціонування тут курортної справи. Ігнорування такого природно-ресурсного потенціалу в межах області вважаємо недоцільним особливо в рамках існування концепції Сталого розвитку регіону, що була прийнята за основу у проектній розбудові загальної стратегії розвитку області [4].

У межах національного природного парку «Дністровський каньйон» також знаходяться значні запаси мінерально-лікувальних вод. Так, в с. Русилів Буцацького району відомий розлив мінеральної води. Біля турбази «Лісова» цього ж району Одеським інститутом курортології і медичної реабілітації розвідані запаси мінеральної води типу «Нафтуся», що дає можливість їх використовувати в лікувально-оздоровчих цілях та створювати туристично-оздоровчу інфраструктуру. Втім, у радянському минулому тут функціонувало 10 баз відпочинку, де щорічно відпочивали понад 25 тис. осіб.

Туристсько-спортивна рекреація як масове соціально-економічне явище відіграє важливу роль у регіональному розвитку. Результати такої діяльності у великій мірі залежать від наявності потужного рекреаційного потенціалу [3]. Одним із найбільш перспективних видів рекреаційно-туристської діяльності є спортивний туризм. Він відображає характерну тенденцію сучасності, коли перевага віддається розвитку активного відпочинку на природі, у процесі якого відновлення працездатності поєднується з пізнавальною діяльністю [2].

Національний природний парк «Дністровський каньйон» має багато принад для шанувальників екологічного та активного туризму. У парку розроблені туристичні екологічні стежки, як наприклад, «Фарикова криничка», що прокладена через урочище Глоди (біля села Колодрібка), та маршрут «Устечко—Червоне—Нирків», на якому можна побачити рідкісних представників флори та фауни Придністер'я, а також цікаві історичні пам'ятки. На території парку також знаходяться багато рекреаційних ділянок, обладнаних для того,

щоб туристи могли зупинитися для відпочинку; серед них: урочище «Пустельня», що входить до складу еколого-освітньої стежки «Устечко—Червоне—Нирків»; «Вільгова» поблизу с. Добрівляни Заліщицького району Тернопільської області.

Для відвідування туристами найбільш впорядкована гіпсова печера Кришталева. Знаходиться вона на південній окраїні с. Кривче, у лівому корінному схилі долини р. Циганка. Вхід у печеру міститься на висоті 60-70 м над руслом річки. Вона доступна для всіх у будь-яку пору року, легка при проходженні. У печері туристичний маршрут довжиною 2,5 км електрифіковано. Він включає в себе проходження лабіринту коридорів і великих залів. Стіни багатьох галерей і залів укриті білосніжними і жовто-бурими кристалами гіпсу. Сплав на туристичних катамаранах Дністер є однією із найцікавіших подорожей в Україні. Маршрут подорожі проходить у відносній віддаленості від "цивілізації", а отже зумовлює повну релаксацію. Каньйонами рівнинного Дністра на плотах можна проходити з травня по вересень [3]. Для туристів-водників облаштовані стоянки: наметовий табір «Гирло річки Джури» в с. Устечко Заліщицького району Тернопільської області; наметовий табір «Берем'яни»; наметовий табір «Бідинці». Розроблені та будуть облаштовані пішохідні й велосипедні маршрути «Червона Гора», «Скоморохи – Русилівські водоспади».

Висновок. Дністровський каньйон має найсприятливіші перспективи для розвитку рекреації та екотуризму в Україні на рівні з Карпатами та Кримом. Любителів відпочинку на природі зацікавлять сплави, дельтапланеризм і парашутизм, пішохідні маршрути, маршрути по екологічних стежках, де природні багатства тісно переплітаються з історико-культурною спадщиною. На території НПП «Дністровський каньйон» зможете помилуватися величчю Червогородського замку, палацом графа Бадені, палацом Бруніцьких, Язлівецьким замком, Джурицьким водоспадом. Побачити гірко дволопатево, дерево, пращури якого існували на землі 300 млн років тому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікірчак О. К.. Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонного Придністров'я / [Ред.. О. К. Вікірчак]. – Чернівці : «Друк Арт», 2017.
2. Колотуха О.В. Спортивні рекреаційно-туристські ресурси України. К.: Федерація спортивного туризму України, 2006. – 208 с.
3. Любіцева О.О, Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник.-К.: Альтерпрес, 2007.- 369 с.
4. Паламарчук М., Закорчевна Н.- Водний фонд України. Держводгосп України. / М.Паламарчук, Н.Закорчевна. [Ред.. В. Хорева, К. Алієва]. -Київ: Ніка - Центр, 2001.
5. Рунців О.І. Територіальна організація ринку туристичних послуг в регіоні (на матеріалах Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 «економічна та соціальна географія» / О.І. Рунців. – Тернопіль: редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009.- 20 с.
6. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія [Електронний ресурс]: [Веб-сайт].– Львів. – Режим доступу http://tourlib.net/books_ukr/fomenko23.htm —Назва з екрану.

Котульська І.

Науковий керівник — доц. Литвин Л.М

ТУРИЗМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ

Туристичний бізнес є найбільш прибутковим сектором економіки багатьох країн світу. В Україні сьогодні є всі передумови для розвитку туристичної сфери. Вдале географічне розташування, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, сприятливий клімат, багата історико-культурна спадщина, розгалуження санаторно-курортної бази. Та поруч із перевагами потрібно виділити недосконалість законодавчої бази, яка перешкоджає розвитку туризму в Україні і його вихід на міжнародний туристичний ринок. Основними перепонами на шляху до розвитку туристичного сектору в Україні сьогодні є чинники управлінського, економічного, екологічного, соціального та культурного характеру.

Мета статті полягає у визначенні напрямків розвитку туризму для покращення економіки країни та наповнення бюджету.

Діяльність туристичної сфери є перспективним і важливим економічним чинником, який впливає на соціальний стан населення. Збереження національної самобутності, гармонії в суспільстві та інтеграція в Європейську та світову спільноту несе тільки позитивний характер. Туристи можуть відвідувати інші країни, вивчати їхню культуру, що сприяє розширенню можливостей для туризму.

Багато вчених аналізує загальний стан туристичної індустрії в економіці і перспективи подальшого розвитку, для наповнення бюджету країни, зокрема вплив на транспортну інфраструктуру, будівництво туристичних комплексів, виробництво товарів широкого вжитку, впливу на сільське господарство, що є одним із «найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки...» [1, с.5]. Розвиток туристичної інфраструктури, покращення транспортних систем, що збільшить не тільки потік туристів, але й створить нові робочі місця, які розв'яжуть проблеми зайнятості населення.

Охоплюючи багато секторів економіки, туризм відіграє важливу роль, для покращення економічного становища країни. Світова тенденція до зростання сфери туристичних послуг свідчить про те, що туризм доцільно проголосили пріоритетною галуззю. Відповідно до ст. 6 Закону України “Про туризм” держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності [3, с. 4].

Туризм виступає як динамічна галузь економіки, де обсяги валютних надходжень є значними, і можуть формувати державний бюджет країни. Окрім того він стимулює розвиток народних господарств країн, дозволяє збільшувати валютні надходження за рахунок розвитку в'їзного туризму, ефективного використання природного та історико-культурного потенціалу. Проте туризм може мати і негативні соціальні та культурні наслідки. Надання туристичних послуг необхідне перш за все країнам, які стали на шлях ринкових перетворень. Проте в даний час ринок українського туризму розвивається вкрай нерівномірно. Об'єм виїзного туризму переважає над в'їзним, обсяг туристичного ринку не відповідає своїм потенційним можливостям. Рівень використання внутрішніх рекреаційних ресурсів України становить лише близько 8%, що зумовлено такими чинниками як низький рівень життя населення, недосконала державна політика в галузі туризму та незадовільна діяльність самих туристичних фірм.

Враховуючи вищезазначені негативні фактори, складну соціально-економічну ситуацію у державі, загальносвітову економічну кризу в туристичній галузі спостерігається спад туристичної активності, зменшення туристичних потоків та екскурсантів.

Тому варто шукати шляхи стабілізації ринку туристичних послуг, бо туризм є джерелом поповнення державного та місцевого бюджету, засобом повноцінного відпочинку. Пріоритетним напрямком залишається іноземний (в'їзний) туризм, який дає широкі можливості збільшення іноземної валюти, а також потенційних іноземних інвестицій. Сьогодні Україна має понад 4,5 закладів розміщення туристів і відпочиваючих на 620 тис. місць, та вони потребують модернізації відповідно до міжнародних стандартів. Крім того, підтримання в належному стані потребують і рекреаційні зони, комплекси, об'єкти туристичних чи екскурсійних послуг [2, с.25].

Для того, щоб сформувати сприятливе економічне середовище для розвитку туристичної індустрії потрібно виконати такі завдання:

Таблиця 1/4, с.254/

Основні завдання в галузі туризму:	Чинники, які покладені в основу державної політики з туризму:
удосконалити організаційні структури управління галуззю туризму;	державне стимулювання внутрішнього та іноземного туризму, в тому числі через удосконалення системи оподаткування;
впровадити ефективні механізми фінансово-економічного регулювання розвитку галузі туризму;	забезпечення туристичних послуг шляхом підвищення їх якості та розширення асортименту, поліпшення умов обслуговування туристів;
створити ефективну модель інвестиційної політики в галузі туризму;	поетапна приватизація туристичних об'єктів з їх інфраструктурою;
забезпечити раціональне використання та відновлення природного та історико-культурного середовища;	будівництво нових, реконструкція та модернізація діючих туристичних об'єктів;
прийняти екологічні регламенти та затвердити допустимі норми освоєння туристичних ресурсів, розробити механізми та їх дії та запровадити в практику управління.	залучення коштів підприємницьких структур, суб'єктів туристичної діяльності для розвитку інфраструктури туризму (шляхи, пункти, служби сервісу тощо);
	державне сприяння просуванню на міжнародний ринок туристичного продукту України через міждержавні угоди та програми.

Функціонування туризму як специфічної галузі національної економіки базується на виробництві та споживанні туристичного продукту, тому ринок туристичних послуг повинен розвиватись і наповнювати бюджет країни. Реалізація основних завдань стимулюватиме туристичну діяльність в Україні, а також посилить зв'язок із сферами соціального, економічного та культурного розвитку країни. Це важливий крок для нашої країни, що сприятиме зростанню авторитету України та вихід на світовий ринок туристичних послуг, зміцнення економіки країни, наповнення державного бюджету, створенню потужної туристичної галузі, зростанню добробуту українських громадян, піднесенню духовного потенціалу суспільства.

Туризм виступає як надзвичайно багатий за змістом і розмаїтий за проявами соціальний феномен. Своїми функціями – світоглядною, культурно-пізнавальною, соціальною, комунікативною, інтегративною, рекреаційною – він істотно впливає на людину, її ціннісні орієнтації, процеси самопізнання і самовдосконалення. Розбудова індустрії туризму в Україні та розвиток національного ринку туристичних послуг позитивно відзначиться на соціально-економічному становищі нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне регулювання та стандартизація в туризмі [Текст]: монографія / В. Г. Явкін, В. П. Руденко, О. Д. Король та ін. – Чернівці: Рута, 2006. – 260 с.
2. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
3. Закон України «Про туризм» : за станом на 15 вересня. 1995 р. : офіц. вид./ Верховна Рада України. – Київ : Парлам. вид-во, 15.01.2015. – 32 с. – (Закони України)
4. Кифяк В. О. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.

Третяк М.

*Науковий керівник – к.геогр.н. Новицька С. Р.***ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В МЕЖАХ КРЕМЕНЕЦЬКОГО НПП**

Кременецькі гори є одним з унікальних регіонів на території України, що виділяється своєрідністю геологічної будови, рельєфу, рослинного і тваринного світу, мальовничими краєвидами, сприятливим кліматом, що може використовуватися в рекреаційних цілях. Його вигідне транспортно-географічне положення обумовлює перспективу розвитку рекреаційного комплексу круглорічного використання, оскільки тут проходять туристичні маршрути до Почаївської лаври, Збаразького замку, Вишнівецького палацу, замкових комплексів Львівщини і Волині [2, 133].

Більшу частину території національного природного парку "Кременецькі гори" займають ліси, що свідчить про повноцінне виконання парком екологічних та середовищезберігаючих функцій. Також це вказує на своєрідність рекреаційного використання території. Більшість території НПП є придатною для пішохідного, кінного прогулянкового туризму, є перспективи розвитку велосипедних, мотоциклетних, автомобільних гірських трас через значну пересіченість місцевості. В границях парку можливий розвиток спортивного полювання. Загалом Кременецькі гори з крутими уступами до Малополицької низовини є доволі сприятливими для будівництва горбогірно-лижних і санних трас для дітей і новачків гірськолижного відпочинку [3].

З метою пропаганди природоохоронних знань, підвищення екологічної культури та збереження природних комплексів розроблено проекти екологічних стежок та еколого - туристичні маршрути на гору Божу, гори Замкову та Черча, гору Уніас та Данилову гору, а також науково-екологічні маршрути на гору Дівочі скелі, що дозволяє залучати до споглядання краси Кременецьких гір, вивчення їх історії, дослідження природних ландшафтів туристів як з України так і гостей з-за кордону.

Популярні маршрути:

м. Кременець. Замкова гора, де височіють руїни фортеці 18 століття, як нагадування про колишню славу. Висота гори – 400 м, на схилах можна побачити багато рідкісних рослин та дерев і дивовижну панораму, ідеальне місце для фото-і відеозйомки.

с. Великі Бережці. Божа гора. Розташована всього в 10-12 км від м Кременець. Висота – 365 м, загальна територія – 2,6 км. Місце незвичайне, знане як одне з паломницьких місць України. Гора не типова, має 2 вершини. На першій, з землі б'є джерело з освіжаючою цілющою водою. На другий, до небес підноситься невелика каплиця Святої Трійці.

с. Стіжок. Данилова гора. На її вершині знаходиться невелика церква ймовірно 14-17 ст. Гора вкрита чудовим лісом, піднявшись на вершину перед Вами відкриється фантастична панорама долини.

м. Кременець. Дівочі скелі. Висота – 376 метрів. На горі, можливо побачити рідкісні рослини занесення до Червоної книги, які ростуть тільки тут. З Дівочими скелями пов'язано багато цікавих легенд, що і сьогодні живуть в цих місцях. У період татарських набігів, молоді дівчата уникаючи рабства обривали своє життя кидаючись зі скелі, з тих пір ці скелі і називають Дівочі.

В урочищі «Дівочі Скелі» знаходиться ще одна цікава пам'ятка, Студентська печера. Довжина печери – 240 м. Печера становить систему вузьких ходів, розміщених уздовж тектонічних тріщин. Дно вкрите щербенисто-уламковим матеріалом та окремими брилами. Печера суха, лише подекуди видно сліди тимчасового скупчення води, що просочується згори під час інтенсивних опадів. Це не єдина печера в цьому урочищі, поруч є ще кілька подібних пустот, але значно менших розмірів [4].

Гідрологічні рекреаційні ресурси у межах Парку мають низький потенціал. Тут протікають декілька струмків довжиною до 10 км і нуртують джерела питної прісної води. Поряд з межами Парку протікає річка Іква, потік Ірва у м. Кременець, поблизу с. Чугалі є озеро Махлянка, ставки на річці Іква у селах Дунаїв, Великі Бережці, Малі Бережці, ставок у селах Лішня і Стіжок – всі вони дотичні до межі Парку або знаходяться неподалік і можуть бути включені до туристичних маршрутів. Ставки також є у селах Загайці, Сураж, Васьківці, Андрушівка. Наявні ресурси для розвитку лікувально-оздоровчої рекреації на базі сірководневого джерела і торфогрязей у с. Великі Дедеркали. Однак даний природний район недостатньо забезпечений водними рекреаційними ресурсами, що знижує його інтегральний рекреаційний потенціал.

У районі розташування Парку функціонують Кременецький санаторій та дитячий оздоровчий табір у с. Кутянка, рекреаційні центри – готельно-відпочинковий комплекс «Панорама», шість готелів, база відпочинку «Бабина стодола», біля підніжжя Вовчої гори – наметове містечко.

Природні ресурси та умови відіграли основну роль у розвитку туристсько- рекреаційної діяльності в межах національного парку. Серед її великого різноманіття найбільш популярними є спортивно-оздоровчий та пізнавально-науковий види. Найбільш розвиненими є пішохідний туризм, адже піші прогулянки заповідною територією, які мають різну тривалість та дають змогу ознайомитися з неймовірною природою парку.

Кременецькі ландшафти утворюють мальовничі стрімкі схили, скелі з уступами, ерозійними формами, печерами, що створює передумови для розвитку тут спортивно-оздоровчої рекреації (спелеотуризм на основі системи карстових порожнин, скелелазання, лижний і санний спорт), зокрема, зимових видів спорту, для чого в урочищі Гниле озеро (поблизу Кременця) споруджено першу в Україні трасу швидкісного спуску на санах, а в урочищі Хрестова гора споруджено комплекс трамплінів, три з яких мають штучне покриття і можуть функціонувати круглий рік. Тут можливо прокласти гірськолижні маршрути I і II категорії складності розраховані на початківців, дітей і гірськолижників-любителів. Зважаючи на економічну кризу, Кременецькі гори могли б стати чудовою альтернативою карпатським гірськолижним курортам, які в зимовий період часто не в змозі задовільнити всіх бажаючих [1, 152].

Успішний розвиток туризму в НПП «Кременецькі гори» стримується наступними чинниками :

- низька комфортність інфраструктури;
- недостатня кількість детальної інформації про райони проведення еколого-пізнавальних турів;
- відсутність маршрутів і програм, розроблених для різних категорій туристів, а також турпродукту, який відповідає стандартам міжнародного ринку;
- недостатня кількість досвіду та знань, необхідних для успішної організації туризму, у персоналу природоохоронних закладів;
- відсутність різноманітності платних послуг і продукції, а також єдиних цивілізованих стандартів формування цін на послуги, які надають туристам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новицька С.Р. Оцінка придатності природно – територіальних комплексів Тернопільської області для цілей рекреації / С.Р.Новицька // Наукові записки ТНПУ. Серія : географія. – Тернопіль :СМП «Тайп», 2016. №2. – с.151-158.
2. Царик П.Л. До оцінки видів рекреаційної діяльності та потенціалу НПП «Кременецькі гори» / П.Л.Царик // Наукові записки ТНПУ. Серія : географія.- Тернопіль : СМП «Тайп», 2013.№2. - .132-141.
3. Роль НПП «Кременецькі гори» в поширенні екологічних знань та розвитку екологічного туризму на Кременеччині та Шумщині. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://nppver.at.ua/zhab-e_1.pdf
4. Тернопільщина. Кременецькі гори. Національний природний парк. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://irp.te.ua/kremenets-ki-gory-natsional-ny-j-pri-rodny-j-park/>

Греськів О.

Науковий керівник— доц. Поплавська І.В.

ОЦІНКА ПРИВАБЛИВОСТІ ДЕСТИНАЦІЙ ВИННОГО ТУРИЗМУ

Стабільна позитивна динаміка розвитку туризму у світовому масштабі, його значний вплив на зайнятість населення, формування малого і середнього бізнесу, сприяння соціально-економічному розвитку регіонів дає підстави розглядати туристичну галузь як важливий чинник відновлення національної економіки України, реформування транспортної, комунальної, інформаційної та сервісної інфраструктур, удосконалення інвестиційної та соціальної політики. Одним із перспективних напрямів розвитку ринку туристичних послуг є винний туризм. На відміну від Європи цей вид туризму відносно новий в Україні. Продукти української виноробної галузі відзначаються як вітчизняними, так і іноземними експертами та споживачами.

Метою статті є розгляд сучасного стану винного туризму, виявлення його особливостей та можливостей впровадження світового досвіду в Україні.

Аналіз наукової та фахової літератури свідчить про активне науково-практичне опрацювання цієї проблеми в Україні. У дослідженнях Т.І. Божук, Л.А. Прокопчук, В.О. Рибінцева, І.О. Комарніцького., Е.С. Маслова, Є.П. Шольц-Кулікова., Т.І. Шпарги, В.В. Бойко, розглядаються історико-культурний контекст розвитку такого виду туризму, особливості створення регіональних туристичних продуктів на основі національних виноробних традицій. Серед іноземних авторів цією проблемою займалися О. Кларк, М. Холл, Б. Кемброн, Д. Гетс. Але запропоновані підходи вищезазначених авторів не повною мірою розкривають специфіку розвитку винного туризму як нового туристичного напрямку.

Ідея винного туризму дуже проста: дегустація різних видів вин безпосередньо в місцях їх виробництва. Відвідування виноробства, виноградників, фестивалів та інших різноманітних заходів. Це сприяє відчуттю смаку і аромату напою, дізнатися таємницю його походження. Крім цього, знавці вин стверджують, що цей напій не любить подорожувати, тому якщо вино продається далеко від місця його виробництва, то трохи втрачає свій

смак і менше відповідає оригіналу[4]. З цього всього можна зробити висновок, що справжнє вино, високої якості можна купити і продегустувати тільки в тому місці, де воно виготовлене. Наприклад: італійські вина - в Італії, французькі - у Франції, а українські - безпосередньо в Україні.

Україна входить до п'ятірки країн Європи, де винний туризм має величезні перспективи і є всесезонним. Вартість винного туру до Європи складає від 650 євро, а по Україні – від 90євро [4]

Ключовою умовою розвитку винного туризму в Україні є ефективне функціонування підприємств виноградарсько-виноробного комплексу. Їх частка в роздрібному товарообігу України становить близько 20 %, що є досить високим показником для національної економіки[2].

Згідно даних з Виноградного кадастру – інформаційної бази про господарську організацію виноградарства, затвердженого від 25.06.2010, в Україні виділено (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим): 9 виноградарських зон (макрозон) і 46 природно-виноградарських районів (мікрозон) [3].

Територіально найбільше розповсюдження виноградарство, як галузь, отримало на півдні України (Одеська, Миколаївська, Херсонська області) і в західному регіоні (Закарпаття), на долю яких припадає 53607,8 га виноградних насаджень.

Щодо південного виноробного регіону, то тут поєднані великі підприємства – Одеський коньячний завод «Шустов», Одеський завод шампанських вин, Таврія, Нива, Коблево, а також невеликі приватні господарства принципово нового устрою – центр культури вина Шабо, Колоніст, Князя Трубецького та інші.

Закарпаття від більшості розвинених виноробних регіонів України відрізняється тим, що тут майже немає потужних заводів. Щорічно тут відбуваються винні фестивалі. На території Закарпаття розроблено «Винний шлях», що проходить по території Ужгородського, Мукачівського, Берегівського та Виноградівського районів.

Ще однією особливою нішею є екологічний винний туризм – тобто ознайомлення з виробництвом «біовин». Органічним вином вважається таке вино, яке виготовлене з винограду, вирощеного з мінімальним застосуванням гербіцидів, пестицидів, фунгіцидів та інших добрив. Сам процес виноробства теж має бути природним, без застосування хімічних домішок та різноманітних технологічних прийомів.

Крім того, уже за власною ініціативою, виробники створюють майже безвідходне виробництво, використовуючи сусло для виробництва власне вина, виноградні кісточки – алкогольних настоянок та олій, жмих переробляють на добрива та продають для використання в косметичній індустрії [6].

Дослідження ринку винного туризму України, які провели Д.І. Басюк і К.С. Бадещенкова, показали, що 24% туристів хотіли взяти участь у комплексному винному турі, 20% – у еногастрономічній вечері, 17% – відвідати виноградники та виноробні підприємства, 16% споживачів зробили вибір на користь лекції – дегустації досвідченого сомельє і найменший інтерес викликають винні свята, фестивалі та майстер – класи з еногастрономії – 12% і 11% відповідно [5].

У нашій країні спроби розробити і презентувати винні тури здійснюються виноробними підприємствами південних регіонів України. Так, у 2007 р. Всеукраїнська Асоціація виноробів і сомельє, а також Школа сомельє ТОВ «Майстер-клас» спільно з Інститутом туризму ФПУ вперше в Україні почала розробку винних турів по країні. У цей проект були залучені виноробні підприємства південних регіонів України – винзавод «Шабо», Одеський завод шампанських вин, Одеський коньячний завод ТМ «Шустов», ТМ «Вина Гулієвих», ТМ «Колоніст». Такі ж тури розроблені за іншими виноробними областями України – Херсонській, Миколаївській, Закарпатській. За умови тісної взаємодії аграріїв, переробних підприємств, виробників вина, туристичних, освітніх, торговельних організацій в Україні можна створити виноробну галузь, здатну конкурувати на ринках Європи за якістю і обсягами вин. Тому важливим є підтримка державних органів, регіональних і галузевих асоціацій у напрямку розвитку кластерів виноробства. Кластерний принцип застосовується у виноробстві Австралії, Каліфорнії (США). З метою розвитку виноробства «Перший національний виноробний холдинг» ініціював розробку Стратегії розвитку українського виноробства на 2010-2020 р.р. Інвестиції тільки у виробничі потужності з переробки винограду і розливу вина до 2020 року повинні скласти 774 млн. грн. У цілому ж до 2020 року обсяг виробництва зросте з 32 до 121 млн. пляшок на рік, а валова виручка складе 420 млн. грн. В Одеському регіоні державна підтримка розвитку терруарного виноробства закладена в регіональну програму «Виноградарство і виноробство Одещини на 2013-2025 роки». Програма довгострокова, розрахована на період до 2025 року. На першому етапі (2013-2015р.р.) проводилося техніко-економічне та екологічне обґрунтування розміщення виноградників, виготовлення ампелоекологічних карт території області та схем оптимального розташування сортів винограду, встановлення постійного моніторингу виноградних насаджень, створення та ведення кадастру виноградників, проведення робіт по розкорчуванню малопродуктивних старих виноградників та посадці молодих насаджень. З метою розвитку ринку винного туризму в регіоні, ще у 2009 р. компанія «Шабо» відкрила перший в Україні «Центр культури вина Шабо», головною метою якого є підвищення культури споживання благородних напоїв. «Центр культури вина Шабо» розташований безпосередньо на місці

виробничого комплексу компанії «Шабо», в одному з найдавніших виноробних регіонів Європи, традиції якого були закладені ще в античні часи. Це єдиний в Україні культурний центр, який об'єднує діюче високотехнологічне підприємство, стародавні винні підвали, дегустаційний зал, експозиції сучасного скульптурного та архітектурного мистецтва, а також унікальний Музей вина та виноробства. «Центр культури вина Шабо», вже включено комісією Ради Європи до туристичної карти європейських винних маршрутів[3].

Для просування українського винного туризму на міжнародний туристичний ринок та, відповідно, популяризації вітчизняної виноробної продукції й українських винних турів необхідно:

- врегулювати законодавчі питання, щодо якості продукції відповідності її міжнародним стандартам;
- врегулювати податкові питання, особливо що стосується акцизних зборів для виробників натуральних та кріплених вин;
- створити достатньо інформативних багатомовних карт і буклетів, путівників Національного каталогу винних маршрутів та провідних винних підприємств, для поширення його серед дипломатичних і торгових представництв, туристів що подорожують Україною самостійно або групами;
- популяризувати серед українських громадян культуру споживання вина;
- за державної підтримки різних рівнів, з урахуванням досвіду різних країн, зокрема Франції й Італії як лідерів даного напрямку туризму, розробити регіональні та національні програми розвитку винного туризму в Україні;
- проведення навчальних семінарів та майстер класів з проблем організації винних маршрутів, спеціалізованих атракцій, професійних та споживчих дегустацій тощо и [1].

Отже, винний туризм в Україні може стати ще однією гранню привабливості нашої держави, як для іноземних туристів так і для самих українців. Важливим у розвитку винного туризму є те, що і великі, і малі виноробні підприємства можуть ефективно використовувати винні тури для підвищення просування продукції власного виробництва на вітчизняному та міжнародному ринках, збільшення обсягів реалізації вина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баглей Д.В. Досвід розвитку вино-гастрономічного туризму Франції в українських реаліях / Д.В. Баглей, О.О. Мотузенко // Конструктивна географія та раціональне використання при-родних ресурсів. – 2014. – № 10. – С. 3-15.
2. Виноградний кадастр України / С. І. Мельник, М. Ф. Агафонов, В. М. Костенко та ін. – К. : Міністерство аграрної політики України, 2010. – 97 с.
3. Виноградний кадастр України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>
4. Михайлюк О.Л. Перспективи розвитку винних туристичних кластерів на Півдні України / О.Л. Михайлюк // Науковий вісник ОНУ. – 2013. – № 1. – С. 29-41.
5. Стельмах О.А. Перспективи розвитку ресторанної галузі в етнотуризмі / О.А. Стельмах, О.Г. Агеєнко, К.Ю. Коваленко // Розвиток туристичного бізнесу : міжнар. наук.-практ. конф., 17-19 березня 2011 р. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2011. С. 160-161.
6. Global economic viti vini culture [Electronic resource] // International Organisation of Vine and Wine (OIV). – 2014. – Access regime : www.oiv.int/oiv, free. – The title screen. – Language : eng.

Карпенко М.

Науковий керівник – доц. Лаврін Г. З.

ВАЖЛИВІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ

Постановка проблеми. Питання фізичного виховання студентської молоді в період становлення України як незалежної держави пов'язані насамперед із обґрунтуванням доцільності, статусу й пошуком оптимальної моделі цього процесу. Сьогодні фізичне виховання студентської молоді, на жаль, далеко від досконалості, що зумовлено низкою об'єктивних причин: 1) недостатньою кількістю позааудиторних занять із фізичного виховання; 2) низьким рівнем мотивації до самостійних занять фізичними вправами; 3) недостатнім рівнем спеціальних знань і практичних умінь у галузі фізичної культури; 4) низьким рівнем використання новітніх технологій і сучасних технічних засобів під час позааудиторних занять; 5) недостатнім фінансовим забезпеченням; 6) низькою ефективністю управління фізичним вихованням, яке здійснюється у вищих навчальних закладах.

Фізична культура і спорт є одним із чинників, що сприяють збереженню здоров'я, підвищенню продуктивності праці та професійної працездатності людини на виробництві, успішності оволодіння професійними знаннями й навичками у студентів. Дослідники [5] зазначають, що наявна в теперішній час організація фізичного виховання у вищих навчальних закладах є малоефективною для зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості й професійно важливих психофізіологічних якостей, мотивації студентів до занять фізичною культурою та спортом. Особливо потерпають студенти вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, у тому числі і студенти-географи [1]. Унаслідок цього постає необхідність постійно вдосконалювати процес фізичного виховання майбутніх фахівців для оптимізації їхнього фізичного

стану та підтримання належного рівня здоров'я, інтенсифікації розвитку значущих професійних психофізіологічних якостей, зростання їхньої мотивації та потреби у фізкультурно-спортивній діяльності ще в період навчання у вищому навчальному закладі.

Важливе значення в цьому відіграє професійно орієнтована фізична підготовка, яка за своїм визначенням враховує умови трудової діяльності студентів – географів [6].

Перетворення кількісних показників освітніх послуг на якісні є стратегічним завданням реформування вищої освіти України. Воно передбачає перегляд змісту вищої освіти та наповнення його новим матеріалом, упровадження сучасних технологій у навчальний процес [7]. В останні роки напрацьовані значущі за обсягом теоретичні та методичні розробки професійної спрямованості фізичної підготовки у вищих навчальних закладах, її цілісної концепції, але разом із тим мало розробок за окремими професіями в тому числі і за професією учителя-географа.

Мета статті – обґрунтувати важливість професійно-прикладної фізичної підготовки у процесі фізичного виховання студентів-географів.

Викладення основного матеріалу.

Прикладний напрям у практиці фізичного виховання визначався ще в 30-ті роки. А із 60-х років до програми з фізичного виховання введено обов'язковий розділ «Професійно-прикладна фізична підготовка» (ППФП). ППФП спрямовується на розвиток фізичних і пов'язаних із ними психологічних якостей, а також на формування рухових умінь та навичок відповідно до особливостей майбутньої діяльності студентів-географів.

ППФП потребує обґрунтованого добору комплексів прикладних фізичних вправ. Засобами ППФП є фізичні вправи, які відповідають особливостям діяльності студентів-географів. Їх умовно можна розділити на декілька груп за вирішуваними педагогічними завданнями.

1. Для виховання професійно важливих фізичних якостей застосовуються вправи на швидкість, силу, витривалість, координацію, гнучкість. Переважно це вправи з гімнастики, легкої атлетики, спортивних ігор і спеціально створені. До останніх належать прикладні види спорту.

2. Для формування та вдосконалення прикладно-допоміжних рухових навичок широко використовують звичайні рухи (стрибки, метання, плавання, гребля), а також інші засоби (їзда на конях, мотоциклі, вправи прикладного туризму). Поглиблене оволодіння цими навиками є обов'язковою умовою ефективної діяльності, що забезпечує безпеку праці.

3. Для вдосконалення психічних якостей (вольових, уваги, реакції на сигнали) велике значення мають цілеспрямоване використання фізичних вправ і заняття окремими видами спорту. Причому їх вплив на розвиток психічних якостей неоднаковий. Удосконаленню вольових якостей сприяють заняття всіма видами єдиноборств, спортивними іграми, стрибками у воду, гімнастичними вправами, що містять елементи небезпеки.

4. Підвищення стійкості до несприятливих впливів зовнішнього середовища (нестачі кисню, перегріву) досягається відповідними вправами, які не тільки вдосконалюють будь-яку якість, але й водночас дають неспецифічний тренувальний ефект. В окремих видах ППФП, крім основних засобів – фізичних вправ, для підвищення стійкості організму до охолодження й перегріву використовуються природні чинники (вода, повітря, сонце).

Програмами з ППФП передбачено також теоретичний розділ. Теоретична підготовка, крім загальних відомостей із фізкультури та спорту, дає знання в галузі виробничої фізичної культури формування навичок організаційно-методичної підготовки. ППФП будується в поєднанні із загальною фізичною підготовкою (ЗФП). Отже, у практичному відношенні види підготовки складають систему заходів фізичного виховання із професійною спрямованістю.

Навчання студента-географа, як і робота будь-якого працівника розумової сфери, характеризується малорухомим способом життя – тривалим вимушеним перебуванням у сидячій позі. В особливо складному становищі опиняються студенти перших курсів, які потрапляють до ВНЗ у нові соціальні відносини й умови діяльності.

Отже, навчальна праця студента за своєю фізичною важкістю відповідає першій категорії (легка праця), а за своїм психічним напруженням – четвертій (дуже напружена праця). В аналогічному стані перебувають і викладачі-географи, робочий день яких складається з 8 годин праці безпосередньо в установі і 2–4 годин самостійної роботи вдома (опрацювання спеціальної літератури, перевірка робіт та інше). Особливостями такої трудової діяльності [1, 4, 7] є тривале перебування в малорухомій позі (переважно сидячи), монотонність операцій, необхідність відтворювати й переробляти через зоровий аналізатор чималу кількість інформації, виконувати велику кількість дрібних точісних операцій, що пов'язано із роботою на комп'ютерній техніці. У такому режимі виникає дефіцит рухової активності, що отримало назву гіпокінезії [1, 4]. Дані спеціальності не відзначаються особливо несприятливими санітарно-гігієнічними умовами чи значною фізичною напруженістю, але така тривала нерухома праця призводить до негативних патологічних змін в органах та системах життєдіяльності організму [1, 4, 6]: погіршується сенсомоторна реакція, знижується функція уваги, мислення,

пам'яті, послаблюється емоційна стійкість, погіршується зір, точність і координація рухів, зростає кількість нервово-психічних розладів та стресів, захворювань серцево-судинної, дихальної та нервово-м'язової системи, порушення обміну речовин, порушення постави, застійні явища в органах. У жінок та чоловіків, які виконують тривалу сидячу роботу, часто спостерігаються захворювання статеві сфери і шлунково-кишкового тракту, варикозні порушення судин нижніх кінцівок. Працівники розумової сфери та студенти, в тому числі і студенти-географи вимушені відтворювати за день велику кількість дрібних локальних рухів, які виконуються за рахунок м'язів передпліччя і кисті рук (робота на комп'ютері, написання рефератів, перегляд текстів, письмових робіт тощо). Від того, хто працює, вимагається вміння дозувати невелике за величиною силове напруження. Тому відсутність здатності відчувати й чітко дозувати силові навантаження спричиняє велику витрату енергії, швидко переводить до перенапруження нервово-м'язового апарату, що нерідко призводить до різних захворювань м'язів периферичної нервової системи. Фахівці стверджують, що велике навантаження на слабкі м'язи є причиною перевтоми цих м'язових груп [4].

Отже, на основі з аналізу вказаної проблеми можна зробити висновок, що першим нагальним завданням професійно орієнтованої підготовки студентів-географів є удосконалення системи ППФП представників розумової праці, яка супроводжується малорухомим, тривалим сидячим положенням тіла і великим психофізичним напруженням. Особливо актуальною за таких умов буде удосконалена ППФП для студентів, які за станом здоров'я зараховані в спеціальні медичні групи. Фахівці [1, 4] стверджують про необхідність розвитку в цієї категорії осіб сили й витривалості тих м'язів, які витримують найбільше статичне напруження під час малорухомої роботи.

На наш погляд, ППФП повинна бути спрямована не тільки на профілактику та ліквідацію негативних наслідків у розумовому чи фізичному стані студента-географа, але й на його психологічну реабілітацію – бажання продовжувати таку роботу. Це вимагає нових, нестандартних та індивідуалізованих підходів ППФП, побудованих на високому позитивному емоційному фоні.

Антиподом до нормативного підходу, який панує у фізичному вихованні студентів є інша, більш сучасна форма організації фізичного виховання – розвивальна. Розвивальна форма передбачає створення таких умов, які викликають у студентів усвідомлену внутрішню потребу до знань і бажання самостійно займатися психофізичним вдосконаленням, досягати належного рівня фізичної підготовленості всіма доступними науково обґрунтованими засобами.

Висновки. Професійно-прикладна фізична підготовка є важливою складовою частиною фізичного виховання студентів-географів. Вона передбачає раціональне використання засобів, методів та організаційних форм, повинна поєднуватись із загальною фізичною підготовкою й включати перевірку та оцінку підготовленості студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бальсевич В. К. Физическая активность человека / В. К. Бальсевич, В.А. Запорожанов. – К. : Здоровье, 1987. – 224 с.
2. Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11 – 17.
3. Волков В. Л. Основы професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді / В. Л. Волков. – К. : Знання України, 2004. – 82 с.
4. Грибков В. А. Методика восстановления умственной и физической работоспособности студентов средствами физической культуры в процессе учебно-трудовой деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / В. А. Грибков ; ВНИИФК. – М., 1995. – 26 с.
5. Драчук А. І. Оптимізація фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Драчук Андрій Іванович ; Львів. держ. ін-т фіз. культури. – Ль., 2001. – 20 с.
6. Жидких В. П. Основы непрерывного физкультурного образования молодежи на этапах освоения рабочей и инженерной профессии / В. П. Жидких // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 6. – С. 49.
7. Завидівська Н. Н. Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Назарівна Завидівська ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 20 с.
8. Канішевський С. М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного самовдосконалення студентства / Канішевський С. М. – К. : ІЗМН, 1999. – 70 с.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЙ НАСЕЛЕННЯ

Постановка проблеми в загальному вигляді. За невеликий історичний період, за який міграція населення вивчалася й розглядалася як самостійний науковий напрямок виникла велика кількість наукових підходів і теорій у вивченні цього суспільно-географічного явища. Розвиток наукових поглядів відбувався в рамках різних наукових підходів, що в кожному випадку виправдане й справедливо: демографічного, географічного, історичного, економічного, політичного. Вибір підходу, як відомо, залежить від тих завдань, які ставить перед собою дослідник. Ґрунтуючись на аналізі зарубіжної й вітчизняної літератури, найбільш повна класифікація була розроблена В. Іонцевим і включає 17 підходів до вивчення міграції населення, які об'єднали, за його оцінкою, 45 наукових напрямків, теорій і концепцій. З них на економічний підхід припадає 15 теорій, 5 — на соціологічний, 4 — на виключно міграційний, 3 — на демографічний, 2 — на історичний [1].

З плином часу виникають нові, складніші проблеми, пов'язані з міграціями, як для науковців, так і для тих, хто управляє надзвичайно важливим для держави процесом міграційних змін. В унісон процесу ускладнення відбувається посилення ролі міграційних переміщень в соціально-економічному розвитку держави загалом та її окремих регіонів зокрема.

Розмаїтість суспільно-географічних підходів до вивчення міграції населення є доказом того, що міграційні процеси залежать і впливають на всі сторони соціально-економічного розвитку. Цим власне і визначається актуальність даного дослідження.

Аналіз попередніх досліджень. Починаючи з 30-х років минулого століття значно активізувались дослідження географії населення та підходи щодо їх вивчення. Особливо на цьому процесі позначилися результати переписів населення, що здійснювались з певною періодичністю. Значно пізніше ціла плеяда науковців займалася дослідженням суспільно-географічних підходів. До їх числа належать такі відомі дослідники як Е.Г. Равенштейн, В.М. Кубійович, В.В. Покшишевський, К.Г. Воблій, О.У. Хомра, В.І. Переведенцев, Л.Л. Рибаківський, Б.С. Хорєв, А.Ф. Загробська, Ж.А. Зайончковська, Т.І. Заславська, В.О. Іонцев, Ю.І. Пітюренко, Л.Г. Руденко, А.І. Доценко, О.І. Шаблій, С.І. Пирожков, О.А. Малиновська, В.О. Джаман, І.М. Прибиткова, М.І. Фащевський, В.В. Загородній, О.І. Піскун, Ю.І. Римаренко, Ф.Д. Заставний, М.П. Немченко, Т.П. Петрова, а також А. Сові, Д. Саймон, Р. Епплард, Г. Ф. Тапінос, Ю. Арутюнов, В. Галецький, Л. Дробіжева, О. Овсяніков, Н. Римашевська, І. Романов, О. Сусоколов та інші.

Метою цієї статті є дослідження та аналіз суспільно-географічних підходів, а також їхнє значення у вивченні проблем міграції населення.

Міграція як суспільний процес набула особливої актуальності в Україні, загалом, і в Західній Україні, зокрема, з кінця 80-х — початку 90-х рр. нашого століття. Пояснюється це, передусім, її глобальними масштабами, зміною кардинальної регіональної політичної ситуації, регіональним характером ходу економічних змін, особливостями історичного розвитку регіону, менталітетом його мешканців, тісним взаємозв'язком сучасної міграції як із деінтеграційними, так із інтеграційними процесами тощо. В загальному міграційному контексті зростаючого значення набувають зовнішні (поза межі держави, до складу якої входить кожен конкретний регіон дослідження) переміщення громадян, хоча провідними залишаються внутрішні (у межах держави) механічні рухи мешканців. Міграція за своєю сутністю — це соціальні відносини, які виникають і розвиваються в результаті налагодження чи порушення різнобічних зв'язків між особистістю, групою, колективом або утворенням, з одного боку, та державою, нацією, суспільством, з іншого боку. Тому можна констатувати, що міграція набула глобального характеру, перейшовши з субконтинентального на континентальний і загальнопланетарний рівень. Її феном зачепив такі структурні складові континентів як групи країн, окремі держави, регіони держав, адміністративні одиниці останніх як найвищого, так і найнижчого рівнів.

Гострота міграційної проблеми пов'язана з вирішенням завдань, що виникають перед державними органами через міграційні процеси, які у межах окремих держав, зокрема нашої, доцільно означити як сукупність суспільно-економічних територіально-міграційних умов. Вони формуються у державно-міграційні комплекси — найвищу ієрархічну територіальну міграційну структуру, яка диференціюється на регіональні (обласні) міграційні комплекси, локальні (районні) міграційні комплекси і мікролокальні (поселенські) міграційні комплекси [4].

Сучасна міграція являє похідне соціальне явище, що обумовлене дією комплексу соціально-економічних (міграція трудовий, професійна і ін.), демографічних (статеві-вікова диференціація міграційних потоків), політичних (біженці), етнокультурних (депортація, геноцид, етноцид або національної єдності, повернення на Батьківщину) факторів. Міграція активно впливає на темпи й характер розвитку країн і регіонів [2].

Проблеми, що породжуються міграційними процесами, потребують комплексних досліджень з метою забезпечення сучасного наукового супроводження діяльності з регулювання міграційних процесів, у тому числі й адміністративно-правовими засобами. Це надасть можливість розвитку позитивних тенденцій, що

впливатимуть на зростання рівня економіки та соціальну збалансованість, а також вироблення ефективної політики щодо протидії нелегальній міграції і торгівлі людьми[7].

Міграційні рухи впливають на рівень життя громадян та спонукають до суттєвих змін умов проживання мігрантів і їх соціально-економічної адаптації. Таким чином, зовнішня міграція перетворюється у важливий фактор загального соціального й економічного розвитку, своєрідний феномен впливу на процеси оптимізації міждержавних стосунків[6].

Соціально-економічна суть міграції населення полягає у забезпеченні кількісної та якісної відповідності між потребою у робочій силі та наявністю її у різних регіонах держави, а також у реалізації прагнень працівників задовольнити особисті потреби соціального, професійно-кваліфікаційного та духовного характеру[3].

Суспільно-географічні підходи також мають велике значення у класифікації чинників, під впливом яких формуються напрямки та масштаби міграційних процесів. Переміщення у просторі відбувається внаслідок дії економічних, соціальних, демографічних, політичних, етнічних, освітніх, морально-психологічних, військових, екологічних та інших факторів, але ці чинники діють одночасно, вони певною мірою взаємозалежні, тож виявити окремі компоненти міграційного процесу, сформовані під впливом одного чи двох факторів, як правило, складно.

Будь-який міграційний акт відбувається під дією комплексу мотивів. Вони залежать від суб'єктивних та об'єктивних причин: з одного боку, міграції відбуваються за особистим бажанням — кожен громадянин має право і можливість вибрати для себе місце проживання та праці, тобто задовольнити свої різноманітні потреби матеріального, професійно-кваліфікаційного і духовного характеру[5].

Поділяють також фактори міграції на некеровані і керовані суспільством, іншими словами — умови (природні умови різних регіонів і поселень, ступінь їх розвитку, обжитості і благоустрою, географічне положення) і фактори-регулятори (демографічні — інтенсивність природного зростання населення, його склад за віком і статтю, співвідношення корінного населення та приїжджого, старожили і новоселів, етнічні відмінності між групами в мові, духовній культурі, побуті, національних обрядах, звичаях тощо; соціально-психологічні — інтенсивність соціального спілкування людей, соціально-психологічний клімат, соціальні умови життя людей) [8].

Виділяють також чинники міграції за сферою їх прояву: народногосподарські, територіальні, галузеві та внутрівиробничі, а також постійні, тимчасові і змінні залежно від їх використання в регулюванні міграційних процесів. Міграція значною мірою впливає на формування, функціонування й розвиток ринку праці. Міграція як чинник розвитку ринку виконує прискорювальну, розподільчу та селективну функції.

Забезпечення певного рівня географічної мобільності робочої сили, змінність складу трудоактивного населення регіону та збільшення місць проживання індивіда протягом життя є результатами здійснення прискорювальної функції. Розподільча функція міграції виявляється у перерозподілі населення між регіонами за рахунок чого досягається більша відповідність між попитом на робочу силу та її пропозицією. Селективна функція міграції полягає у зміні якісного складу населення і робочої сили регіонів унаслідок нерівномірної участі у міграційних процесах представників різних соціально-демографічних груп [8].

Висновок. Таким чином, суспільно-географічні підходи дозволяють досліджувати причини, особливості та функції міграцій населення. Вони є необхідними для класифікації міграційних процесів, а також допомагають у вивченні проблем міграцій населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ионцев В.А. Международная миграция населения: теория и история изучения / В.А. Ионцев. — М.: Диалог МГУ, 1999. — С. 19.
2. Костін Р.А., Лухнов О.Ю. Сучасні міграційні процеси та їх тенденції в суспільстві / Р.А. Костін, О.Ю. Лухнов. — 1999. — 255 с.
3. Прибиткова І.М. Основи демографії: Посібник для студентів гуманітарних і суспільних факультетів вищих навчальних закладів / І.М. Прибиткова. — К.: «АртЕк», 1997. — 256 с.
4. Мазин А.В. Теоретические аспекты миграции населения / А.В. Мазин. — М.: Мысль, 2001. — 201 с.
5. Міграційні процеси / Буклайб, 2014. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://buklib.net/books/27309/>
6. Оникиенко В.В., Поповкин В.А. Комплексное исследование миграционных процессов. — М.: «ТЕРРА», 1975. — 395 с.
7. Онукева Ф.Р. Общая теория населения / Ф.Р. Онукева. — М.: Прогресс, 1977. — 520 с.
8. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика / Л.Л. Рыбаковский. — М.: Наука, 1987. — 200 с.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Дмитерко А.

Науковий керівник – доц. Грод І.М.

МОДЕЛЮВАННЯ БАГАТОКРОКОВИХ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА ПРИКЛАДАХ ДЕЯКИХ ЗАДАЧ

Актуальність проблеми. В перших працях, присвячених вивченню багатокрокових процесів прийняття рішень, відзначали, що для не дуже широкого класу задач, алеякі часто зустрічаються, ні методи класичного математичного аналізу, ні лінійне програмування, ні варіаційне числення не дають достатньо ефективних методів розв'язання. Була створена концепція динамічного програмування, яка дозволяла з єдиної точки зору дослідити питання багатокрокового методу прийняття рішень. Вона виявилась досить ефективною для аналізу і чисельного розв'язку задач певного типу.

Метою роботи є пояснення методів розв'язання деяких типів економічних задач, які не вписуються в рамки лінійного програмування, розкриття характерних рис динамічного програмування.

Задача покрової оптимізації (задача ДП) формулюється так: *визначити таке допустиме управління X , яке переводить систему S із початкового стану s_0 в стан s^* , при якому цільова функція $Z = \sum_{k=1}^n f_k(s_{k-1}, X_k)$ приймає найбільше (найменше) значення.* Виділимо особливості моделі ДП: задача оптимізації інтерпретується як n -кроковий процес управління; цільова функція дорівнює сумі цільових функцій кожного кроку; вибір управління на k -му кроці залежить тільки від стану до цього кроку, не впливає на попередні кроки (немає оберненого зв'язку); стан s_k після k -го кроку управління залежить тільки від попереднього стану s_{k-1} і управління X_k (відсутність післядії).

На кожному кроці управління X_k залежить від скінченного числа управлінських змінних, а стан s_k – від скінченного числа параметрів.

Який би не був стан s системи в результаті деякої кількості кроків, на найближчому кроці треба вибирати управління так, щоб воно у сукупності з оптимальним управлінням на всіх наступних кроках приводило б до оптимального виграшу на всіх кроках, що залишилися, включаючи даний.

Розглянемо задачу про завантаження, яка дозволить познайомитися з характерними рисами динамічного програмування.

Нехай потрібно завантажити деякий об'єкт вантажопідйомністю W вантажем, який складається з предметів N різноманітних типів. Введемо наступні позначення: P_i – вага одного предмету i -го типу; V_i – вартість предмету i -го типу; x_i – кількість предметів i -го типу, що завантажуються.

Поставивши питання про завантаження об'єкту вантажем максимальної вартості, приходимо до наступної екстремальної задачі:

$$\text{знайти } \max \sum_{i=1}^N x_i V_i$$

при умовах:

- 1) $\sum_{i=1}^N x_i P_i \leq W$ (вага вантажу не перевищує вантажопідйомність об'єкта);
- 2) $x_i = 0, 1, 2, \dots$ (предмети неподільні).

Якщо б не друга умова, ми мали би справу із задачею лінійного програмування. Присутність цієї умови не дозволяє використати методи лінійного програмування.

Для того, щоб краще розуміти схему розв'язку, будемо описувати її в термінах задачі, яку ми розглядаємо, тобто, на мові «завантаження об'єкту». При цьому для нас вигідно одразу ж узагальнити задачу – розглядати її не для заданої вантажопідйомності об'єкту, а для будь-якої вантажопідйомності W . Спочатку будемо завантажувати об'єкт лише предметами одного типу. Тоді максимальна вартість вантажу (позначимо її $f_1(W)$) визначається так:

$$f_1(W) = \max\{x_1 V_1\}$$

при умовах:

- 1'. $x_1 P_1 \leq W$;
- 2'. $x_1 = 0, 1, 2, \dots$

Так як $x_1 \leq \frac{W}{P_1}$, а для знаходження максимуму потрібно x_1 взяти якомога більшим, то зрозуміло, що $x_1 = \left[\frac{W}{P_1} \right]$ і $f_1(W) = \left[\frac{W}{P_1} \right] V_1$ – її графіком є ступінчаста лінія (у вигляді сходінків).

Ми визначили, чому дорівнює максимальна вартість вантажу, якщо вся вантажопідйомність

Витрачається на вантаж першого типу. Тепер розглянемо завантаження предметами першого і другого типів, позначаючи максимальну вартість в цьому випадку через $f_2(W)$. Якщо предметів другого типу взято x_2 , то предметів першого типу по вазі об'єкту можна взяти не більше ніж $W - x_2 P_2$. Їхня максимальна вартість дорівнює $f_1(W - x_2 P_2)$. Загальна вартість завантаження в цьому варіанті буде $x_2 V_2 + f_1(W - x_2 P_2)$. Залишається знайти x_2 . Зрозуміло, що величина $f_2(W)$ – максимальна вартість вантажу, що складається з предметів першого та другого типів, визначається як максимум для всіх варіантів вибору x_2 – формулою

$$f_2(W) = \max_{0 \leq x_2 \leq \lfloor \frac{W}{P_2} \rfloor} \{x_2 V_2 + f_1(W - x_2 P_2)\}$$

Продовжуючи аналогічно, тобто щоразу, до вже наявних, додаючи предмети ще одного типу, через N кроків прийдемо до такого співвідношення:

$$f_N(W) = \max_{0 \leq x_N \leq \lfloor \frac{W}{P_N} \rfloor} \{x_N V_N + f_{N-1}(W - x_N P_N)\}$$

З отриманих рекурентних співвідношень можна послідовно знайти функції $f_1(W), f_2(W), \dots, f_N(W)$, а разом з ними чисельний розв'язок поставленої задачі. Використовуючи конкретний приклад, ми можемо на основі створеної програми отримати конкретні результати (рис.1).

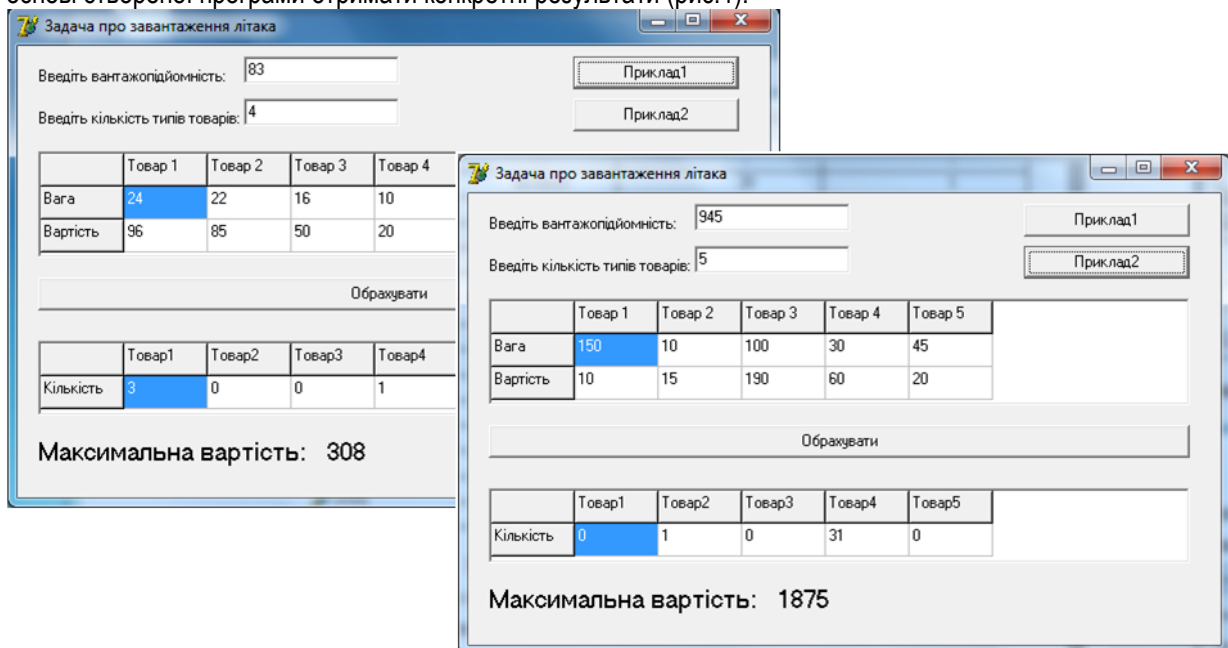

Рис.1. Перейдемо до більш загального опису багатокрокових процесів прийняття рішень.

Розглянемо задачу розподілу ресурсів. Є деяка кількість ресурсу x , яку можна використати N різними способами. Ресурси можуть бути різної природи (гроші, машини, люди, земля, тощо) так, як і способи їх використання. В розглянутій вище задачі ресурсом є вантажопідйомність, а способи використання – можливість завантаження різними типами предметів.

Якщо позначити через x_i кількість ресурсу, що використовується i -м способом, то кожному способу ставиться у відповідність функція корисності $\phi_i(x_i)$, яка виражає дохід на цьому кроці (в задачі про завантаження $\phi_i(x_i) = V_i \lfloor \frac{x_i}{P_i} \rfloor$). Припускається, що всі доходи вимірюються в однакових одиницях і загальний дохід рівний сумі доходів, отриманих від використання кожного способу.

Тепер можна виписати задачу в математичній формі: знайти

$$\max \{\phi_1(x_1) + \phi_2(x_2) + \dots + \phi_N(x_N)\}$$

загальний дохід від використання ресурсів всіма способами при умовах:

$x_1 \geq 0, \dots, x_N \geq 0$ (кількість ресурсів невід'ємна);

$x_1 + x_2 + \dots + x_N = x$ (загальна кількість ресурсів дорівнює x).

Переходимо до розв'язання задачі. Так як максимальний дохід залежить лише від x (кількості ресурсів) і N (числа способів), можемо записати

$$f_N(x) = \max_{x_i} \left\{ \sum_{i=1}^N \phi_i(x_i) \right\}, \text{ де } x_i \geq 0 \text{ і } \sum_{i=1}^N x_i = x.$$

Функція $f_N(x)$ виражає максимальний дохід, який можна отримати, використовуючи кількість ресурсу x/N різними способами. Очевидно, що

$$f_1(x) = \max \phi_1(x_1) = \phi_1(x).$$

Легко отримати рекурентне співвідношення, яке пов'язує $f_k(x)$ і $f_{k-1}(x)$. Дійсно, нехай x_k ($0 \leq x_k \leq x$) – кількість ресурсу, що використовується k -м способом. Для $(k-1)$ способів залишається кількість ресурсу $x - x_k$. Так, як ми хочемо використати ці ресурси якнайкраще, то дохід від них складе $f_{k-1}(x - x_k)$. Зрозуміло, що x_k потрібно вибрати так, щоб максимізувати сумарний дохід від k -го і від перших $(k-1)$ способів, тобто

$$f_k(x) = \max_{0 \leq x_k \leq x} \{ \phi_k(x_k + f_{k-1}(x - x_k)) \} \text{ для } k = 2, 3, \dots, N. \quad (*)$$

При виведенні цих рекурентних співвідношень використовувався наступний очевидний принцип: оптимальна стратегія володіє тією властивістю, що для будь якого початкового стану і деякого початкового етапу розв'язування наступні розв'язки повинні складати оптимальну стратегію відносно стану, до якого прийшли в результаті початкового етапу розв'язання. Цей принцип, що отримав назву принципу оптимальності, лежить в основі всієї концепції динамічного програмування.

Співвідношення (*) дозволяє замінити трудомістке обчислення максимуму по N змінних у вихідній задачі розв'язком N задач, в кожній з яких максимум знаходиться лише по одній змінній. З їхньою допомогою можна розв'язати задачу, які іншими шляхами неможливо розв'язати.

Висновки. Ми розглянули характерні риси динамічного програмування на прикладі конкретних задач. Здійснили загальний опис багатокрокових процесів прийняття рішень. Однак повинні зауважити, що із збільшенням розмірності об'єм обчислень швидко росте.

Є ще багато інших задач, які не вкладаються в рамки лінійного програмування і тому в цьому напрямку можна ще багато працювати, а результати нашої роботи можна використовувати у вищій школі при вивченні таких курсів як комп'ютерне моделювання, чисельні методи, математична економіка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітлінський В.В., Наконечний С.І., Терещенко Т.О. Математичне програмування: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. - К.: КНЕУ, 2001. - 248 с.
2. Зайченко Ю. П. Дослідження операцій: Підручник. — 4-те вид., перероб. і допов. — К., 2000. — 688 с.
3. Кремер Н. Ш., Путько Б. А., Тришин И. М., Фридман М. Н.; Под ред. проф. Н. Ш. Кремера. Исследование операций в экономике: учеб. Пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ, 2002. — 407 с.
4. Наконечний С. І., Савіна С. С. Математичне програмування: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2003. — 452 с.

Якимішин Т.

Науковий керівник – проф. Павлишин Л.Г

ЖИТТЯ І СМЕРТЬ: ЄДНІСТЬ І БОРОТЬБА ДВОХ СИЛ

Кожна людина повинна особисто пережити пошуки свого сенсу. При цьому йдеться про вибір життєвого шляху або принаймні про вироблення загальної основи життя. Майже щодня ми зустрічаємося з вибором: є чи нема сенсу робити те або інше, чи є сенс іти туди або зустрічатись з тим, хто нам не до вподоби. Такі вибори не зачіпають глибинних цінностей, таких як, скажімо, варто чи не варто жити взагалі. Люди звертаються до подібних альтернатив у кризові періоди перебігу своєї біографії. Видатний іспанський філософ і поет Мігель де Унамуно писав так: «Той, хто думає, що він упевнений у тому, неначе смерть навіки припинить існування його особистої свідомості, його пам'яті, мабуть і сам не знає про те, що в найпотаємнішій схованці душі у нього залишається тінь, легка тінь тіні невпевненості, і в той час як він говорить собі: «То ж давай, живи це коротке життя, адже іншого не буде!», мовчання цієї схованки говорить йому: «Хто знає!..» [1, с.55].

Під «сенсом життя» відображується змістовна наповненість життя, розуміння свого призначення у соціальному світі та в світі загалом, цільова спрямованість, ціннісна орієнтованість, те, ради чого варто проживати власне життя. Поява смисложиттєвої, або, як інколи пишуть у таких випадках, екзистенційної проблематики в історії людської духовності свідчить про зростання свободи людини, якщо під свободою розуміти можливість вибору. Дана проблема перебувала у полі зору низки науковців, серед яких Л.Павлишин, І. Декур, С.Титаренко, Н. Мотрошилова, П. Гайдено, Т.Лютій.

Мета статті полягає в глибинному підході до з'ясування смислу життя, сутності людини та їхньої діалектичній єдності.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом до даної проблематики, особливо у період суспільно-політичних протистоянь.

У суспільній свідомості існує досить поширена думка, що сенс життя слід пов'язувати з націленістю на щастя, радість, насолоду тощо, а також, що постійним супутником і водночас критерієм відсутності смислу є нудьга. Але абстрактне щастя, непевна радість або насолода не можуть стати справжнім, дієвим смислом, що суцільно наповнює життя, адже вони є скоріш вторинним, похідним від якоїсь справи, емоційним переживанням підйому від звершеної конкретної дії. Туманні марення суцільною радістю і щастям в житті ґрунтуються на бажанні позбавитись сьогоденних нестатків і страждань, пригорнутися до надійної заступни. Все це зрозуміло й простимо, якщо не забувати, що будь-яка досягнута на сьогодні купель щастя й насолоди також може

девальвувались і привести до стану нудоти. Нас виводить із нудьги наповненість часу справами, коли немає ніякої щілини між тим що вже зробили, що робимо, що маємо зробити ближчим часом і у перспективі. Культурній людині ніколи не буває нудно ні на самоті, ні в натовпі. а власне життя не здається їй ні надто довгим, ні коротким. І тут можна нагадати мудрі думки з цих питань римського філософа-стоїка Луція Аннея Сенеки: «Турбуватися слід не про те, щоб жити довго, а про те, щоб прожити вдоволено... Чи багато радості прожити вісімдесят літ у бездіяльності? Така людина й не жила, і забарилася серед живих, і не пізно померла, а довго помирала... А для зайнятого справами, клянусь, день не буває надто довгим. Продовжимо собі життя! Адже смисл і головна ознака його – діяльність» [2, с. 432].

У різні епохи ставлення до смерті було різним. Французький історик Філіп Арієс у своєму дослідженні «Людина перед обличчям смерті» виділив у тисячолітній європейській історії зміну моделей ставлення до смерті: «приручена смерть», «смерть своя», «смерть далека й близька», «смерть твоя», «смерть перевернута» [3, с. 238].

У всіх цих моделях спільним є те, що в них варіюються, зберігаючи збалансованість, чотири постійні психологічні елементи: самосвідомість окремого індивіда, захист суспільства від дикої природи, віра людей у продовження існування після смерті, віра у існування зла. Так, скажімо, модель «прирученої смерті» (раннє середньовіччя), з точки зору першого психологічного елемента, відображує почуття солідарності індивіда з общиною, з усім людським родом і той, хто помирає, відчуває важливість свого місця у сім'ї, йому передається тривога за послаблення спільноти через його втрату.

Ритуалами й траурною церемонією община прагне ще більше згуртуватися. Другий елемент виявляється в тому, що смерть родича немов послаблює споруди в системі захисту від дикої природи. Людям тієї епохи здавалось, що найбільш слабкі ланки в цій системі – секс і смерть, і тому вони потребують особливої уваги й контролю. Третій елемент був пов'язаний з вірою у те, що мрець не покидає нас цілком, він знаходиться поруч (навіть після поховання) в очікуванні другого пришествя і воскресіння для нового вічного життя, він просто перейшов у фазу затяжного сну, якщо жив праведно або став привидом, якщо був нечестивим або зазнав дії якихось темних сил. Четвертий елемент виражався в тому, що смерть ніколи не сприймалась нейтрально, вона входить у сукупність всього недоброго, злого, що веде свій родовід з первородного гріха, а значить, смерть, як один з проявів зла, визнавалась невід'ємною від сутності людини.

Сьогодні дослідники переконані, що відношення людей до смерті обумовлене культурно і дехто вказує, зокрема, на зв'язок цього відношення з історично мінливим сприйняттям часу. Нині час надто абстрагований від реальних подій у природі, суспільстві, особистому житті, він відірваний від ритму життя і його переживання. Для людей нашої епохи реальним є тільки сьогочасне, але не минуле чи майбутнє. Вчорашні події, а навіть часто і люди, швидко зникають з емоційної пам'яті. Це створює враження нетривкості часу, його одномоментності, і тому смерть здається завжди недоречною, несвоєчасною, прикрою неадекватною.

Тривожить те, що у світосприйнятті більшості людей вибудовується стіна між зоною життя і зоною смерті з повною відразою від останньої. Культура фактично залишає людину перед лицем смерті сам на сам, а ще живих провокує до тієї невимовної думки, про яку нагадував Л.М.Толстой: «...Сам факт смерті близького знайомого викликав у всіх, хто довідався про неї, як завжди, відчуття радості від того, що помер він, а не я» [4, с.36]. Отой черв'ячок несумлінності - «помри ти сьогодні, а я завтра» – результат відокремлення в культурі життя від смерті, але остання чекає нас на помсту на потім, пізніше, коли ми залишимося з нею наодинці.

В культуру слід повернути збалансованість відношення «життя – смерть» і філософія в змозі й повинна мобілізувати увесь свій багатовіковий досвід для виправлення культурних аномалій. Не можна не згадати в зв'язку з цим великого знавця давніх філософських текстів Мішеля Монтеня, який зауважував, що «мудрість і всі міркування в нашому світі зводяться врешті-решт до того, щоб навчити нас не боятися смерті» [5, с. 46]. Наша епоха надала темі смерті видів, з якими були мало знайомі минулі часи. Наприклад, все частіше стали говорити про право людини на смерть. Нерідко воно обговорюється у контексті проблеми евтаназії, яку зазвичай пов'язують зі спокійною й легкою смертю у випадках, коли представники медицини удаються до дій по досягненню такої смерті у невиліковних людей з метою припинення страждань. Не стільки практика, якої не так уже й багато, скільки сама можливість широкого застосування евтаназії, породила жваву дискусію стосовно її філософсько-моральних і правових аспектів.

Є надія, що культура, як це було завжди, успішно подолає ажіотажні прояви страху перед приреченістю людського життя на кінець, і в той же час залишить за собою функцію допомагати кожній людині у гідному проживанні відміряного земного шляху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мігель де Унамуно. О трагическом чувстве жизни. К., 1996. – 126 с.
2. Сенека. Нравственные письма к Луцилию//Мыслители Рима. Наедине с собой: Сочинения. М., Харьков, 1998. – 612 с.
3. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти. М., 1992. – 528 с.
4. Толстой Л.Н. Смерть Ивана Ильича//Толстой Л.Н. Т.10. М.,1975. – 128 с.
5. Монтень, Мишель. Опыт. Избранные произведения Т.1. М., 1992. С. 93.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦВ'ЯЗКУ

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призводить до необхідності впровадження інновацій у різних сферах людської діяльності: політичній, економічній, соціальній, культурній, освітній та інших. Однією із таких інновацій є відеоконференцв'язок (ВКЗ) – телекомунікаційна технологія, що забезпечує одночасну двосторонню передачу, обробку, перетворення та подання інтерактивної мультимедійної інформації на віддалі в режимі реального часу за допомогою апаратно-програмних засобів комп'ютерних систем та мереж. ВКЗ показав себе ефективним засобом зв'язку при надзвичайних ситуаціях, у телемедицині, для проведення судових процесів, у сфері освіти для організації дистанційного навчання (враховуючи той факт, що всі заклади освіти є територіально розподіленими). В освітній сфері системи ВКЗ не лише допомагають викладачам, студентам і учням шкіл та університетів ефективно організовувати навчальний процес, але і самі по собі є предметом вивчення та засобом розвитку навичок роботи та поведінки в сучасному інформатизованому суспільстві. Системи ВКЗ є однією із найважливіших ланок побудови платформи відкритої освіти [1].

Система ВКЗ складається із терміналу (зазвичай це ПК з можливістю паралельного відображення інформації на відеопанелі), сервера ВКЗ (який відповідає за проведення відео трансляцій), різноманітного периферійного обладнання (камери, мікрофони, мікшери і т. д.) і необхідної інфраструктури (для обробки відео, передачі контенту, інтеграції з іншими пристроями і т. п.).

Переваги систем ВКЗ:

- Економія часу (можливість організувати відеозустріч у будь-який зручний час між територіально віддаленими учасниками без традиційних у таких ситуаціях витрат).
- Простота використання обладнання і програмного забезпечення (щоб організувати ВКЗ, достатньо запросити на відеоконференцію своїх колег і зразу ж її розпочати або здійснити раніше заплановану зустріч. В епоху Skype інтерфейс системи ВКЗ є інтуїтивно зрозумілим і простим).
- Гнучка масштабованість (кількість учасників зустрічі залежить тільки від тих обмежень, які встановили адміністратори чи модератори).
- Реалістичність зустрічі (під час ВКЗ є можливість «читати» емоції і думки співрозмовника).
- Безпека (всі сучасні системи ВКЗ створені на основі спеціалізованих кодеків, різноманітних захисних протоколів і активно використовують шифрування. У зв'язку з хакерськими атаками і промисловим шпигунством безпека систем ВКЗ є пріоритетним завданням).

Завдання, розв'язувані системою ВКЗ: скорочення витрат на відрядження співробітників; підвищення продуктивності і ефективності праці; прискорення процесу прийняття рішень; швидке і якісне навчання співробітників.

Існує **три основні моделі** впровадження системи ВКЗ:

- Виділене рішення – яке повністю контролюється замовником і працює виключно в його корпоративній мережі.
- Хмарне рішення – тут постачальник надає всю необхідну інфраструктуру з використанням Інтернету, а вже термінали, які компанія використовує, її власні. Зазвичай це ПК, а типовим прикладом такої системи є Skype.
- Гібридне рішення з використанням обладнання Polycom – цей спосіб дозволить використовувати обидві попередні моделі. Як приклад – компанія, в якій є і власна корпоративна мережа та Інтернет. Для закритих переговорів у компанії використовують власну мережу, а для всіх інших, щоб не перевантажувати систему – використовують Skype.

На сьогоднішній день вимоги до відеоконференцв'язку є більш високими в плані конфіденційності, якості та стабільності зв'язку. На світовому ринку обладнання та систем ВКЗ можна виділити декілька компаній таких як: CISCO, GrandStream, Polycom, Tandberg (від 2009 головний акціонер CISCO). На даний момент перше місце на ринку корпоративного ВКЗ займає компанія «Polycom Inc.». Дана компанія пропонує термінальні рішення для корпоративного сегменту користувачів, що забезпечує можливість довільного проектування конференц-залів, відповідно до потреб споживача, забезпечує якісну передачу та захист даних завдяки підтримці протоколу H.323.

Системи ВКЗ Polycom Realpresence Series Group

Підключення даної системи ВКЗ до мережі може відбуватися як за допомогою LAN так і за допомогою WLAN інтерфейсу. Проте для коректної роботи системи рекомендується використання саме LAN оскільки даний зв'язок є більш стабільним. Також дане підключення відкриває доступ до наступних операцій:

- Здійснення викликів H.323 а також SIP
- Використання сервера Глобального Католага
- Реєстрація в системі керування

- Доступ до веб-інтерфейсу
- Використання функції People+Content IP
- Підключення до Polycom Touch Control

Після підключення системи до мережі необхідно провести налаштування IP адрес, система може працювати як з IPv4 так і з IPv6, налаштування IP може відбуватися як вручну (з ручним введенням IP адреси, маски підмережі, та шлюзу) так і автоматично за допомогою DHCP, при умові коли адреса була отримана автоматично, рекомендую цю адресу зарезервувати на DHCP-сервері, прив'язавши її до MAC-адреси пристрою. Ця дія дозволить користувачам, без лишніх маніпуляцій використовувати функцію People+Content IP, оскільки підключення цього програмного забезпечення до системи Polycom відбувається саме по IP адресі.

Після налаштування IP необхідно перейти до налаштування DNS, адреси серверів отримуються автоматично у тому випадку якщо отримання IP адреси відбувалося автоматично з DHCP сервера, у іншому випадку потрібно вручну ввести адреси DNS серверів.

Надалі ми можемо перейти у веб-інтерфейс для розширеного налаштування мережі. В даному розділі є можливість ввести систему в домен, встановити обмеження швидкості та пріоритетність аудіо-відео, налаштування H.323 зв'язку. У системі Polycom реалізована технологія Gatekeeper, що дозволяє встановити для системи внутрішнє ім'я та здійснювати дзвінки між системами Polycom по імені, яке вказує адміністратор при налаштуванні H.323 зв'язку. Також є можливість увімкнення та налаштування SIP зв'язку, при умові що в корпорації уже реалізована система IP телефонії на базі програмного забезпечення Asterisk. Не варто обходити увагою також і можливість підключення системи до Skype for Business Server, проте дана опція можлива тільки при умові наявності розширеної ліцензії Polycom.

В комплекті поставки Polycom RealPresence Group 500 є поворотна камера EagleEye III Camera, яка володіє 10-ти кратним оптичним зумом, та здатністю зйомки в 1080p, що забезпечує високу чіткість зображення та налаштування позиції камери. Налаштування камери проводиться з пульта дистанційного керування, і дозволяє зберегти до 10 позицій камери в пам'яті системи, для зручності використання. При виході зі сну камера автоматично вмикається та переходить в позицію, яка встановлена як «по замовчуванню». За допомогою веб-інтерфейсу є можливість налаштувати якість відео, та протокол його стиснення. Рекомендується використовувати протокол стиснення H.264, що знизить навантаження на мережевий трафік приблизно на 50%. Важливим нюансом є, те що налаштувати якість відео може тільки адміністратор, або фахівець служби підтримки, який підтримує даний сервіс. Керування самою камерою є інтуїтивно простим і зрозумілим для будь-якого користувача навіть якщо він стикається з даною системою вперше.

Реалізація аудіозв'язку у даній системі можлива двома способами, настільні мікрофони радіус дії яких становить 2м та настільний всенаправлений мікрофон, який є ефективним у приміщеннях до 35 кв.м. Обидва способи мають свої особливості. При використанні настільних мікрофонів, на мою думку найбільш актуальним та ефективним буде використання 2-х мікрофонів які з'єднуються послідовно. При такому підключенні є можливість задіяння алгоритмів шумоподавлення. Проте для коректної роботи даного алгоритму обов'язково необхідно розміщувати мікрофони на різних краях столу. При такому розміщенні будуть глушитися звуки які долинають від різних куточків конференц залу крім тих, які будуть іти від джерел звуку, котрі знаходяться в межах столу, незалежно чи це учасники конференції чи інші медіапристрої. При використанні настільного мікрофону необхідно врахувати, що при виведенні відео у залі на екран через проектор, можливість використання динаміків проектора стає неможливою, оскільки алгоритми заглушення ехо не є настільки ефективними. Тому рекомендується використання зовнішніх аудіо пристроїв. Важливо відмітити і технології Polycom StereoSurround та Siren 22, що дозволяють створити об'ємний звук у конференц-залі, що відповідно дозволяє максимально приблизити відчуття особистої присутності учасників конференції. При плануванні конференц-залу, фахівцям IT необхідно відповідально підходити до підбору мікрофонів та аудіо пристроїв, враховувати технічні можливості пристроїв та розміри приміщення. Протестувавши обидва види розміщення мікрофонів можна визначитись який найбільше підходить користувачам, в першу чергу потрібно перевірити чіткість звуку та радіус дії мікрофону.

У системі Polycom як і у більшості систем ВКЗ є наявна функція демонстрації контенту. Проте особливістю даної системи є те, що демонстрація документів, презентацій чи інших медіа файлів можлива 3-ма способами. Найпростішим способом є підключення кабелем HDMI у цьому випадку для всіх учасників конференції розпочнеться демонстрація екрану з пристрою який підключений. Проте цей спосіб є найменш зручним у користуванні, оскільки під час проведення нарад чи конференцій кількість доповідачів не обмежується однією людиною і виникає проблема постійного перемикання кабелю з одного пристрою в інший. Дана система надає два варіанти вирішення цієї проблеми. Один із них це використання хмарних сервісів Office 365. У цьому випадку користувач може надати доступ до документів які йому необхідні під час наради системі і проводити доповідь чи презентацію просто відкривши необхідний контент на пряму в системі Polycom. Другий варіант – це функція People+Content IP. Дана функція реалізована у вигляді програмного забезпечення, яке

встановлюється на комп'ютері користувача. Для роботи цього функціоналу потрібно, щоб пристрій користувача та система ВКЗ знаходились у одній локальній мережі. Найбільш актуальною ця програма є при умові використання корпоративної мережі, оскільки є можливість роботи через Wi-Fi. Дана функція є найбільш ефективною оскільки користувач може у будь-який момент почати презентацію чи передачу будь-якого матеріалу. Дана функція не потребує додаткових налаштувань на стороні адміністратора і може вільно використовуватись учасниками конференції.

Таким чином, відеоконференція – це різновид комунікаційних послуг, який дозволяє створити віддалене спілкування зручним, простим та дешевим, найбільш наближеним до реального живого спілкування. Використання технічних засобів і технологій систем ВКЗ дозволяє забезпечити високу якість передачі мультимедійних даних та інтерактивну взаємодію між учасниками зустрічі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – 2010. – №9. – С. 9-15.
2. Системи відеоконференцв'язку: призначення та загальна характеристика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hrytsakangelina.blogspot.com/> – Дата доступу: 27.03.2018. – Заголовок з екрану.
3. Tandberg [Електронний ресурс]// Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Tandberg> – Дата доступу: 27.03.2018. – Заголовок з екрану.
4. Источник:
5. Статті про відеоконференцв'язок [Електронний ресурс]// Кластер. Інженерні системи тамережі – Режим доступу: <http://www.klaster-plus.ua/ua/stati-i-obzory/videokonferencsvyaz/> – Дата доступу: 27.03.2018. – Заголовок з екрану.

Прокопчук Є., Вербо́вецький Д.

Наукові керівники – доц. Мартинюк С.В., викл. Василенко Я.П.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СИСТЕМИ СТРУКТУРУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

Структурна семантика — це теорія лінгвістичного значення, яку поширює відмінкова (рольова) грамати́ка. Вона пов'язує лінгвістичну семантику з енциклопедичними знаннями. Семантична структура — це система фактів, які визначають «характерні особливості, ознаки, і функції вираженого і його характерні взаємодії з речами, які обов'язково або як правило пов'язуються з ним».

Семантична структура також може бути визначена як цілісна структура понять, які пов'язані таким чином, що, не знаючи їх всіх, неможливо мати повне знання щодо одного з них. Структури засновані на повторюваних подіях.

Метою даної статті є дослідження засад і технологій створення такої системи семантичних взаємозв'язків, яка би була корисною і практичною у використанні у таких галузях, як машинні переклади, пошукові системи, контекстний пошук.

Актуальність дослідження. Прикладне значення структурної семантики тісно пересікається з проблемою аналізу натуральних мов, яке полягає в тому, що структурна семантика слугує ключем до визначення лексичного контекстуального значення слів, що є основною задачею аналізу натуральних мов. На даному етапі розвитку людства ми ще не навчилися в повній мірі машинними засобами інтерпретувати натуральну мову та створити таку систему, яка би на рівні людини могла сприймати натуральну мову та інтерпретуючи результати, продовжити діалог.

Саме тому **структурна семантика є сьогодні актуальним напрямком** розвитку як філологічних дисциплін, так і інформаційних. Знаходячись на стику двох різних підходів дослідження світу, вона вбирає у себе найкраще з обох, створюючи науковий симбіоз, який є будівельною одиницею науки майбутнього.

Тезаурус натуральної мови. Під тезаурусом розуміється складний компонент словникового типу, в якому всі значення словника пов'язані між собою семантичними відносинами, що відображають основні співвідношення понять в описуваній предметній галузі знань. У минулому терміном тезаурус позначалися переважно словники, які з максимальною повнотою представляли лексику мови з прикладами її вживання в текстах.

До складу тезауруса входять лексеми, що відносяться до чотирьох частин мови: прикметника, іменника, дієслова і прислівника. Описи, відповідні кожної частини мови, мають різну структуру.

Тезауруси залишаються до теперішнього часу найбільш прийнятною формою опису знань предметної області, придатній для сприйняття людиною. Прикладами сучасних іноземних тезаурусів є WordNet і EuroWordNet.

У вітчизняних наукових закладах створено понад сотні галузевих тезаурусів, що задовольняють певному державному стандарту на словники подібного типу. Їх так і називають — ІПТ — інформаційно-пошукові тезауруси. З усіх можливих смислових відносин між поняттями в них зафіксовані три: синонімічні, родовидові (до яких відносять зазвичай і ставлення «ЧАСТИНА — ЦІЛЕ») і «всі інші», звані також асоціативними.

Основні принципи структурної семантики:

- гіпотеза віддільності: опис лексичного компонента природної мови може бути відокремлене від інших рівнів (морфологічного, синтаксичного);
- гіпотеза «зразка» (patterning hypothesis): існує такий формальний опис слів, який може бути застосований до більшості слів мови;
- гіпотеза про покриття (comprehensiveness hypothesis): для ефективного використання комп'ютерного словника в додатках автоматичної обробки текстів, такі словники повинні бути дуже великої величини.

Подання іменників в структурній семантиці. Основними відносинами, встановленими між іменниками, є родові відношення, відношення частина — ціле та відношення антонімії.

Найбільш численним відношенням між синсетами іменників є родові відношення, при цьому видовий синсет називають гіпонімом, а родовий — гіперонімом. Це транзитивне ієрархічне відношення, подібне до ISA-відношення для досліджень у сфері штучного інтелекту.

Синсет X називають гіпонімом синсета Y, якщо носії мови вважають нормальними пропозиції типу «An X is a (kind of) Y».

Відносини між синсетами утворюють ієрархічну структуру. При побудові ієрархічних систем на базі родових відносин зазвичай передбачається, що властивості батьківських понять успадковуються дочірніми — так звана властивість наслідування. Таким чином, іменники відображаються у вигляді ієрархічної системи з наслідуванням. При цьому потрібно докладати систематичні зусилля, щоб для кожного синсета знайти його родові поняття, його гіперонім.

Подання прикметників в структурній семантиці. Прикметники поділяють на якісні та відносні. Семантичний опис якісних прикметників значно відрізняється від опису інших основних категорій слів і базується не на ставленні гіпонімії, а на відношенні антонімії. Автори вважають, що важливість цього відношення для якісних прикметників проявляється в психолінгвістичних тестах: коли людину просять назвати асоціацію на якісний прикметник, він найчастіше називає його антонім. Наприклад, найчастіша асоціація на слово *good* (хороший) — це слово *bad* (поганий) і навпаки.

Значення відносних прикметників представлено як посилання до відповідного синсету іменників. Для деяких прикметників одне з значень представлено як якісний прикметник через антонімічну пару, а другий як відносний прикметник.

Тезауруси в описі інформації. Для опису будь-якої предметної області завжди використовується певний набір термінів, кожен з яких позначає або описує якесь поняття або концепцію з даної предметної області. Сукупність термінів, що описують дану предметну область, з зазначенням семантичних відносин (зв'язків) між ними є *тезаурусом*. Такі відносини в тезаурус завжди вказують на наявність смислової (семантичної) зв'язку між термінами.

Основним ставленням (зв'язком) між термінами в тезаурус є зв'язок між більш широкими (більш виразними) і вузькими (більш спеціалізованими) поняттями. Це відношення на безлічі термінів є відношенням часткового порядку, тобто безліч термінів з такими зв'язками утворює ациклічний граф, або поліієрархічну структуру.

На основі зв'язків тезауруса відбувається розширення пошукового запиту (розширення слів запиту синонімічні, більш загальними або більш приватними за змістом термінами). Навігація по зв'язках тезауруса допомагає чіткіше сформулювати сам запит.

Існує ряд стандартів різного рівня значущості і опрацьованості на формат представлення тезаурусів. Ці стандарти представляють тезаурус у вигляді набору об'єктів декількох типів, між якими може бути кілька типів зв'язків. Деякі стандарти (наприклад, стандарт ANSI / NISO Z39.19-1993) регламентують також формат уявлення тезауруса в лінеаризованому (текстовому) вигляді, придатному для сприйняття, як машиною, так і людиною.

Особливості застосування тезаурусів в інформаційних системах. Описані вище стандарти були розроблені для подання тезаурусів у вигляді, зручному для ручної індексації інформаційних ресурсів. Така модель з обмеженнями може бути також використана для машинної індексації з метою здійснення подальшого пошуку за ключовими словами.

Таким чином, більш природною в схемі даних тезауруса для інформаційних систем буде прив'язка мови до термінів, а не до понять. Більш того, такий підхід є єдиноможливим для класифікаторів, в яких саме незалежні від мови поняття класифікують інші ресурси.

Однак в тезаурусах, де багато відносин неповної еквівалентності між різномовними термінами, а також є різні ієрархії для термінів на різних мовах, навіть повністю еквівалентні терміни можуть виявитися в різних ієрархіях, а значить, не можуть бути прив'язані до одного поняття. Все це означає, що для підтримки багатомовних тезаурусів схема даних повинна передбачати описані в стандартах ISO і ГОСТ співвідношення еквівалентності між термінами на різних мовах, як відносини між поняттями.

При цьому для кожного тезауруса, залежно від його специфіки, необхідно зробити вибір, яким чином реалізовувати відношення повної еквівалентності між різними термінами:

1. Приписувати терміни до різних понять, і ставити між поняттями відношення повної еквівалентності.
2. Приписувати терміни до одного і того ж поняття.

В інформаційній системі тезаурус є не тільки самостійним інформаційним ресурсом, а й інструментом для класифікації або індексації ресурсів. Таким чином, користувач інформаційної системи повинен мати можливість:

- Здійснювати перегляд тезауруса.
- Здійснювати пошук ресурсів по асоційованим з ними термінам або поняттям.

Пошук ресурсів може бути реалізованим двома способами:

- Пошук за ключовими словами, використовуючи тезаурус.
- Навігація по тезаурусу. Тобто пошук спочатку потрібного поняття в тезаурусі з подальшим запитом ресурсів, відповідних цьому поняттю.

Інтерфейс перегляду тезауруса повинен:

- Показувати всі атрибути даного терміну або поняття.
- Показувати, з якими термінами і поняттями пов'язаний цей термін або поняття.
- Досить наочно показувати користувачеві місце терміна або поняття в ієрархії понять тезаурусу.

Інтерфейси адміністрування повинні включати і використовувати інтерфейси перегляду тезауруса для пошуку тих понять, термінів, коментарів і зв'язків, які повинні бути змінені. Інтерфейси редагування можуть бути також частково інтегровані в інтерфейси перегляду (у вигляді доданих органів управління в вікнах перегляду).

Засобом створення **frontend**-частини проекту було обрано фреймворк Bootstrap, який в сучасному світі в тій чи іншій мірі слугує основою для більшості інтернет-проектів. Bootstrap є найбільш популярним HTML, CSS та JS фреймворком для зовнішнього вигляду та інтерактивності Web-сторінок.

Спроектований для будь-кого та для будь-якого пристрою. Bootstrap допомагає швидше та простіше розробляти зовнішній вигляд Web-сторінок. Він підходить для людей з будь-яким рівнем досвіду, для пристроїв будь-яких форматів, та проектів будь-якого розміру.

Backend. Оскільки програмна частина проекту є його основним ядром, було вирішено реалізовувати її не на мовах Web-програмування (PHP, JS), а на повноцінній мові ООП C#, застосовуючи при цьому технологію ASP.NET.

Оскільки проект тезауруса являє собою в своїй суті масштабну роботу над базою даних, її редагування, додавання нових значень та зв'язків між ними, вибору СУБД було приділено немалу увагу. Вибір зупинився на СУБД MySQL.

ЛІТЕРАТУРА

1. Греймас А. Структурная семантика. Поиск метода DJVU. – М.: Академический проект, 2004. – 368 с.
2. Никоненко А. О. Проект UWN: Методологія створення універсальної онтологічної бази знань української мови [Електронний ресурс] // Слайди міжнародної наукової конференції MegaLing'2011 «Горизонти прикладної лінгвістики та лінгвістичних технологій» Партеніт, Крим, Україна. – Режим доступу: http://lingvoworks.org.ua/index.php?option=com_jotloader&task=files.download&cid=1427 – Дата доступу: 26.02.2018. – Заголовок з екрану.
3. Анісімов А. В., Марченко О. О., Никоненко А. О. Алгоритмічна модель асоціативно-семантичного контекстного аналізу природномовних текстів [Електронний ресурс] // науковий журнал «Проблеми Програмування» (2008. — № 2-3, С. 379–384). – Режим доступу: http://eprints.isoftware.kiev.ua/401/1/%231_D50-c379.pdf. – Дата доступу: 26.02.2018. – Загол. з екрану.
4. Понятие тезауруса в настоящее время [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/nsu/412/Text_BimenovaZB.pdf – Дата доступу: 26.02.2018. – Заголовок з екрану.
5. Лукашевич Н. В. Тезаурусы в задачах информационного поиска [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/nsu/9086/louk_book.pdf – Дата доступу: 26.02.2018. – Заголовок з екрану.

ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Мотрук О.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г. А.

БАЗОВІ ЦІННОСТІ ЛЮДСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ У ТВОРІ "СТАНОВИЩЕ ЛЮДИНИ В КОСМОСІ" МАКСА ШЕЛЕРА

Німецький філософ та соціолог ХХ століття Макс Шелер – один із основоположників філософської аксіології, антропології та соціології знання. Наукові доробки мислителя стали вагомим внеском до таких гуманітарних дисциплін, як: соціологія, етика, релігієзнавство, філософська антропологія. Його вчення поєднує в собі предметне та наукове дослідження різних сфер людського буття з цілісним розумінням сутності людини, яку неможливо охарактеризувати в одній дефініції, тому що це заперечує її свободу. Антропологічні, релігійні та етичні ідеї мислителя були своєчасними в минулому столітті, і залишаються актуальними і сьогодні.

Цінності є основою культури, духовного життя, освіти людини, нації і суспільства. Тому звернення до поняття «цінностей» ніколи не втрачає своєї актуальності. Людську систему цінностей розуміють як складний регулятор життя і існування людини, який характеризує як внутрішній світ особистості, так і власне людину в усіх її об'єктивних проявах.

Макс Шелер у своїй праці "Становище людини в космосі" намагається визначити чим інтелект тварини принципово відрізняється від людського, і чи може витіснення та сублімація призвести до виникнення духу, чи завдяки їм він лише одержує енергію. Мислитель визначає, що існування людини не є простим запереченням тваринного способу життя, а відрізняється ступенем складності здібностей та енергії. Тобто, людина є принципово іншою істотою, особливістю якої є духовність. Саме завдяки їй, світ в особі людини підноситься до рівня самосвідомості. Усе, що складає дух і розум, не підпорядковується найпростішим законам життя, не може мати самостійного метафізичного походження, а є унікальним породженням психічних здібностей.

У творі "Становище людини в космосі" Макса Шелера відображено генезис онтологізації цінностей. У цій праці автор в процесі сутнісного визначення людини шукає відповідь на питання: що робить людину людиною? "Ми хотіли б вжити... більш широке за змістом слово, яке включає в себе поняття розуму, але поряд із мисленням в ідеях охоплює і певний рід споглядання, споглядання першофеноменів або сутнісних змістів, а також певний клас емоційних і вольових актів, наприклад, доброту, любов, каяття, шанування тощо, – слово дух". Тому, сутнісним поняттям людини є дух, і саме він визначає специфічне становище людини в космосі.

Макс Шелер структурував людські цінності в ієрархію: на найнижчому її щаблі знаходяться цінності чуттєві, тобто ті, які для людини є приємні, а на найвищому – духовні, в тому числі морально-правові, релігійні та естетичні. У своєму творі "Становище людини в космосі" автор визначає два людських начала: вищий енергетичний початок – дух і нижчий – порив. Чуттєвий порив – це першофеномен життя, але дух протистоїть пориву, і залучає його до здійснення вищих цінностей, таким чином запозичуючи у нього його енергію. Енергія пориву може бути обернена духом проти самого цього пориву (людина як "аскет життя"). Макс Шелер визначає дух як здатність до розпізнавання вічних цінностей та протилежність життю. Співвідношення пориву і духу виражає своєрідність особистості, яка хоч і здатна відторгати життя, проте змушена переживати поклоніння перед життям, розвивати і зберігати будь-яке життя.

У праці "Становище людини в космосі" філософією є переживання людиною цінностей (любові до життя, Бога, іншої особистості тощо), що виступає не психологічним, а космічним актом. Проблематику співвідношення цінностей і реального світу Макс Шелер розв'язував у дуалістичному ключі. Людське прагнення пізнавати та спостерігати абсолютні цінності пояснюється автором як вияв Божої волі, а духовні людські прагнення – продовженням актів Бога. Саме Бог у праці Макса Шелера є гарантом цілісності світу і поєднання людських особистісних взаємовідносин.

Людина, за твором "Становище людини в космосі", є істотою, яка перевершує сама себе і світ. Вона є принципово недосконалою особою, яка відкривається для світу, для нових можливостей та дій. Вона здатна здійснювати свідомий вибір і змушена його робити, і на відмінну від тварин прагне до самоусвідомлення, оцінки своїх дій і вчинків та аналізу свого життя. Проте Макс Шелер стверджує, що людський розум не спроможний на об'єктивне та цілісне розуміння і бачення світу. Людина володіє апіорними чуттєвими організаціями, тому здатна пізнавати навколишній світ через взаємодію з ним в актах симпатії та любові. Визначення філософської антропології людини як мікрокосмосу, її відповідність світові в цілому спричиняє принципову недосконалість та недовіршеність пізнання людини, так як її характерна невизначеність належить до найвагоміших її ознак.

Духовне начало людини – це ціннісно-моральне начало. Тому у своїй праці Макс Шелер стверджує про існування абсолютних цінностей в житті (дух), які забезпечують можливість людського спілкування в часі і просторі культури. Ідея самостворюючого, відкритого до всіх можливостей людського буття полягає в русі, в безперервній духовній трансформації себе, у розвитку, у виході за свої межі, у самовихованні та самовдосконаленні.

У філософській думці минулого століття постать Макса Шелера є непересічною. Він володів нестандартним інтуїтивним баченням, що стало фундаментом його розуміння основної антропологічної

проблематики в складних умовах тогочасного суспільства. Багато науковців та філософів досліджували різносторонні аспекти філософії Макса Шелера, порівнювали її з ідеями інших вчених, таким чином розглядаючи її в контексті світової філософської думки.

Вчення Макса Шелера про людину у творі "Становище людини в космосі" має велике значення для освіти і педагогічної діяльності. Існування та функціонування цінностей в соціальному житті особистості пов'язане з етикою та мораллю людини, що показує її гуманістичне покликання, антропологічний характер і культурологічне призначення. Тому, сама проблема цінностей виявляється як система ціннісних орієнтацій особистості.

Отже, основною ознакою, яка вирізняє людину у Всесвіті є її здатність бути неповторною та прагнення до самовдосконалення. Проте, людина є істотою свідомою та відповідальною, тому вона зобов'язана враховувати цінності, інтереси та прислуховуватись до думки інших людей, а також усвідомлювати особисту причетність до духовної, соціальної, культурної та історичної цілісності.

Вовк О.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.

АНАЛІЗ САМОГУБСТВА З ОПОРОЮ НА ТВІР АЛЬБЕРА КАМЮ «МІФ ПРО СІЗІФА»

Багато людей помирає тому, що життя для них втрачає сенс. З цього я роблю висновок, що питання про сенс життя найважливіше. У цьому есе мені хотілося б розглянути самогубство з точки зору абсурдності цього явища. Кінцевою метою мого есе є проаналізувати безпосередньо самогубство з опорою на твір Альбера Камю «Міф про Сізіфа». Насправді цей твір є міфом про абсурд, але якщо зазирнути глибше і вдатися до філософських міркувань, то ми можемо побачити дещо інший сенс.

У французькій філософії середини ХХ ст. проблема абсурду стала однією з найважливіших. Ця проблема пов'язана, в першу чергу, з філософією екзистенціалізму, а насамперед творчістю Альбера Камю. Камю підніс проблему абсурду до рівня найважливіших проблем людства. Оскільки одним з основних завдань екзистенціалізму є усвідомлення змісту людського існування, то серед мислителів – екзистенціалістів не було жодного, хто б заперечував сенс життя. Проблема абсурду у Камю розкривається у його філософських працях, а також у художніх творах. Щоб підсумувати свої міркування про абсурд, він наводить нам «Міф про Сізіфа». Боги вирішили покарати Сізіфа за його непокору та земні потяги, присудивши щодня піднімати величезний камінь на вершину гори, звідки він щораз скочувався вниз. Вони думали, що немає у світі більш жакликої кари, ніж виконання непотрібної безнадійної роботи. Тому, на мою думку, герой є абсурдною людиною. Абсурдна людина Камю проголошує бунт проти всіх богів. Ненависть до смерті та бажання жити завдали йому страшних мук. Можу лише уявити собі, яка сила необхідна, щоб зрушити камінь з місця, покотити його вгору і повторювати це знову і знову. Я переконана, що саме тоді Сізіф вивисується над своєю долею. Доля Сізіфа у його руках, камінь - його власна турбота, він хазяїн своєї долі. Сізіф зумів повернути свою кару у звинувачення богів, у засвідчення сили непокірності його духу. Неважливо чи підйом Сізіфа на гору проходив у муках чи у радості, найголовніше те, що герой усвідомлює, що все добре. Для Камю, Сізіф - розумна людина, яка приречена на вічне протистояння абсурду. Я вважаю, що усвідомлення абсурду у даному випадку, приводить не до самогубства, а до перемоги, до щастя.

Абсурдність праці Сізіфа і має на увазі Камю, і тому додає своїй філософській праці підзаголовок «Есе про абсурд». Абсурдність Сізіфівної праці стає філософським узагальненням щодо буття людини у цілому. Життя людини не має розумної мети, не виправдане жодними з аргументів, які ми їх вкладаємо у поняття «сенс буття». Абсурдність буття, уявлення про світ як про царство хаосу і випадковості - основа його праці. Я глибоко переконана, що головною постає думка про те, що людина відповідальна сама за себе, людині доводиться жертвувати собою, аби виправдати своє існування. Тому, вже з самого народження, вона закинута у цей світ поза своєю волею і бажанням. З моменту появи вона отримує від природи й смертний вирок, термін виконання якого їй невідомий. Найважливіші істини щодо самого себе і світу, людина відкриває за допомогою почуттів. Це відчуття, яке характеризує буття людини-відчуття абсурдності. Я думаю, якщо для абсурду необхідні людина і світ, то зникнення одного з них, означатиме і припинення абсурду.

Камю визначив абсурд як основну проблему людського буття. У першу чергу він звертається до проблеми самогубства, тому у «Міфі про Сізіфа» він акцентує: «Існує лише одна по-справжньому поважна філософська проблема - проблема самогубства. Вирішити, варте чи не варте життя того, щоб бути прожитим, - отже, відповісти на головне питання філософії.» У Камю самогубство тлумачиться як явище соціальне, але на мою думку, причини його заховані у глибоко суб'єктивних переживаннях. Почуття абсурду, до якого людина здатна дійти внаслідок розладу між самою собою і своїм життям, може стати для людини причиною самогубства. Саме зв'язку між абсурдом та самогубством і присвячене есе «Міф про Сізіфа». Він найперше розглядає питання, чи спонукає абсурд до смерті та висуває на перший план питання про виходи з цього стану. На думку філософа, зі стану абсурду є лише два виходи: самогубство фізичне і самогубство філософське.

Філософське самогубство є досить незвичайним, оскільки прозорість мислення людини замінюється ілюзіями, бажане сприймається за дійсне. Очевидна безмістовність цього світу не зникає, а просто замасковується, проте людина цього не помічає та примиряється з долею. До того часу, поки людина не усвідомлює своєї долі, вона не усвідомлює абсурду. Абсурд існує лише в людській свідомості, він виникає з протистояння людської свідомості нерозумному світові, з усвідомленням людиною своєї минулості. На мою думку, усвідомлення абсурду - це стан людини, яка усвідомила, що життя не варте того, щоб бути прожитим, отже разом зі смертю зникає й абсурд. Але для мене залишилось важливим інше - якщо життя не має сенсу, то який інший вихід, крім самогубства. Камю шукав іншого виходу з абсурду, бо вважав, що ті два шляхи є неправильними, для нього цим виходом став бунт. Бунт народжується усвідомленням побаченого абсурду, усвідомленням несправедливої й незрозумілої долі людини. Отже, він приходить до усвідомлення, що "для того, щоб жити, людина повинна бунтувати". На мою думку, бунт надає цінності людському життю.

Якщо основним питанням філософії Камю є питання самогубства, то я вважаю, що необхідно зрозуміти чому люди добровільно йдуть із цього світу і чому залишаються. Для мене, залишитися у цьому світі - означає вести безперервну боротьбу, коли у людини відсутня надія, але вона не впадає у відчай.

Самогубство є вічною проблемою сучасності. Проблема самогубства завжди існувала і буде існувати. Читаючи працю Камю, я прийшла до висновку, що абсурд – це все, що нас оточує. Тоді самогубство – це теж абсурд, бо навіщо себе вбивати, якщо тобі життя дане, щоб жити. Життя – це абсурд: навіщо жити, якщо ти знаєш, що все одно помреш. Самогубство це усвідомлення своєї безпорадності та пригніченості. Людина перестає бачити сенс у житті, вона позбавляється певних ілюзій і стає сторонньою в цьому світі. Безсумнівно, самогубство пов'язане з індивідуальним мисленням. Здійснюючи подібний вчинок, людина оперує своїм ставленням до навколишнього світу, самосприйняттям та ставленням до сенсу життя. У мене одразу виникає питання : сильна чи слабка та людина, що вирішується на самогубство. З одного боку, це сміливий крок, бо наважуючись на це, людина розуміє, що звідти немає повернення. З іншого боку, це слабкість, коли людина вибирає найлегший спосіб : не розв'язання проблеми, а ухилення від неї. Життя кожної людини абсурдне певною мірою. Кожен бореться з перешкодами долі, прагнучи підкорити її собі, та коли немає вже сили та надії боротися, людина в кінцевому результаті задає собі питання : навіщо вона народилася та яке її призначення. Знаходячись у такій критичній ситуації, перед нею зазвичай постає два питання: як покінчити з життям і навіщо його продовжувати. Саме між ними постає вибір.

Питання про сенс буття і пошуки самого себе є актуальними для людей будь-якого віку, та підлітки ставляться до цього більш чутливо. Перехідний вік — час активного дослідження свого місця у житті, та іноді такі пошуки приводять дитину у глухий кут, вона перестає бачити сенс свого життя. Часто молоді люди зовсім не усвідомлюють усієї сутності смерті, роблячи останній крок. Для них стають важливішими роздуми над значенням смерті, ніж роздуми про сенс життя. Нерідко підлітки, які залишаються на самоті звертаються до мережі Інтернет, як пошуку у виході зі своєї ситуації. У соціальних мережах є дуже багато інформації на рахунок питань про життя і смерті. Як показує нам статистика, то найчастіше підлітки схильються до вибору смерті. Нещодавно, в соціальних мережах досить стрімко поширювалися так звані «групи смерті». Багато хлопців і дівчат підліткового віку вже стикалися з дорослими проблемами. Нерозуміння батьків, невизначеність майбутнього, нерозділена любов, страх самотності, приниження однокласників – це все може зламати дитину. І тому, до підлітка пригніченого цими речами приходять думки про те, що тут не так вже й добре, як може бути. Втілювати думки в реальність підліткам допомагають саме ці групи. Адміністратори смертельних груп завжди напоготові з уявною підтримкою, розумінням, великою кількістю картинок з сумними пейзажами та словами про безвихідь. Цей підхід забезпечує довіру з боку дітей, оскільки так організатори компенсують нестачу любові, яку дітям недодали близькі. Я думаю, що таким чином, дітей зомбують, вони починають мислити не своїми думками, і в кінцевому результаті підліткам нав'язують псевдоцінності. Не дивно, що сучасна молодь сповідує псевдоцінності, оскільки їх насадження відбувається під впливом соціальних мереж та інших чинників, які перешкоджають самореалізації молоді. Такі ігри зі смертю, є результатом відчуття абсурдності цього світу підлітками.

Отже, якщо підсумувати все вищесказане, то виходить, що наш світ не розумний, відчужений, наповнений абсурдом, в якому людина теж є не раціональною істотою. Рано чи пізно, вона усвідомлює, що її буття не має сенсу, вона переконується в абсурдності цього світу, і звісно, людський розум заповоняють думки про смерть. Мені здається, що відповіді на питання : «Чи варте життя того, щоб його прожити ? », кожна людина мусить знайти у власних умовиводах. У такому випадку важливо згадати те, що кожний сприймає навколишній світ по-різному. Покінчити життя самогубством, означає здатися у боротьбі із цим життям, самим собою і своїми страхами. Хоча я знаю, що програю у цій боротьбі, бо на всіх чекає смерть, але я не хочу здаватися без бою. Тому, я думаю, для того, щоб у людини не виникало бажання піти з цього світу, їй необхідне почуття гармонії. Людині треба навчитися жити в злагоді з собою, для того, щоб уникнути внутрішнього розколу. Ця суперечність виникає через те, що ми прагнемо все звести до мислення, зрозуміти реальність за допомогою логіки. Мені

було дуже цікаво прочитати давньогрецький міф та дізнатися про Альбера Камю, як про філософа більше. Думаю кожен, хто прочитав «Міф про Сізіфа» найперше зміцниться духовно та зрозуміє, що майбутнє у його руках. Особисто для мене, «Міф про Сізіфа» постає своєрідним гуманістичним маніфестом, оскільки закликає продовжувати жити, не зважаючи на всі труднощі, що трапляються на шляху. Ми, як і герой повинні бути сильними та витривалими. На мій погляд, життя варте того, щоб його прожити, оскільки безглуздо позбутися задоволення спробувати прожити життя, в якому є стільки прекрасного, і в результаті зрозуміти, що це було варте того. Якщо життя подароване людині, то в ньому є сенс!

Козбур А.

Науковий керівник- доц. Поперечна Г. А.

ЧИ МОЖЛИВА ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА У СУЧАСНОМУ СВІТІ?

Сьогодні, як і тисячі років назад, на моє переконання, немає однозначного поняття ідеальної держави, як немає єдино-правильної думки серед людей у баченні ідеальної держави. Тому, що ідеали держави завжди будуть формуватися в призмах мільйонів суб'єктів її пізнання, роздумів та ідей. Сотні держав пройшли від давнини, починаючи з примітивних соціальних груп до сьогодення, де державотворчими процесами є нації, класи, ідеології та соціально-правові інститути. Протягом історії різні суб'єкти по-різному бачили ідеальність держави, де для завойовників була ідеальна імперія - для поневолених - вільна держава, де для гнобителів та тиранів була ідеальна авторитарна держава, для простого люду - республіка. Проте, це питання однозначно не може бути без відповіді, тому я постараюсь прийти хоча б до єдиного узагальнення.

Історичний та біологічний прогрес протягом історії сучасної людини нагородив її не тільки знаряддями праці, але і можливістю передавати культурні надбання та історичну спадщину попередніх поколінь наступним, що дозволило людині розумній вийти за рамки досвіду одного покоління, і цей досвід накопичувати і множити. Так почали виникати перші соціальні общини, племена і поселення, які вже тоді мали ознаки «мікродержав». Тоді появилися перші ознаки державності, як примітивна фінансова система, влада у вигляді вождя або лідера, який приймав рішення, судив та визначав правила існування общин, каста воїнів, які були інструментом захисту від зовнішніх загроз, так і засобом політичної волі вождя. Всі решта учасники займалися різним ремеслом, проте віддавали частину набутих цінностей для утримання тодішніх «державних службовців» в заміну на базові потреби у вигляді безпеки, правосуддя та містично-культурних потреб, які в подальшому розвитку держави розділилися на духовні та культурні. Якщо взяти в загальних рисах, то така держава існує і дотепер.

З ростом населення та культурної спадщини людства общини об'єднувалися добровільно та примусово і формували етноси, об'єднувалися та поглинали інші етноси, виникали складні державні утворення на територіях їхнього проживання. Ущільнювався і політичний та державний досвід, який дав можливість людям будувати цілі цивілізації та ускладнювати поділ людей на класи та соціальні групи. В різних цивілізаціях розвивалися різні правила державного будівництва в залежності від історичних подій, ідей та, найбанальніше, політичної боротьби та інтриг, які в зачасту використовували державу як символ найвищої влади для власної самореалізації. В один переломний для людства момент, політика та держава настільки переплелися, що стали невід'ємними один від одного. Саме в цей ранній період, після низки державницьких експериментів, монополію здобули монархії, які керували цивілізованими державами більшу частину їхньої історії, проте це були лише політичні механізми, державні ознаки майже лишалися ті самі.

Людина, як істота соціальна, постійно інтегрується в складніші соціуми, подібно клітинам, які формують організм. Починаючи від сім'ї, общини і закінчуючи націями і державними проектами, цей процес і досі триває в світлі сучасних процесів глобалізації. Тут і починається основна розбіжність ідеалізації держави з точки зору звичайного її учасника та суб'єктів її управління, так як звичайний учасник держави опирається в основному на соціальні потреби і поверхневі економічно-політичні процеси. В той час, як суб'єкти управління бачать державу, як великий організм, з власними глобальними геополітичними потребами та інтересами, де соціально-економічний стан є лише станом здоров'я, якщо взяти в грубому порівнянні, але далеко не завжди головним пріоритетом, як для більшості її учасників. Тут держава може нехтувати інтересами своїх учасників для досягнення своїх цілей. Протягом всієї історії людства цілі завжди були далеко суб'єктивними. До сучасних держав мало рішень приймалося спеціальними інтелектуальними організаціями, а приймалися одноосібно і ґрунтувалися на амбіціях, писі, марносластві та жадності. Такі держави були узурпаторськими і паразитичними, і були ідеальними, виключно, для правлячої еліти і свити, яка її обслуговувала. Є і друга сторона медалі, де талановиті державники, проти інтересів громадян розширювали території держави та множили багатство і добробут. Проте, найчастіше, держава сама нав'язує своїм громадянам правильні ідеали держави добровільно чи примусово, і, враховуючи рівень освіченості населення, це майже завжди було успішно. А на сучасному етапі, з появою державної пропаганди, держава може доводити суспільну думку до абсурду.

Отже, протягом своєї історії людство пройшло чимало форм правління та державних формувань, проте, не можна категорично стверджувати, що є якісь ідеальніші за інші держави. Кожна форма державного

устрою зі своїми державними ідеалами є дуже суб'єктивною, і кожна заслуговує на свою утопію і антиутопію. Так як зараз, теперішній світовий порядок передбачає демократію з її цінностями - ми будуємо бачення ідеальної держави в призмі тих тенденцій, які відбуваються в світі на даний момент. Якби в середині ХХ ст. перемогли автократичні диктатури, ми б сьогодні мали інші цінності та ідеали. Аналогічно, якби все таки відбулась світова соціалістична революція - це також був би інший світ з іншими ідеалами. В ідеалі кожен з цих державних устроїв був створений для кращого життя людей, проте, людська реалізація кожного з цих сценаріїв привела не завжди до позитивних наслідків.

ЗМІСТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ	3
Грицько М. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ПРОДУКЦІЇ	3
Полиняк М. РІЗНОВИДИ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ Р. ІВАНИЧУКА «ОРДА»	4
Чайківська В. ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У СУСПІЛЬСТВІ	7
Грицько М. ЕСТЕТИЧНЕ НОВАТОРСТВО Л. КУРБАСА: КОНЦЕПТ «ПРАВИЛЬНОЇ МИСЛІ І ПОЧУВАННЯ»	8
Кінах У. МОЛОДІЖНИЙ ЖАРГОН У МОВІ ОПОВІДАНЬ АНДРІЯ ЛЮБКИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «КІЛЕР»)	10
Кошулинська Р. ВЛАСНІ НАЗВИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ	12
Струганець П. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ У ФУТБОЛЬНОМУ ТЕЛЕРЕПОРТАЖІ	13
Пелих М. ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ І СВОБОДИ В КОНЦЕПЦІЇ ЖАКА МАРІТЕНА	16
Песяк І. УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	17
Чайківська В. ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ. ЇЇ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ	18
Фльорчук Л. МОЛОДЬ ТА ПОЛІТИКА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ УКРАЇНИ	20
Фількевич К. ДЕЩО ПРО ЗАМІННИКИ ІМЕН У ЛИСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	22
Шама Т. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ СИСТЕМИ ПОСТІМПРЕСІОНІЗМУ	24
Федчишин Т. СЕМАНТИКО-ЕСТЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОЗИТИВ У РОМАНІ «ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ» МАРІЇ МАТІОС	25
Стадник Н. ДИНАМІКА ЧОЛОВІЧОГО І ЖІНОЧОГО ІМЕННИКА ЖИТЕЛІВ С. СУЩИН ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	27
Гончарук І. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ ПІЗНАННЯ	30
Щудло С. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ЗА ТВОРОМ ЛАМЕТРІ «ЛЮДИНА – МАШИНА»	31
Шама Т. СЕРЕДНІЙ РАБОВЛАСНИЦЬКИЙ МАЄТОК І РИНОК В ПЕРІОД ПІЗНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ	33
Гончарук І. СОЦІОСФЕРА У ДРАМАТУРГІЇ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ	35
Щудло С. ДЕЯКІ НАЗВИ ТВАРИН У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	37
Гнатюк О. СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»	39
Дудар А. МЕТАФОРИ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО	41
Шпак О. МОТИВАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШКІЛЬНИХ ПРИЗВИСК С. ОЗЕРНА ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	43
Пащак А. НАВЧАННЯ ВІДМІНЮВАННЯ КІЛЬКІСНИХ ЧИСЛІВНИКІВ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ	45
Шпак О. АНАЛІЗ ТВОРУ УМБЕРТО ЕКО «ІМ'Я РОЗИ»	47
Шама Т. ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТОМАСА МОРА	48
Рибак В. ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ	50
Чайківська В. ІКОНОГРАФІЧНИЙ СИМВОЛ ЯК УСТАЛЕНИЙ ІКОНОПИСНИЙ КАНОН	52
Коцяба І. ПРОДУКТИВНІСТЬ ЧОЛОВІЧИХ І ЖІНОЧИХ ІМЕН М. МОНАСТИРСЬКА У 1879 ТА 1913 РР.	55
Ривко О. ВПЛИВ МЕНТАЛЬНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИЙ МОВЛЕННЕВИЙ ЕТИКЕТ	57
Рожанська В. ҐЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	58
Стасюк В. ПІДГОТОВЧА РОБОТА ДО НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗІВ У ШОСТОМУ КЛАСІ	60
Ференчук С. ВИДИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	62
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ	65
Максимів Х. ПРИРОДА НЕГАТИВНИХ ФОРМ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	65
Сковронська Т. УКРАЇНСЬКИЙ ЕТИКЕТ ТА ГОСТИННІСТЬ	67
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ	69
Смарж Т. ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ВЕГЕТО-СУДИННОЇ ДИСТОНІЇ У ПІДЛІТКІВ	69
Джинджириста О. РОЛЬ КАЗОК І. ФРАНКА У РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ	70
Палій І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ САМОПОВАГИ У СТАРШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	72
Ільків О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСВІТНЬОЇ УСТАНОВИ	74
Драновська М. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	76
Сокальська О. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ	78
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ	81
Цимбала Н. ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙН-ПРОЕКТУВАННЯ ІНТЕР'ЄРУ ЗАЛУ РЕСТОРАНУ	81
Кручова О. ЕТНОПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК САМОПІЗНАННЯ І САМОСТВЕРДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ	82
Сташків А. РОЛЬ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	85
Мудра О. ЛЕМКІВСЬКА ПІСНЯ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО	88

Бойко Т. ВИКОРИСТАННЯ ДЖАЗОВОЇ МУЗИКИ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ШКОЛІ	94
Бойчук Ю. ПЕДАГОГИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕРНОПОЛЯ ЯК ПРЕДСТАВНИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ СКРИПКОВОЇ ШКОЛИ	96
Шерстій У. СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА ЯК ФЕНОМЕН СВІТОВОЇ ВОКАЛЬНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ	97
Костишин Н. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ РОЗЛУЧЕНЬ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї	101
Бойчук Ю. ПЕДАГОГИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕРНОПОЛЯ ЯК ПРЕДСТАВНИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ СКРИПКОВОЇ ШКОЛИ	102
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ.....	104
Бернацька І. ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ (1981–1995 РР.)	104
Гейда Р. ВІДНОСИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО З БІЛЬШОВИЦЬКОЮ РОСІЄЮ (КВІТЕНЬ – ЛИСТОПАД 1918 Р.)	106
Луковицький Д. ДОБРО ТА ЗЛО У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ ІММАНУІЛА КАНТА	108
Дюг М. АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ПІДГАЄЧИНІ	110
Луковицький Д. СТАВЛЕННЯ США ДО РУЙНАЦІЇ СРСР: ЗМІНА ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ (1986–1994 РР.)	111
Хандрусь О. АГРАРНЕ ПИТАННЯ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ В ІРЛАНДІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	113
Дума О. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ШАРЛЯ ДЕ ГОЛЛЯ(1958–1969РР.)	115
Максимів Н. ПАПИ РИМСЬКІ З РОДУ МЕДІЧІ	117
Кудасова А. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ В РОЗВИТКУ США ПІД ЧАС ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1861-1865 РР.	119
Бабій А.Ющишин А., Янишин Н. РОЗРОБКА 3D-МОДЕЛІ АРХІТЕКТУРНИХ СПОРУД	121
Дюг М. РОЛЬ АБОЛІЦІОНІСТСЬКОГО РУХУ У ЛІКВІДАЦІЇ РАБСТВА В США У 30–60-Х РР. ХІХ СТ.	123
Павлище Ю. СІМЕЙНА ОБРЯДОВІСТЬ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ	124
Луковицький Д. КРИЗА СЕРЕДНЬОГО ВІКУ: СУТЬ І МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ	126
Манько І. РАЦІОНАЛЬНЕ ОСМИСЛЕННЯ ЛЮБОВІ	128
Шестопалка Н. ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ АВРААМА ЛІНКОЛЬНА	129
Митник Н. ВІЙСЬКОВІ НОВОВВЕДЕННЯ У РОКИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В США (1861–1865)	131
Стасишин Н. РЕСТАВРАЦІЯ ДИНАСТІЇ СТЮАРТІВ ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПОСТУПУ ЛЮДСТВА	133
Митник Н. ПОХОВАЛЬНИЙ ОБРЯД ВИСОЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ	136
Мигалевич М. ОБРАЗ ІДЕАЛЬНОГО ПРАВИТЕЛЯ НА ОСНОВІ ТРАКТАТУ «ДЕРЖАВЕЦЬ» АВТОРСТВА Н. МАК'ЯВЕЛЛІ	138
Ткачук Д. В. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГА І УЧНЯ	140
Шачко О. ОСОБЛИВОСТІ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТАКТИКИ У ФРАНКО-ПРУССЬКІЙ ВІЙНІ 1870–1871 РР.	143
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ.....	145
Брикайло Ю. ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНИТОРИНГ ВМІСТУ НІТРАТІВ В ОВОЧАХ	145
Греськів О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТИ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ	147
Фурда Н. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	149
Паюк Х. РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НПП «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН»	151
Котульська І. ТУРИЗМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ	153
Третяк М. ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В МЕЖАХ КРЕМЕНЕЦЬКОГО НПП	155
Греськів О. ОЦІНКА ПРИВАБЛИВОСТІ ДЕСТИНАЦІЙ ВИННОГО ТУРИЗМУ	156
Карпенко М. ВАЖЛИВІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ	158
Талюш Т.М. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЙ НАСЕЛЕННЯ	161
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ.....	163
Дмитерко А. МОДЕЛЮВАННЯ БАГАТОКРОКОВИХ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА ПРИКЛАДАХ ДЕЯКИХ ЗАДАЧ	163
Якимішин Т. ЖИТТЯ І СМЕРТЬ: ЄДНІСТЬ І БОРОТЬБА ДВОХ СИЛ	165
Мартинюк М. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦЗВ'ЯЗКУ	167
Прокопчук Є., Вербоовецький Д. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СИСТЕМИ СТРУКТУРУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СЕМАНТИКИ	169
ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	172
Мотрук О. БАЗОВІ ЦІННОСТІ ЛЮДСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ У ТВОРІ "СТАНОВИЩЕ ЛЮДИНИ В КОСМОСІ" МАКСА ШЕЛЕРА	172
Вовк О. АНАЛІЗ САМОГУБСТВА З ОПОРОЮ НА ТВІР АЛЬБЕРА КАМЮ «МІФ ПРО СІЗІФА»	173
Козбур А. ЧИ МОЖЛИВА ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА У СУЧАСНОМУ СВІТІ?	175

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 43. — 2018. — 179 с.

***Видрук оригінал-макету
у науковому відділі Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка***

Підписано до друку 17.05.2018. Формат 60 x 84/16. Папір друкарський.
Умовних друкованих аркушів – 10,6. Обліково-видавничих аркушів – 11,9. Замовлення № 25.
Тираж 100 прим. Відділ ТЗН, 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2
Свідоцтво про реєстрацію ДК №2043, від 23.12.2004.